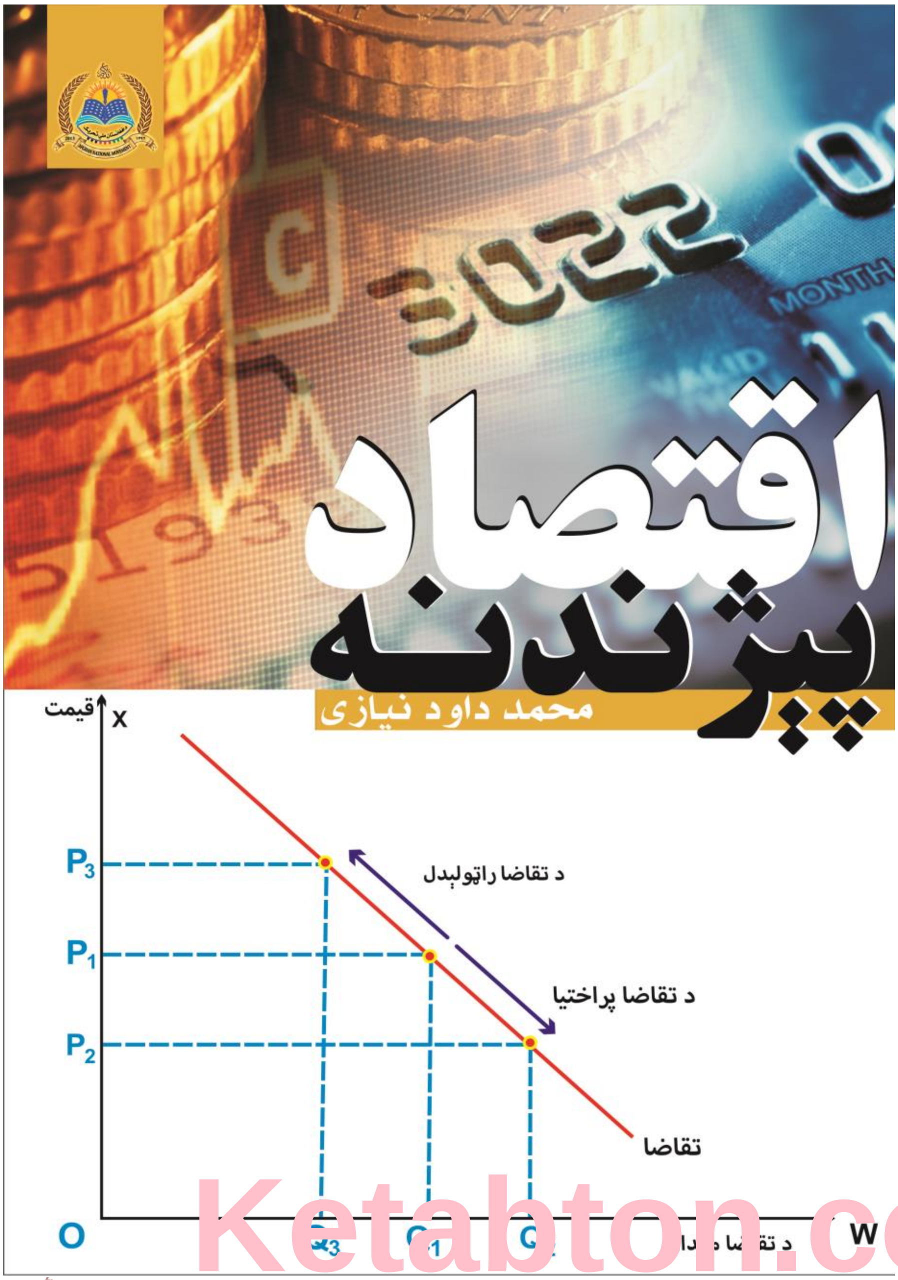

Ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

ډالۍ

د نړۍ دويم لوی مفکر ډاکټر اشرف غني احمدزي ته !

م.د. نيازی

(c) ketabton.com: The Digital Library

د کتاب ځانګړني:

د کتاب نوم: اقتصاد پېژندنه

لیـــکوال : محمد داود نیازی

برېښلیک: dawood1919@gmail.com

اړیکه: 0093778878349

خپرندوی: د افغانستان ملي تحریک فرهنګي ځانګه

د خپرندوی پرله پسې نومره: (۳)

چاپشمېر: ۱۰۰۰ ټوکه

چاپ وار: لومړی

چاپ نېټه: 2014 / 1393

(c) ketabton.com: The Digital Library

لړلیک

سرلیک	مخ
سریزه	۱
لومړی څپرکی	۳
بنسټیز مسایل	۳
اقتصاد تعریف	۱۹
د اقتصاد علم لمن	۲۲
اقتصادي قوانین	۴۵
د اقتصاد د علم ګټې	۴۹
نړیوال اقتصادي سیستمونه	۵۰
د بازار اقتصادي نظام	۵۲

(c) ketabton.com: The Digital Library

سوسياليزم اقتصادي نظام	۶۱
اسلامي اقتصادي نظام	۶۷
دويم څپرکی	۷۳
د شمتنۍ پيدايښت	۷۳
د توليد عوامل	۷۶
ځمکه	۷۶
کار	۸۰
نفوس	۸۹
پانګه	۹۹
متشبث	۱۰۳
د توليد قوانين	۱۰۶
د حاصل د ډيرښت اويا د لګښت د کمښت قانون	۱۰۷
دحاصل يا د لګښت د استقرار قانون	۱۱۱

(c) ketabton.com: The Digital Library

د حاصل د کمښت یا د لګښت ډیرښت قانون	۱۱۶
تولیدونکو نظریه	۱۲۵
د مصرفونکو نظریه	۱۳۷
دریيم څپرکی	۱۵۳
تقاضا	۱۵۳
عرضه	۱۸۴
څلورم څپرکی	۲۱۳
بازار	۲۱۳
د بازار توازن	۲۲۴

(c) ketabton.com: The Digital Library

سریزه

اقتصاد یو داسې علم دی چې په نړۍ کې انسان ته لارښونه کوي څو خپل موجود وسایل څنګه وکاروي؟ د یوې ټولنې په ټولو مسایلو کې اقتصادي مسایل ډېر مهم او برخلیک ټاکونکي دي ، اقتصاد د ټولنې په ټولو برخو (سیاسي،فرهنګي، ټولنیزه) کې ډیر لوړ اهمیت لري ،د یوې ټولنې خپلواکي او د طبیعي پېښو سره مقاومت په اقتصادي ځواکمنتیا پورې اړه لري ،د اقتصادي مسایلو په اړه ښه پریکړه کولای شي چې ټولنه د پرمختګ لوړو څوکو ته ورسوي. که په نړۍ کې اقتصادي مسایلو شتون نه درلودای نو نړۍ به دومره پرمختګ نه وای کړی همدا اقتصادي مسایل دي چې انسان پرمختګ ته هڅوي ، که په نړۍ کې ټولو مسایلو ته پام وکړو او په اړه یې څېړنه تر سره کړو نو ریښه یې اقتصادي مسایلو پورې رسیږي او د هر پېښې تر شاه اقتصادي مسله شتون لري. که د نړۍ هیوادونو ته ځیر شو هغه هیوادونه چې بډایه دي ، ښې اقتصادي سرچینې لري او خپلې سرچینې یې په ښه توګه کارولي د وګړو د ژوند سطحه یې لوړه ، د ژوند ډیرې اسانتیاوې لري دژوند اړتیاوې یې په ښه توګه پوره کیږي خو هغه هیوادونه چې ښې سرچینې او یا بډایه نه دي وګړي یې ښه ژوند نلري ، د ژوند سطحه یې لوړه نه ده او د ژوند اړتیاوې په ډیره ستونزمنه توګه پوره کوي. چې له بده مرغه زموږ هیواد هم سره ددې چې ښې اقتصادي سرچینې لري خو بیا یې هم وګړي په بیوزلۍ کې ژوند تیروي او ډیری

(c) ketabton.com: The Digital Library

وکړي خپلې ټولې اړتیاوې نشي پوره کولای یوازېنی لامل یې د هیواد د اقتصادي سرچینو څخه ښه ګټه نه پورته کول دي . لکه څرنګه مو چې ولس بیوزله دی همداسې مو ژبه هم بې وزله ده او د نثري لیکنو له کمښت سره مخ ده .په دې ډول ژبه کې د کتاب لیکل ستونزمن کار دی ځکه په دې ډول ژبه کې هغه الفاظ چې په نورو ژبو کې وي او یا په دې برخه کې ورته کار شوی وي نشته نو له دې کبله په دې ډول ژبو کې د الفاظ او یا د هغه لغاتونه چې دقیقه مانا ورکړي نه وي او پیدا کول یې ستونزمن وي . له کبله زه هم د دې کتاب په لیکو کې له همدې ستونزې سره مخ وم تر یو بریده مې هڅه کړې تر څو ډیر معیاري او دقیق لغات پیدا کړم . خو د ستونزو سره سره ما هڅه کړې تر څو درنو لوستونکو ته داسې په زړه پورې معلومات برابر کړم تر څو هغوی ته ګټور تمام شي او هغه لوستونکي چې غواړي د اقتصاد د علم په اړه معلومات حاصل کړي ښه ګټه واخلي . د دې کتاب په لیکولو کې مې هڅه کړې چې له کورنیو او بهرنیو ماخدونو ګټه واخلم او یو داسې کتاب برابر کړم تر څو لوستل یې د هر انسان لپاره په زړه پورې وي . په پای کې له ټولو قدرمنو لوستونکو څخه هیله کوم که د د کتاب په کومه برخه کې له ما څخه تیروتنه شوی وي راته ښښنه وکړي او د بیا غبرګیدو د مخنیوي لپاره یې راته په ګوته کړي .د اباد خپلواک ،لوی افغانستان په هیله .

محمد داود نیازی

کابل احمد شاه بابا مینه

(c) ketabton.com: The Digital Library

26/1/1393

(c) ketabton.com: The Digital Library

لومړی څپرکی

بنسټیز مسایل Basics issues

انسان په نړۍ کې له نامحدودو غوښتنو سره رامنځته شوی ، چې دغه غوښتنې له انسان سره تر مرګه پورې مل وي. په پخوانیو زمانو کې دغه غوښتنې ساده او لږې وې مګر د تهذیب او تمدن د پرمختګ سره غوښتنو ډیر والی وموند او په ډولونو کې یې توپیر رامنځته شو، په بنسټیز ډول انسان د خوراک لپاره خوړو ته ،د پوښاک لپاره جامو ته ،د اوسیدو لپاره کور او د ناروغۍ لپاره درملو ته اړتیا لري . مګر د دې تر څنګ انسان یو شمیر نورو شیانو ته هم اړتیا لري چې د انسان ژوند ورسره اسانېږي د ساري په ډول تیلفون(لرګړی)،موټر،برېښنا او نور. دد غو غوښتونو د لاسته راوړولو لپاره انسان تل بیلابیلې کړنې ترسره کوي او شتمني پرې لاسته راوړي موږ او تاسو پخپل چاپیریال کې ګورو چې انسان په نړۍ کې په بیلا بیلو کارونو بوخت وي سوداګر سوداګري،کاریګر کار،روغتیا پال روغتیا پالي ،انجنیر انجنیري او نور انسانان پخپلو کارونو بوخت وي څو عواید لاسته راوړي او د خپل عاید سره سم خپلې اړتیاوې پوره کړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په حقیقت کې د انسان غوښتنې ډیرې او د لاسته راوړلو سرچینې یې کمې دي نو ځکه انسان تل په دې هڅه کې وي چې څنګه خپلې ډیرې غوښتنې د لږو سرچینو په وسیله تر لاسه کړي،دغه غوښتنې دوه ډوله لري :

1. غیر اقتصادي غوښتنې : غیر اقتصادي غوښتنې هغه غوښتنو ته ویل کیږي چې د هغو د لاسته راوړولو لپاره د شتمنۍ لګښت ته اړتیا نه وي یانې دا ډول غوښتنې په وړیا ډول انسان ترلاسه کوي د غیر اقتصادي غوښتنو د پوره کیدو لپاره د شتمنۍ لګښت او هڅو ته اړتیا نه وي . د ساري په ډول د هوا تنفس،د لمر له رڼا ګټه پورته کول،باران او نور. دا چې د اقتصاد د علم اړیکه له اقتصادي غوښتنو سره ده نو له دې کبله موږ له غیر اقتصادي غوښتنو له لوستلو ډډه کوو.

2. اقتصادي غوښتنې : ټولې هغه غوښتنې چې انسان یې د شتمنۍ د لګښت په وسیله تر لاسه کوي اقتصادي غوښتنې بلل کیږي. د ساري په ډول د خوراکي توکو د رانیولو لپاره پیسو ته اړتیا ده یا د کورنو د پیرلو لپاره پیسو ته اړتیا ده که موږ او تاسو د پورتنیو توکو د رانیولو لپاره شتمنۍ له ځانه سره ونلرو نو موږ پرې خپلې پورتنۍ اړتیاوې نه شو پوره کولای . انسان د خپلو غوښتنو د پوره کولو لپاره تل هڅې ترسره کوي، د اقتصاد علم هم له اقتصادي غوښتنو سره اړیکه لري موږ او تاسو چې کومې غوښتنې د شتمنۍ د لګښت له لارې تر لاسه کوو اقتصادي غوښتنې بلل کیږي. د اقتصاد د علم پوهانو د انسان اقتصادي غوښتنې په درې برخو ویشلې دي :

(c) ketabton.com: The Digital Library

- اړتیاوي : اړتیاوې هغه غوښتنو ته ویل کیږي چې د انسان په ژوند کې بنسټیز اهمیت لري یا انسان پرته له هغو څخه خپل ژوند ته دوام نه شي ورکولای. د ساري په ډول خوراک،اوبه،لباس،د اوسیدو ځای،درمل او ...

- اسانتیاوي : هغه غوښتنې چې د انسان په ژوند کې اسانتیاوې رامنځته کوي او په ترلاسه کولو سره یې د انسان ژوند اسانیږي، انسان پرې ډاډ او سکون ترلاسه کوي ، د انسان ژوند ورسره هوسا کیږي د ساري په ډول تیلفون (لرغږی) ،د لیږد وسایل،بریښنا ،تلویزیون او...

- تجملي توکي: په تجملي توکو کې ټول هغه وسایل شامل دي چې د انسان په ژوند کې د عیش عشرت لپاره کارول کیږي دا ډول وسایل زموږ په غوښتنو پورې هیڅ اړه نلري،ځکه د دا ډول وسایلو په ترلاسه کولو سره د انسان په ورتیاوو کې کوم توپیر نه راځي او که ترلاسه یې نکړي نو بیا هم کوم توپیر نلري. دا ډول وسایل زموږ ژوند زړه راښکونکی او رنګینوي، په حقیقي ژوند کې هیڅ ډول ارزښت نلري یوازې د شان او شوکت لپاره وي د ساري په ډول د لوکس(عصري)موټر درلودل یا د ماڼیو جوړول او نور.

ډیری خلک تجملي وسایلو ته جواز ورکوي او دا دلیل راوړي چې د دې ډول وسایلو کارول د انسان په ورتیا کې ډیر والی راولي ، د دا ډول وسایلو د لاسته راوړلو لپاره ډیرې ورتیا ته اړتیا ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د غوښتنو پورتني ډولونه ثابت نه دي بلکې نسبي حیثیت لري ځکه ډیر داسې توکي شته چې د یو انسان لپاره اړتیا خو بل ته اسانتیا او کیدای شي ددریم لپاره تجملي وي .

د اقتصادي غوښتنو ځانګړتیاوې

- نامحدودې غوښتنې : انسان د خپلو غوښتنو د پوره کولو لپاره تل په هڅه کې وي څو خپلې غوښتنې پوره کړي خو کله چې د انسان یوه غوښتنه پوره شي سمدستي بله رامنځته کیږي. دا سلسله د انسان د ژوند تر پایه ادامه لري او هیڅکله هم د انسان ټولې غوښتنې نه پوره کیږي نو ځکه ټولې اقتصادي غوښتنې نامحدودې دي.

- د غوښتنو تکرار : د انسان ډیری اقتصادي غوښتنې داسې وي چې تل تکراریږي، کله چې یو ځل پوره شي له لږ وخت وروسته بیا رامنځته کیږي لکه ،کله چې انسان تږی شي د اوبو په څکلو سره د تندې غوښتنه له منځه ځي خو له لږ وخت وروسته انسان بیا ځلې تږی کیږي .همدارنګه د سهار له ډوډۍ وروسته بیا په غرمه کې د ډوډۍ خوړل او نور .

- په متبادلو لارو د غوښتنو پوره کیدا : موږ یوه غوښتنه د بیلا بیلو وسایلو په مرسته پوره کولای شو یانې د یوې غوښتنې د پورکیدو لپاره له بیلا بیلو وسایلو کار اخیستلی شو. د مثال په توګه د لوږې په وخت کې د ډوډۍ یا د وریجو په وسیله د لوږې لري کول .

(c) ketabton.com: The Digital Library

- د غوښتنو په اهمیت کې توپیر : د انسان ځیني غوښتنې مهمې او ځیني لږې مهمې وي چې د پوره کیدو په وخت لومړی مهمې غوښتنې او په دویم قدم کې لږې مهمې غوښتنې پوره کوي د بیلګې په توګه د ډوډۍ اړتیا نسبت څادر ته ډیره ده د لایق زده کوونکی لپاره د ښه کتاب رانیول نسبت د فلم له لیدو څخه مهم دي.

- د غوښتنو تړلتیا: د انسانانو ځیني غوښتنې یو له بل سره تړلي دي یو د بل د پوره کیدو لپاره اړیني وي د ساري په ډول د لیک لیکلو لپاره د کاغذ او قلم اړتیا یا د موټر لپار د تیلو اړتیا او نور.

- د اړتیاوو تر منځ سیالی : د انسان غوښتنې نامحدوده دي خو له انسان سره د غوښتنو د پوره کیدو لپاره وسایل کم دي. د انسان لپاره د ټولو غوښتنو پوره کیدا ناممکنه ده نو له دې کبله د انسان د غوښتنو تر منځ سیالی روانه وي کومه غوښتنه چې ډیره مهمه وي هغه لومړی او نورې غوښتنې یو په بل پسې وخت په وخت پوره کوي.

- موسمي غوښتنې : د انسان ډیری غوښتنې موسمي وي چې د موسم له بدلیدو سره بدلیږي د ساري په ډول د ګرمی په موسم کې د یخ اړتیا یا د یخنی په موسم کې ګرمو جامو ته اړتیا.

- دغوښتنو په اهمیت کې تبدیلي : د انسان غوښتنې د تل لپاره یو شان نه وي د وخت په تیرید سره په کې تغیر راځي که په یو وخت کې یو شی انسان ته

(c) ketabton.com: The Digital Library

ډیر اهمیت ولري مګر د وخت په تیریدو سره د هغه شي په اهمیت کې د انسان لپاره تغیر راځي د ساری په ډول د ناروغۍ په وخت کې د ښو غذاګانو خوړل مګر کله چې انسان رغیږي نو بیا ورته د ډیرو ښو غدا ګانو خوړل مهم نه دي نسبت د ناروغۍ په وخت کې.

- د پوهې له کبله د غوښتنو ډیر والی : د پوهې په ډیر والي سره د انسان په غوښتنو کې زیاتوالی راځي زموږ ځینې غوښتنې هغه وخت را پیدا کیږي، کله چې موږ د یو توکي په اړه پوهه ترلاسه کړو او په دې پوه شو چې دغه توکی زموږ کومه غوښتنه پوره کولای شي د اقتصادي پرمختګ او ساینسي نوښتونو سره د انسانانو په غوښتنو کې هم زیاتوالی راځي .که د نړۍ د هیوادنو د وګړو ترمنځ غوښتنو ته نظر واچوو نو وبه ګورو چې کوم هیوادونه پرمختللي دي د هغوي غوښتنې هم ډیرې دي ،په نړۍ کې د تیلفون ،موبایل ،کمپیوټر او نورو وسایلو په رامنځته کیدو سره د انسانانو په غوښتنو کې نور ډیروالی هم راغلو.

موخه End : ټولې هغه غوښتنې او اړتیاوې چې انسان یې پوره کول غواړي موخې ګڼل کیږي،که یو انسان خوراک ،لباس او د اوسیدو د ځای اړتیاوې پوره کوي نو دا ټولې د دې انسان موخې دي ، د بیلا بیلو موخو د لاسته راوړلو لپاره بیلابیل وسایل په کار اچول کیږي هر څومره چې یوه موخه لویه وي په هماغه اندازه یې د لاسته راوړلو لپاره له لویو وسایلو کار اخیستل کیږي،د انسان په ژوند کې موخې توپیر لري خو په ټولیز ډول په نړۍ کې یو انسان دوه ډوله موخې لري: اقتصادي او غیراقتصادي .اقتصادي موخې هغو موخو ته ویل

(c) ketabton.com: The Digital Library

کېږي چې انسان يې د شتمنۍ د لګښت په وسيله تر لاسه کوي د ساري په ډول خوراک ،لباس او نور.غير اقتصادي موخې هغو موخو ته ويل کېږي چې د شتمنۍ له لګښت څخه پرته نه شي تر لاسه کېدای د ساري په ډول د هوا تنفس،باران اوبه او نورې. اقتصادي موخې لاندې ځانګړتياوې لري:

1. نامحدودې : اقتصادي موخې نامحدودې دي کله چې يوه پوره شي بله رامنځته کېږي همداسې ادامه لري .

2. د موخو په اهميت کې توپير : د انسانانو موخې يو له بل سره توپير د انسانانو ځينې موخې ډيرې مهمې دي او ځينې يې لږې مهمې چې انسان لومړی مهمه موخه پوره کوي په دويم قدم کې هغه موخې پوره کوي چې لږ اهميت ولري د مثال په توګه له يو انسان سره سل افغانۍ شته او نوموړی شخص دوه موخې لري: چکر وهل او د ډوډۍ خوړل ، دې انسان ته لومړۍ مهمه موخه د ډوډۍ خوړل دي او دويمه موخه يې چکر وهل دي .

3. د موخو په اهميت کې تغير : د وخت په تيريدو سره د انسان په ځينو موخو کې تغير رامنځته کېږي ځکه په يو وخت کې يوه موخه ډير مهمه وي خو لږ وخت وروسته بيا د موخې په اهميت کې توپير رامنځته کېږي. لکه د ژمي په موسم کې تودو جامو ته ډيره اړتيا وي خو کله چې موسم بدل شي بيا دومره اړتيا نه لري .

(c) ketabton.com: The Digital Library

4. د موخو د پوره کيدو په وخت کې توپير : د انسان ځينې داسې موخې وي چې هغه بايد ډير ژر پوره شي موږ ورته انتظار نه شو کولی لکه د ډوډۍ خوړل ،اوبه څښل خو ځينې داسې موخې چې ډير وخت ته اړتيا لري لکه ډاکتريدل،انجنير کيدل او نور .

5. موخې د وسيلې په توګه : بعضې وخت يوه موخه د بلې موخې د ترلاسه کولو لپاره وسيله ګرځي د ساري په توګه يو انسان غواړي پوهه ترلاسه کړي چې دا يې لومړۍ موخه وي خو کله چې عالم شي بيا له خپل علم څخه ګټه اخلي او پيسې لاسته راوړي چې علم د پيسو دلاسته راوړلو موخه ګرځي.

توکي Goods : ټول هغه شيان چې د انسان د غوښتنو د پوره کيدو قابليت ولري توکي بلل کيږي. لکه هوا ،ډوډۍ،کتاب دا ټول د انسان اړتياوې پوره کوي چې توکي بلل کيږي .انسان چې کوم توکي د خپلو غوښتنو د پوره کيدو لپاره کاروي ځينې يې په وړيا توګه ترلاسه کوي او ځينې داسې توکي دي چې د شتمنۍ او يا د کار په وسيله ترلاسه کيږي نو ځکه مو توکي په دوو برخو ويشلي دي :

غيراقتصادي توکي Non-economic goods: غير اقتصادي توکي هغه توکو ته ويل کيږي چې انسان يې په وړيا توګه ترلاسه کوي، داسې توکي انسان نه شي پيدا کولی د ساري په ډول لکه باران ، رڼا او نور . موږ په اقتصاد کې له دا ډول توکو سره سرو کار نه لرو ځکه چې موږ يې په وړيا توګه ترلاسه کوو غير اقتصادي توکي لاندې ځانګړتياوې لري :

(c) ketabton.com: The Digital Library

a) افاده : په غیراقتصاد توکو کې افادیت شتون لري او د انسانانو د اړتیاوو د پوره کیدو وړتیا لري.

b) طبعي ډالی : غیراقتصادي توکي طبعي ډالۍ ده د انسان زحمت په کې دخیل نه دی د ساري په توګه د تنفس لپاره هوا ،د لمر رڼا او نور چې څښتن تعالی انسانانو ته ورکړي دي.

c) په ډیر مقدار : د غیراقتصادي توکو دربیمه ځانګړتیا دا ده چې په ډیر مقدار شتون لري انسان چې هر څومره وغواړي کارولی شي لکه د لمر رڼا ،هوا .

d) ملکیت : غیراقتصادي توکي د چا ملکیت نه دی هر څوک تري ګټه پورته کولای شي.

e) اخیستل او خرڅول : غیراقتصادي توکي انسانان په وړیا توګه ترلاسه کوي اخیستل او خرڅول کیږي نه .

اقتصادي توکي Economic goods : هغه توکي چې د شتمنۍ او یا د کار په وسیله یې انسان ترلاسه کوي اقتصادي توکي بلل کیږي. چې لاندې دوه ډولونه لري :

- مصرفي توکي consumer goods : هغه توکي چې انسان یې په مخامخ ډول کاروي او په دې کې داسې توکي هم وي چې له لږ کارونې وروسته

(c) ketabton.com: The Digital Library

له منځه ځي او ځيني داسې توکي وي چې د ډېر وخت لپاره کارول کيږي لکه : موټر،کور . ټول هغه توکي چې انسانان يې د کارونې په موخه پيري مصرفي توکي بلل کيږي. مصرفي توکي د انسانانو اړتياوې پوره کوي د نورو توکو په پيدا کيدو کې ونډه نه لري .

- پانګيز توکي **capital goods**: پانګيز توکي هغه توکو ته ويل کيږي چې انسان يې په مخامخ ډول نشي کارولی د نورو توکو په توليد او يا د عايد په تر لاسه کولو کې کارول کيږي.په مطلق ډول موږ نه شو ويلای چې يو توکی تل مصرفي او يا پانګيز وي ځکه ځيني توکي دواړه کيدای شي لکه يو شخص يو کور د استوګنې لپاره جوړوي چې مصرفي شو خو بل شخص کور د کرايې لپاره جوړوي د ده لپاره پانګيز توکي دي په پانګيز توکو کې لاندې درې ډوله توکي دخيل وي:

➢ اومه مواد : اومه مواد هغه موادو ته ويل کيږي چې په کمپنيو کې د توکو د توليد لپاره کارول کيږي لکه لرګي،غنم،وړی او نور.

➢ نيم کاره مواد : هغه موادو ته ويل کيږي چې تر کار لاندې وي.

➢ بشپړ توکي : بشپړ توکي هغه توکو ته ويل کيږي چې په هر لحاظ تيار وي او د نورو توکو د کارونې لپاره ترې کار اخيستل کيږي لکه ماشين الات،کور ،موټر ....

(c) ketabton.com: The Digital Library

مصرفي او پانگيز توکي يو له بل سره اړيکه لري مصرفي توکو ته چې کله تقاضا ډېره شي ورسره پانگيز توکو ته هم تقاضا ډېرېږي کله چې دواړو ته تقاضا لوړېږي ورسره په هيواد کې کار پيدا کيږي او هيواد ورسره د اقتصادي پرمختګ پر لور ځي ، دا خبره د يادونې وړ ده چې د مصرفي او پانگيزو توکو ويش قاطع نه دی ځکه کله يو توکی په يو وخت کې مصرفي وي خو کله بيا پانگيز شي.

د اقتصادي توکو ځانګړتياوې : اقتصادي توکي لاندې ځانګړتياوې لري :

- افاديت : د يو توکي هغه قابليت چې د انسان د يوې غوښتنې د پوره کيدو وسيله ګرځي افاديت ګڼل کيږي . لکه اوبه د تندې دخړوبه کولو ،ډوډۍ د لوږې د لري کولو ،قلم د ليکلو قابليت لري.اقتصادي توکي افاديت لري او که افاديت ونه لري بيايې څوک نه اخلي.

- کم پيدا : له کم پيدا څخه موخه دا نه وي چې هغه توکي کم وي ليکن د اړتيا په نسبت کم وي لکه افغانستان هر کال څو مليونه ټنه غنم توليدوي خو بيا هم کم وي ځکه افغانان نسبت هاغه غنمو ته چې توليدوي يې ډيرو ته اړتيا لري.

- د ليږد وړ : په اقتصادي توکو کې د ليږد ځانګړتيا هم شامله ده له ليږد څخه موخه د يو توکي ليږد له يوه ځايه بل ځای ته يا له يو شخص څخه بل شخص ته ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

- طبعي ډالۍ نه وي : اقتصادي توکي په طبعي لحاظ شتون نه لري بلکې انسان يې جوړ او تياروي. لکه موټر ،کور .

- ملکيت : اقتصادي توکي د ملکيت ځانګړتيا لري يانې په چا پورې تړلي وي نو له دې کبله يې اخيستل او خرڅول تر سره کيږي.

اقتصادي او غيراقتصادي توکي يو له بل سره توپير لري: اقتصادي توکي دطبعيت ډالۍ نه ده خو غيراقتصادي توکي دي ،اقتصادي توکي کم پيدا دي غيراقتصادی کم پيدا نه دي ،اقتصادي توکي ملکيت لري او غيراقتصادي مالک نه لري.

وسايل Means: هر هغه توکی يا چوپړ چې دانسان غوښتنه يا موخه پوره کړي وسيله ګڼل کيږي.د ساري په ډول که کور جوړول غواړې نو سمينټو ،شګې ،انجنير ته اړتيا ده چې دا ټول وسايل ګڼل کيږي او يا کله چې رخت تياريږي اومه مواد، ماشين الاتو او کارګرانو اړتيا ده چې دا ټول د رخت د تيارولو وسايل دي د وسايلو ځانګړتياوې په لاندې ډول دي :

- محدود : د انسان غوښتنې او اړتياوې نامحدودې دي خو له انسان سره وسايل محدود دي تر څو خپلې اړتياوې او غوښتنې پرې پوره کړي کله چې د انسانانو د غوښتنو د پوره کيدو لپاره وسايل کم وي نو اقتصاد پوهان وسايل محدود نيسي ځکه د غوښتنو د پوره کيدو وسايل او چوپړتياوې کمې نه دي بلکې د ټولو انسانانو په نسبت کمې دي .ځکه په نړۍ کې غنم په مليباردونو ټنه

(c) ketabton.com: The Digital Library

تولیدیږي خو چې د انسانانو اړتیاوې نه شي پوره کولای بیا هم موږ وایو چې د غنمو تولید محدود دی د وسایلو د کمښت په وجه انسانان خپلې اړتیاوې ټاکي او فکر پرې کوي چې کومې لومړی او کومې په دویم قدم کې پوره کړي.

○ متبادل کارول : د وسایلو دویم ښه والی د هغو متبادل کارول دي یانې د څو موخو لپاره کارول کیږي د ساري په توګه له تاسره سل افغانۍ دي هر ډول چې وغواړې کارولای یې شې کتاب پرې اخیستلی شې،چکر پرې وهلی شې او نور .همداسې د ځمکې په یوه برخه ته جوار ،غنم ،شولې هر څه چې وغواړې کرلی شی، دا خبره د یادونې وړ ده چې یو وسیله په یو وخت کې د یوې موخې د ترلاسه کولو لپاره کارول کیږي.

عواید income: په ټولیز ډول عواید هغه څه ته وایې چې انسان یې ترلاسه کوي خو په اقتصاد کې عواید هغه څه ته ویل کیږي چې دکار په بدله کې تر لاسه کیږي لکه د مزدور مزدوري او یا د مامور تنخوا په عاید کې لاندې ټکي دخیل دي :

د کار بدله : عاید باید د کار په بدله کې لاسته راغلی وي له کار پرته ترلاسه کول په عاید کې شامل نه دي.

ټاکلی وخت : په عاید کې وخت مشخص وي لکه کلنی ،میاشتنی او نور که له عاید سره وخت ذکر نه شي بیا هیڅ مانا نه لري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

غیرقانوني لاسته راوړنې : په غیرقانوني لارو لاسته راغلي بدله په عاید کې نه راځي لکه د غلا پیسې،رشوت او نور.

خیرات : خوار او غریبو ته د خیرات ورکول د هغوی په عاید کې نه راځي .

عاید لاندې دوه بڼې لري :

شخصي عاید : شخصي عاید هغه عاید ته ویل کیږي چې یو شخص یې په یو ځانګړي وخت کې ترلاسه کوي لکه د مامور میاشتنۍ تنخوا .

ملي عواید : د یو کال په جریان کې په یو هیواد کې د توکو او چوپړتیاوو څخه لاسته راغلي مقدار ته ملي عاید ویل کیږي:

کرنیزو توکو عواید+صنعتي توکو عواید+کانونو عواید+ چوپړتیاو عواید = ملي عاید

پروفیسور ارونګ فشر ملي عاید داسې تعریف کړی : په یو هیواد کې د یو کال په جریان کې د توکو او چوپړتیاوو مجموعي ته ویل کیږي چې د هیواد وګړي یې پیدا کوي.

د عاید ډولونه : عاید لاندې ډولونه لري:

- ناخالص عاید : ناخالص عاید هغه عاید ته ویل کیږي چې یو شخص او یا کومې کاروباري اداري تر لاسه کړی وي چې په دې کې یې ګټه او لګښت

(c) ketabton.com: The Digital Library

دواړه دخیل وي د ساري په توګه کله چې یو میز په پینځوس افغانۍ خرڅول کیږي نو دغه پنځوس افغانۍ ناخالص عاید دی.

○ خالص عاید : کله چې له ناخالص عاید لګښت لرې شي دې ته خالص عاید ویل کیږي د ساري په توګه که میز دیرش افغانۍ تمام شوی وي او ته یې په پنځوس پلورې نو شل افغانۍ ستا خالص عاید دی . خالص عاید = ناخالص عاید - لګښتونه

○ خالص ملي عاید : کله چې له ملي عاید لګښتونه لرې کړې خالص ملي عاید ترلاسه کیږي.

د عاید اهمیت : د یو هیواد لپاره عواید لاندې ګټې رسوي :

♣ د ژوند سطحه : د یو هیواد د وګړو د ژوند سطحه سړي سر عاید پورې تړاو لري (که په هیواد کې ټول عواید په نفوسو وویشو نو سړي سر عاید په لاس راځي)

کله چې د یو هیواد د وګړو سړي سر عاید لوړ وي نو د هغه هیواد د وګړو د ژوند سطحه لوړه وي.

♣ اقتصادي پرمختګ : د یو هیواد اقتصادي پرمختګ په عوایدو پورې تړلی دی ،د عوایدو په ډېر والي سره د سپما سلنه ډیریږي ،په هیواد کې پانګونه ډیریږي ،په هیواد کې نوې کمپنۍ رامنځته کیږي ،تولیدات ډیریږي او هیواد ورسره د اقتصادي پرمختګ په لور ځي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

سپما Saving: د عايد هغه برخه چې له ورځنيو لګښتونه باقي پاتې کيږي سپما ګڼل کيږي.د ساري په توګه که د يو مامور د مياشتې لس زره افغانۍ تنخوا وي خو دی په مياشت کې اته زره افغانۍ په لګښت رسوي دوه زره افغانۍ ورسره باقي پاتې کيږي چې دې ته سپما وايي د سپما عناصر په لاندي ډول دي :

د سپما ځواک : د سپما ځواک څخه موخه د سپما دکولو همت او حوصله ده . د سپما د ځواک عايد پورې تړوا لري که په يو هيواد کې د خلکو عوايد ډير وي نو د هغوی د سپما ځواک هم لوړ وي اوکه د خلکو عايد کم او دوی يوازې خپلې اړتياوې پرې پوره کوي نو بيا يې د سپما ځواک کم وي،همدارنګه د سپما له ماليې سره هم تړاو لري ،ځکه که په هيواد کې د ماليې اندازه لوړه وي نو د خلکو د سپما ځواک هم ټيټ وي او که ماليه کمه وي د خلکو د سپما ځواک هم لوړ وي ،که د يو شخص عوايد له لګښونو څخه ډير وي د دې شخص د د سپما ځواک لوړ وي او که عوايد يې کم وي نو بيا سپما نه شي کولای ،که يو هيواد ښه بانکي سيستم ولري نو د هيواد دوګړو د عوايدو يوه برخه بانک ته ورکول کيږي بانک دغه پيسې په صنعت او کرنې لګوي ورسره د خلکو عوايد لوړيږي سپما هم ډيريږي همدارنګه که کوم هيواد ډير کانونه ولري هلته هم د خلکو د سپما ځواک لوړ وي .

د سپما اراده : د سپما له ارادې څخه موخه د سپما د کولو هڅه او غوښتنه ده خلک د راتلونکي لپاره تر څو له ځينو افاتو سره مقابله وکړي د سپما اراده کوي

(c) ketabton.com: The Digital Library

،د خپلو ماشومانو د روزنې په موخه د سپما اراده کوي ،که په کوم هیواد کې د مالیې کچه ټیټه وي هلته د سپما اراده ډېره وي ،که په هیواد کې کرنیز،صنعتي او سوداګرۍ برخې پرمختګ کوي خلک د ګټې د تر لاسه کولو په موخه د سپما اراده کوي، ځیني خلک د سپما عادت لري او تل د سپما اراده کوي ،کاروباري خلک د ګټې اخیستې په موخه سپما کوي کله چې د ګټې ښه موقه راشي بیا یې لګوي ،که په هیواد کې امن او سیاسي استحکام شتون ولري خلک د سپما اراده کوي .

د سپما اقتصادي اهمیت :د یو هیواد اقتصادي پرمختګ په پانګونې پورې تړاو لري او پانګونه تر ډېره بریده په سپما پورې تړلې ده که په هیواد کې د سپما سلنه لوړه وي نو هیواد په اقتصادي لحاظ پیاوړی وي او که د سپما سلنه کمه وي هیواد په اقتصادي لحاظ ضعیف وي د خلکو د ژوند سطحه ټیټه وي نو که څوک غواړي چې پرمختګ وکړي باید د سپما اندازه لوړه کړي .

د سپما د زیاتوالي لپاره باید لاندې کارونه تر سره شي :

- د مالیې په انداز کې باید کمښت راشي
- په هیواد کې د امن راوستل
- په هیواد کې سیاسي ثبات
- د وګړو د عوایدو د ډیر والي لپاره کړنې ترسره کول
- په هیواد کې د مالي ادارو جوړول

(c) ketabton.com: The Digital Library

- په هیواد کې د پانګونې ډیرښت
- د خلکو د ژوند د سطحې لوړوالی

د اقتصاد تعریف Definition of economics

کله چې انسان نړۍ ته سترګې غړولي ورسره غوښتني هم رامنځته شوي چې دغه غوښتنې په لومړي وخت کې ډیرې ساده وې. د ژوند په لومړیو وختونو کې د انسانانو ژوند په ځان بسیا وو، خلکو د ښکار له لارې خپلې اړتیاوې پوره کولې لیکن د وخت په تیریدو سره د انسان په غوښتنو کې توپیر راغلو، انسان په دې لټه کې شو څو د ځان لپاره اسانتیاوې برابرې کړي ،هماغه وو چې د اقتصادعلم رامنځته کیدو ته اړتیا پیښه شوه.تقریبا د ټولو علومو په هکله که څیړنه وکړو نو ریښه یې یونان ته رسیږي ځکه یونان دنړۍ پر مخ لومړی ځای وو چې هلته انسانانو د طبیعت له مخ څخه پړونی پورته کړو، د انسان د پیدا ښت او څرنګوالي په هکله خلکو نظریات ورکړل، په ځمکه کې د روحانیت او مادیت اصول تر غور لاندې ونیول.د اکومونې کلمې جوړښت هم د یوناني کلمې ایکونومس څخه اخیستل شوی چې مانا یې د کورنۍ اداره یا د کور تنظیم او تدبیر دی.ګزنفون څلورسوه څلور څلویښت کاله د مخه ترمیلاده د اکونومیکس (د کور تدبیر) په نوم کتاب ولیکه ګزنفون د سقراط شاګرد و.ګزنفون د خپل عصر لوی تاریخ لیکونکی او په یونان کې د سردارانو له ډلې څخه و،د ګزنفون په کتاب کې د کورني اقتصاد ، تدبیر، په طبیعي زیرمو د دولت کنټرول او په

(c) ketabton.com: The Digital Library

خصوصي ملکيت باندې خيرنه شوې ده،ګزنفون د خپلو اقتصادي نظرياتو اساس کرنه ګرځولې اوکرنه يې د اقتصادي شتمنۍ د ډير والي سبب ګڼله چې د دولت او عامو خلکو څخه يې هيله لرله څو کرنې ته اهميت ورکړي همدارنګه ګزنفون له دولت څخه غوښتل چې دولت بايد خلک بيړۍ چلونې او لېږد راليږد ته پاملرنه وکړي نوموړي دغه هنر هم د شتمنۍ د ډير والي عامل ګڼلو ،له بلې خوا ګزنفون د پيسو په هلکه ويل چې دولت بايد د سپينوزرو کانونه په کار واچوي او سپين زر راوباسي ، چې داقتصاد له نظره د اهميت وړ ديد ګزنفون دا غوښتنه ددې لپاره وه چې د سپينو زرو سکې او پيسې ډيرې شي، دولت بايد طبيعي زيرمې په خپل واک کې راولي او د خصوصي سکتور له لاسه يې وباسي او د لومړي ځل لپاره يې د ونډيزو شرکتونو نظريه هم ورکړه،کزنفون عقيده لرله چې بايد ښارونه لوی او غټ وي او ډير خلک يو ځای سره ژوند وکړي،څو د کار ويش چې د اقتصادي فعاليتونو د پرمختګ لپاره لوی عامل بلل کيږي منځ ته راشي ځکه هر څومره چې ښار لوی وي اړتياوې هم ډيريږي او د کار وېش د اړتياوو پر اساس په خپله منځ ته رازي ګزنفون د ماليې دورکړې او ازادې سوداګرۍ پلوی و او شتمني يې داسې راپيژنده: د ګزنفون په عقيده شتمني د اموالو د ډيروالي نسبت دهغه اړتياو ته ياني هر څه چې له اړتياو ډير شي هغه شتمني ده.

اکنامکس(economics) د پولتيکل اکانوي(political Economy) مخفف دی چې له دريو يوناني الفاظو (Polis)، (Oika) او (Nama) مجموعه ده چې (Polis) مانا ښار ،رياست او يا منظمه ډله ،د Oika مانا کوروالـه او Nama قانون

(c) ketabton.com: The Digital Library

مانا لري دا په دې مانا چې يو کور واله څنګه توليدي چوپړتياوې ترسره کړي عوايد په لاس راوړي او په مقابل کې توکي او چوپړتياوې وپيري تر څو خپلې اړتياوې پرې پوره کړي چې له دې وروسته پولټيکل اکانومي د هيواد داقتصادي کړنو لپار وکارول شو او موخه يې له هغو قوانينو او اصولو څخه وه چې يو هيواد يې نافذوي. د اقتصاد پخوانيو پوهانو داسې فکر کاوو :څرنګه چې يوه کورنۍ د اړتياو پر بنسټ خپل عوايد او لګښت تنظيموي همدارنګه کټ مټ د يو هيواد حکومت هم د هيواد په داخل کې دعوايدو او لګښتونو حساب کتاب کوي چې همدې حساب کتاب ته يې پوليټکل اکانومي ويله. خو د وخت په تيريدو سره دغه لفظ په اکانومي او بيا په اکنامکس واوښتو.د يو علم د تعريف اړتيا هغه وخت پيښيږي کله چې هغه علم د پرمختګ په حال کې وي د يو علم د تعريف څخه جوتيږي چې هغه علم له کومو موضوعاتو بحث کوي د علم د مطالعې دايره رامالوي.د اقتصاد د علم په اړه بيلا بيل تعريفات وړاندې شوي او هر يوه دا علم له خپله نظره تعريف کړی.ايدم سمټ .مالتس،ريکاردو او جي ايس مل اقتصاد د شتمنۍ علم بللي.الفرډمارشل ،پيګو او کلاک اقتصاد خير ښيګڼې علم بولي . د اقتصاد علم هر يوه له خپله نظره تعريف کړی چې موږ يې په لاندې درې برخو ويشو :

(c) ketabton.com: The Digital Library

اقتصاد د شتمنۍ علم دی

Economics is science of wealth

- ادم سمتې : په پخوانيو زمانو کې د اقتصاد د علم پوهانو اقتصاد د شتمنۍ علم ګاڼه، له ګزنفون څخه وروسته اسکاټلينډي عالم ادم سمتې د اقتصاد د علم په اړه يو کتاب د ملتونو شتمنۍ په نامه وليکه د دغه کتاب له کبله ډيری پوهان ادم سمتې د اقتصاد پلار ګڼي په دې کتاب کې د هيوادنو په وسايلو او نوعيت بحث شوی ،کتاب په لاندې څلورو برخو ويشل شوی:

- د شتمنۍ لګښت : په دې برخه کې د شتمنۍ د لګښت د اصولو په اړه بحث شوی.

- د شتمنۍ پيدا کول : په دې برخه کې دا څيړل شوي چې توکي او چوپړتياوي په کومو اصولو پيدا کيږي.

- شتمنۍ تبادله : په دې برخه کې د توکو او چوپړتياوو د تبادلې اصول بيان شوي.

- شتمنۍ ويش : په دې برخه کې دا ښول شوي چې پيدا شوي توکي او چوپړتياوي د پيدا کوونکو ترمنځ څنګه وويشو .

(c) ketabton.com: The Digital Library

له دې کتاب څخه جوتيږي چې ادم سمټ اقتصاد د شتمنۍ علم گڼه او ويل يې چې اقتصاد هغه علم دی چې انسان څنگه شتمنۍ لاسته راوړي او څنگه يې په لگښت ورسوي.

- اين ډبليو سينير : د ادم سمټ د کتاب څخه پنځوس کاله وروسته يو بل انگليس عالم اين ډبليو سينير د ادم سمټ نظر تائيد او اقتصاد يې داسې تعريف کړو: اقتصاد يو داسې علم دی چې د شتمنۍ نوعيت ،شتمنۍ لاسته راوړل او د شتمنۍ له ويش څخه بحث کوي.

- جې .ايس .مل :د نوولسمې زيږديزې پيړۍ مشهور عالم او فيلسوف جې .ايس.مل اقتصاد ته داسې يو تعريف وړاندې کړی: اقتصاد يو داسې علم دی چې د شتمنۍ نوعيت او د هغو ټولو قوانينو مطالعه ده چې د شتمنۍ په پيدا کيدو او د شتمنۍ په ويش اغيزه لري.

- فرانس واکر : امريکايي اقتصاد پوه فرانس واکر **1883**ز کې اقتصاد داسې تعريف کړو: اقتصاد يو داسې علم دی چې له شتمنۍ سره اړيکه لري.

- پروفيسور ايلي : پروفيسور ايلي هم په اقتصاد پوهانو کې راځي او د اقتصاد د علم په اړه وايي : اقتصاد هغه علم ته ويل کيږي چې هغه اصول او ضوابط تر غور لاندې نيسي کوم چې د شتمنۍ د لاسته راوړلو او د هغې د ليږد له کړنو سره سروکار لري .

(c) ketabton.com: The Digital Library

- چیپ مین: چیپ مین هم د ادم سمټ همنظری دی او هغه هم اقتصاد د شتمنۍ علم بولي.

مالتس او ریکارډو هم اقتصاد د شتمنۍ علم ګاڼه او دوی داسې فکر کاوو چې ټولې انساني کړنې ځکه رامنځته کیږي چې انسان غواړي شتمنۍ تر لاسه کړي او د انسان دغه غوښتنه د نوموړي اقتصادي ژوند مخ ته وړي.

له پورتنیو تعریفونو څخه جوتیږي چې په لومړیو وختوکې دا اقتصاد د علم پوهانو اقتصاد د شتمنۍ علم ګاڼه او د انسانانو د ټولو کړنو محرک یې شتمنۍ ګڼله.

ادم سمټ او د هغه پیروان (این ډبلیو سینیر، جي .ایس .مل، فرانس واکر، پروفیسور ایلي، چیپ مین، مالتس او ریکارډو دوی ټولو ته کلاسیک اقتصاد پوهان ویل کیږي او د هغوی له خوا چې کوم تعریفونه وړاندې شوي دي دکلاسیکو تعریفونو په نامه یادیږي.

د کلاسیکو پوهانو د تعریفونو نیه والی

ادم سمت او د هغه پیروانو د اقتصاد علم د شتمنۍ علم ګڼلی او دا علم یې په ډیرو ساده الفاظو سره تعریف کړی دی . له بلې خوا له دې حقیقت څخه هیڅوک سترګې نه شي پټولای چې د هیواد د وګړو د ټولو اقتصادي کړنو محور د شتمنۍ لاسته راوړل دي. نو ځکه کلاسیکو اقتصاد پوهانو د اقتصاد علم د شتمنۍ علم ګڼلی اود انسانانو د اقتصادي کړنو اصلي انځورګري یې کړې ده

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځکه چې انسان تل خپلي اقتصادي کړني د شتمنۍ د لاسته راوړلو لپاره کاروي د دوی د تعریف په اساس د شتمنۍ ټول اړخونه د شتمنۍ لاسته راوړل،شتمنۍ تبادله،شتمنۍ ویش او د شتمنۍ لګښت د اقتصاد علم تر څېړنې لاندې نیسي چې ورسره د اقتصاد د علم اهمیت لاپسې ډېرېږي.

نیوکه

د کلاسیکو اقتصاد پوهانو په تعریف یو شمیر برطانیوي پوهانو چې رسکن او کارلایل یې د یادونې وړ دي نیوکه کړې او هغوی ادعا لري چې ادم سمټ او د هغه پیروانو د اقتصاد علم بدنام کړی ځکه هغوی اقتصاد یوازې د شتمنۍ علم ګڼلی چې ددې له کبله خلک بې لارې، پیسه پاله او ځان پاله کیږي ، هغوی د اقتصاد د علم یادول او ښول د وخت ضایعه بللې او دا علم یې دومره له نفرته ډک کړی چې یوازې د خوړلو علم یې ګڼلی او دا یې یو شیطاني علم بللی.

د نیوکې ځواب

د هغې زمانې د پوهانو رسکن او کارلایل په دې تعریفو نیوکه ناسمه پوهه ده ځکه د دې پوهانو په نظر له شتمنۍ څخه موخه پیسې ، سره او سپین زر،ځمکه او نور دي نو ځکه دوی د اقتصاد علم د ډوډۍ علم ګڼه او انسان شتمنۍ پاله او ځان پاله ګڼلی.که د ادم سمټ او د هغه د پیروانو تعریف ته نظر واچوو ډېر د نیوکې وړ نه دی. نو ځکه ډېرې ستونزې د شتمنۍ په اړه د ناسمې پوهې له کبله رامنځته شوې. لیکن ادم سمت او د هغه دپیروانو له شتمنۍ څخه موخه له

(c) ketabton.com: The Digital Library

کمیابه توکو څخه عبارت دي چې انسانان یې د خپلو غوښتنو د پوره کیدا لپاره کاروي.مګر یوه خبره د یادونې وړ ده چې شتمنۍ د غوښتنو د لاسته راوړلو لپاره یوه وسیله ده شتمنۍ په خپله موخه نه ده. د اقتصاد د علم موضوع د انسان ژوند دی د شتمنۍ مطالعه تر هغه وخته مونږ کوو تر کومه چې د انسان په ژوند اغیز لري ،د اقتصاد د علم زده کوونکی د اقتصاد علم داسې مطالعه کوي لکه څرنګه چې یو روغتیا پال ناروغي مطالعه کوي کله چې ډاکتر ناروغي مطالعه کوي ددې خبرې مانا دا نه ده چې ډاکتر له ناروغۍ سره مینه لري مګر هغه ددې لپاره ناروغي مطالعه کوي څو د انسان ژوند وژغوري په همدې ډول کله چې مونږ وایو اقتصاد د شتمنۍ علم دی نو دا په دې مانا چې اقتصاد انسان شتمنۍ پالۍ ته نه دعوتوي. بلکې د دې لپاره چې شتمنۍ له غلط او نامساوي ویش څخه وساتي شتمنۍ په خپله ښه او بده نه ده بلکې د هغې کارول په انسان پورې اړه لري.که په ښو کارونو کې یې لګوي رحمت او که په بدو کارو یې لګوي د عذاب لامل ګرځي نو له دې کبله د ا ډول نیوکې بې بنسټه دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

اقتصاد د مادي هوسايني علم دی

Economics is a science of material welfare

1- داکترالفرد مارشال :ادم سمت او د هغه پیروانو چې کوم تعریف د اقتصاد د علم لپاره تر سره کړی وو له یوه اړخه محدود او ګمرا کوونکی وو ځکه هغوی شتمنۍ ته مرکزي بڼه ورکړې وه نو له دې کبله د اقتصاد علم لپاره د یوداسې تعریف کول پکار وو چې د خلکو ناسمه پوهنه د اقتصاد د علم په اړه لرې کړي د دې اړتیا د لرې کولو لپاره په نولسمه میلادي پېړۍ کې ډاکتر الفردمارشال په خپل کتاب د اقتصاد د علم د اصولو په نامه دغه ناسمه پوهنه لرې او د کارلایل او رسکن نیوکو ته یې د پای ټکی کېښود. الفردمارشال اقتصاد علم داسې تعریف کړو: اقتصاد یو داسې علم دی چې د انسان ورځنی ژوند تر څېړنې لاندې نیسي او ددې امر تحقیق کوي چې انسان څنګه شتمنۍ لاسته راوړي او څنګه یې په لګښت ورسوي دا علم د انسان د انفرادي او ټولنیز ژوند هغه برخه تر مطالعې لاندې نیسي چې انسان د خوشاله ژوند ، مادي اړتیاوې ترلاسه کړي نو د اقتصاد علم له یوې خوا دشتمنۍ مطالعه له بلې خوا تر ټولو مهم د انسان د ژوند یو اړخه مطالعه کوي.د الفرد مارشال له تعریف وروسته ټولې نیوکې له منځه لاړې الفرد مارشال د اقتصاد د علم په اړه ټولې ناسمې پوهې لمنځه یوړې او د اقتصاد علم یې په ډېره ښه بڼه توضیح کړو د ډاکتر الفرد مار شال په تعریف کې لاندې نقاط شامل دي:

(c) ketabton.com: The Digital Library

I. د شتمنۍ مطالعه : په اقتصاد کې يوازې دا نه مطالعه کيږي چې شتمنۍ څنګه لاسته راوړو بلکې دا هم مطالعه کيږي چې شتمنۍ څنګه په لګښت ورسوو.

II. د ورځني ژوند مطالعه : له ورځني ژوند څخه موخه ټول هغه کارونه دي چې څنګه شتمني لاسته راځي او څنګه په لګښت رسيږي او په ټولنه کې کوم کارونه تر سره کيږي چې خلک ورته په بد نظر نه ګوري او ددې برعکس هغه کارونه چې ټولنه ورته په ښه نظر نه ګوري لکه رشوت، غلا او نور چې دا په اقتصاد کې نه راځي او دا کارونه په ورځني ژوند پورې تړلي هم نه دي.

III. د روغ انسان مطالعه : په اقتصاد کې د هغه شخص کړنې مطالعه کيږي چې روغ اوسي د ليوني ،ملنګ ،ساده کړنې په اقتصاد کې نه مطالعه کيږي ځکه د دوی کارونه له ورځني ژوند څخه بيل دي.

IV. مادي اړتياوې : مارشال په خپل تعريف کې دا هم واضح کړي چې اقتصاد د انسان هغه کړنې مطالعه کوي چې مادي توکي رامنځته کوي او کومې کړنې چې مادي توکي نه رامنځته کوي په اقتصاد کې نه شميرل کيږي لکه کروندګر کرنه کوي مادي توکي پيدا کوي خو ددې برعکس استاد ،څارنوال کړنې ځکه په اقتصاد کې نه راځي چې دوی مادي شی نه پيدا کوي.

V. خوشاله ژوند : په اقتصاد کې هغه مادي توکي مطالعه کيږي کوم چې انسان ته مادي خوشالي ورکوي او هغه مادي توکي چې انسان ته خوشالي نه

(c) ketabton.com: The Digital Library

ورکوي په اقتصاد کې نه راځي. لکه د شرابو څښل ،چرس او نور ځکه دا انسان ته مادي خوشالي نه ور په برخه کوي نو ځکه يې اقتصاد نه مطالعه کوي.

VI. د شتمنۍ لګښت او پيدا ايښت : مارشل په خپل تعريف کې ويلي انسان د خپلو غوښتنو د پوره کيدا لپاره چې په کومو اصولو عمل کوي شتمنۍ ترلاسه کوي ، په لګښت يې رسوي ، پرمختګ او خوشالي تر لاسه کړي.

VII. انساني اړخ ته اهميت : تيرو اقتصاد پوهانو اصلي موخه شتمنۍ ګڼله خو مارشال اصلي اړخ انسان وباله او د انسان دلچسپي له شتمنۍ سره ، ځکه چې د انسان د خوشالۍ وسيله ګرځي.

له ډاکتر الفرد مارشال وروسته يوشمير نورو پوهانو هم د اقتصاد علم د مادي هوسايني علم ګاڼه چې په لاندې ډول ترې يادونه کوو:

2-پروفيسور کينن :اقتصاد د هغو ټولو وسايلو وضاحت کوي چې د انسان د برياليتوب او بهبود سبب ګرځي.

3- پيګو : اقتصاد د مادي خوشالۍ مطالعه ده چې انسان يې مخامخ يا د پيسو په وسيله تر لاسه کوي.

الفرد مارشال او د هغه پيروان د نيو کلاسيک اقتصاد پوهانو په نامه ياديږي او د هغوی لخوا وړاندې شوي تعريفونه هم د نيو کلاسيک تعريفونو په نامه ياديږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د نیو کلاسیکو د تعریف ښه والی

داکتر الفرد مارشال د اقتصاد علم ته د بریالتوب او بهبود علم نوم ورکړو د ټول نیوکو مخه یې ونیوله. د اقتصاد علم ته یې یوه نوې ښه ورکړه،داقتصاد علم یې د ورځني ژوند د مطالعې علم وګاڼه نو ځکه ډیرو خلکو د اقتصاد د علم له مطالعې سره مینه پیدا کړه ، اقتصاد علم انسان ته لومړی اهمیت ورکوي په دویمه درجه شتمنۍ ته ،نو له دې کبله د پخوانیو اقتصاد پوهانو نیوکې چې د اقتصاد د علم په تعریف وې پخپله لمنځه لاړې مارشال هغه شتمنۍ پالو ته دا واضح کړه چې اقتصاد علم موږ ته د شتمنۍ پالنې سبق نه راښيي بلکې شتمنۍ یوازې د انسانو د غوښتنو د پوره کیدو یوه وسیله ده او بالاخره مارشال وویل :اقتصاد د انسان هغه کړنې تر مطالعې لاندې نیسي چې یو انسان یې د خوشاله ژوند د تیرولو لپاره تر سره کوي.

د تعریف نیمګړتیاوې

تر ډیره وخته د مارشال له خوا وړاندې شوی تعریف ټولو ته دمنلو وړ وو خو په کال **1934**ز کې د لندن سکول اف اکنامکس پرفیسور رابنز په خپل کتاب د (اقتصاد د علم نوعیت او اهمیت) د مارشال په تعریف کې یو شمیر نمیګړتیاوې راپه ګوته کړې : د پرفیسور رابنز په وینا د انسان بریالیتوب او بهبود یوازې په مادي وسایلو اتکا نلري بلکې غیرمادي وسایل هم د انسان لپاره خوشالي ورکولای شي. د ساري په ډول ګروندګر ،مزدور تر څنګ د ډاکترۍ ،استادۍ او نور هم د انسان لپاره د انسان د خوشالی او بهبود سبب ګرځي.د مارشال د

(c) ketabton.com: The Digital Library

تعریف پر اساس په اقتصاد کې د انسان هغه کړنې شاملې دي چې د انسان مادي اړتیاوې پوره کوي خو ددې برعکس هغه کړنې چې زموږ مادي اړتیاوې نشي پوره کولای د اقتصاد په دایره کې نه راځي.چې د اقتصاد د علم د لوستلو دایره یې محدوده کړي وه.همدرانګه مارشال بریالیتوب او بهبود په ښه توګه نه دی توضیح کړی .کیدای شي چې یو شی د یو انسان لپاره خوشالي راوړي خو بل ته خفګان د مثال په توګه د شرابو څښل د یو کس لپاره د خوشالی او بل ته د خفګان باعث ګرځي په اقتصاد کې د شتمنۍ لاسته راوړلو څخه موخه یوازې هغه عاید چې مصرفونکی پرې خپلې مادي او غیرمادي اړتیاوې پوره کوي. د مارشال د نظریې پر اساس مادي اړتیاوې (خوراک،لباس،مکان) په دغو چې کوم لګښت راځي د اقتصاد په دایره کې راځي مګر په غیرمادي اړتیاوو(فلم،چکر،سفر) چې کوم لګښت راځي دا د اقتصاد له علم څخه بیرون دي دا په داسې حال کې ده چې په اقتصاد کې ټولې مادي او غیرمادي اړتیاوې چې لګښت پرې راځي په اقتصاد علم کې دخیلې دي .مارشال په خپل تعریف کې وایي د بد عمله انسان کړنې نه راځي لکه غل،ډاکو او نور خو دا په داسې حال کې ده چې هغه انسان هم لږ وسایل او ډیرې غوښتنې لري،د مارشال تعریف د انسان هغه کړنې تر مطالعې لاندې نیسي چې د انسان د خوشالۍ باعث یا د انسان په خوشالو کې لاس لري مګر داسې کړنې چې مادي خوشالي انسان ته نه ورکوي نه مطالعه کوي. خو که په یو هیواد کې جنګ راځي یا زلزله نو د هیواد په اقتصاد اغیزه لري نو ځکه په اقتصاد کې مطالعه کیږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په محدود وسايلو د نامحدودي غوښتنې پوره کول

د لندن سکول اف اکنامکس مشهور استاد رابنز په کال 1934ز کې په خپل کتاب د اقتصاد د علم نوعيت او اهميت کې په پرمختګ او بهبود نيوکه وکړه او خپله رايه يې داسې اظهار کړه: د اقتصاد علم لپاره داسې يو تعريف وړاندې کړو ، اقتصاد علم ته يې د علم درجه ورکړې په همدې اساس نوموړي اقتصاد داسې تعريف کړو: اقتصاد يو داسې علم دی چې انسان خپلې نامحدودې غوښتنې په خپلو محدودو وسايلو پوره کړي او وسايل په بيلابيلو لارو وکاروي . د پروفيسور رابنز په تعريف کې مهم ټکي :

○ نامحدودې غوښتنې : د انسان غوښتنې نامحدودې دي او د وخت په تيريدو سره په کې ډيروالی راځي ، انسان تل په هڅه کې وي تر څو خپلې غوښتنې پوره کړي کله چې يوه غوښتنه پوره شي بله رامنځته کيږي همداسې ادامه لري نو له دې کبله موږ نه شو ويلای چې د انسان غوښتنې پوره شوي.

○ د غوښتنو په اهميت کې توپير: د انسان ټولې غوښتنې يو شان نه وي ځينې ډيرې او ځينې لږې مهمې وي د خوارک ،لباس،د اوسيدو ځای ډير مهم او غالي ،تيلفون او نور لږې مهمې دي چې د وسايلو د کمښت له وجې موږ لومړی مهمې او په دويم قدم کې لږې مهمې غوښتنې پوره کوو.

○ محدود وسايل : په نړۍ کې وسايل محدود نه دي ليکن د اړتياوو په نسبت کم دي يو هوښيار سړی خپل وسايل داسې کاروي چې خپلې ډيرې

(c) ketabton.com: The Digital Library

اړتیاوې پرې پوره کړي.د محدود وسایلو برعکس نامحدود وسایل هغه وسایل دي چې د انسان له غوښتنو څخه ډیر وي او دهغو دلاسته راوړولو لپاره قمیت نه ادا کوي. لکه هوا ،باران د سمندر اوبه د پروفیسور رابنز په وینا د اقتصاد علم له دا ډول وسایلو سره اړیکه نه لري ځکه انسان هغه په وړیا ډول تر لاسه کوي.

○ د محدود وسایلو متبادل کارول : د رابنز په وینا وسایل د بیلابیلو غوښتنو د پوره کیدو لپاره کارول کیدای شي. د ساري په ډول د ځمکې یوه ټوټه کیدای شي غنم پرې وکرل شي یا پرې کور جوړ کړو او یایې هم د هټۍ لپاره وکاروو او دا امکان نه لري چې دا ټول په یو وخت کې وشي او که کیدای شوای نو بیا به ستونزه نه وه .

اقتصادي مسایل څنګه پیدا کیږي د پروفیسور رابنز له نظره اقتصادي مسایل د لاندې اړتیاوو په اساس پیدا کیږي:

➢ د انسان غوښتنې نامحدوې دي: که چیرته داسې فکر وکړو چې د انسان غوښتنې یوازې یو څو دي نو د هغې له پوره کیدو وروسته هغه اړ نه وو چې خپلو غوښتنو ته ترتیب ورکړي نو په دې وخت کې نه د ټاکلو کومه موضوع او نه هم کوم اقتصادي مسله.

➢ د غوښتنو په اهمیت کې توپیر : که چیرته د انسان ټولې غوښتنې یوشان وای نو بیا زموږ په ذهن کې د برترۍ عنصر لمنځه ځي او موږ هیڅ ډول انتخاب نه شو کولای ځکه ټولې غوښتنې به یوشان وای او انتخاب هغه وخت

(c) ketabton.com: The Digital Library

کیږي چې د غوښتنو په اهمیت کې توپیر موجود وي نو ځکه که د انسان غوښتنې ټولې غوښتنې یو شان وای نو بیا به اقتصادي مسایلو شتون نه درلود.

➢ محدود وسایل: د وسایلو کمښت په دې مانا نه دی چې وسایل شتون نه لري دا په دې مانا ده چې د اړتیاوو په نسبت کم دي یو هوښیار انسان خپل وسایل داسې کاروي چې ډیر افادیت لاسته راوړي او خپلې ډیرې غوښتنې پرې پوره کړي.

➢ محدود وسایلو متبادل کارول: که د انسان په لاس کې وسایل یوازې د یو کار لپاره کارول کیدل نو بیا هیڅ اقتصادي مسله نه پیدا کیده. د ساري په ډول که ځمکې یوازې غنم کول نوبیا د بل فصل د کرلو هیڅ خبره نه وای او اقتصادي مسله به هم نه وای.

د رابنز د تعریف نیمګړتیاوې

د پرفیسور رابنز تعریف لاندې نیمګړتیاوې لرلو:

1. ټولیز: د پرفیسور رابنز تعریف ټولیز او په ټولو پخوانیو تعریفونو یې برتري لرله، ټول هغه مسایل یې وڅیړل چې کومه اقتصادي مسله ده او کومه نه ،په اقتصاد کې انسان نا محدودي غوښتنې د محدودو او متبادلو وسایلو په وسیله پوره کوي او په دې اړه مورږ هیڅ خبره نه کوو چې غوښتنې انسان خوشالوي او که نه. د ساري په ډول که چرسو او افیون ته په بازار کې تقاضا وي نو اقتصاد یې مطالعه کوي ولو که هغه هر څومره ضررناکه وي همدرانګه که

(c) ketabton.com: The Digital Library

کوم شی مفت وي او ډېر ګټور هم وي خو بیا یې هم اقتصاد نه مطالعه کوي .لکه د سمندر اوبه نو د رابنز له تعریفه د اقتصاد د علم حدود وټاکل شول چې په اقتصاد کې کوم شیان مطالعه کیږي.

2. حقیقت :همدرانګه رابنز د اقتصاد علم ته حقیقي بڼه ورکړه او هغه حقایق یې په کې راوستل چې موږ یې په ورځني ژوند کې ګورو.

3. ناپېیلی :پروفیسور د اقتصاد علم ناپېیلی وګاڼه اقتصاد علم یې نه په ښو او نه په بدو پسې وتاړه بلکه هغه یې یو خپلواک علم وګاڼه هغه وویل په اقتصاد کې انسان خپلې کړنې په خپله خوښه تر سره کوي د کړنو په ټاکلو کې خپلواک دی،په اقتصاد کې هغه کړنې شاملې دي چې انسان څنګه خپلې نامحدودې غوښتنې په متبادلو محدودو وسایلو پوره کړي.

4. پراخه دایره: ده په اقتصاد کې ټول هغه مسایل شامل کړل چې دوسایلو د کمښت په وجه رامنځته شوي که د انسان لپاره ګټور وي او که نه.

5. عام فهمه : د رابنز تعریف نه یوازې دا چې عام فهمه دی د هر لوستي انسان د ذهني معیار مطابق هم دی رابنز د اقتصاد علم په ځانګړې بڼه رامخته کړو.

د رابنز د تعریف نیمګړتیاوې

رابنز چې کله د اقتصاد علم لپاره تعریف وړاندې کړو نو هغه دا دعوه هم وکړه چې دده لخوا وړاندې شوی تعریف له ټولو تعریفو څخه غوره دی لیکن د څو

(c) ketabton.com: The Digital Library

اقتصاد پوهانو له خوا چې پروفیسور هکس او فریز یې د یادونې وړ دي د رابنیز په تعریف کې لاندې نیمګړتیاوې په ګوته کړې :

- د اقتصاد علم له انساني پرمختګ سره بې اړیکې نشي پاتې کیدای پروفیسور رابنز اقتصاد یوازې علم الحقیقت وباله د اپه دې مانا چې د ځینو واقعاتو اوحقایقو د رامنځته کیدو وسایل څه شی دي که د اقتصاد د علم دنده یوازې د حقایقو رابر سیره کول وي او د انسان د ژوند د ښه والي په اړه له مسایلو سره اړیکه نلري نو بیا د اقتصاد د علم مطالعه څه ګټه لري. د ساري په توګه کې په یو هیواد کې د خوړو کمښت راځي اقتصاد پوه به یوازې خلکو ته وایي چې د خوړو کمښت دی او د کمښت سبب به یې خلکو ته وایي د کمښت د مخنیوي لپاره به یې هیڅ رنګه اقدام نه تر سره کوي.که د اقتصاد علم د انسان د ژوند په ښه والي کې انسان ته لارښونه نه کوله نو بیا یادول یې څه ګټه لري .پروفیسور ایلي د پروفیسور رابنز د تعریف د لویو نیمګړتیاوو په مقابل کې وایي : د اقتصاد علم د علم الحقیقت څخه لږ څه ډیر دی او د هغه مطالعه یوازې تر فکر او ذهن پورې محدوده نه ده بلکې له انسان سره همدردي هم د اقتصاد د علم یو دنده ده. همدرانګه پروفیسور پیګو هم د پروفیسور رابنز د تعریف په اړه وایي : د اقتصاد علم له فلسفې سره نه بلکې د طب له علم سره ورته دی د کوم موخه چې د زخم خرابول نه بلکې جوړول دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

- بې مانا تعریف : په ځینو وختو کې د رابنز تعریف بیلکل بې مانا ثابتیږي د ساري په ډول له یو شخص سره څلور ګړۍ وخت دی او د هغه غوښتنې په دې ډول دي:

➢ د خپل ملګري لیدل،

➢ د اقتصاد د علم لوستل

➢ د فلم کتل

1) د دې شخص مخ ته موخې د خپل ملګري سره کتل،د اقتصاد د علم مطالعه او د فلم کتل دي.

2) ځینې موخې ډیرې مهمې او ځینې لږې مهمې دي

3) له دغه شخص سره وسایل (څلور ګړۍ) محدود دي

4) دغه شخص چې څنګه وغواړي دغه وسایل کارولی شي.

د پروفیسور رابنز د نظریې مطابق ټول شرایط موجود دي خو بیا هم کومه اقتصادي مسله نه ده پیدا ځکه اقتصادي مسله هغه وخت پیدا کیږي چې کله چې شتمنۍ په یوه مسله کې دخیله شي.

- نا اړینه پراختیا : پروفیسور رابنز د اقتصاد علم مطالعې ته غیر اړینه پراختیا ورکړه ډاکتر مارشال او د هغه ملګرو داسې عقیده لرله چې په اقتصاد

(c) ketabton.com: The Digital Library

کې هغه کړنې شاملې دي چې مادي برياليتوب باعث ګرځي او هغه کړنې چې د مادي برياليتوب باعث نه ګرځي په اقتصاد کې نه راځي د مثال په توګه په اقتصاد کې د موسيقۍ چوپړتياوو نه شميرل ليکن رابنز د اقتصاد علم هغه چې خلک څنګه په محدود وسايلو نامحدودې غوښتنې پوره کړي د اقتصاد علم له مادي برياليتوب او غيرمادي برياليتوب،اخلاقي او غيرې اخلاقي له ټولو ناپېيلی دی.چې ددې نظريې مطابق چور ،غلا ،ډاکه دا ټول په اقتصاد علم کې شامل دي ځکه دوی هم د کمو وسايلو په وسيله د نامحدود غوښتنو پوره کول غواړي نو له همدې کبله رابنز د اقتصاد د علم موضوع ته نا اړينه پراختيا ورکړې ده.

- د اقتصاد علم له طبيعي علومو څخه بېل دی : پروفيسور رابنز د اقتصاد علم د فزيک او کيميا په څير حتمي او قطعي کړی وو ليکن اقتصاد يو ټولنيز علم دی چې قوانين يې حتمي او قطعي نه دي د ساري په ډول که د نړۍ په هرکونج کې تيږه پورته واچوو بيرته ځمکې ته رالويږي او د اقتصاد علم د انسان په غوښتنو پورې اړه لري چې هر وخت په کې تغير راځي موږ د هيڅ انسان د کړنو په اړه حتمي پريکړه نه شو کولای نو له دې کبله د اقتصاد علم د فزيک او کيميا په څير ګڼل اشتباه وه.

- اقتصاد علم غير ناپېيلی نه دی : رابنز د داقتصاد د علم د غوښتنو او موخو ترمنځ غير جانبداره وګڼه اود اقتصاد د علم په اړه وويل چې د اقتصاد علم دانسان د غوښتنو په ښه والي او بد والي په اړه نه لري چې دا يې د اقتصاد

(c) ketabton.com: The Digital Library

له علم سره لویه جفا کړېده ځکه د اقتصاد علم تل د انسان د بریالیتوب او پرمختګ لپاره کار کوي نو هیڅ اقتصاد پوه د هغو کړنو طرفداري نه کوي چې د انسان د ښګڼې لپاره نه وي. پروفیسور تهامس موضوع څیړلې او لیکي چې: د یوې موضوع په اړه معلومات ترلاسه کول د یو اقتصاد پوه کار نه دی بلکې د موضوع په اړه د مثبتې یا منفي رایې ورکول د اقتصاد پوه دنده ده نو له دې څخه ځرګندیږي چې د یوې موضوع تر خبریدو وروسته د هغې د اصلاح لپاره اقدام د اقتصاد پوه دنده ده او اقتصاد پوه لپاره د داسې اقداماتو اجازه نه شته چې د انسان د ژوند په ښه والي کې مرسته نه کوي نو ځکه موږ ویلی شو چې اقتصاد یو غیرجانبداره علم نه دی.

- ناواضح: د رابنز په تعریف کې د غوښتنو او وسایلو ترمنځ توپیر واضح نه دې ځکه کله یو شی زموږ غوښتنه وي او کله بل د غوښتنې د پوره کیدو وسیله دساري په ډول کله چې موږ غواړو کور جوړ کړو نو د کور د جوړه لو لپاره شګه ،سیمت،خټګر او نور د وسایلو په توګه کارول کیږي کله چې کور جوړ شي نو هغه په کرایه ورکوو چې کرایه زموږ موخه او کور یې وسیله ده.

- انساني وسایل محدود نه دي: رابنز په خپل تعریف کې وړاندې کړې چې هر ډول وسایل محدود دي خو کله چې موږ پرمختللو او پرمختیایي هیوادنو ته وګورو نو ډیر خلک بیکاره دي نو معلومه به شي چې انساني وسایل ډیر دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

- د وسایلو ډیر والی : د پروفیسور رابنز په وینا چې د انسان سره وسایل محدود دي او هغه متبادل کارولی شي خو اضافه والی په کې نه راځي لیکن او سمهال ټول پرمختللي او پرمختیایي هیوادونو نه د خپلو وسایلو لپاره اقتصادي پلانونه جوړوي په وسایلو کې زیاتوالی راځي او د خلکو د ژوند سطحه لوړوي.

د پورتنیو ټولو نیمګړتیاوو باوجود د پروفیسور رابنز تعریف تر ټولو واضح او جامع وو چې د اقتصاد په علم کې ډیر پراخوالی راغلو او ډیر اهمیت یې پیدا کړو.

لارد جي ایم کینز : کینز د رابنز په تعریف نیوکه کوي وایي چې د رابنز په کتاب کې د روزګار او بیکارۍ په اړه هیڅ بحث نه دی شوی چې په اوسني وخت کې ډیر مهم مسایل دي.

کینز په خپل کتاب (روزګار، سود او د پیسو ټولیز نظریات) کې د اقتصاد علم داسې تعریف کړی : اقتصاد یو داسې علم دی چې موږ په محدودو وسایلو کار پیدا کړو او د ملي عواید د ډیروالي لپاره یې وکاروو.

د اقتصاد د علم لمن Scope of Economics

دیو علم له لمن یا پراختیا څخه موخه دا ده چې دا علم په خپله لمن کې کوم مضامین رانغاړي په دغه علم کې کوم مسایل دخیل دي له کومه ځایه پیل کیږي او په کوم ځای پای ته رسیږي د اقتصاد د علم په لمن کې موږ د اقتصاد د علم

(c) ketabton.com: The Digital Library

حدود ټاکو او دا پریکړه کوو چې په اقتصاد کې کوم مسایل تر مطالعې لاندې نیول کیږي او کوم نه نیول کیږي د اقتصاد د علم د لمن د ټاکلو لپاره باید موږ لاندې څلورو پوښتنو ته ځواب ووایو :

1. د اقتصاد د علم موضوع : د اقتصاد د علم له موضوع څخه موخه دا ده چې په دې علم کې کوم مسایل څېړل کیږي هر علم ځانته موضوع لري او په هغې څېړنه ترسره کوي د ساري په ډول د بیولوژي علم موضوع د ژوندیو موجوداتو څېړل دي، همداسې د اقتصاد علم هغه کړنې تر څېړنې لاندې نیسي چې انسان نامحدوده غوښتنې په محدودو وسایلو پوره کوي په نړۍ کې انسان په یوه نه یو کار بوخت دی څوک هټیوالي ،څوک ترکاڼي کوي ،څوک روغتیاپالي ... چې انسان دغه ټولې کړنې د شتمنۍ د لاسته راوړلو لپاره ترسره کوي څکه چې د شتمنۍ په وسیله انسان خپلې غوښتنې پوره کولای شي.

2. د انسان مطالعه د فرد یا د ټولنې په توګه ؟ : اقتصاد د یو ځانګړي شخص ژوند تر مطالعې لاندې نه نیسي چې هغه څنګه په خپلو محدودو وسایلو نامحدودې غوښتنې پوره کوي بلکې په یوه ټولنه کې د ټولو اوسیدونکو اقتصادي مسایل تر څېړنې لاندې نیسي او ګوري چې یو قوم څنګه خپلې اړتیاوې په نامحدوده وسایلو پوره کوي له کومو طریقو کار اخلي ..که د اقتصاد علم د یو فرد ژوند تر مطالعې لاندې ونیسي نو بیا د اقتصادي قوانینو جوړول ستونزمن کیږي د بیلګې په توګه که یوسوداګر د یو توکي قیمت د

(c) ketabton.com: The Digital Library

ټيټوالي سره سره بيا هم دا توکی بازار ته عرضه کوي نو موږ بيا د اقتصاد د علم قوانين نه شو عملي کولی.

3. اقتصاد علم دی که هنر ؟ : له دې وړاندې چې موږ دا پريکړه وکړو چې اقتصاد علم دی او که هنر موږ بايد د علم او هنر ترمنځ په توپير وپوهيږو.

علم : د يو شي پيژندلو ته علم وايي پوهانو علم داسې تعريف کړی : هغه معلومات چې په حقيقت ولاړ وي او په طبيعيت کې شتون ولري علم بلل کيږي د مثال په ډول که اوبه په علمي لحاظ وڅيړو نو معلومه به شي چې اوبه له دوه برخې هايدروجن يوه برخه اکسيجن څخه جوړې شوي دي چې دا يو حقيقت دی او په هر ځای کې دا ثابتيږي که د نړۍ په هر کونج کې پرې عمليه تر سره شي همدا يوه پايله لري.

هنر : د علم په وسيله د حقايقو عملي کولو ته هنر وايي. د ساري په ډول د طب په کتابو کې چې کوم شی ليکل شوی وي علم دی خو کله چې ډاکتر دغه علم په عمل کې ترسره کوي او د يو چا درملنه کوي هنر دی همدا رنګه جی ايم کينز د هنر په اړه وايي : هنر د ټاکل شوې موخې د ترلاسه کولو لپاره د اصولو او تدابيرو عملي کولو ته وايي . اوس راځو دې ته چې اقتصاد علم دی او که هنر ؟ لومړی غواړم په دې برخه بحث وکړم چې ايا اقتصاد علم دی ؟

ايا اقتصاد علم دی ؟ : اقتصاد علم دی د لاندې حقايقو په وسيله موږ کولی شو چې ووايو اقتصاد علم دی :

(c) ketabton.com: The Digital Library

- د اقتصاد د علم اړیکه له انسان سره ده چې د طبیعت یوه برخه ده په اقتصاد کې مورږ د انسان هغه کړنې تر څېړنې لاندې نیسو چې د انسان نامحدوده غوښتنې د محدودو وسایلو د پوره کولو لپاره ترسره کوي.

- د انسانانو د کړنو د مطالعې لپاره اړتیا ده چې حقایق راټول ،ترتیب او دانسانانو ټولې کړنې (شتمنۍ لګښت،شتمنۍ ویش،شتمنۍ پیدابښت،شتمنۍ تبادله) د ځانګړو اصولو په وسیله تر سره کیږي.

- په اقتصاد کې مورږ حالات او واقعات ناپېیلې څېړو.

- د اقتصاد په اړه چې کوم قوانین جوړیږي هغه ټول حقایق روښانوي د ساري په ډول د شتمنۍ د لاسته راوړلو قوانین، د شتمنۍ د ویش قانون او نور.

ایا اقتصاد هنر دی ؟: کله چې مورږ د اقتصاد د علم په مرسته د حالات او واقعات ناپېیلې مطالعه کوو او د اقتصادي ستونزو سببونه مالومو او کله چې د دغو ستونزو د حل لپاره عملي اقدامات ترسره کیږي بیا نو اقتصاد د علم تر څنګ هنر هم دی.

له پورتنیو څرګندونو څخه رامالومیږي چې اقتصاد هم علم دی او هم هنر.

4. د اقتصاد د علم اړیکه له نورو ټولنیزو علومو سره : له ټولنیزو علوم څخه موخه هغه علوم دي چې د انسان ټولنیز ژوند مطالعه کوي دساري په توګه سیاسي علوم،تاریخ،اخلاق او نور.

(c) ketabton.com: The Digital Library

- اقتصاد او سیاست : اقتصاد او سیاست یو له بل سره ډېرې پخوانۍ او نه شلیدونکي اړیکې لري د سیاست علم داسې قوانین جوړوي چې د هیواد دنظام په چلولو کې مرسته کوي لیکن اقتصاد د انسانانو کړنې د اقتصاد له نظره څیړي. د یو هیواد اقتصادي کړنې د هیواد په سیاست ډېره اغیزه لري که په یو هیواد کې امن وي ،سکون وي سیاسي پاینبت وي نو د هیواد وګړي کار کوي ،کاروبارو تر سره کوي ورسره په هیواد کې تولیدات ډېرېږي ،د خلکو د ژوند سطحه لوړېږي او هیواد ورسره د اقتصادي پرمختګ په لور ځي لکه څرنګه چې سیاست د یو هیواد په اقتصاد اغیزه کوي همداسې اقتصاد هم د یو هیواد په سیاست اغیزه کوي د حکومت طرز د یو هیواد په اقتصادي حالت پورې تړلی وي کله چې یو هیواد سیاسي قوانین جوړوي نو په هیواد کې د پانګونې ، د بیکارۍ،کرنیزو ،صنعت او نورو اقتصادي مسایلو په نظر کې نیول کیږي د یو هیواد اقتصادي پرمختګ لپاره سیاسي اقدامات ترسره کیږي نو له دې کبله اقتصاد او سیاست سره ډېرې نژدې اړیکې لري .

- اقتصاد او اخلاق : په اقتصاد کې د انسان هغه کړنې شاملې دي چې انسان څنګه شتمنۍ لاسته راوړي خپلې نامحدوده غوښتنې څنګه پوره کړي دغیرقانوني لارو لاسته راغلې شتمنۍ په اقتصاد کې نه راځي .له پورتنیو څرګندونو څخه رامالومیږي چې اقتصاد او اخلاق پخپلو کې مهمه اړیکه لري .

- اقتصاد او تاریخ : اقتصاد او تاریخ هم ډېرې لرغونې اړیکې لري یو اقتصاد پوه د تاریخ تر مطالعې وروسته دا معلومولی شي چې په تیرو وختو

(c) ketabton.com: The Digital Library

کې د اقتصادي ناورینونو ،د پیسو پړسوب،بې کاري او د نورو اقتصادي ستونزو د رامنځته کیدو سببونه څه ول .همداسې د تاریخ مطالعه یو اقتصاد پوه ته د ډیرو مسایلو په اړه معلومات ورکوي څو په راتلونکې کې ښه پریکړه وکړي.

اقتصاد له سیاست ، تاریخ او اخلاقو څخه علاوه له نوروعلومو سره هم اړیکې لري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

اقتصادي قوانين

د داسې اصولو جوړول چې د کړنو د اجرا په وخت کې په پام کې نيول کيږي قانون بلل کيږي په ټولو علومو کې طبيعي دي او که ټولنيز هر يو خپل قوانين لري .اقتصادي قوانين د انسان لپاره د هغه طزالعمل متعلق معلومات تهيه کوي چې اړيکه د اړتياوو د ډيربښت او د وسايلو د کمښت سره وي د ساري په توګه که د يو توکي قيمت ټيټ شي نو خلک هغه ډير اخلي او کله چې يې قيمت لوړ شي نو په کم مقدار يې اخلي چې دا يو اقتصادي قانون دی .

د اقتصادي قوانينو ځانګړتياوې : اقتصادي قوانين لاندې ځانګړتياوې لري :

- مفروضات : کله چې موږ د اقتصادي قوانينو په اړه خبرې کوو موږ تل يو څو خبرې فرضوو چې د قانون مفروضات ورته ويل کيږي که په دغو مفروضاتو کې تبديلي راشي نو اقتصادي قوانين سم نه ثابتيږي د ساري په توګه د تقاضا قانون وايي : که نور عوامل ثابت وي نو د قيمت له کمښت سره تقاضا ډيريږي او که قيمت لوړ شي تقاضا کميږي . له پورتني مثال څخه څرګنديږي چې د تقاضا قانون هغه وخت سم دی کله چې نور عوامل ثابت وي دغو عواملو ته مفروضات وايي چې په لاندې ډول دي :

♣ د مصرفونکو په عوايدو کې تغير نه وي راغلی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

- د مصرفونکو په خوښه ، عادت او سینګار کې بدلون نه وي راغلی .
- د متبادلو توکو په قیمتونو کې تغیر نه وي .
- د مصرفونکو په شمیر کې بدلون نه وي .

- اختیار : اقتصادي قوانین اختیاري دي که د چا خوښه وي عمل پرې کولای شي او که د چا خوښه نه یې پرې کوي .

- خوښمن : د اقتصادي قوانینو عملي کول په زور نه دي بلکې دا خوښمن کار دی د هر چا خوښه ده که څوک یې مخالفت کوي او که عمل پرې کوي .

- په حقیقت ولاړ : اقتصادي قوانین په حقیقت ولاړ وي په هر ځای او هر وخت سم وي د ساري په توګه : سپما=عاید-لګښت له دې څخه موخه دا ده چې سپما هغه وخت رامنځته کیږي کله چې زموږ عواید ډیر وي نسبت لګښت ته چې دا قانون په هر ځای کې او هر وخت سم دی.

- ټولنیز : د اقتصادي قوانینو بڼه ټولیزه وي ،مقداري بڼه نه لري د نورو اقتصادي پیښو له تجزیې کار اخلي طبیعي علوم مقداري اندازه بیانوي د ساري په توګه دوه برخې هایدروجن یوه برخه اکسیجن په هر ځای کې اوبه جوړوي لیکن په اقتصاد کې موږ داسې نه شو ویلی چې که د یو توکي قیمت له لسو افغانیو څخه شلو ته پورته شي نو تقاضا یې نیمیږي په اقتصاد کې هر څه په ټولیز ډول څیړل کیږي اقتصادي قوانین د یوې ځانګړې ډلې استازولي نه کوي بلکې یوې ټولې د روښانه اکثریت استازولي کوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

- معيار : د نورو ټولنيزو علومو په نسبت اقتصادي قوانين ډېر معياري وي ځکه اقتصادي حرکتونه او غوښتنې موږ د پيسو په وسيله روښانولی شو خو نور ټولنيز علوم په پيسو نه شو.

- بشري کړنو مطالعه : په اقتصادي قوانينو کې موږ يوازې بشري کړنې تر مطالعې لاندې نيسو.

- د اقتصادي قوانينو جوړښت : اقتصادي قوانين جوړيږي نه بلکې د انساني ارتجاعيت په وسيله په خپله جوړيږي . د ساري په توګه که د يو توکي قيمت ټيټ وي خلک يې ډېر اخلي خو کله چې قيمت لوړيږي نو خلک يې په کم مقدار اخلي چې دغه قانون د خلکو د ارتجاعيت په اساس جوړيږي او د تقاضا قانون دی.

په اقتصادي او نورو قوانينو کې توپير

په اقتصادي او سياسي قوانينو کې توپير : سياسي قوانينو څخه موخه هغه قوانين چې د حکومت له خوا عملي کيږي چې دا قوانين د حکم په څير کارول کيږي چې مراعتول يې په ټولو وګړو حتمي دي او که څوک يې عملي نه کړي نه نو سزا هم ورکول کيږي ،که حکومت وغواړي سياسي قوانين لمنځه وړلی شي خو اقتصادي قوانين په خپله جوړيږي او که چا عملي نه کړل سزا پرې نشته او که څوک وغواړي دغه قوانين لمنځه نه شي وړلی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په اقتصادي او اخلاقي قوانينو کې توپير : د اخلاقي قوانينو موخه د ټولنې اصلاح کول وي چې خپلواکه بڼه لري اخلاقي قوانين د مذهب او ټولنې د دود په وسيله جوړ شوی وي چې دا قوانين دا پريکړه کوي چې دا کار وکړه دا مه کړه د ساري په توګه د مور او پلار درناوی کول ،په اخلاقي قوانينو عمل کول په ټولنه عزت پيدا کول او که عمل پرې ونه کړو نو عزت مو کميږي اخلاقي قوانين په يوې سيمې پورې تړلي وي خو اقتصادي قوانين په خپله جوړيږي که عملي يې نه کړي نو په خپله به ځانته زيان رسيږي اقتصادي قوانين نړيوال وي .

اقتصادي او طبيعي قوانين : طبيعي قوانين د طبيعي علومو(کيميا ،فزيک) قوانين وي دا قوانين د وسايلو او پايلو ترمنځ په خپلواک ډول يو ځای شوي او رامنځته شوي دي چې په هر ځای او هر وخت قايم وي د ساري په توګه د فزيک يو قانون دی که د نړۍ په هر ځای کې يو توکی پورته واچوې بيرته ځمکې ته رالويږي چې دې قانون ته د ثقل قانون ويل کيږي طبيعي قوانين قاطع وي د طبيعي قوانينو اړيکه غير ژونديو سره وي خو اقتصادي قوانين قاطع نه دي په خپله جوړيږي له انسانانو سره اړيکه لري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د اقتصاد د علم ګټې

اقتصاد یو ټولنیز علم دی چې د انسان په پرمختګ کې له انسان سره مرسته کوي د اقتصاد د اهمیت په اړه مالتس وایي : اقتصاد یوازنی علم دی چې ټول خلک پرې خبر او معلومات لري او په اقتصادي پرمختګ کې مرسته کوي . ووټن د اقتصاد د علم په اړه وایي تر هغه پورې یو انسان متمدن نه شي کېدای تر څو چې د اقتصاد د علم په اړه معلومات ونه لري همدارنګه پروفیسور پیګو وایي : د اقتصاد د علم زده کړه د علم په توګه نه بلکې د اقتصادي ستونزو د حل لپاره باید زده شي ،هنري لیکي د یو انسان لپاره د اقتصاد د علم زده کړه د هر انسان اړتیا او اخلاقي مسوولیت دی د اقتصاد علم زده کړه د انسان ذهن ته پراختیا ورکوي ،په اوسني وخت کې څوک د اقتصاد د علم په اړه پوهه ونلري نو هغه ته لوستی انسان نه شو ویلی ،د کارګرو د حقوقو دفاع،پانګوالو ته د ښې ګټې برابرول،د صنعتکارانو ،کروندګرو لپاره د بازار د پیدا کېدو د کاروبار د ډولونو او د کاروباري موقو پیدا کول ،د لګښتونو لپاره لارښوونه،د شتمنۍ عادلانه ویش ، دانسان د ژوند د سطحې لوړوالی او نور د اقتصاد علم ګټې دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

نړیوال اقتصادي سیستمونه

International economic systems

په اقتصاد کې د انسان هغه کړنې تر مطالعې لاندې نیول کیږي چې د محدودو وسایلو په مرسته د نامحدودو غوښتونو د پوره کولو لپاره تر سره کیږي چون دغه کړنې انسان په ټولنه کې ترسره کوي نو له دې کبله یې یو له بل سره اړیکې پیدا کیږي د کړی بڼه اختیاروي چې اقتصادي نظام ورته وایي یو نومیالي اقتصاد پوه اقتصادي نظام داسې تعریف کړی دی :اقتصادي نظام هغه اداري رانغاړي چې د یو هیواد وګړي یې د دې لپاره رامنځته کوي چې خپل محدود وسایل داسې وکاروي تر څو خپلې نامحدودې غوښتنې پرې پوره کړي د یو هیواد اقتصادي نظام دا پریکړه کوي چې د خلکو لاندې پوښتنو ته ځنګه ځواب ووایي :

1. څه شی پیدا کړي؟ : د یو هیواد اقتصادي نظام لومړی په دې بحث کوي چې د هیواد وګړي څه شي ته اړتیا لري چې د تولید وسایل پرې وکارول شي او د خلکو د اړتیا وړ توکي تولید کړي.

2. ځنګه یې تولید کړي ؟ :په اقتصاد کې دویمه پوښتنه دا چې ځنګه یې تولید کړو له ځنګه یې تولید کړو څخه موخه دا چې د تولید عوامل په څومره

(c) ketabton.com: The Digital Library

مقدار سره یو ځای کړو څو د تولید لګښت کم او تولید ډیر کړو دا هغه وخت ترسره کیږي د تولید عوامل په ښه توګه وکارول شي.

3. د چا لپاره تولید ؟ دریيمه پوښتنه دا چي تولید دکومو خلکو لپاره تر سره کړي چي دهغوی اړتیاوې پرې پوره شي

4. وسایل څنګه وویشي ؟ په هیوادونو کې شته وسایل څنګه وویشل شي ایا دغه وسایل له خلکو سره وي او که له حکومت سره او که په ګډه وي څلورمه پوښتنه د همدې لپاره ترسره کیږي چې د پورتنیو پوښتنو د حل لپاره بیلا بیلې لارې کارول شي چې اقتصادي نظامونه ورته وایي او په لاندې ډول ترې یادونه کوو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د بازار اقتصادي نظام

Market Economy

د بازار اقتصادي نظام هغه اقتصادي سیستم دی چې په هغو کې د پریکړو د نیولو او معاملو د اجرا په وخت کې د تولید پر وسایلود خصوصي ملکیت مخکوالی په نظر کې نیول کیږي. د ملي اقتصاد په کچه د اقتصادي معاملو او پروسو پلان او انسجام په متمرکزه سراسري بڼه نه وي هر اقتصادي واحد ځانګړی پلان او د کړنو تدبیرونه په بازار کې د موجودو سیالیو او د خرڅلاو د قیمتونو پر بنسټ جوړوي. د ځانګړو اقتصادي واحدونو پلانونه چې هر یو بیل بیل د بازار د نرخونو سره په تړاو کې وي جوړیږي او د ټول ملي اقتصاد په کچه د همدې ځانګړو پلانونو یوځایي پیوند او ارزونه د ملي اقتصاد د پلان او وړاندې لید لپاره په کاریږي پانګوال نظام د خصوصي ملکیت د تقدس پر بنسټ ولاړ دی او د بازار اقتصاد د آزادو سیالیو له لارې د انسانانو د اړتیاوو د پوره کولو په میکانیزم دریدلي دي یا په بل عبارت، د تولید پر وسایلو خصوصي ملکیت دبازاردآزادوسیالیو له لارې د ټولنې د اړتیاوو له پوره کولو سره ټینګ تړلي دي او د ډیرو پوهانو په نظر ، یو یې له بله ، د تصور او عملي کاروني وړ نه دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د بازار د اقتصادي نظام بڼې

د بازار اقتصاد یو لرغونی تاریخي اقتصادي نظام دی چې د بشري ټولنې د تاریخي تکامل سره سم یې وده موندلې او د ملي ټولنو له اړتیاوو اود نړیوالو شرایطو له غوښتنو سره سم یې بدلون موندلی دی د تاریخ په اوږدو او په تیره بیا د شلمې پیړۍ په بهیر کې د بازار د اقتصادي نظام نوي ډولونه رامنځته شوي، چې ځینې غوره بیلګې یې د آزاد بازار (لبرال مارکیټ)، ټولنیزبازار (سوسیال مارکیټ)، د چاپیریال ساتني ټولنیزبازار (سوسیال ایکالوژیک مارکیټ) یادولای شو.

آزاد بازار:

د بازار اقتصادي نظام بیلابیلې بڼې لري یو له هغو بڼو څخه د آزاد بازار (لبرالمارکیټ) اقتصادي بڼه ده چې په هغو کې تولید او لګښت په آزاده توګه د بازار د لارې اداره کیږي دولت په مستقیمه توګه په بازار کې مداخله نه کوي او یوازې د غیرمستقیمې لارې د بازار په پروسو کې لاس وهلی شي د ساري په توګه، دولت کولای شي چې ځیني دولتي محصولات بازار ته وړاندې کړي، په سیالیو کې برخه واخلي او یانوي قوانین جوړ او عملي کړي په آزاد بازار کې هر څوک خپلې شخصي ګټې لټوي او د هغو د ترلاسه کولو لپاره تولید کوي، خدمتونه وړاندې کوي، په اقتصادي معاملو کې برخه اخلي او له دې لارې په آګاهانه او یا نا آګاهانه بڼه د غونډې ټولنې دژوند د سطحې په لوړولو کې رول ادا کوي داحتمي نه ده چې یو څوک د ټولنې ته د خدمت په عالي درک او

(c) ketabton.com: The Digital Library

احساس په اقتصادي پروسو کې مسوولانه ونډه واخلي، بلکې يوازې د شخصي ګټو د ترلاسه کولو په هدف اقتصادي کار يې په آخري پايله کې د ټولنې د ژوندانه د ښه والي او هيواد او هيوادوالو ته د خدمتونو خواته کشوي.

د آزاد بازار په اقتصادي سيستم کې د قراردادونو آزادي يو له غوره ځانګړنو څخه دهدولت د کار او د نورو اقتصادي معاملو په تړونونو کې لاس وهنه نه کوي. هر څوک د شخصي تشبث، د کار او شغل د انتخاب آزادي لري او کولای شي پخپله آزاده اراده دهغو په اړه تصميم ونيسي او د آزادو قراردادونو له لارې د قانون په چوکاټ کې له نورو سره سياليو ته داخل شي د آزاد بازار بله ځانګړنه د مصرف او مصرفوونکو آزادي ده همدا شان د شغل او مسلک آزادي هم د آزاد بازار له غوره ښېګڼو بېلګو څخه ده دا ټول بياد توليد پروسايلو د خصوصي مالکيت پر بنسټ ولاړ دي.

د توليداتو او خدمتونو قيمتونه د هغو څښتنان پخپله خوښه په خپلواکه توګه ټاکي او دا په بازار کې د عرضې او تقاضا د انډول له لارې پخپله تنظيمېږي. په آزاده توګه ټاکل شوي قيمتونه بيا پخپله د بازار بيلانس ساتي او د ځينو محصولاتو د اړتيا څخه د زيات توليد (اضافه توليد) مخه نيسي.

د ازاد بازار په اقتصادي نظم کې بازارته د هر چا مخه خلاصه ده هر توليدوونکی کولای شي خپل مال په آزاده توګه وړاندې کړي او هر مصرفوونکی هم کولای شي په آزاده توګه د خپلې اړتيا وړ شيان پخپله خوښه انتخاب او مصرف کړي بازار ته آزاده لاس رسي ددې سبب کيږي چې هر

(c) ketabton.com: The Digital Library

تولیدوونکی هاند وکړي، تر څو د مصرفونکو د مینې او ذوق سره برابر تولید وړاندې کړي، نوي نظرونه رامنځته شي، ورځ په ورځ د ټاکلي شي نوي موډلونه اودنويو خدمتونو ډولونه تولیداو رواج شي.

د تولید پر وسایلو د خصوصي ملکیت،ازادې سیالۍ او ازاده سیالۍ چې د اقتصادي لیبرالیزم اساسي ستنې دي چې د ادم سمیت په نظر د ټولنې د ژوند د سطحې د لوړوالي لپاره لومړني شرطونه دي .

. ټولنيز ژوندانه په عمل کې هم دا وښوده چې اقتصادي لبراليزم د اقتصاد صنعتي کېدواو د پیداوارنو ظرفیت او تنوع ته چټکتیاورکړه چې په پایله کې یې پانګوال نظام زغرده وده وکړه داپروسه بیادټولنیزو پراخه پرګنوله بیوزلۍسره هم ملګرې ده اوپه پایله کې یې دبډایانواوبیوزلانو ترمنځ واټن ورځ تر بلې زیاتیږي.

سره له دې چې د اقتصادي لبراليزم طرفداران په اروپا او امریکا کې ټول په بنسټیزه توګه د اقتصاد د ځواک له پاره کارکوي، خو تر منځ یې ټاکلي توپیرونه هم شته په اوسني وخت کې د لبرالیزم نظریه د سیاست د ډګر په څیر په اقتصادي برخه کې هم له هغه پخوانۍ جاذبې څخه لویدلې او د پام وړ پلویان نه لري.

په ډیرو بحثونو کې داسې هم اوریدل کیږي چې د آزاد بازار اقتصاد د افغانستان په اساسي قانون کې د افغانستان لپاره د اقتصادي سیستم په حیث

(c) ketabton.com: The Digital Library

منل شوي دي دا خبره سمه نه ده د افغانستان په اوسني اساسي قانون کې د آزاد بازار اقتصاد نه، بلکې يوازې د بازار اقتصادي سيستم د هيواد د ملي اقتصاد له پاره منل شوی او د هغو د بڼو(اشکالو) د انتخاب له پاره لارهآزادهپرېښودلشوې ده.

ټولنيز بازار (سوسيال مارکېټ):

د ټولنيز بازار اقتصادي سيستم چې د بازار د اقتصاد ځانګړې بڼه ده، د پانګوالی‌درژيم د سياليوپربنسټ دولت ته دا واک اودنده ورکوي چې په اقتصادي موضوعګانو کې سياسي–ټولنيز اصلاحات تر لاس لاندې ونيسي، ټولنيز عدالت او سياسي ثبات ته لومړيتوب ورکړي او د ټولنيزو مساواتو په لار کې ګام واخلي.

د دويمې نړيوالې جګړې وروسته د ټولنيز بازار اقتصادي سيستم مطرح شو او د هغو د پراختيا او پر مختګ په لار کې ګامونه واخيستل شول. په پانګوالاقتصادي نظام کې د ټولنيزو مسئلو د ښيګڼې او د بيوزلو او محرومو طبقو او قشرونو په ګټه د دولت لاسوهنې ته ځکه اړتياده چې پخپل سر او آزادې پانګوالی لخوا ډير ځله د هيواد محرومان او ټولنيزې اړينې چارې له پامه غورځول کيږې او پايله يې دټولنيزيووالی او سياسي ثبات د لمنځه تلو سبب کيږي. د پانګوال اقتصاد همدا خپل سرې ودې د شلمې پيړۍ په لومړۍ نيمايي کې د لومړۍ او دويمې نړيوالې جګړې په رامنځته کيدو کې د پام وړ رول ولوباوه الفريد مولر ارمک او اوډويک اير هارډله نظره د ټولنيز بازار ښيګڼه

(c) ketabton.com: The Digital Library

داده چې د آزاد بازار مثبتې خواوې ساتي، د اقتصادي ځواکمنتیا او د تولیداتو او خدماتو د تنوع له بهیره ننګه کوي، خو په عین وخت کې د هغو دمنفي اړخونو او بدواغیزومخنیوي کوي، په ټولنیز ژوندانه کې د ګټې د ترلاسه کولو په خاطر د آزاد بازار د رقابتونو د ورانوونکي اغیزې مخه نیسي او دڅومحدودوکسانو په لاس کې داقتصادي ځواک دانحصاراوتمرکزدماتولوله پاره دټولنې په ګټه مناسب اوقانوني تدبیرونه نیسي. او په عین حال کې د ملي یووالي، ټولنیز مصئونیت، امنیت، سولې او عدالت د تأمین او تحکیم په لار کې هم پوره ګامونه تر لاس لاندې ونیول شي.

په ټولنیز بازار کې د دولت ځای او رول د آزاد بازار څخه فرق لري دلته دولت دآزادبازارپه څیر په اقتصادي چارو کې پاسیف رول نه لري، بلکې په فعاله توګه په اقتصادي معاملاتو کې برخه اخلي او په هغه ځای کې چې اقتصادي پروسې د ټولنیزو، سیاسي چارو دموازنې د لمنځه تلو سبب کیږي، فعال دفاعي او اصلاحي تدبیرونه نیسي. په دې حال کې د دولت غوره ټولیز سیاسي هدفونه او تدبیرونه د کار په بازار کې، د شتمنیو د جوړولو په سیاست کې، د کورونو د جوړولو او توزیع په سیاست کې، د ښوونې او روزنې په چارو کې د عایداتو پورته کیدو او معاشاتو په اندازه او ویش کې مداخله او داسې نور تر لاس لاندې نیول کیدای شي. هدفدادی چې اقتصادي پرمختګ او د مادي نعمتونو پریماني د ملت د عامو وګړو ترمنځ د کشمکش سبب نه شي، بلکې د آزادې سیالۍ په پایله کې د رامنځته شوي پرمختللي اقتصادي ځواک په واسطه ټولنیزعدالت،پیوستون اوپرمختګ تضمین کړي دټولنیز اقتصادي

(c) ketabton.com: The Digital Library

مارکېټ نظام داسې شرايط رامنځته کولای شي چې دملي اقتصاد پرمختګ دټولنيزعدالت، پيوستون اوترقۍ سره ټينګ تړاو ولري، نه داسې چې دبې امنۍ، ټولنيز ناورين او سياسي بې ثباتۍ سبب وګرځي. د ټولنيز بازار کله د سوسياليزم او پانګوالي نظامونوترمنځ دربيمه اقتصادي لار هم نومول شوې ده، خو ډير پوهان د داسې اصطلاح استعمال سم نه بولي په نړۍ کې د سوسيال بازار غوره نمونه د آلمان اقتصادي نظام دی چې د ملي اقتصاد د پر مختګ سره يوځای د افرادو ټولنيز مصئونيت هم تضمينوي په سوسيال بازار کې دولت مکلفيت لري چې بيوزلو، زړو، معيوبو، بيکارو او نورو ټولنيزو مرستو ته اړوکسانو اودهغواولادونوته دژوندلومړنۍ اړتياوې د ټولنې په منځګړې کچه ورسوي هر څوک حق لري چې مناسب خوراک او څښاک، د سمو جامو د اغوستلو او د معياري کور د اوسيدلو امکانات ولري. په هيوادکې دهراوسيدونکيروغتيا د دولت لخوا بيمه ده هرڅوک حق لري چې ددولت له بودجې اوټولنيزو فنډونوڅخه ورته د زده کړې او ښوونې او روزنې شرايط برابر شي. دکوچنيانودزدهکړېاو تحصيل امکانات د هغوی د ميندو او پلرونود ټولنيز موقف او شتمنۍ تابع نه وي دولت مکلف دی چې د قانون له مخې د هر چا استعداد ته د ودې مخه خلاصه او تر يې بشپړه ننګه وکړي په دې توګه د سوسيال مارکېټ په نظام کې د کور، کالي، ډوډۍ، صحت او سواد ستونزو ته د حل د لارو موندل د دولت له مکلفيتونو څخه شميرل کيږي .

دچاپيريال ساتنې ټولنيز بازار

(c) ketabton.com: The Digital Library

د وخت په تیرېدو سره د بشري ټولني د پاینېت لپاره د چاپیریال اهمیت زیاتیږي او د هغو د سالم ساتلو دنده د انسانانو په وړاندې ورځ په ورځ غوره کیږي. ډیرې اقتصادي کړنې د انسانانو د ژوند په چاپیریال منفي اغیزه کوي له همدې کبله د بازار د اقتصادي نظام د ټولنیز بازار تر څنګ د شلمې پیړۍ په آخرو کې د دچاپیریال ساتنې ټولنیز بازار تیوري هم رامنځته شوه او وده یې وکړه ددې نظریې او عملي اقتصادي نظام هدف دادی چې د اقتصاد (ایکانومي) او د ژوند د چاپیریال (ایکالوژي) تر منځ بیلانس وساتل شي.

د شلمې پیړۍ تر دویمې نیمایي پورې دا نظریه چلیده چې طبیعي ذخیرې پریمانه او ډیرې دي. دژوندد چاپیریال له طبیعي زیرموځخه وړیا ګټه اخیستل کېده د شلمې پیړۍ په دویمه نیمایي او په تیره بیا د اوومې لسیزي وروسته دې نظریې زور واخیست چې د ژوند چاپیریال پخپله زیات ارزښت لري او باید د تولید له داسې میتودونو او د اقتصادي کړنو له داسې سیستمونو څخه کار واخیستل شي چې د انسانانو د ژوند پر چاپیریال یې ناوړه اغیزې کمې وي. دلته باید اقتصادي ګټې او چاپیریال ته د زیان رسیدو ترمنځ سنجش وشي او خالصه اقتصادي ګټه باید د ژوند د چاپیریال د تاوان له لارې لاسته رانه وړل شي که په سوسیال بازار کې د ټولنیز او سیاسي مصئونیت او ثبات موضوع په نظر کې نیول کېده، په سوسیال ـ ایکالوژیک مارکیټ کې د هغو تر څنګ د ژوند د چاپیریال ساتنه هم په پام کې نیول کیږي. په دې اقتصادي نظام کې د اقتصادي ګټو د ترلاسه کولو له پاره د ژوند د چاپیریال خرابولو ته اجازه نه ورکول کیږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د اقتصادي کړنو او له هغې لارې د مادي ګټو د ترلاسه کولو په لار کې د ژوند د چاپيريال د خرابۍ د مخنيوي په خاطر ټاکلي معيارونه او ميتودونه کاريږي. د نمونې په توګه ويلای شو چې د توليدي .اقتصادي فعاليت په پايله کې دکاربن ډای اکسايد د توليد د اندازې پر معيار د چاپيريال ماليه ټاکل کيږي هر څوک او هر اقتصادي ، توليدي کامپلکسچېډيرکاربنډای اکسايد توليدوي، د ډيرې ماليې پر ورکولو مکلف وي يا هر څوک چې ډيره انرژي مصرفوي په هماغه اندازه دچاپيريال ماليه اينسودل کيږي داسې ډيرنورميتودونه هم شته چې په اقتصادي فعاليتونوکې دچاپيريال د تخريب په مخنيوي اوکمښت کې مثبت رول لوبولای شي.

دچاپيريال ساتنې ټولنيز بازارکې دولت د چاپيريال د ساتنې له پاره په بازار او اقتصادي معاملو کې فعاله مداخله کوي او هر څوک د ګټې د ترلاسه کولو په خاطر د چاپيريال په تخريب کې آزادي لاسوهنې ته نه پريږدي دلته دا هم په نظر کې نيول کيږي چې په توليدي .اقتصادي پروسه کې څومره انرژي مصرفيږي او په چاپيريال يې اغيزه څومره ده؟

د چاپيريال د ساتنې د مؤسسو لخوا داسې هڅې رواني دي چې د ژوند د چاپيريال د قيمت د معلومولو او د بازار په معاملو کې داخلولو له پاره د هغو د سنجش په خاطر څرګندکمي مقياسونه رامنځته کړي، چې تر ټاکلې اندازې پکې بريالي هم دي دا نظريه ورځ تر بلې غښتلې کيږي چې د ژوند او فعاليت چاپيريال بايد چاته د ورېا شيزونو په حيث د اقتصادي فعاليتونو لپاره په

(c) ketabton.com: The Digital Library

اختيار کې ورنه کړل شي دا د دولت د عمومي شتمنۍ په حيث وګڼل شي او پر استعمال يې قيود وضعه او قيمت پرې کيښودل شي. د بلې خوا د توليد په پروسه او نورو اقتصادي معاملو کې د انرژۍ مصرف تر کنترول لاندې ونيول شي او د برق، تيلو ، ګازو او نوره انرژۍ باندې ماليه جګه شي.د ايکالوژيک ـ ټولنيز بازار په نظام کې هدف دا هم دی چې د راتلونکو نسلونو له پاره د ژوند طبيعي چاپيريال سالم وساتل شي

(c) ketabton.com: The Digital Library

د سوسیالیزم اقتصادي نظام

د سوشیالیزم کلمه د نړۍ په هر ګوټ کې کارول کیږي او تل په سیاسي ،اقتصادي او پوهنیزو بحثو کې پر خبرې کیږي.سوشیالیزم د مفهوم او مانا له مخې تقریبا دوه زره څلورسوه اته دیرش کاله وړاندې موجود و.خو دلفظ او کلمې له مخې د نولسمې پیړۍ محصول دی او دنولسمې پیړۍ په سر کې رامنځته شوی چې په اقتصادي کتابونو کې ددغې کلمې د حقیقي پیدا کوونکي تر منځ اختلاف شتون لري په ځینو کتابونو کې د سوشیالیزم د کلمې پیدا کوونکی رابرټ اوون ښودل شوی مګر د فرانسې نومیالي عالم پیر لرو په خپل کتاب کې (ګرودو سامار) داسې ذکر کړی چې د سوشیالیزم کلمه لومړی ما استعمال کړې.

د سوشیالیزم تعریف : ډیرې سیاسي او اقتصادي ټولنې خپلې طریقې سوشیالستې بولي مګر په نظریاتو او کړنو کې یو له بل سره توپیرشتون لري د ساري په ډول انارشستانځانونه سوشیالستان بولي خو د خپلو نظریاتو له مخې په فردیت را څرخي د فرد په اصلاح کې د ټولنې اصلاح وینې حکومت او دیکتاتوري نه خوښوي همدارنګه کمونستان او مارکسستان هم د سوشیالیزم نارې وهي مګر هغوی وایي چې د ټولنې اصلاح د فرد اصلاح ده چې دحکومت او دیکتاورۍ طرفدار دي د پورتنیو توپیرنو له کبله د سوشیالیزم تعریفول هم

(c) ketabton.com: The Digital Library

ستونزمن کار دی خو بیا هم کولای شو په لاندې ډول يې تعريف کړو: سوشياليزم د هغه ښوونځي او طريقې څخه عبارت دی چې عقيده لري چې د پانګوال نظام د مالکيت او کار ډول ظالمانه دی بايد د ټولنې له لورې ورته تغير ورکړل شی.همدارنګه سوشيالستان وايي د ټولنيزو مسايلو د حل لپاره بايد په ټولنيز ډول اقدام وشي او د ثروت سرچينې بايد د ملت په لاس کې ورکړل شيد توليد وسايل د دولت او يا ټولنيزو اتحاديو او کوپراتيفونو په ملکيت کې ورکول کيږي. په داسې نظام کې شخصي ملکيتونو ته اجازه ورکول کيږي، خو د خصوصي ملکيتونو شته والی د دولتي قانون له مخې منعه وي.

له شخصي مالکيت څخه موخه پرهغه شتمنيو د شخص تصاحب دی چې د هغه د شخصي او کورنيو اړتياوو د پوره کولو لپاره ترې کار اخيستل کيږي، خو د نورو د کار د ګټې د خپلولو او استثمار لپاره نه شي کارول کيدای د ساري په توګه، د اوسيدلو کور، جامې، بايسکل، موټر، هغه اندازه ځمکه چې يو شخص او د هغه د کورنۍ غړی پخپله پکې کار وکړي او همدا ډول نور ټول هغه څه چې يو څوک يې د خپل شخصي او کورني ژوند لپاره کاروي.

ددې په وړاندې خصوصي مالکيت د توليد پر وسايلو دافرادو له هغه ډول تصاحب څخه عبارت دی چې د افرادو د شخصي او کورنيو اړتياوو څخه زيات وي او د هغو په واسطه د نورو هغو کارګرانو او مسلکي کسانو د کار څخه ګټه اخيستل کيږي چې د همداسې وسايلو د نشتوالي له کبله په خپله په مستقل ډول په توليدي او خدماتي فعاليتونو کې برخه نه شي اخيستلای د توليدي

(c) ketabton.com: The Digital Library

وسايلو څخه بې برخې کارګران او ماهران د خپل ژوند د اړتياوو د لاسته راوړو او په خپله تحصيلي څانګه کې د کار د موندلو لپاره دې ته اړ وي چې د کوم بل پانګوال سره چې د مناسبو توليدي وسايلو څښتن دی، کار وکړي په پايله کې د خپل کار او لاس د محصولاتو ګټه په لږه او يا ډېره اندازه د هغو د کار ورکوونکي پانګوال لاس ته ورځي.

ددې لپاره چې د شخصي او خصوصي مالکيت تر منځ موضوع ښه څرګنده شی دلته به د يوې ټوټې ځمکې مثال راوړو:

که يو څوک شخصي ځمکه ولري، په هغه کې پخپله دی او د هغه د کورنۍ غړي کار او توليد وکړي او پيداوار يې هم د خپل کور د اړتياوو لپاره ولګوي، نو د ځمکې ټوټه د هغه شخصي ملکيت دی او په سوشياليزم کې يې د ساتلو او کاله کولو حق لري خو که چيرې يو څوک په ځمکه کې پخپله کار نه کوي، خپله ټوټه ځمکه چاته په اجاره، کرايه او يا ده کروندګر ته په کروندګرۍ ورکړې وي، نو دا ځمکه د هغه په خصوصي مالکيت اوړي او په سوشياليزم کې يې د ملکيت او د هغو په وسيله د بل چا د کار او زيار د ګټې د خپلولو حق نه لري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

سوشیالیزم ته د رسیدو مراحل

- نیوکه :د سوشیالیزم ښوونځي اصولاً د ټولنې پر موجوده انتظامونو نیوکې کوي دوی په ټولنه کې د طبقاتو د له منځه وړلو لپاره کار کوي چې دلته دوه ډوله اقدام غواړي یو ډله وایي چې ډېر ژر باید بدلون راشي بله ډله وایي چې لومړی باید سیاسي ،اقتصادي ،ټولنیز او کلتوري خېړنه وشي بیا بدلون راشي.
- هیله: سوشیلستان هیله لري چې د راتلونکي زماني خلک به کوښښ وکړي چې د تولید اوسنی نظام چې سم نه دی بیرته کړي او دهغه پر ځای یو داسې نظام ټینګ کړي چې د مساوات پر پایو ولاړ وي.
- عمل: په ټولنه کې سوشیالستي نظام ته د رسیدو لپاره د سوشیلستانو تر منځ اختلاف موجو دی یو ډله یې د عمومي انقلاب طرفدار دي چې په هغو کې الماني کارل مراکس او ملګري یې د دې نظرې ملاتړي دیکارل مارکس یوازې داسې نه وایي چې انقلاب دې وشي بلکې هغه عقیده لري چې دا ډول انقلاب کیدونکی او راتلونکی دی.هغه د پانګوال نظام ښخه مخالف و او په ټوله نړۍ کې کارګرو ته همدا یوه خبره کوله د نړۍ کارګرو یو له بل سره متحد شئ کارل مارکس او دهغه ملګرو سوشیالیزم ته د رسیدو لپاره د کارګرو انقلاب او د یو څه وخت لپاره د هغوی دیکتاتوري غواړي،پانګوال نظام ټولنه په دوه طبقو ویشید مارکس په عقیده تاریخ د طبقاتو ترمنځ د کشمکشو او اړودوړ

(c) ketabton.com: The Digital Library

څخه عبارت دی نه دملتونو د جنګ څخه تاریخي پیښې د اقتصادي قدرت او زور لاندې پیدا شوې.

د کارل مارکس دا نظریه په عملي ډګر کې په اوسنۍ روسیه کې د ناکامۍ سره مخ شوه د مارکس ، انګلز او لېنن سوشیالستي مفکوره د نړۍ په نورو هېوادنو کې هم خپل ارزښت له لاسه ورکړو:

د سوشیالیزم بنسټیز اصول:

۱. ټولنیز ملکیت: په سوشیالیزم کې خصوصي ملکیت شتون نه لري د تولید ټول وسایل(ځمکه،کار،پانګه،مدیریت) د حکومت به لاس کې وي.
۲. خصوصي کاروبار وجود نه لري:په سوشیالیزم کې خصوصي کاروبار وجود نه لري ټول خلک له حکومت سره کار کوي او د دولت نوکران وي.
۳. د شتمنۍ مساوي ویش: په سوشیالیزم کې ټول کاروبار د حکومت په کې وي له کاروبار څخه چې کومه ګټه تر لاسه کیږي د حکومت خزانې ته ځي او په ټولنیزو کارونو یې لګوي.
۴. کاروبار:په سویشالیزم کې ټولو خلکو ته کار د حکومت له خوا ورکول کیږي.
۵. د پلانونو جوړول:په سوشیالیزم کې یوه اداره وجود لري چې د حکومت لپاره ټول اقتصادي پلانونه جوړوي چې تر ډیره بریده په دې پلانونو کې د دولت سیاسي مرامونه په پام کې نیول کیږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲. فکري اتحاد: په سوشیالیزم کې ټول خلک یو نظر لري د سوشیالیزم لپاره کار کوي او د کپټلیزم خلاف وي.

د سوشیالیزم او کمونیزم تر منځ توپیر:

کمونیزم او سوشلیزم عموماً دواړه یو دبل پرځای استعمالیږي ځکه دغه دواړه مکتبونه دکپیټلزم خلاف دي ددغو دوو مکتبونو ترمنځ ډېرورته والی او هم ډېرتوپیر وجودلري خو په توپیر پوهیدل یې ځکه ستونزمن دي چې مختلفو ټولنو (هیوادونو) د دواړو اقتصادي مکتبونو ګڼ شمېر ډولونه عملي کړي او دا دواړه مکتبونه یې دتعصب ،یوا ړخیزه قضاوت په رڼا کې اودخپلې خوښې سره سم تعریف ، ورته اوسره بېل کړې دی. لیبرالان غواړي چې پریکړې دټولوافرادو سره شریکې شي البته دافرادو په ترجیح کې مګر محافظه کاران غواړي او وایي چې پریکړې باید دڅومحدودو نفرو تر منځ سره شریکې شي البته دیوه فرد په ترجیح.

سوشلیزم عموماً اقتصادي نظام یاښونځي ته راجع کیږي خو کمونیزم بیا هم پر اقتصادي او هم پرسیاسي ښوونځي دلالت کوي. دکمونیزم له مخې دخدماتواواجناسوتوزیع دافرادو اړتیاوو پراساس رامنځ ته کیږي خو سوشالیزم بیا استدلال کوي چې د خدماتواو اجناسوتوزیع دافرادو دهلوڅلو پر بسنټ رامنځ ته کیږي.

په کمونیستي اقتصاد کې دکپیټلیزم لپاره ځای نه شته خو سوشالیزم بیا وایي، څرنګه چې ثروت دخلګوترمنځ توزیع کیږي نو کېدای شي د کپټلیزم ځینې

(c) ketabton.com: The Digital Library

اړخونه په سوشيليستي اقتصاد کي ځای ولري سوشياليزم هغه ښوونځی دی چي وايي کارګره طبقه بايد منابع په ټوليزه او ډيموکراتيکه توګه ترلاسه کړي چي وکولای شي دټولني داکثريت دبهبود لپاره اجناس توليد کړي. کمونيزم هغه ښوونځي ته وايي چي په ټولنه کي بايد نه دطبقې استحصالوونکي، استحصالېدونکي اونه تېرى کوونکي اوتېرى کېدونکي بايد وجود و لري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

اسلامي اقتصادي نظام

اسلام يوازې د مذهبي رسوماتو دين نه دى بلکې د انسان د ژوند يو مکمل قانون دى ،د مسلمانانو د ژوند هر ګانګه مطالعه کوي ،اسلام مسلمانانو ته په اقتصادي برخه کې هم لارښوونه او رهبري کوي اسلام چې په اقتصادي برخه کې مسلمان ته کوم اصول وړاندې کړي په عملي کولو به يې انسان تل خوشاله او له سکون څخه ډک ژوند تيروي دا نور اقتصادي نظامونه انسان ته يوازې ددې نړۍ اړتياوو په پوره کيدوباندې تاکيد کوي خو اسلامي اقتصادي نظام ددې نړۍ تر څنګ د اخرت د برياليتوب لپاره هم کار کوي اسلامي اقتصادي نظام په هغه ځاى کې پلى کيږي چې خلک مسلمانان وي . اسلامي اقتصادي نظام په هغو ادارو او اشخاصو مشتمل دي چې د خدايي احکامو لاندې جوړ وي تر څو د اسلامي هيوادنو خلک محدود وسايل څنګه وکاروي تر څو هغه غوښتني چې اسلام ورته اجازه ورکړې پوره کړي د اسلامي اقتصادي نظام اصولو سرچينې قران الکريم،نبوي سنت او اجتهادي سرچينه. اسلامي اقتصاد تر دوهم نړيوال جنګ پورې همداسې د نورو علومو سره ګډ پاتې شو ، په دغه دوران کې زيات اسلامي هيوادونه د دوهم نړيوال جنګ څخه وروسته آزاد شول په دغه وخت کې اسلامي هيوادونه د خپلو ويجاړو سستمونو ترڅنګ د اقتصادي سيستم جوړولو او بيا پر پښو درولو په هڅه کې شول ځکه دغه سستمونه د نړيوال جنګ او د کفارو د حملو په وجه له منځه وړل شوي وو ، څرنګه چه په هغه وخت کې نور اقتصادي سيستمونه په سود ولاړ وو ، او سود د اسلام له نظره ناروا دى

(c) ketabton.com: The Digital Library

«د اسلامي اقتصاد او نورو اقتصادي سيتمونو ترمينځ ډېر توپيرونه شته او يواځې سود نه دی» نو ځکه دوی دا اړتيا وليده چه خپل اقتصادي سيستم د اسلام د اصولو او قوانينو په چوکاټ کې جوړکړي.

په هر صورت لکه څرنګه مو چه وړاندې ذکر وکړ چه انفرادي هلې ځلې په دې بريالی نه شوې چه اسلامي اقتصاد ديوه مستقل علم په ډول نړيوالو ته ور وپيژني ، نو د جمعي هلو ځلو اړتيا پيداشوه ترڅو پورې چې په کال ۱۹۷۶ د فبروري په مياشت کې په اسلامي اقتصاد باندې لومړنی نړيوال کانفرانس په مکه مکرمه کې جوړ شو او په دې وسيله اسلامي اقتصاد ديوه مستقل علم په ډول دنيا ته معرفي شواو دغې داسلامي اقتصاد په مشهورتيا او پدې لاره کې دکار کولو لپاره لاره برابره کړهددغه کنفرانس په جوړولو کې ډاکتر محمد نجات الله صديقي، ډاکتر محمد عمر او پروفيسر خورشيد احمد فعال رول ولو بولو په دغه کنفرانس يا سمينار کې د ډاکتر محمد نجات الله صديقي لخوا ديخوانيو اسلامي علماوو د اقتصادي نظرياتو په باب يوه مقاله يا رساله وړاندې شوه، دغې مقالې په اسلامي اقتصاد باندې د بحث کولو تهداب کېښنود.

. په قران شريف کې د اقتصاد کلمه د اعتدال په مانا ذکر شوې د لقمان په مبارک ايت کې راغلي (په خپل تګ کې ميانه رو اوسه).حضرت محمد (ص) په خپل مبارک حديث کې د اقتصاد د کلمې په اړه ويلي دي : ((که څوک په ژوند کې

(c) ketabton.com: The Digital Library

میانه رو او معتدل وي څښتن تعالی به د هغه روزي زیاته کړي او که څوک اسراف وکړي نو څښتن تعالی به هغه محروم کړي.))

د اقتصاد کلمه په عربي ژبه کې هم د اعتدال او میانه روۍ مانا لري او په اسلام کې د افراط او تفریط په مقابل کې کارول شوې ده .

د څښتن تعالی د قوانینو په حدودو کې د فکر ،طبیعت ،شتمنۍ او کار د کارونې په وجه د فرد او ټولنې د اړتیاوو د لرې کولو ،هوساینې او ګټورتوب په موخه د کړنو تر سره کولو ته اقتصاد وایي.د څښتن تعالی د لارښونې له مخې د هغو قوانینو او اصولو څخه عبارت دی چې د هغو په کار اچولو او مراعتولو په صورت کې تولید او شتمنۍ ډیریږي ،د کار او تعاون له مخې د ټولنې افرادو ته په عادلانه ډول رسیږي لکه څرنګه چې په ځمکه او اسمان کې د ټولو موجوداتو مالک څښتن تعالی دی او پیدا کوونکی هم همدا دی او حقیقي مالک یې هم څښتن تعالی دی .اسلامي اقتصادي نظام د نړۍ د نورو اقتصادي سیستمونو د کړنو نظریاتو سره د مبدا او ماهیت له نظره توپیر لري .د اسلامي اقتصاد د ظوابطو او قوانینو سرچینه الهي احکام دي .

د اسلام په ټولو اقتصادي کړنو او تشبثاتو کې عدل،انصاف،حق ،پیزوینه او اخلاق داخل دي .

د اسلامي اقتصادي نظام ځانګړتیاوې

(c) ketabton.com: The Digital Library

د اسلامي اقتصادي نظام بنسټيزې ځانګړتياوې په لاندې ډول دي :

1) د ژوند د لومړنيو اړتياوو پوره کول : اسلامي اقتصادي نظام انسان پرمختګ ته بنسټيز اهميت ورکوي ، په ټولنه کې ټولو افرادو ته د ژوند د لومړنيو اړتياوو په پوره کولو زور ورکوی .د انسان بنسټيزې اړتياوې خوراک،لباس،اوسيدل،ښوونه او روزنه ،روغتيايي اسانتياوې دي.

2) خصوصي ملکيت : په حقيقت کې د هر څه مالک څښتن تعالی دی کوم توکي چې د انسان په ملکيت کې وي د امانت بڼه لري ،انسان هغه د څښتن تعالی او د رسول (ص) په طريقې د کارولو پابند دی تر څو د څښتن تعالی د خوښې وړ وګرځي او انسان د نړۍ او اخرت د بريالیتوب سبب ګرځي ،اسلام خصوصي ملکيت ته اجازه ورکوي مګر دا ملکيت ازاد او خود مختاره نه دی .

3) د جايداد کارول : د جايداد په کارونې اسلام چې کوم بنديزونه لګولي په لاندې ډول دي :

- اسلام د جايداد د بې ځايه کارونې څخه منع کړې
- په اسلامي اقتصادي نظام کې هيڅوک جايداد د ټولنې په خلاف نه شي کارولای
- په ټولنه کې د بې وزله او اړمنو خلکو د ده پر جايداد حق لري
- که څوک پور ته په رښتيا اړتيا ولري بايد انکار ونه کړي
- له زکات پرته هم بايد له بې وزلو سره مرسته وکړي

(c) ketabton.com: The Digital Library

4) د توکو او چوپړتیاوو کارول: په اسلامي اقتصادي نظام کې د ډېرو توکو او چوپړتیاوو په کاروني بندیز دی لکه شرابو ،پوډر، چرس ،د مړو حیواناتو غوښه .همدرانګه د عیش عشرت د توکو کارول هم اسلام نه خوښوي. په اسلام کې د ټولنې هر فرد دټولنې په چوپړ مکلف دی ،اسلام د څو نفرو پرځای ټولې ټولنې په خوشالۍ زور اچوي.

5) د حکومت دندې: په یوې اسلامي ټولنې کې د حکومت دندې په لاندې ډول دي:

- د خلکو لپاره د اسلامي اصولو پر اساس د ژوند برابرول او د اړتیا په وخت کې له سختۍ کار اخیستل
- ټولو خلکو ته د ژوند د اسانتیاوو برابرول
- په بازار کې د ښه چاپیریال جوړول او د چلبازانو او غلو مخه نیول
- د اقتصادي پرمختګ او پانګونې لپاره اقدامات تر سره کول
- د شتمنۍ د ناانډول ویش مخه نیول

6) غیرسودي نظام: په اسلامي اقتصادي نظام کې سود منع دی چې ورسره د ظالمانو مخه نیول کیږي او ټولنه له طبقو ساتل کیږي شمتنۍ له یو څو لاسونو څخه ټولنې ته ورکول کیږي او د ټولنې په خیر کارول کیږي.

7) د کار اهمیت :اسلام کاریګر د پانګوال رحم ته نه پریږدي بلکې د هغوی د حقوقو مکمله ساتنه کوي اسلام کار ته ډېر اهمیت ورکوي او هغه روزي چې د

(c) ketabton.com: The Digital Library

کار په وسیله تر لاسه شوې وي ډېره يې بهتره ګڼي او داسې حکم کوي چې کاريګر ته د هغه اجوره د خولو له اوچيدو مخکې بايد ورکړل شي .

8) د زکات ورکړه : په اسلامي ټولنې کې په هر عاقل،بالغ مسلمان چې د زکات شرايط ولري زکات ورکول فرض دي او د اسلامي اقتصادي نظام مهمه ځانګړتيا ده .

9) دشتمنۍ د راټولوني ممانعت : اسلام د جايزو لارو څخه راغلې شتمنۍ د ټولونې اجازه نه ده ورکړې ځکه خوځښت يې درېږي او دا شتمنۍ دڅو نفرو لاسو ته ورځي ،ټولنه غيراخلاقي کيږي نو ځکه اسلام د شتمنۍ ټولول نه خوښوي .

10) د وراثت قانون : په اسلام کې د شتمنۍ ويش د وارثت د قانون پر اساس تر سره کيږي له کوم شخص سره چې شتمنۍ له خپلو اړتياوو څخه ډيرې وي پاتې برخه د وارثينو تر منځ وويشل شي نو وارثت د قانون پر اساس شتمنۍ په خپله دوران پيدا کوي .

11) دکسب خپلواکي : په اسلام کې د حلال رزق د ګټلو لپاره چې هر ډول کسب ته اکي خپلواکي لري .

12) د مساوات نه شتون : په اسلامي اقتصادي نظام کې شتمنۍ مساوي نه ويشل کيږي او په اسلامي اقتصادي نظام کې هيڅ وخت دا نه دي ذکر چې د ټولو انسانانو د ژوند سهولتونه بايد مساوي وي . په اسلامي اقتصادي نظام کې هر فرد په ټولنه کې برابره درجه لري .زکات،عشر او د وارثت په وسيله په ټولنه کې شتمنۍ په منصفانه ډول ويشل کيږي .

(c) ketabton.com: The Digital Library

دویم څپرکی

د شتمنۍ پیدا ایښت

په ټولیز ډول د شتمنۍ پیدا ایښت د نوو توکو رامنځته کولو ته وایي خو موږ دلته تیروتنه کوو ځکه ماده د مادې د قانون له مخې موږ نه شو پیدا کولی او نه یې لمنځه وړلی شو د شتمنۍ د پیدا ایښت څخه زموږ موخه د مادې پیدا کول نه بلکې د هغې په افادیت کې د ډیریښت راوستل دي نو معلومه شوه چې د اقتصاد په علم کې د شتمنۍ پیدا ایښت څخه موخه د یو توکي د ارزښت ډیر والی دی د ساري په ډول کله چې موږ لرګي په ځنګل کې پرې کړو په ارزښت کې یې ډیر والی راځي خو کله چې ترې فرنیچر جوړ کړو ارزښت یې لاپسې ډیریږي د لاندې درې طریقو په وسیله د یو توکي افادیت لوړیږي او د شتمنۍ د پیدا ایښت سبب ګرځي:

I. د توکو بڼه بدلول: د توکو بڼې ته په تغیر ورکولو سره د هغه افادیت لوړیږي د مثال په ډول له کاغذ څخه د کتابونو جوړول.

II. د توکو د ځای بدلول: د توکو د ډیر پیدا کیدو له ځای څخه هغه ځای ته د توکي لیږدول چې په کمه اندازه پیدا کیږي او توکو ورسره ارزښتمن کیږي د ساري په ډول د لرګیو په ځنګل کې د لرګیو ارزښت ټیټ وي خو کله چې ښار ته راوړل کیږي نو د لرګیو ارزښت هم ورسره ډیریږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

III. د توکو د وخت بدلول : کله چې توکي هغه وخت ته وساتل شي چې تقاضا ورته ډېره وي ارزښت يې لوړېږي د ساري په ډول لکه د ژمي په موسم کې د اوبلونو ګازو يا د سون د توکو د قيمت لوړوالی .

د شتمنۍ د پيدا ايښت لارې چارې : د شتمنۍ د پيدا ايښت لپاره بايد لاندې هڅې تر سره شي :

1. له ځمکې،سيندونو ،سمندرونو څخه د هغو توکو ترلاسه کول چې په کې شتون لري د ساري په ډول په سيندونو يا سمندرونو کې د کبانو نيول .
2. له ځمکې ،هوا او اوبو څخه د هغو شيانو ترلاسه کول چې دوی نه وي پيدا کړي د بيلګې په توګه له اوبو څخه د برېښنا جوړول.
3. د صنعت په وسيله له اومو موادو څخه د مصنوعاتو جوړول د ساري په ډول له مالوچو رخت جوړول .
4. د توکو ليږد له يو ځای څخه بل ځای ته ياني د ليږ راليږد له وسايلو څخه کار اخيستل .
5. مصرفونکو ته مخامخ چوپړتياوې برابرول د ساري په ډول ښوونه،روغتيا پالي او نور .

د شتمنۍ په پيدا ايښت اغيزه اچونکي عوامل : د شتمنۍ په پيدا ايښت لاندې عوامل اغيزه اچوي :

(c) ketabton.com: The Digital Library

I. طبیعي عوامل : له طبیعي عواملو څخه موخه هوا ،باران،زمکه،کانونه او نور که مناسب وي نو د شتمنۍ د پیدا ایښت لپاره ښه وي او که چیرته دغه عوامل مناسب نه وي نوبیا د شتمنۍ پیدا کول کمیږي.

II. د پیدا ایښت وسایل : په نوي وسایلو شتمنۍ ډیره پیدا کیږي او په وروسته پاتې وسایلو شتمنۍ کمه پیدا کیږي د ساري په ډول که یو توکی په لاس جوړ شي ډیر وخت او په لړه اندازه جوړیږي خو که همدا کار په ماشین تر سره شي نو ډیر ژر او ډیره پیمانه به تولید شي.

III. د لیږد رالیږ وسایل : د لیږ د رالیږد وسایل که چیرې پرمختللي وي نو په هیواد کې سوداګري او صنعت پراختیا مومي شتمنۍ هم په اسانه رامنځته کیږي خو برعکس بیا شتمنۍ په اسانه نه رامنځته کیږي .

IV. د هیواد حالت : که چیرته په هیواد کې امنیت وي سیاسي استحکام موجود وي نو هلته د شتمنۍ پیدا ایښت ډیریږي خو برعکس بیا شتمنۍ په اسانه نه رامنځته کیږي .

V. د بانکوالۍ نظام : که د هیواد د بانکوالۍ نظام پیاوړی وي، کاروباري خلکو ته په وخت پانګه برابریږي په هیواد کې د شتمنۍ پیدا ایښت ډیریږي خو که دا نظام وروسته پاتې وي بیا د شتمنۍ پیدا ایښت هم کم وي.

VI. نفوس : د یو هیواد د نفوس هم د شتمنۍ په پیدا ایښت کې رول لري که د هیواد نفوس له وسایلو څخه ډیر وي نو بیا د شتمنۍ پیدا ایښت کم وي او که د نفوسو شمیر له وسایلو کم وي نو بیا د شتمنۍ پیدا ایښت ډیر وي .

(c) ketabton.com: The Digital Library

VII. د کاریګرو لاس رسی : که په هیواد کې د کاریګرو شتون ډېر وي نو د شتمنۍ پیدا ښت ډېر وي او که شتون ونه لري نو بیا د شتمنۍ پیدا ښت هم کم وي .

د تولید عوامل

هغه وسایل چې د هغو په وسیله انسان د شتمنۍ د پیدا ښت عمل تر سره کوي د تولید عوامل ګڼل کیږي چې په لاندې ډول دي :

ځمکه Land:

په عامه ژبه له ځمکې څخه موخه د ځمکې سطحه ده چې انسان پرې ګرځي راګرځي د اوسیدو لپاره ځای او د خوړو د اړتیاوو د پوره کولو لپاره کرنه پرې تر سره کوي خو په اقتصاد کې په ځمکه کې ټول هغه طبیعي وسایل چې موږ یې په وړیا ډول ترلاسه کوو شامل دي په دې کې ټول هغه وسایل شامل دي چې د ځمکې لاندې یا له پاسه وي خو افادیت ولري . مګر کم یافته نه وي موږ چې هر ځومره وغواړو په مصرف یې ورسوو د ساري په ډول هوا ،اوبه نور.

پروفیسور الفرد مارشال په خپل کتاب (د اقتصاد علم اصول) د ځمکې تعریف داسې کوي : له ځمکې څخه موخه هغه ټول طبیعي وسایل دي چې طبیعیت د انسان د ښګڼې لپاره په وړیا ډول پیدا کړي د ساري په توګه د اوبه ،هوا ،رڼا ،ګرمي او نور.

(c) ketabton.com: The Digital Library

پروفیسور فریزر بیا د ځمکې د تعریف په اړه وایي : له ځمکې څخه موخه ټول هغه طبیعي وسایل دي چې د عوایدو د ډیروالي سبب ګرځي،افادیت لري او محدود وي په ځمکه کې شته طبیعي وسایل :د ځمکې سطحه چې د اوسیدو او کرنې لپاره وي ،کانونه،اوبه،ځنګلونه، هوا ، غازات، رڼا ، کبان، حیوانات، طبیعي بندرونه، بیلابیلې قوتونه چې په تولید کې مرسته کوي.

د ځمکې ځانګړتیاوې : ځمکه د تولید د عامل په توګه بیلا بیلې ځانګړتیاوې لري چې د همدې ځانګړتیاوو په اساس له نورو عواملو سره توپیر لري :

1. طبیعي ډالۍ : ځمکه د انسان د هڅې په پایله کې نه ده رامنځته شوې بلکې د څښتن تعالی له خوا انسان ته په وړیا او بې له کاره ورکړل شوی که انسان هر څومره هڅه وکړي یو سانتي متر به هم پیدا نه کړي.
2. ځانګړې مقدار: د ځمکې مقدار معلوم دی هیڅ څوک نه شي کولی د ځمکې په مقدار کې زیاتوالی راولي لیکن انسان په خپله هڅه ډیره ګټه ترې پورته کولی شي.
3. حاصل خیزۍ کې توپیر : ټولې ځمکې یو شان نه وي ځینې ډیرې حاصل خیزې ،ځینې لږې او ځینې هیڅ فصل نه کوي.
4. په ځمکو کې توپیر : ځمکه ټوله په یو ځای کې شتون نه لري ځینې په بازارکې ځینو بندونو کې ځینې د کرنې لپاره وي .
5. د لیږد قابلیت : ځمکه له یو ځای څخه بل ځای ته نه لیږدول کیږي د ساری په توګه د لغمان ځمکې خوست ته یا بلخ ته ولیږد وو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

6. خپلواکه بنه : ځمکه د نورو توليدي وسايلو په نسبت پايداره او که کله له زيان سره مخ هم شي د تل لپاره لمنځه نه ځي.
7. بنستيز حيثيت : ځمکه د توليد په عواملو کې بنستيزه او مرکزي بنه لري له ځمکې پرته د توليدد نورو عواملو شتون ناممکنه دی .
8. محدودو توليد : د ځمکې توليد محدود وي د ډيرې پانګې او کار په زياتوالي سره په کې نامحدوده نه ترلاسه کيږي .

د ځمکې اقتصادي اهميت :ځمکه د يو هيواد په اقتصادي پرمختګ کې اساسي ونډه لري چې په لاندې ډول ترې يادونه کوو:

- کرنيز پرمختګ : د يو هيواد کرنيز پرمختګ د هيواد دځمکې سطحې او هوا پورې اړه لري،که ځمکه حاصل خيزه ،مناسب باران او مناسبې اوبه ورکړل شي نو کرنيز توليدات ډيريږي .
- صنعتي پرمختګ : د يو هيواد اقتصادي پرمختګ په اومو موادو پورې اړه لري په کوم هيواد کې چې اومه مواد ډير وي نو هغه هيواد په صنعتي لحاظ بنه پرمختګ کوي د ساري په ډول کوم هيوادونه چې ډير کانونه لکه تيل ،کاغذ ،سکاره او نور لري ډير صنعتي پرمختګ کوي او کړی دی .
- د ليږد راليږد وسايل : د ليږد را ليږد وسايل سړکونه،د اورګاډو لارې او بحري لارې په ځمکه جوړيږي چې د هغوی په وسيله توکي له يو ځای څخه بل ځای ته په اسانۍ سره ليږدول کيږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

- د ژوند سطحه : په کوم هيواد کې چې طبيعي وسايل(کانونه،ځنګلونه او نور) په ډيره اندازه موجود وي د خلکو د عوايد د لاسته راوړولو وسايل ډير وي نو د خلکو د ژوند سطحه هم لوړه وي.
- د اوسيدو ځای : ځمکه د توليد نورو وسايلو ته د اوسيدو د ځای مانا لري يانې مزدور،پانګوال په ځمکه اوسيږي چې د اقتصادي ژوند ټولې برخې صنعت،سوداګري ټوله په ځمکه تر سره کيږي.
- قيمتي کانونه : په ځکه کې سره او سپين زر او نورې قيمتي کانې شتون لري چې دبيلابيلو توکو په جوړه ولو کې ترې کار اخيستل کيږي چې د شتمنۍ جوړښت ډيريږي.
- بريښنا : په اوبو د بريښنا د بندونو جوړول رڼا او صنعتي پرمختګ رامنځته کوي .
- ځنګلونه : له ځنګلونو ښخه لرګي، ونو ښخه ميوې او نور ګټې ترلاسه کولای شو .

په اقتصادي پرمختګ کې د ځمکې ونډه : د يو هيواد په اقتصادي پرمختګ کې اساسي ونډه لري له ځمکې پرته د توليد عمل ناممکنه دی ځمکه د ګرځيدو راګرځيدو او دکناستلو ځای دی ،له ځمکې پرته کرنه ناممکنه ده له اوبو،ځنګلونو او کانونو پرته ژوند ښنګه ممکن دی ؟ د يو هيواد په اقتصادي پرمختګ کې ځمکه لاندې رول ترسره کوي :

(c) ketabton.com: The Digital Library

- طبيعي چاپيريال : په يو هيواد کې اقتصادي پرمختګ د هغه هيواد په حاصل خيزه ځمکه ،باران،هوا پورې تړاو لري که د يو هيواد ځمکه حاصل خيزه وي او کانونه ونه لري دغه هيواد يوازې کرنيز هيواد وي او په صنعتي لحاظ وروسته پاتې وي .
- اومه مواد : د ځنګلو او کانونو په وسيله اومه موادو برابروي په کوم هيواد کې چې ځنګلونه او کانونه شتون ولري هغه هيواد په صنعتي لحاظ پرمختګ کوي .
- سوداګريز بندورنه : که د يو هيواد ساحلونه نړيوال سوداګريز بندرونه ولري نو کولی شي له نړۍ سره ښې سوداګريزې اړيکې ولري په سوداګرۍ کې ښه ګټه وکړي .
- بريښنا : کوم هيواد چې ډيرې رواني اوبه لري د بريښنا په توليدولو سره چې اوس مهال د اقتصادي پرمختګ عامل ګڼل کيږي کولای شي ښه ګټه واخلي .
- د ليږد راليږ وسايل : د ځمکې پر مخ د هر ډول ليږد وسايلو جوړول ممکن دي د ساري په ډول سړکونو ،ريل وې جوړول که يو هيواد سمه ځمکه ولري کولای ډير ژر اقتصادي پرمختګ تر سره کړي .

کار (labour)

د توليد دويم عامل کار دی ،د انسان لپاره د ډير شيانو د جوړولو لپاره د ځمکې تر څنګ کار ته اړتيا ده تر څو تر سره يې کړي. د ساري په توګه

(c) ketabton.com: The Digital Library

مزدور، کروندګر، بانکوال او نور .په اقتصاد کې کار هغه ذهني او فزيکې کړن دی چې د اجورې يا د معاش لپاره تر سره کيږي .پروفيسور مارشال کار داسې تعريف کړی :له کار څخه موخه هغه ذهني يا فزيکي هلې ځلې دي چې لويو او يا کوچنيو موخو د لاسه راوړلو لپاره تر سره کيږي .

همدرانګه پروفيسور جيونز کار داسې تعريفوي : کار له هغه ذهني او فزيکې کړن څخه عبارت دی چې دتفرح پر ځای د اجورې لپاره تر سره کيږي.همدرانګه يو بل اقتصاد پوه کار داسې تعريفوي : په کار کې ټولې هغه کړنې شاملې دي چې اجورې لپاره تر سره کيږي چې دغه اجوره په مخامخ ډول يا د يو داسې توکي ورکول چې د اخيستلو او خرڅولو قابليت ولري . د کار په تعريف کې لاندې ټکي شامل دي :

- انساني هڅې : په اقتصاد کې کار هغه کړن ته ويل کيږي چې د انسان په وسيله تر سره کيږي .د وحشي ځناورو او ماشين الاتو په وسيله تر سره شوی کړن کار نه ګڼل کيږي .
- ذهني او فزيکې کړنه : په کار کې د انسان ذهني او فزيکي کړني شاملي دي په دې شرط چې د اجورې لپاره ترسره شوی وي. د ساري په ډول د مزدوري کول فزيکې کار دی او درس ورکول دا يو ذهني کار دی.
- مادي اجوره : په اقتصاد کې کار هغه کړن ته ويل کيږي چې مادي بدله ولري که د تفريح ، مذهبي او کوم ټولنيز کړن وي په کار کې نه راځي .

(c) ketabton.com: The Digital Library

دکار ځانګړتیاوې

1. کار له مزدور څخه لرې نه وي : کار هیڅ وخت له مزدور څخه لرې نه وي دا په دې مانا چې داسې هیڅ وخت نه کیږي انسان د په کور ناست وي او کار په کارخانه کې ترسر کیږي.ځکه چیرته چې کار وي هلته به کارګر هم وي .

2. کار نه زیرمه کیږي : د نورو شیانو په څیر کار نه زیرمه کیږي داسې نه کیږي چې کاریګر د دوه کالو کار وساتي او بیا یې په یوه ورځ ترسره کړي یا ټول کال بیکاره وي او د کال په اخر کې د ټول کال کار په اخري ورځ ترسره کړي.

3. ضایعه شوی کار نه تر لاسه کیږي : که یو کار کر په یوه ورځ کار ترسره نه کړي نو ددغې ورځې کار یې تل لمنځه ځي .

4. کار لږ لیږدونکی دی : موږ کولی شو چې مادي شیان له یو ښار څخه بل ښار ته یا له یوه هیواد څخه بل هیواد ته ولیږدو خو د کاریګر لیږدول اسانه نه دي ځکه مزدور د نورو ځایو له ژبو،دود و دستور سره بلد نه وي . ځکه خو ادم سمټ هم په خپل کې کتاب لیکي چې په نړۍ کې تر ټولو سخت لیږد د مزدور دی.

5. په کار کې توپیر : د کاریګرو ترمنځ کار توپیر لري ځیني کاریګر ښه وړتیا لري باسواده وي یا ښه جسماني ځواک لري او ډیر کار کوی خو ځیني بیا داسې نه وي.

6. غیرارتجاعي عرضه : که چیرته په بازار کې کاریګرو ته اړتیا پیښه شي نو موږ نشو کولی په لږ وخت کې بازارته کاریګر عرضه کړو ځکه کاریګر د کار

(c) ketabton.com: The Digital Library

تر وخته ډېر وخت لري چې تيار شي ځکه د کوچينانو لويول او هغو ته ښوونه کول ډېر وخت نيسي.

7. کاريګر خپل کار خرڅوي : کاريګر د اجورې په بدله کې پانګوالو ته کار ترسره کوي نوله دې کبله پانګوال بايد له کاريګر سره ښه چلند وکړي.

8. اجوره او د کار وړتيا : اجوره د کاريګر له وړتيا سره مخامخ اړيکه لري که يو کاريګر ډېره کاري وړتيا لري نو اجوره هم ډېره اخلي.

د کاري وړتيا عناصر : د يو کاريګر کاري وړتيا په لاندې عناصرو پورې تړاو لري:

❖ جسماني او ذهني قابليت : که يو کاريګر ښه جسم او ښه اخلاق ولري کولی شي چې ډېر کار ترسره کړي او په توليد کې زياتوالي راولي همدرانګه ارثي خواص هم د کاريګرو په کاري وړتيا اغيزه لري ځيني کاريګر په ارثي ډول ډېر خواريکښ او دهغو کاري وړتيا هم لوړه وي .

❖ اخلاق له کاري وړتيا سره مخامخ اړيکه لري که يو کاريګر ايمانداره او امانت دار وي خپل وخت نه ضايع کوي. ټول وخت په کار تيروي طبيعي خبره له نورو هغو کاريګرو چې بيځايه وخت تيروي ډېره کاري وړتيا لري.

❖ ټولنيز حالت : د يو هيواد ټولنيز حالت هم په کاري وړتيا ډېره اغيزه لري ځکه کاريګر ته مناسبه اجوره ور نه کړل شي د کاريګر کاري وړتيا هم کميږي ځکه له هغه سره د کار جذبه لمنځه ځي همدرانګه که د پانګوال او کاريګر ترمنځ اړيکې ښه وي او پانګوال له کاريګرو سره ښه چلند کوي ورسره د

(c) ketabton.com: The Digital Library

کاریګرو کاري وړتیا لوړیږي همدرانګه کاریګر ته د کار مطابق اجوره ورکړې نو هغه هم په کاري وړتیا کې ښه ثابتیږي.

❖ ښوونه او روزنه: د ښوونې په وسیله کاریګر د کار په اړه معلومات حاصلوي او د روزنې په وسیله کاریګر خپل کار په ښې طریقې سره پیژني نوله دې کبله د روزل شوي او ناروزل شوي کاریګر ترمنځ لوی توپیر شتون لري روزل شوی کاریګر په لږ وخت کې ډیر کار ترسره کوي او نا روزل شوي یې نشي تر سره کولی.

❖ اوبه او هوا: د کوم هیواد چې هوا ډیره ګرمه یا ډیره یخه او یا هم وچه وي نو هلته کاریګر تر ډیره وخته کار نه شي تر سره کولای هلته د کاریګرو کاري وړتیا کمه وي خو برعکس چیرته چې هوا نرمه مناسبه وي هلته کاري وړتیا هم ډیره وي همدرانګه کاري چاپیرال هم د کاریګر په کاري وړتیا ډیره اغیزه لري که ښه چاپیریال وي نو د کاریګرو کاري وړتیا ورسره هم ډیریږي.

❖ د ژوند سطحه: د ژوند سطحه د کاریګر په کاري وړتیا ډیره اغیزه لري که په کوم هیوا د کې د کاریګرو اړتیاوې پوره کیږي نو دهغوی کاري وړتیا هم ډیریږي.

❖ د کار وخت: که کاري وخت ډیر وي او کاریګر په کې دمه نه شي کولای نو بیا د کاریګرو کاري وړتیا هم راکمیږي خو که چیرې کاري وخت کم وي نو د هغوی کاري وړتیا لوړیږي.

❖ د پرمختګ موقع: که کاریګرو ته د پرمختګ لارې هوارې وي نو د هغوی په کاري وړتیا مخامخ اغیزه لري د هغوی په کاري وړتیا کې زیاتوالی

(c) ketabton.com: The Digital Library

راځي او که د پرمختګ موقع نه وي نو بیا د هغوی په کاري وړتیا بده اغیزه لري او د هغوی کاري وړتیا ورسره کمیږي همدرانګه که صنعتکار یا پانګوال لایقه سړی وي او کاریګرو ته د پوهې ، خوښې او مخکنۍ (تجربه) په اساس کار ورکړي د کارګر په وړتیا کې زیاتوالی راځي همدرانګه د کاریګر لپاره په خپله خوښه کار ټاکل چې هغه ورسره مینه لري ځکه یو کار چې په مینه ترسره کیږي هغه تر هغه کاره ډیره بهتره دی چې په زور یا ناخوښه توګه تر سره کیږي .

❖ د کار ویش : هر کاریګر ته د هغه په خوښه کار ورکول په کاري وړتیا کې زیاتوالی راولي ځکه هغه د کار په اجرا کولو سره په هغه کار کې ښه وړتیا پیدا کوي او په ښې طریقې سره یې ترسره کوي .

❖ د کار تحفظ : د کار تحفظ د کاریګر په وړتیا کې زیاتوالی راولي او که کاریګر کاري تحفظ ونلري او هغه دا ویره ولري چې که پانګوال هر وخت وغواړي کاریګر له کاره لرې کولای شو نو بیا د هغه په کاري وړتیا بده اغیزه لري.

❖ د عوایدو لګښت : که کاریګر خپل عواید په ښو خوړو او ښو لباسونو باندې په لګښت ورسوي نو د هغه ورسره کاري وړتیا ډیریږي خو که خپل عواید په شرابو او نور مضرو لارو ولګوي نو بیا د کاریګر کاري وړتیا راکمیږي .

د کار ویش (Division of labour)

په اقتصاد کې د کار له ویش څخه موخه د یو کار ویش په څو برخو دی چې هر کارګر یې د کار یوه ځانګړې برخه ترسره کوي د ساري په توګه که موږ وغواړو

(c) ketabton.com: The Digital Library

چې يوه څوکۍ جوړه کړو نو يو کارګر به لرګي اره کوي،دويم به په کې ميخ وهي ،دريم به څوکۍ جوړوي او څلورم به پالش ورکوي.

د کار ويش لاندې ډولونه لري :

1. د مسلک پر اساس : د کار په دې ډول ويش کې کارونه د مسلک په اساس ويشل کيږي د کار په دې ډول ويش کې يو کارګر کار له پيل څخه تر پايه تر سره کوي د ساري په توګه موچي،ترکاڼ او نور .
2. د مغلقتوب پر اساس : دکار په دې ويش کې يوکار د مغلقتوب له وجې کار په څو مراحلو ويشل کيږي هر کارګر د کار يوه برخه مخ ته وړي يا يې ترسره کوي له نورو مراحلو سره هيڅ کار نه لري د ساري په ډول د موټر جوړول چې ټايرونه يو شخص تړي ،رنګ يې بل کارګر کوي ،همداسې ماشين تړل او نور کارونه هر کارګر خپل کار ترسره کوي.
3. سيمه ايز ويش : ځينې سيمې په طبيعي لحاظ د يو ځانګړي توکي په توليد کې تخصص لري او د هغه په سبب مشهور وي د ساري په توګه دافغانستان غالۍ .

د کار د ويش ګټې: د کار ويش لاندې ګټې لري :

- د کاري وړتيا زياتوالى : د کار په ويش کې کارګر هغه کار سرته رسوي چې د هغه لپاره ډير مناسب وي چې د کارګر کاري وړتيا ډيريږي او د کار معيار ورسره لوړ ځي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

- په مهارت کې ډېروالی :د کار په ویش کې یو کارګر یو کار په مسلسل ډول ترسره کوي ورسره کار په ښې طریقې سره ترسره کېږي او دهغه په اجرا کولو کې ښه مهارت لري.
- په روزنه کې اسانوالی : د کارپه ویش کې د دې پر ځای چې کارګر ته د ټول کار په اړه معلومات ورکړې، یوازې د هغه کار په اړه معلومات ورکول کېږي چې سرته یې رسوي نو له دې کبله په لږ وخت کې هغه روزل کېږي .
- د نوښتونو امکان : کله چې کارګر یو کار ترسره کوي نو ټوله پاملرنه یې همدا یو کار ته وي هڅه کوي تر څو دا کار په ښې طریقې سره سرته ورسوي د ډېرې پاملرنې له سببه ډېر نوښتنونه کوي.
- د وسایلو ښه کارول : که یو کارګر ټول کارونه په خپله ترسره کوي نو د بیلابیلو وسایلو اړتیا پیښېږي خو د کار په ویش کې یو کارګر یوازې د یو کار یوه برخه ترسره کوي یوازې هغه وسایل کاروي چې د دې کار پورې تړوا لري او نور وسایل وزګار پاتې کیږي چې ورسره وسایل ښه کارول کېږي .
- د لیږد زیاتوالی : هر کار په جزوي برخو کې ډېر سره ورته والی لري نو له دې کبله یو کارګر له یوه صنعت څخه بل صنعت ته په اسانۍ سره لیږدول کیږي .
- تولید لګښت کموالی : د کار د ویش په وجه تولید ډېرېږي نو له دې کبله في واحد جنس باندې لګښت را کمیږي او مصرفوونکي توکي په ښه بیه تر لاسه کوي ، د کار د ویش په وجه په تولید کې ډېر والی راځي چې ورسره ملي تولیدات هم ډېرېږي .

(c) ketabton.com: The Digital Library

- د کار بوج : د کار د ویش په وجه په انسان د کار بوج کمیږي که یو کار هر څومره سخت وي کارګر د هغه کار یوازې یوه برخه تر سره کوي او د کار بوج پرې نه راځي همدارنګه کاریګر هر کار په خپله خوښه ترسره کوي او له بوج څخه لرې وي .
- دکاري وخت کمښت : د کار د ویش په وجه کارګران د ماشینونو په مرسته په لږ وخت کې ډیر کار ترسره کوي او دهغوی په کاري وخت کې کمښت راولي .

د کار د ویش زیانونه: د کار ویش د ګټې تر څنګ لاندې زیانونه هم لري :

- نا خوښه : د کار د ویش په سبب یو کارګر هر ځل یو کار تر سره کوي نو د یو کار تکرر د کارګر زړه وهي او کار په ډیرې دلچسپی سره یې نه ترسره کوي چې ورسره د توکو معیار راټیټیږي تل د یوه کوچني کار ترسره کول د پرمختګ هڅې کموي .
- د لیږد کمښت : د کار د ویش په وجه یو کار یوازې د یو کار په یوه برخه کې پوهه پیدا کوي چې د کارګر د کار ساحه ډیره محدودیږي او د هغه په لیږد کې کمښت راځي او ورسره د بې کارۍ ګواښ هم رامنځته کیږي.
- د مسوولیت کمښت : د کار د ویش په وجه هر کارګر یوه برخه د کار سرته رسوي د یو کار په مکمله توګه د یو کار مسوولیت نه اخلي هر کارګر خپله دنده په بې پروایۍ ترسره کوي .

(c) ketabton.com: The Digital Library

- د کارګر او پانګوال اړیکي : د کار د ویش په وسیله تولید کې ډیروالی راځي په کمپنیو کې د کارګرانو شمیر په زرګونو وي او د کمپنۍ مالک یو وي چې د دوی ترمنځ اړیکي ستونزمنې دي او د هغوی د غوښتنو د حل لپاره لازم اقدامات نه ترسره کیږي چې د کارګر او مالک ترمنځ ناسمه پوهه او همغږي رامنځته کوي.
- نړیوالې ارتیاوې : د کار د سیمه ایز ویش په اساس د نړۍ هیوادونه یو بل ته اړ دي دا حالت په سیاسي او اقتصادي لحاظ ډیر خطرناک وي په ځانګړې توګه د جنګ په دوران کې.
- یو پر بل انحصار : د کار د ویش په وسیله کارګران یو پر بل پسې تړلي وي که د یوې ځانګې کارګر نه راځي نو د بلې ځانګې کار مجبوره دی چې بیکاره پاتې شي .

پایله:

د کار د ویش په وسیله په تولید کې زیاتوالی راځي چې ورسره د توکو قیمت راټیټیږي ،د کارګرانو د کار په وخت کې کمښت رامنځته کیږي او د خپل ژوند د سمښت په اړه ډیر کار کوي ،د کار د ویش په وسیله وسایل په ښه توګه کارول کیږي او د کار دویش په وسیله په هیواد کې اقتصادي پرمختګ رامنځته کیږي .

(c) ketabton.com: The Digital Library

نفوس (Population)

د تولید په عواملو کې کار یو مهم عامل دی چې د یو هیواد په نفوسو انحصار لري. په کوم هیواد کې چې نفوس ډیر وي کاریګر هم ډیر وي او د کوم هیواد نفوس چې کم وي د کاریګرو شمیر یې هم کم وي .یوه خبره د یادونې وړ ده چې په یو هیواد کې د شتمنۍ پیدا ایښت د کارګرو په شمیر نه بلکې د کارګرو په جسماني او ذهني وړتیا پورې تړاو لري امکان لري چې په یو هیواد کې د اوسیدونکو شمیر ډیر وي خو د شتمنۍ د پیدا ایښت له کبله وروسته پاتې وي د ساري په ډول د هندوستان هیواد نفوس نسبت امریکا ته ډیر دی خو د امریکا نفوس نسبت هندوستان ته ډیره شتمنۍ تر لاسه کوي په اوسني وخت کې د نفوسو مسئله د نورو اقتصادي مسایلو په څیر ډیره مهمه ده د کومو هیوادنو نفوس چې ډیر وي په هغه هیوادونه کې ګڼ شمیر اقتصادي او ټولنیزي ستونزې شتون لري نو له همدې کبله په اتلسمه زیږدیزه پیړۍ کې اقتصاد پوهانو دې مسئلې ته ځانګړې پاملرنه وکړه او د نفوس په اړه یې ځانګړې نظریات ورکړل ماتهس یو انګلیسي عالم وو چې د نفوسو په اړه تحقیق ترسره کړی دی د نوموړي په وخت کې کارګران په ستونزو کې ول ځکه د هغوی اجوره کمه وه ،د توکو قیمتونه لوړ وو ،ماشینونو د کارګرانو ځای ونیوه نو له دې کبله کارګران بیکاره شول مالتهس د کارګرانو دغه حالت ته پاملرنه وکړه د هغوی د بې وزلۍ او افلاس د معلومولو لپاره اراده وکړه د دې کار د ترسره کولو لپاره هغه د نړۍ ډیرو هیوادنو ته سفرونه وکړل او خپل نظریات یې په یوه مقاله (د نفوسو په اصولو) کې څرګند کړل چې په کال 1798ز کې خپره شوه . وروسته له

(c) ketabton.com: The Digital Library

نور تحقیق او تاریخي شواهدو ځخه یو ځل بیا په کال 1803ز کې دا مقاله خپره شوه مالتهس په کې خپل نظر داسې ځرګند کړو : له یوې خوا د ځمکې مقدار ثابت دی چې ورسره د خوراکي توکو د پیدا کیدو وسایل محدود دي خو له بلې خوا انساني نسل په تیزۍ سره زیاتوالی مومي او که د دغه زیاتوالي مخه ونه نیول شي قحطي به رامنځته شي . د نوموړي په مقاله کې لاندې ټکي دخیل دي :

1. د نفوسو او خوراکي توکو د تولید ډیربښت : د نفوس ډیربښت نسبت د خوراکي توکو نسبت ته ډیر دی مالتهس یو حسابدان هم وو چې خپله خبره یې د ریاضي په ژبه ځرګنده کړې ده د یو هیواد د نفوس د ډیربښت هندسي سلسله ده 1-2-4-8-16-32-64 نسبت سره وي خو د خوراکي توکو ډیربښت یې حسابي سلسله 1-2-3-4-5-6-7-8 نسبت سره وي چې د خوراکي توکو تولید نسبت د نفوسو ډیربښت ته ډیر کم دی .
2. دوه ګونی نفوس :د مالتهس د نظر په اساس کې نفوسو وده په خپل حال پاتې شي نو په پنځو کالو کې دوه برابره کیږي ،پنځوسو کالو کې ځلور چنده او په سل کالو کې اته برابره کیږي د نفوسو شمیر به دومره ډیر شي چې د خوارکي توکو ټول وسایل به پوره نشي او انسانان به یو بل ووژني .
3. د نفوسو د ودې د مخنیوي تدابیر : د مالتهس د نظرې په اساس د نفوس د ودې د مخنیوي لپاره باید د لاندې دوو طریقو کار واخیستل شي :

- اختیاري طریقه : په اختیاري طریقه کې انسان په خپله هڅه کوي تر څو د نفوسو د ودې مخه ونیسي چې هغه لارې په لاندې ډول دي :

(c) ketabton.com: The Digital Library

- ♣ د واده وروسته کول
- ♣ له اخلاقي اصولو کار اخیستل
- ♣ د واده نه کول
- ♣ د کورني پلان عملي کول
- ♣ د تولد په اصولو عمل کول
- ♣ د مذهب پیروي

• طبیعي طریقه : کـه د نفوسو وده پـه فطري ډول پرېښـودل شـي او هـیڅ رنګه اختیاري طریقه د نفوسو د ودې د مخنیوي لپاره ونه کارول شي خو طبیعي طریقه کولای شـي چې د نفوسو د ودې مخنیـوي وکړي لـه طبیعـي طریقې څخـه موخه د الله تعالی له لوري په ځانګړې سیمې نازلیږي :

- ♣ زلزله
- ♣ جنګ
- ♣ سیلاب
- ♣ قحطي
- ♣ اور او نور

4- تیاره راتلونکی : که چیرته د نفوسو وده په خپل حال پاتې شي نو د نفوسو شمیر بـه دومره ډیر شـي چې خلکـو تـه بـه د اړتیـاوو د پـوره کولـو لپـاره وسـایل شتون ونه لري او نړی به له یوې خطرناک حالت سره مخ شي .

(c) ketabton.com: The Digital Library

د مالتهس په نظرې نيوکې

د مالتهس په نظرې نوو اقتصاد پوهانو له غور وروسته لاندې نيوکې کړيدي :

- د حسابي فارمولې ناسم کارول : د يو رياضي دان پـه توګـه هغـه فـارمول چې مالتهس وړاندې کړی و په عملي ژوند کې د تطبيق وړ نـه دی د نـړۍ پـه يـو هيواد کې هم د نفوسو وده په هندسي نسبت او د خوراکي توکو توليد په حسابي نسبت په سمه توګه نه سنجول کيږي خو يوه خبره چې پـه نـړۍ کـې د نفوسـو وده نسبت د خوراکي توکو ډيرښت ته ډيره ده خو مالتهس چې کومه حسابي فارمولـه وړاندې کړې وه ناسمه او بې بنسټه وه .
- خوړو په توليد کې زياتوالی : له مالتهس څخه وروسته کله چې پـه نـړۍ کې صنعتي اوښتون رامنځته شو نو د صنعتي او کرنيزو توکو د توليد پـه برخـه کې له ماشينونو څخه کار واخيستل شو چې ورسره د خوراکي توکو توليـد ډيـر شو دغه ډيرښت کله کله د نفوسو له ډيرښت څخه هم ډير وي.
- د ژوند د سطحې لوړ والی : د مالهتس نظريه په هر هيـواد کـې سـمه نـه ثابتيږي ځکه په اوسني وخت کې نړۍ کې داسې هيوادونه شتون لـري چـې پـه اقتصادي لحاظ ډير پرمختللي دي دنفوسو د ډيرښت سره سره بيا هم د هغـوی د ژوند سطحه لوړه ده نو له دې کبله د هغه دا نظريه چې د دغو هيوادنو راتلونکې به تياره وي ناسمه ده.
- کار ډير والی : د مالتهس د نظرې په اساس چې انسا ن په دې نړۍ کې له خيتې سره پيدا شوی او په ټولنه بوج دی خو په حقيقت کې انسان په نړۍ کې لـه

(c) ketabton.com: The Digital Library

خيتې سره پيدا شوی خو الله پاک هغه پېښې ،لاسونه او مغز هم ورکړی دی.کنين د هغه د دې نيوکې په مقابل کې ويلي دي چې د انسان معده له لومړۍ ورځې څخه کار پيلوي خو کار بيا شل کاله وروسته پيلوي .

♣ ناهيلي : مالتهس ويلي وو چې د انسان راتلونکې تياره ده نو له دې کبله انسان د خپلې راتلونکي په اړه ناهيلی وو او د کار احساس يې له منځه تللو .

♣ اخلاقي بربادي : مالتهس د نفوسو د ډيرښت د دريدو لپاره انسان بايد په خپله خوښه ځينې تدابير ونيسي د ساري په ډول د توليد مخنيوی او په کورني پلان عمل کول چې په اصل کې فحشا او نورو کارونو ته لمن وهل دي د کار انسانانو ټولنيز اخلاق خرابيوي.

♣ ناسمه عقيده : د مالتهس د نظريې پر اساس چې طبيعت (نعوذ بالله) الله د خوراکي توکو په توليد کې ناکام شوی چې په مذهبي لحاظ دا عقيده ناسمه ده ځکه الله پاک انسان ته بيلا بيل نعمتونه هم ورکړي دي چې ترې ګټه پورته کړي همدارنګه په نړۍ که کوم توکي ته اړتيا پيښه شي نو د نړۍ له نورو هيوادنو څخه يې وارديږي .

♣ د ځمکې کارول : نوميالي اقتصاد پوه کولن کلارک د ځمکې په اړه ويلي چې که چيرته ځمکه په ښه توګه وکارول شي نو کولای شي د ځمکې د اوسني نفوسو لپاره لس برابره خوراکي توکي برابر کړي. د خوراکي توکو کمښت نه رامنځته کيږي مالتهس د خپلې نظريې بنسټ د توليد د کمښت په قانون ايښې چې د هغه په اساس د ځمکې توليدات کميږي خو په اوسني وخت کې د نوي ماشين الاتو په وسيله د ځمکې توليدات ډيريږي .

(c) ketabton.com: The Digital Library

♣ اقتصادي پرمختګ : د مالتهس د نظريې په اساس داسې معلومېږي چې په نړۍ کې د نفوسو ډېرښت ستونزې زېږوي او هيواد له اقتصادي ستونزو سره مخامخېږي ليکن هغه هيوادونه چې د نفوسو شمير يې کم وي، هغوی نه شي کولای چې له خپلو طبيعي وسايلو څخه ګټه پورته کړي، خو که نفوس يې ډير وي کولای شي چې له خپلو سرچينو څخه ښه ګټه پورته کړي او ښه اقتصادي پرمختګ وکړي.

پايله

تر کومه ځايه چې د توکو او نفوسو د ډېرښت موضوع ده هغه ثابته او په خپل حال ده د نفوسو ډېرښت د توکو د توليد څخه ډير دی د مالتهس د وخت په مقابل کې کرنې او صنعت په طريقو کې اوښتون رامنځته شو د کار د ويش او ماشينونو په دوران کې د ليږد راليږد په وسايلو کې ښه والی او ارزاني رامنځته شوله نوله دې کبله د توکو توليد له حده ډير پرمختګ وکړو چې په اوسني وخت کې د توکو توليد د نفوسو له ډېرښت څخه لوړ دی خو که مالتهس د خپلې نظريې لپاره دا شرط ايښی وای چې که د توليد طريقو کې کوم بدلون رانه شي او په دې صورت کې د نفوسو ډېرښت له توکو څخه ډير وي نو په دې صورت کې د مالتهس نظريه سمه ثابتيده .

د نفوسو نوې نظريه : د مالتهس د نظريې د نيمګړتياوو له کبله يوې نوې او تولنيزې نظريې ته اړتيا پيښه شوه چې پروفيسر کنين او يو شمير نورو اقتصاد

(c) ketabton.com: The Digital Library

پوهانو د دغې اړتیا په نظر کې نیولو سره د نفوسو په اړه یوه نوې نظریه وړاندې کړه چې د نفوسو معیاري نظریه ورته وایي د نفوسو دې نظریې د معیاري نفوسو د نظرېې بنسټ کېښودو. معیاري نفوس هغه نفوس ته ویل کیږي چې شمیر یې د هیواد د تولید د وسایلو مطابق وي چې دهغه په شتون کې د خلکو سړي سر عواید لوړیږي .که نفوس له معیاري نفوس څخه کم وي تفریط نفوس ورته وایي چې په دې صورت کې د هیواد نفوس له ټولو وسایلو څخه ښه ګټه نه شي پورته کولای او ډیر وسایل بیکاره پراته وي په دې حالت کې کورنۍ تولید کم وي او سړي سر عاید هم کم وي د دې برعکس که د نفوسو شمیر له معیاري نفوسو څخه ډیر وي نو د نفوسو افراط ورته وایي په دې صورت کې د سړي سر عاید کم وي ځکه چې له وسایلو څخه د ګټې پورته کونې لپاره لږو خلکو ته اړتیا وي خو په دې وخت کې د خلکو شمیر ډیر وي ، د معیاري نفوسو پیژندنه پروفیسور کنین په خپل کتاب شتمنۍ کې داسې کړې : په یو معین وخت کې د ځانګړو حالاتو لاندې د یوې کمپنۍ د کارکوونکو ځانګړي شمیر څخه موږ ډیر عاید تر لاسه کړو او که په دې لږ تغیر راشي زموږ عواید ورسره کمیږي همداسې د نفوسو په معامله کې د انسانانو یو داسې معیاري شمیر ته اړتیا وي چې د هغوی په شتون کې موږ ډیر سړي سر عاید ترلاسه کړو که په نفوسو کې ډیرښت او یا کمښت راشي زموږ په عاید کې به توپیر راشي د معیاري نفوسو دنظریې د وضاحت لپاره یو مثال ورکوو یو کرنیز فارم دی چې لس جریبه ځمکه لري چې په دې فارم کې د بیلابیلو کارکونکو تولیدات په لاندې جدول کې توضیح کوو .

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ځمکې مقدار	کارګرو شمیر	ټول تولید	اوسط او سړي سر تولید
10 جریبه	1	40 ټنه	40 ټنه
10	2	100	50
10	3	180	60
10	4	200	50
10	5	200	40

په پورتني جدول کې څرګندېږي که چیرته په لس جریبه ځمکه کې یو کار ګر کار کوي نو هغه یې په ښه صورت نه شي کرلی نو له دې کبله په ټول تولید او منځني تولید کې کموالی راځي او که د ځمکې په همدې ټوټې دوه کارګران واچوو نو په ټول تولید او منځني تولید کې ډېروالی راځي خو که چیرته درې کارګران په کار واچوو نو منځنی تولید ډیرېږي چې په دې ځمکه معیاري کارګر باید درې وي که له دریو کارګرانو څخه ډیر شي په منځني تولید کې کمښت راځي اوکه له دریو کم شي بیا هم په منځني تولید کې کمښت راځي .همداسې د یو هیواد نفوس هم وي که نفوس له معیاري شمیر څخه کم وي نو د هیواد له وسایلو کار نه اخیستل کیږي چې په پایله کې په ټول تولید او منځني تولید کې کمښت راځي او که نفوس ډیر شي او مناسب حد ته ورسیږي نو د تولید وسایل په ښه توګه کارول کیږي چې په ټول او منځني تولید کې ډیرښت راځي .دا خبره باید په نظرکې ونیسو چې د معیاري نفوسو نظریه د یو ځانګړي مقدار یا حد نوم نه دی چې د هغه په شمیر او حد کې د نوو وسایلو په رامنځته کیدلو سره بدلون راځي که د

(c) ketabton.com: The Digital Library

يو هيواد وسايل کم وي خو ډېر کم نفوس وي بياهم دا نفوس معياري نفوس نه دی که چيرته د يو هيواد نفوس ډېر وي او ورسره وسايل هم ډېر نو بيا هم معياري نفوس دی.

د نفوسو د معياري نظريې ځانګړتياوې:

1. معياري نفوسو کې تغير: د نفوسو معياري نظريه ثابت او ځانګړی حد نه لري د نوو وسايلو په پيدا کولو او کارولو سره په کې تغير راځي که د يو هيواد وسايل کم وي او نفوس يې هم کم وي خو وسايل يې ډېر کم وي نو د هغه هيواد معياري نفوس نه دی خو که د يو هيواد نفوس ډېر وي خو وسايل يې هم ډېر وي د دغه هيواد نفوس معياري دي.
2. د نفوسو ډېربښت: د نفوسو په ډېربښت سره تل په لوږه، افلاس او غربت کې زياتوالی نه رامنځته کيږي بلکې هغه هيوادونه چې ډېر نفوس لري هلته د نفوسو ډېربښت د اقتصادي پرمختګ لپاره ګټور وي.
3. د توليد وسايل: د نفوسو د نوې نظريې په وسيله موږ کولای شو چې دا پريکړه وکړو چې د هيواد د وسايلو په نظر کې نيولو سره په کوم هيواد کې نفوس ډېر دی او په کوم کې کم.

نيوکې

- عملي کولو وخت: د دې نظريې تطبيق په عملي ژوند کې ډېر ستونزمن کار دی د هيواد د معياري کولو لپاره ډېر اعدادو او ارقامو ته اړتيا وي چې

(c) ketabton.com: The Digital Library

ډیر وخت ونیسي که فرض کړو چې د هیواد معیاري نفوس برابر شو له لږ وخت وروسته بیرته بدلیږي او اخیستل شوي ارقام او اعداد بې ګټې پاتې کیږي .

- د معیاري نفوس خیال : د معیاري نفوسو نظریه یوه مبهمه نظریه ده چې موږ پرې پریکړه نه شو کولای .

پایله

د نفوسو نوي نظریه د مالتهس له نظریې څخه بهتره ده چې د نفوسو په د ډیربښت او کمښت په علمي لحاظ تر څیړنې لاندې نیسي مالتهس د نفوس ډیربښت څخه ویریدو ،خو معیاري نظریه کې د حقیقت عنصر غالب دی چې ددې نظریې په اساس د نفوسو ډیربښت او کمښت کوم اهمیت نه لري که د یو هیواد وسایل او نفوس دواړه ډیر وي بیا هم کوم توپیر نه لري او کولای شي چې خپلو وګړو ته د ژوند اسانتیاوې برابرې کړي اوکه نفوس یې کم وي او وسایل یې هم کوي بیا هم کومه اغیزه نه لري نوله دې کبله ویلی شو چې د نفوسو معیاري نظریه تر ډیره بریده د قبلولو وړ ده .

پانګه Capital :

په عامه اصطلاح پانګه نغدې پیسې یا په بانک کې پیسو (حساب) ته وایې، خو دیو کاروباري شخص لپاره کاروباري وسایل نغدې پیسې ماشین الات

(c) ketabton.com: The Digital Library

پانګه ګڼل کیږي چې د پانګې مفهوم له دې سره توپیر لري پانګه د شتمنۍ هغه برخه ده چې د نورې شتمنۍ دلاسته راوړلو لپاره کارول کیږي هغه شتمنۍ چې یوازې زموږ غوښتنې پوره کوي او عاید پرې نه ترلاسه کیږي پانګه نه بلل کیږي لکه : که یو شخص موټر د خپل ځان لپاره کاروي دا پانګه نه ده خو که دغه موټر په کرایه ورکړي نو بیا پانګه ده یوه خبره د یادونې وړ ده چې یوازې هغه توکي په پانګه کې دخیل دي چې د عاید د ترلاسه کولو لپاره نه وي واخیستل شي که ثوک زوړ موټر واخلي هغه په پانګه کې نه راځي او همدرانګه که ثوک زوړ کور واخلي بیا هم په پانګه کې نه راځي ځکه زوړ کور نوی شوی نه دی ،یوازې د ملکیت حقوق یې له یوه شخص څخه بل شخص ته لیږدول شوي دي . په هیواد کې نوې شتمنۍ نه ده رامنځته شوی دپانګې په اړه اقتصاد پوهانو نظرونه ورکړي چې په لاندې ډول ترې یادونه کوو :

- ادم سمث : پانګه د یو شخص د شتمنۍ هغه برخه ده چې عاید پرې لاسته راوړي .
- ایس .ای. تهامس : له ځمکې پرته د افرادو او هیواد د شتمنۍ هغه برخه چې د نورې شتمنۍ په ترلاسه کولو کې مرسته کوي .
- الفرد مارشال : ټوله هغه جمع شوې شتمنۍ چې د یو تولیدي فعالیت لپاره کارول کیږي پانګه بلل کیږي .
- ریکاردو : پانګه د یو هیواد شتمنۍ هغه برخه ده چې د شتمنۍ د لاسته راوړلو لپاره په لګښت رسیږي .

(c) ketabton.com: The Digital Library

♣ چیپ مین : پانګه هغه شی دی چې د شتمنۍ په پیدا کولو کې مرسته کوي .

د پانګې ځانګړتیاوې

- د پانګې ډېر والی د انسان د وس خبره ده د وخت په تیریدو سره په پانګې کې زیاتوالی راځي او په یو هیواد کې د دپانګې زیاتوالی د هیواد اقتصادي پرمختګ بنسټ جوړوي .
- لیږد وړ : پانګه د لیږد وړ ده پانګه له یو ځای څخه بل ځای ته په اسانۍ سره لیږدول کیږي .
- د پیدا ابینست نامحدوده ځواک : د کار او ځمکې د پیدا ابینست قوت محدود دی خو د پانګې د پیدا ابینت حد نامحدود .
- د شتمنۍ برخه : پانګه د شتمنۍ هغه برخه ده چې د عوایدو د زیاتوالي لپاره د توکو په شکل تر لاسه کیږي .

پانګه او نور عناصر

پانګه په عمومي ډول له نورو عناصرو لکه شتمنۍ ،پیسې ،ځمکه او عواید سره ګډه په یو مفهوم کارول کیږي دا په داسې حال کې ده چې یو له بل ستر توپیر لري ددې لپاره چې د پانګې په مفهوم ښه پوه شو نو لازمه ده چې له لاندې عناصر تشریح کړو :

(c) ketabton.com: The Digital Library

1. پانګه او شتمنۍ : له شتمنۍ څخه موخه ټول هغه شیان دي چې زموږ اړتیاوې پرې پوره کیږي او لاندې ځانګړتیاوې لري :

- افادیت ولري
- کم پیدا وي
- د لیږد وړ وي

پانګه د شتمنۍ هغه برخه ده چې د عاید د لاسته راوړلو لپاره کارول کیږي، که شتمنۍ د غوښتنو د پوره کیدو لپاره وکارول شي پانګه نه بلل کیږي د ساري په ډول خوراک،لباس او نور .پانګه د شتمنۍ هغه برخه ده چې عاید پرې لاسته راځي .

2. پانګه او پیسې : له پیسو څخه مراد ټول هغه وسایل دي د تبادلې د وسیلې په توګه کارول کیږي پیسې پانګه نه ده خو هغه پیسې پانګه ده چې د شتمنۍ د لاسته راوړلو لپاره کارول کیږي د ساري په ډول په کاروبار کې پرتې پیسې پانګه بلل کیږي .

3. پانګه او عواید : پانګه د شتمنۍ هغه برخه ده چې عاید پرې لاسته راځي برعکس عاید هغه شتمنۍ ده چې د پانګې د کارونې څخه لاسته راغلې وي د ساري په ډول کله مو چې کور په کرایه ورکړی وي کور پانګه او کرایه یې عاید دی .

(c) ketabton.com: The Digital Library

4. پانګه او ځمکه: د پانګې او ځمکې ترمنځ یو شی ګډ دی چې دواړه په تولید کې لاس لري او دواړه د تولید عاملین دي خو لاندې توپیر لري:

- ځمکه د انسان په وسیله نه ده پیدا شوی خو پانګه بیا د انسان د هڅې په پایله کې رامنځته شوې.
- په ځمکه کې ډېروالی او کموالی نه راځي خو په پانګه کې ډېروالی او کموالی راځي او ځمکه ځوک لمنځه نه شي وړلی خو پانګه ډېر ژر له منځه ځي.
- ځمکه له یو ځای څخه بل ځای ته نه لیږدول کیږي خو پانګه په زرګونه کیلومتره لرې لیږدول کیږي.

په اقتصادي پرمختګ کې د پانګې ونډه: د یو هیواد په اقتصادي پرمختګ ډېرمهمه ونډه لری لکه څرنګه چې د انسان وجود لپاره د وینې اړتیا ده همداسې د اقتصاد پرمختګ لپاره پانګه اړینه ده چې په لاندې ډول ترې یادونه کوو:

1. له طبیعي وسایلو څخه ګټه پورته کونه: انسان تر هغه وخته له طبیعي وسایلو څخه ګټه نه شي پورته کولای ترڅو چې پانګه تهیه نه کړي، د کرنیزو توکو په تولید کې د کانونو په راویستلو کې او د نورو وسایلو د کارولو لپاره پانګې ته اړتیا ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

2. پراخه تولید : د پانګې په وسیله تولیدات ډیرېږي ځکه که څوک ډیره پانګه ولري کولای شي ډیر اومه مواد او نوي ماشین الات واخلي چې ورسره تولید ډیرېږي.

3. د تولید د لګښت کموالی : د پانګې په وسیله یوازې دا نه چې تولید ډیرېږي ورسره د تولید لګښت هم راټیټیږي د پانګې په مرسته د تولید عملیه تیزیږي ښه او باکیفتیه توکي ژر تیارېږي او ورسره في واحد لګښت راټیټېږي .

4. اقتصادي پرمختګ : په اوسني وخت کې د پانګې ارزښت دومره ډیر دی چې بې له پانګې یو کوچنی کاروبار هم نه پیلیږي دا یوازې د پانګې زور دی چې انسان په خپل ژوند کې په هر برخه کې پرمختګ کړی دی پانګه د هر هیواد اقتصاد حالت ټاکي په کوم هیواد کې چې ډیره پانګه وي په اقتصادي لحاظ پرمختللی وي او په کومو هیوادنو کې چې د پانګې کمښت شتون ولري هغه هیواد اقتصادي پرمختګ نه شي کولای ،د پانګې په وسیله د وګړو د ژوند سطحه لوړیږي .

5. د تولید عامل :د توکو په تولید کې ځمکه ،کار ،پانګه او اداره ټول برخه لري چې دریو کار ،ځمکې او ادراې انحصار په پانګې دی د ساري په ډول زموږ په هیواد کې کرنه دومره حاصل نه کوي لکه څومره چې پرمختللي هیوادونه کوی دا ځکه چې له هغوی سره نوی ماشین الات او ښې کیمیاوي سرې شته.

متشبث Entrepreneur

(c) ketabton.com: The Digital Library

په پخوانیو زمانو کې انسانانو خپلې اړتیاوې په خپله پوره کولې ،کارونه ساده وو او بازارونه محدود له صنعتي اوښتون وروسته د توکیو تولید پراخه شو نو له دې کبله یو داسې عامل ته اړتیا پیښه شوه چې د تولید عوامل سره یو ځای او د تولید چوپړتیاوې تر سره کړي ،اومه مواد واخلي ،د تولید پروسه ترسره کړي د کاروبار ګټه او زیان په ځان ومني چې داسې شخص ته متشبث ویل کیږي. متشبث د کاروبار بنسټ جوړوي ،د تولید عوامل سره یو ځای کوي د تولید د عواملو پیسې ادا کوي ،د ګټې په نیت د کاروبار بوج اخلي دساري په ډول د کارخانو مالکین،هټۍ وال،کروند ګر ټول متشبثین دي.

پروفیسور نیون متشبث داسې تعریفوي : داسې شخص یا اشخاص چې ځمکه ،کار او پانګه تنظیوي او داسې پریکړه کوي چې د تولید عوامل څومره یو ځای شي او کوم توکي تولید کړي.

د متشبث او اجیر ترمنځ توپیر

- د اجیر ګټه له مخکې څخه ټاکل شوې وي خو د متشبث ګټه له مخکې څخه نه وي ټاکل شوې که کاروبار ییې ښه وو ښه ګټه او که ښه نه وي نو کیدای شي چې زیان هم وکړي.
- د اجیر ګټه کمه وي خو صفر یا منفي کیدای نشي خو د متشبث ګټه صفر او یا هم له زیان سره مخامخ کیدای شي.

په اقتصادي پرمختګ کې د متشبث ونډه

(c) ketabton.com: The Digital Library

له صنعتي اوښتون وروسته د تولید په پروسه کې د ماشین کارول پیل شول او ورسره په تولید کې زیاتوالی هم راغلو، کاروبار پراختیا پیدا کړه نو له دې کبله د یو داسې عامل اړتیا پیښه شوه چې پراخه کاروبار سنبال کړي او کاروبار د بریالیتوب په لور بوځي په اوسني وخت کې د تولید په عملیه کې له نوو او مغلقو ماشینونو کار اخیستل کیږي چې د کاروباري ادارو ترمنځ سخته سیالي روانه ده نوله دې کبله د کاروبار د بریالیتوب لپاره یوداسې پوه، ښه اخلاق لرونکي، موقع پیژندونکي او تجربه کار شخص ته اړتیا ده ، چې دې کار د متشبث اهمیت لاپسې ډیر کړی د کاروبار په بریالیتوب او ناکامۍ کې ډیره ونډه لري د وروسته پاتې هیوادنو د وروسته پاتې کیدو عامل دا هم دی چې ښه متشبثین نه لري خو پرمختللي هیوادونه بیا ددې خلاف ښه متشبثین لري د یو هیواد په اقتصادي پرمختګ کې متشبث لاندې رول تر سره کوي :

1. د تولید د عواملو یوځای والی : د تولید عوامل یو ځای نه وي له بیلا بیلو ځایو او اشخاص سره وي په خپل منځ کې یې اړیکه نه وي هر یو عامل په خپل سر تولید نه شي کولای متشبث دتولید عوامل سره یوځای کوي او تولیدي پروسه پرې مخ ته بیایي.
2. پراخه پیمانه تولید : په اوسني وخت کې تولید ډیر صورت نیسي نو له دې کبله یو ښه متشبث ته ډیره اړتیا ده څو کاروبار په ښه لور بوځي.
3. د بازار پراختیا : د تولیداتو په ډیروالي سره بازارونه پراخه شول د کاروباري ادارو ترمنځ سیالۍ سختې شوې نو له دې کبله یو داسې متشبث ته اړتیا ده څو توکي په ښه قیمت وپلوري همدارنګه کله چې کاروبار پراختیا پیدا کوي ورسره په هیواد کې خلکو ته د کار زمینه هم برابریږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

4. دتولید مغلق نظام : په اوسني وخت کې د تولید نظام ډیر مغلق دی نو ددې لپاره یو داسې شخص ته اړتیا ده څو په کاروبار ښه پوه شي د کاروبار په ګوانښونو وپوهیږي او دهغه مسوولیت واخلي هغه بهرنۍ او کورنۍ پیښې چې کاروبار اغیزمنوي له هغوی څخه کاروبار په ښه توګه وساتي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د تولید قوانین یا د حاصل قوانین

Laws of production or Laws of Returns

تولید د تولید د څلورو عواملو (ځمکه،کار ،متشبث،پانګه) په پایله کې رامنځته کیږي که موږ وغواړو چې تولید ډیر کړو له دې څخه موخه دا ده چې د تولید عوامل باید ډیر کړو په عملي ژوند کې ځمکه او متشبث د خپلواکو عواملو په توګه ګڼل کیږي.که موږ غواړو چې تولید ډیر کړو نو باید پانګه او کار کې زیاتوالی راولو خو دا اړینه نه ده چې په کوم نسبت د تولید عوامل زیات کړو په هماغه اندازه دې تولید هم ډیر شي کله چې موږ د تولید په عواملو کې زیاتوالی راولو نو له لاندې دریو حالتو سره مخامخیږو :

I. یا به یې نسبت ډیر وي
II. یا به یې نسبت مساوي وي
III. یا به یې نسبت کم وي

چې پورتنیو ته د تولید درې قوانین وایي لومړي ته د حاصل ډیرښت قانون ،دویم ته د حاصل استقرار قانون او دریيم ته د کمښت قانون وایي چې په لاندې ډول هر یو تر مطالعې لاندې نیسو :

(c) ketabton.com: The Digital Library

د حاصل د ډېربښت اويا د لګښت د کمښت قانون

Law of increasing Return or Diminishing Cost

که په تولید کې د تولید د عواملو د زیاتوالي په نسبت ډېر ډېربښت راشي د ډېربښت قانون ورته وايي د ډېربښت په قانون کې ځمکه او تشبث ثابت ،پانګه او کار متحرک په نظر کې نیول کیږي د پانګې او کار په ډېربښت سره په تولید کې زیاتوالی راځي یا ورسره نهايي تولید ډېرېږي . پروفیسور بنهم (Benhem) د ډېربښت قانون داسې تعریف کړی : د تولید د عواملو په مجموعه کې که د یو عامل په تناسب کې زیاتوالی راشي نو ورسره تر یو ځانګړي حد پورې په نهايي تولید کې هم ډېربښت راځي.د "بنهم "په نظر که په یو کاروبار کې د تولید عامل ثابت او د تولید په نورو عواملو کې یو شان زیاتوالی راشي ورسره په نهايي تولید کې تر یو ځانګړي حد پورې ډېربښت راځي دې ته د ډېربښت قانون وايي د ډېربښت قانون کولای شو په لاندې جدول کې بښه تشریح کړو :که له موږ سره د لس جریبه ځمکې لپاره یو تراکتور شتون ولري نو د پانګې او کار د بیلا بیلو واحدونو له کبله دا ډول تولیدات ترلاسه کوو:

د پانګې او کار مقدار	ټول تولید	نهایي تولید

(c) ketabton.com: The Digital Library

1	100ټنه	100ټنه
2	300 ټنه	200= 100-300
3	600ټنه	300=300-600
4	1000ټنه	400=600-1000
5	1500ټنه	500=1000-1500

د پورتني جدول څخه راڅرګندیږي که د ځمکي مقدار ثابت وي او د نورو عواملو په مقدار کې زیاتوالی راشي په تولید کې د هغوی په نسبت ډیر زیاتوالی راځي دساري په ډول که د پانګې او کار مقدار (1) وي نو ټول تولید 100ټنه وي خو که د پانګې او کار مقدار دوه برابره شي ټول تولید د 200پرځای 300سوه کیږي چې دغه ته د ډیربښت قانون ویل کیږي. د ډیربښت قانون کولای شو په لاندې ګراف کې هم ښه روښانه کړو:

(c) ketabton.com: The Digital Library

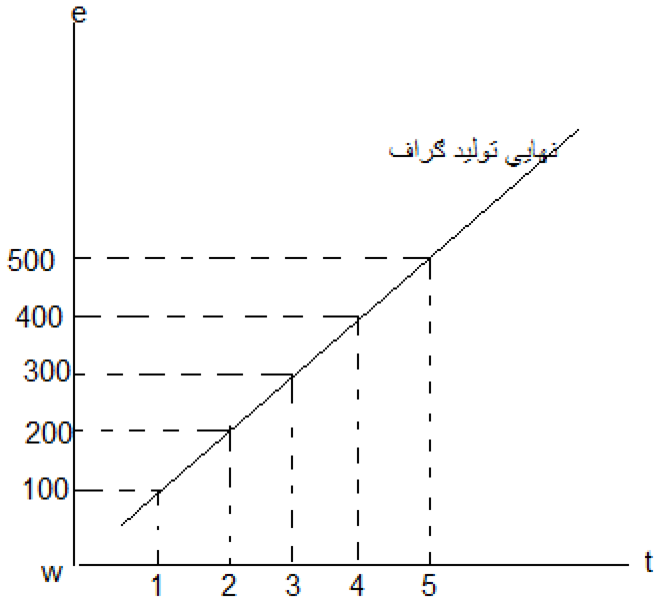

په پورتني ګراف کې تاسو دوه مستقيم خطونه چې د wtاو we نامه يادېږي وينئ او د w په نقطه کې سره يو بل پرې کوي .د wtمستقيم خط د کار او پانګې واحدونه ښکاره کوي .د we مستقيم خط د نهايي توليد مقدار راښيي‌کله چې موږ يو واحد کار او پانګه ولرو نو زموږ ټول توليد سل ټنه کېږي خو کله چې د کار او پانګې يو واحد بل وراضافه کړو چې ټول دوه واحده شي نو ټول توليد د دي پر ځای چې دوه سوه ټنه شي درې سوه کېږي او نهايي توليد دوه سوه ټنه چې همداسې ادامه لري له ګراف څخه هم راڅرګندېږي چې که د کار او پانګې يو

(c) ketabton.com: The Digital Library

واحد وي ټول توليد سل ټنه خو کله چې د کار او پانګې واحدونه دوه کيږي د دې پر ځای چې دوه سوه شي دري سوه کيږي .

د لګښتونو د کمښت د حاصل د ډيربښت د قانون دويم نوم دی ځکه کله چې د پانګې او کاريګر په مقدار کې ډيربښت راوستل شي ورسره په منځنيو لګښتونو او يا نهايي لګښتونو کې کمښت راځي چې کولای شو لاندې جدول ته هم ځير شو :

د پـــانګې او کارګر اندازه	ټول توليد	ټول لګښت	منځنی لګښت
1	100	1000	10=1000/100
2	300	2000	6.67=2000/300
3	600	3000	5 =3000/600
4	10000	4000	4=4000/1000
5	15000	5000	3.33=5000/1500

منځني لګښتونه = ټول لګښتونه/ټول توليد . منځني لګښتونه موږ ته د ټول لګښت پر ټول توليد ويشو ورسره موږ ته منځني لګښتونه په لاس راځي .

په پورتني جدول کې څرګنديږي چې د کار او پانګې د يو واحد له کبله سل ټنه توليد صورت نيسي چې ټول لګښت پرې زر افغانۍ راځي او منځنی لګښت يې لس افغانۍ کيږي .خو کله چې د پانګې او کار واحدونه دوه کيږي ټول توليد

(c) ketabton.com: The Digital Library

درې سوه ،ټول لګښت دوه زره افغانۍ او منځنی لګښت 6.67 ته راښکته کيږی چې همداسې ادامه پيدا کوي هر څومره چې د کار او پانګې واحدونه ډير شي منځنی لګښت ورسره کميږي کولای شو په لاندې ګراف کې هم روښانه کړو .

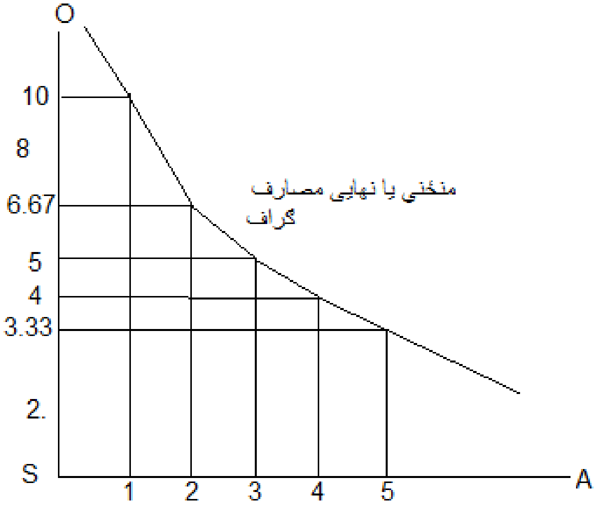

ګراف کې مورږ او تاسو ګورو چې کله چې د کار او پانګې واحد يو وي منځنی لګښت لس افغانۍ وي خو کله چې د کار او پانګې واحدونه دوه کيږي منځنی لګښت مخ په ښکته راځي منځنی لګښت يا مصرف 6.67 ته راښکته کيږي چې همداسې ادامه پيدا کوي .

د حاصل د ډيرښت او د لګښت د کمښت د قانون فرضيات :

(c) ketabton.com: The Digital Library

- ♣ د تولید د عواملو بنه یو ځای کیدل : د دې قانون د سم ثابتولو لپاره دا خبره باید فرض کړای شي چې تر او سه د تولید عواملو د یو ځای کیدو بنه حد نه دی تیر د تولید د عواملو بنه یو ځای کول هغه وخت وي چې د توکو د تولید په وخت کې لګښتونه کم تر کمه شي .
- ♣ د برخو بنه : دا قانون هغه وخت عملي کیږي چې د تولید متغیرو عواملو بڼه یو شان وي او هیڅ ډول بدلون په کې نه وي راغلی .
- ♣ د تولید طریقه : د دې قانون د سم ثابتولو لپاره باید د تولید په طریقه کې توپیر رانه شي .

I. **دحاصل یا د لګښت د استقرار قانون** : د استقرار قانون د ډیرښت او کمښت قانون ترمنځ دی دا قانون هغه وخت پلي کیږي چې د ډیرښت قانون ودریږي او د کمښت قانون پیل نه وي د استقرار قانون کولای شو داسې تعریف کړو : که د تولید په یو عامل کې زیاتوالی راشي خو په نهایي تولید کې زیاتوالی را نه شي د استقرار قانون ورته وایي .چې کولای شو په لاندې جدول کې یې بنه روښانه کړو :

د پانګې او کار مقدار	ټول تولید	نهایي تولید
1	100ټنه	100ټنه
2	200 ټنه	100= 100-200
3	300 ټنه	100=200-300

(c) ketabton.com: The Digital Library

4	400 ټنه	100=300-400
5	500 ټنه	100=400-500

په پورتني جدول کې مونږ ګورو د پانګې او کار په یو واحد سره ټول او نهایي تولید سل ټنه کیږي خو کله چې د پانګې او کار واحدونه دوه کیږي ورسره ټول تولید هم دوه سوه ټنه کیږي او نهایي تولید یو ځل بیا سل ټنه کیږي چې همداسې ادامه پیدا کوي او تر اخره په نهایي تولید کې ډیربښت او یا کمښت نه راځي .کولای شو په لاندې ګراف کې هم توضیح کړو:

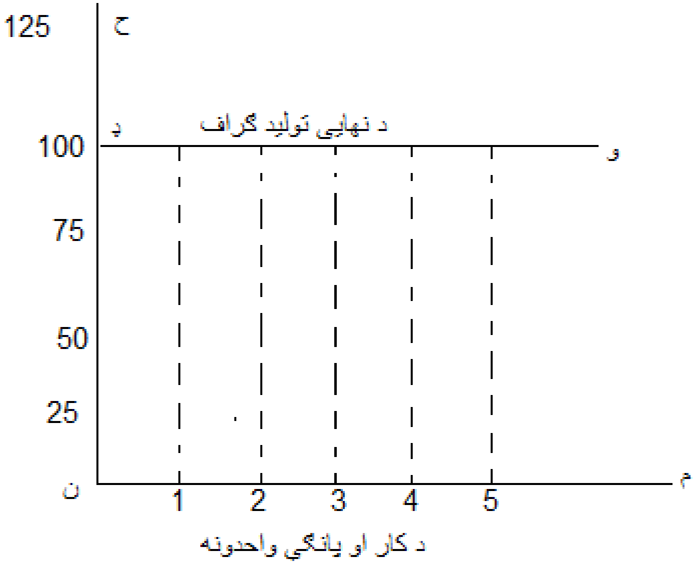

په پورتني ګراف کې تاسو وینئ کله چې د تولید او پانګې واحد یو وي د نهایي تولید اندازه سل ټنه ده خو کله چې د کار او پانګې واحد له یو څخه دوه کړو په

(c) ketabton.com: The Digital Library

نهايي توليد کې ډېر والی نه راځي همداسې د دريو ،څلورو او پينځو واحدونو په زياتوالي سره سره بيا هم نهايي توليد سل پاتې کيږي .

د حاصل د استقرار قانون ته د لګښتونو د استقرار قانون هم وايي ځکه د نوي توکو توليد لپاره په لګښت نه ډيربښت او نه کمښت راځي کولای شو په لاندې جدول کې ورته ځير شو :

د پـــانګې او کار اندازه	ټول توليد	ټول لګښت	منځني لګښتونه
1	100 کمپله	1000	10=1000/100
2	200	2000	10=2000/200
3	300	3000	10=3000/300
4	400	4000	10=4000/400
5	500	5000	10= 5000/500

پورتني جدول کې تاسو ګورئ چې د کار او پانګې د واحد په مرسته سل کمپلې توليديږي چې ټول لګښت يې زر افغانۍ کيږي او منځنی لګښت يې لس افغانۍ دی خو کله چې د کار او پانګې واحدونه دوه کيږي توليد دوه سو کمپلو ته لوړيږي ټول لګښت يې دوه زره افغانۍ کيږي خو منځنی لګښت بيا هم لس افغانۍ کيږي په همدې ترتيب د نورو واحدونو په ډيربښت سره په منځني لګښت کې زياتوالی نه راځي .کولای شو په لاندې ګراف کې هم توضيح کړو :

(c) ketabton.com: The Digital Library

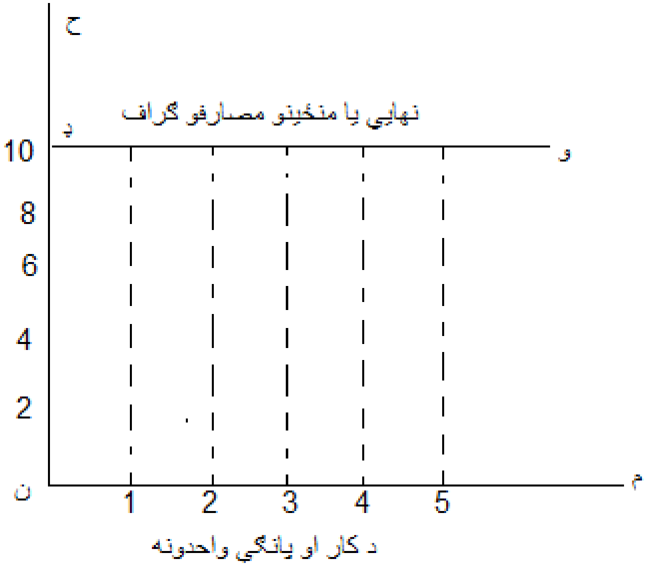

په پورتني ګراف کې تاسو ګورئ که هر څومره د پانګې او کار په واحدونو کې زیاتوالی راشي په منځني لګښت کې زیاتوالی یا کموالی نه راځي .

د دې قانون فرضیات :

- اومو موادو عرضه : د اومو موادو عرضه باید په بازار کې دومره وي چې که په بازار د تقاضا په زیاتوالي سره سره په قیمت کې تغیر رانه شي .

(c) ketabton.com: The Digital Library

- ♣ د تولید عواملو بدله : د تولیداتو د ډیربنت په وجه پانګې او کارګر ته ډیره اړتیا پیښېږي خو د تقاضا په زیاتوالي سره سره باید بدله یو شان وي لکه لګښتونه،وجوره او سود نرخ .
- ♣ د کار ویش : د دې قانون سم ثابتولو لپاره باید کار دویش په نظام کې توپیر رامنځته نشي .

II. د حاصل د کمښت یا د لګښت ډیربنت قانون : که موږ هر ځومره د کار او پانګې په مقدار کې زیاتوالی راولو د ځمکې په نهایي تولید کې تر یو ځانګړي حد پورې زیاتوالی راځي چې دغه حد ته معیاري حد ویل کیږي .کله چې دغه حد ته رسیږي نو بیا که د کار او پانګې په مقدار کې هر ځومره زیاتوالی راولو په نهایي تولید کې کمښت راځي چې دې قانون ته د حاصل د کمښت قانون ویل کیږي .که په تولید کې زیاتوالی د تولید د عواملو د زیاتوالي په نسبت کم وي نو دې ډول قانون ته د حاصل د کمښت قانون وایي .پروفیسور بنهم د حاصل د کمښت قانون داسې تعریف کړی : که د تولید د عواملو په مجموعه کې د یو عامل په تناسب کې زیاتوالی راشي له یوې نقطې وروسته د دغه عامل په نهایي تولید کې کمښت راځي . همدارنګه پروفیسور الفرد مارشال د حاصل د کمښت قانون په اړه وایي : که کروند ګر په ځمکه د پانګې او کار واحدونه له یو ځانګړي مقدار څخه زیات کړي نو د ځمکې تولید د هغوی په نسبت کمیږي په دې شرط چې د کرنې په هنر کې بدلون رانه شي چې کولای شو په لاندې جدول کې ښه روښانه کړو :

(c) ketabton.com: The Digital Library

د پانګې او کار مقدار	ټول تولید	نهايي تولید
1	100ټنه	100ټنه
2	180 ټنه	80= 100-180
3	240ټنه	60=180-240
4	280ټنه	40=240-280
5	300ټنه	20=280-300

په پورتني جدول کې تاسو ګورئ چې د کار او پانګې د یو واحد تولید سل ټنه دی خو کله چې د پانګې او کار په مقدار کې زیاتوالی راځي د هغه په نسبت په نهايي تولید کې کمښت راځي . همدرانګه کولای شو په لاندې ګراف کې هم روښانه کړو :

(c) ketabton.com: The Digital Library

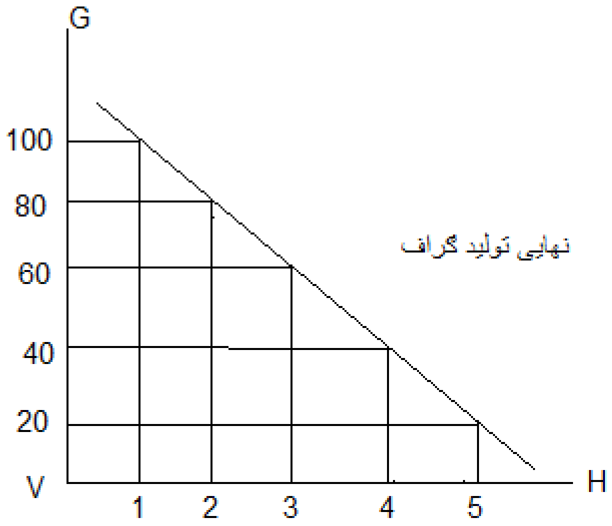

په پورتني ګراف کې تاسو ګورئ کله چې د کار او پانګې واحد يو نهايي توليد سل ټنه وي خو کله چې د کار او پانګې واحدونه دوه کيږي نهايي توليد اتيا ټنه کيږي او کمښت په کې راځي همدارنګه د نورو واحدونو په زياتوالي سره په نهايي توليد کې کمښت راځي ګراف مخ ښکته راځي.

د حاصل د کمښت د قانون دويم نوم د لګښت د ډېرښت قانون دی ځکه کله چې موږ په توليداتو کې ډېرښت راولو نو د کار او پانګې په عواملو کې ډېرښت راولو چې ورسره په منځينو لګښتونو کې ډېروالی راځي لاندې جدول ته ځيرشئ :

(c) ketabton.com: The Digital Library

د پانګې او کار اندازه	ټول تولید	ټول لګښت	منځنی لګښت
1	100	1000	10=1000/100
2	180	2000	11.11 = 2000/18
3	240	3000	12.50=3000/240
4	280	4000	14.29=4000/280
5	300	5000	16.67=5000/300

تاسو په پورتني جدول کې ګورو کله چې د کار او پانګې واحد یو وي ټول تولید سل ټنه ټول لګښت یې زر افغانۍ او منځنی لګښت یې لس افغانۍ ده خو کله چې د کار او پانګې واحدونه دوه شي ټول تولید 180 ټنه کېږي ټول لګښت دوه زره افغانۍ او په منځني لګښت لوړېږي له لسو افغانیو څخه 11.11افغانیو ته پوره کېږي په همدې ترتیب د نورو واحدونو په زیاتوالي سره په منځني لګښت کې زیاتوالی راځي چې همداسې ادامه پیدا کوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

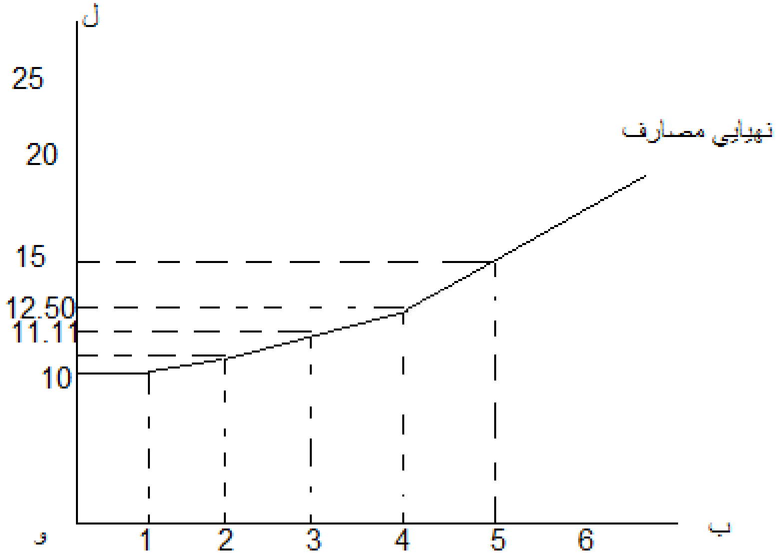

په پورتني ګراف کي ښودل کيږي که د کار او پانګي واحد يو وي منځنی لګښت لس افغانۍ خو که د کار او پانګي واحدونه دوه کړو منځنی لګښت **11.11** ته لوړيږي همداسي که هر څومره د کار او پانګي واحدونه ډير کړو ورسره منځني لګښتونه ډيريږي .

د قانون فرضيات :د لګښتونو د ډيرښت د قانون فرضيات په لاندي ډول دي :

- ټاکل شويو عاملينو په مقدار کي نه بدلونه : د لګښتونو د ډيرښت قانون هغه سم ثابتيږي چي ټاکل شويو عاملينو په مقدار کي تغير رانه شي څه چي پخوا ول هماغه پاتي شي .

(c) ketabton.com: The Digital Library

- د تولید په طریقه کې نه بدلون : د دې قانون سم ثابتولو لپاره باید دا خبره په نظر کې ونیول شي چې د تولید په طریقه هیڅ ډول بدلونه رانه شي .
- معیاري حد تیر شوی وي : د لګښتونو د ډیربښت قانون هغه وخت سم ثابتیږي کله چې معیاري حد تیر شوی وی معیاري حد هغه حد ته ویل کیږي چیرته نهایي تولید ډیر زیات وي
- د برخو بڼه : د تولید په کومو عواملو کې چې تغیر راوستل کیږي د ټولو برخو بڼه باید یو شان وي ځکه د تولیداتو د کمښت ارتجاعیت له راټولیدو سره برخو سره نه وي بلکې تولید معیاري حد له تیریدو له وجې وي .

کولای شو د حاصل درې واړه قوانین په یو ګراف او جدول کې هم روښانه کړو :

په عملي ژوند کې چې موږ کله کاروبار پیلوو نو په پیل کې د پانګې او کار د واحدونو په اضافوالي سره په نهایي تولید کې ډیربښت راځي چې دلته د حاصل د ډیربښت قانون په عمل کې وي ،بیا یو داسې وخت را رسیږي چې د پانګې او کار د واحدونو په زیاتوالي سره نهایي تولید یو شان کیږي چې دلته د حاصل د مساوات قانون په عمل کې وي او بیا یو داسې حد رامنځته کیږي که د کار او پانګې په واحدونو کې هر څومره زیاتوالی راولو نو نهایي تولید په کمیدو وي چې دلته د حاصل د کمښت قانون په عمل کې وي .کولای شو په لاندې جدول کې ښه روښانه کړو :

(c) ketabton.com: The Digital Library

د کار او پانګې واحدونه	ټول تولید	نهايي تولید	قوانين
1	10 ټنه	10 ټنه	د حاصل د ډېربښت قانون
2	25 ټنه	25-10=15 ټنه	
3	45 ټنه	45-25 = 20 ټنه	
4	70 ټنه	70-45 = 25 ټنه	د حاصل د يو شانوالي قانون
5	95 ټنه	95- 70 = 25 ټنه	
6	120 ټنه	120- 95 = 25 ټنه	
7	140 ټنه	140 – 120 = 20 ټنه	د حاصل د کمښت قانون
8	155 ټنه	155 – 140 = 15 ټنه	
9	165 ټنه	165 – 155 = 10ټنه	
10	170 ټنه	170 – 165 = 5 ټنه	

په پورتني جدول کې ګورى کله چې د کار او پانګې په واحدونو کې زياتوالى راځي تر څلورو واحدونو پورې په نهايي توليد کې ډېربښت راځي چې دلته د حاصل د ډېربښت قانون په عمل کې وي . له دې وروسته د پنځم او شپږم واحد په

(c) ketabton.com: The Digital Library

زیاتوالي سره نهايي توليد سره يو شان وي چې دلته د حاصل د يو شانوالي قانون په عمل کې وي له دې وروسته چې د کار او پانگې نور واحدونه زيات شول نو نهايي توليد په کې کميږي چې دلته د حاصل د کمښت قانون په عمل کې وي کولای شو په لاندې گراف کې هم روښانه کړو .

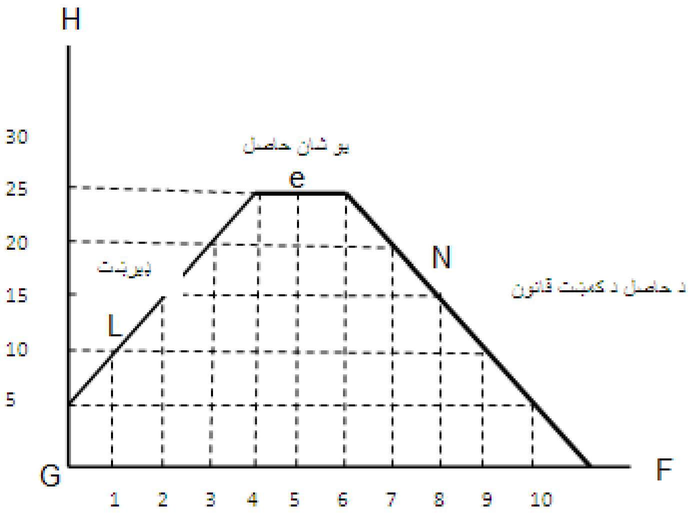

په پورتني گراف کې تاسو دوه مستقيم خطونه GF او GH وينئ چې د G په نقطه کې سره يو بل پرې کوي. GF د کار او پانگې واحدونه ښيي او GH د نهايي توليد مقدار ښيي په لومړي سر کې تاسو گورۍ چې گراف پورته خواته روان دی چې د حاصل د ډيرښت قانون موږ ته راښيي خو گراف چې کله د e نقطې ته ورسيږي نو دا نقطه موږ ته د حاصل د يوشانوالي قانون راښيي د e له نقطې وروسته گراف

(c) ketabton.com: The Digital Library

نزولی سیر نیسي چې موږ ته د حاصل د کمښت قانون راښیي. L,e او N درې خطونه موږ ته د حاصل درې قوانین راښیي.

همدارنګه کولای شو د لګښت درې قوانین هم په یو جدول او ګراف کې روښانه کړو :

د کار او پانګې واحدونه	ټول تولید	ټول مصارف	منځني مصارف	قوانین
1	10 ټنه	1000 افغانۍ	100 =10/1000	د لګښت د کمښت قانون
2	25 ټنه	2000 افغانۍ	80 =25 /2000	
3	45 ټنه	3000 افغانۍ	66.67 = 45/ 3000	
4	70 ټنه	4000 افغانۍ	57.14 =70/4000	
5	95 ټنه	5000 افغانۍ	52.63 =95/5000	
6	120 ټنه	6000 افغانۍ	50 =120/6000	د لګښت د مساوات قانون
7	140 ټنه	7000 افغانۍ	50 = 140/7000	

(c) ketabton.com: The Digital Library

8	155 ټنه	8000 افغانۍ	51.61 =155/8000	دلګښــت د
9	165 ټنه	9000 افغانۍ	54.54 =165/9000	ډېرښت
10	170 ټنه	10000افغانۍ	58.52=170/10000	قانون

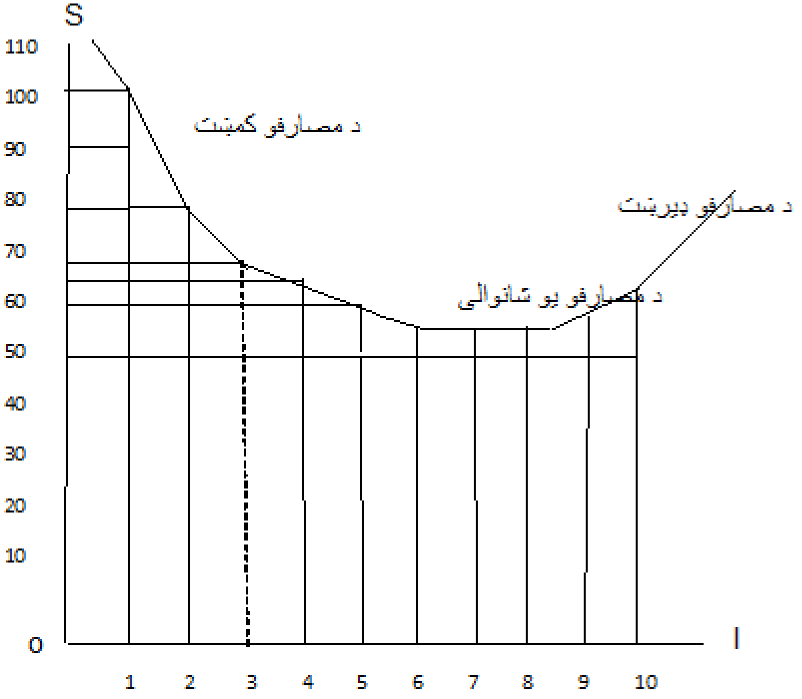

په پورتني ګراف کې تاسو ګورئ چې ګراف په لومړي سر کې مخ ښکته راځي دا په دې مانا چې دا د مصارفو کمښت ښيي بيا يو داسې ځای رارسيږي چې ګراف د

(c) ketabton.com: The Digital Library

مستقیم خط شکل نیسي چې د مصارفو یو شان والی ښيي او له دې وروسته ګراف بیرته مخ پورته ځي چې د مصارفو ډېرښت څرګندوي.

دتولیدونکو او مصرونکو نظریات

تولیدونکو نظریه

د دې لپاره چې تولیدونکي ډېر تولید په لږ لګښت ترسره کړي د تولید عوامل باید داسې سره یوځای کړي چې لګښت د کمښت اخري حد ته ورسیږي ،په ګټور بازار کې تولیدات وپلوري او تولید ادامه پیدا کړي په پایله کې ویلي شو چې د تولیدونکو ته د تولید لګښت ځانګړې اهمیت لري ځکه د عوایدو او لګښت تر منځ توپیر د تولیدونکو ګټه جوړوي ،تولیدونکي باید خپل لګښت د کمښت اخري حد ته ورسوي تر څو ډېره ګټه تر لاسه کړي.

تولید هغه پروسه ده چې په هغې کې د تولید عوامل داسې سره یو ځای کیږي چې په توکو او چوپړتیاوو تبدیل شي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

هغه اړيکه چې د توليد عوامل او د توليد مقدار په خپل منځ کې لري د توليد تابع ورته وايي د توليد عوامل کار ،پانګه او ځمکه په توليد کې ونډه لري . کولای شو چې تابع په لاندې ډول وليکو :

$$Q = F(K, V, L)$$

= Qد توليد مقدار

= Kپانګه

= V کار

= Lځمکه

د خپل کار د اسانتيا لپاره د ځمکې او پانګې مقدار د توليد په پروسه کې ثابت فرضوو. غواړم د توليد په پروسه کې يوازې د کار مقدار ارزيابي کړم . چې زموږ تابع لاندې بڼه اختياروي :

$$Q = F(V)$$

دکار مقدار= توليد مقدار

پورتنې تابع موږ ته وايي که د کار د واحدونو په شمير کې زياتوالي او يا کموالی راولو نو په توليد به يې اغيزه څه وي .فرض کړی چې د ځمکې مقدار

(c) ketabton.com: The Digital Library

ثابت او ماشین الات هم په لاس کې لرو . په همدې ځکه لومړی یو کارګر کار کوي چې تر یو معلومې نېټې وروسته ي 20کیلو ګرامه غنم تولیدیږي. خو کله چې یو بل کارګر هم وراضافه کړو نو ټول تولید 50 کیلو ګرامو ته پورته کیږي په همدې ترتیب د نورو کارګرو په اضافه والي سره چې کوم تغیرات په تولید کې راځي په لاندې جدول کې روښانه شوي :

د کارګرو شمیر	ټول تولید	نهایي تولید	منځنی تولید
1	20	20	20
2	50	30	25
3	90	40	30
4	140	50	35
5	180	40	36
6	210	30	35
7	230	20	32
8	240	10	30
9	235	5	26

په پورتني جدول کې تاسو ګورئ کله چې په ځمکه یو کارګر کار کوي ټول تولید 20 کیلو ګرامه خو کله چې نور کارګران ور اضافه کیږي ټول تولید ورسره ډیریږي خو منځنی او نهایي تولید تر یو بریده لوړیږي خو بیا وروسته بیرته نزولی سیر نیسي او کمیږي. چې کولای شو په لاندې ګراف کې هم روښانه کړو :

(c) ketabton.com: The Digital Library

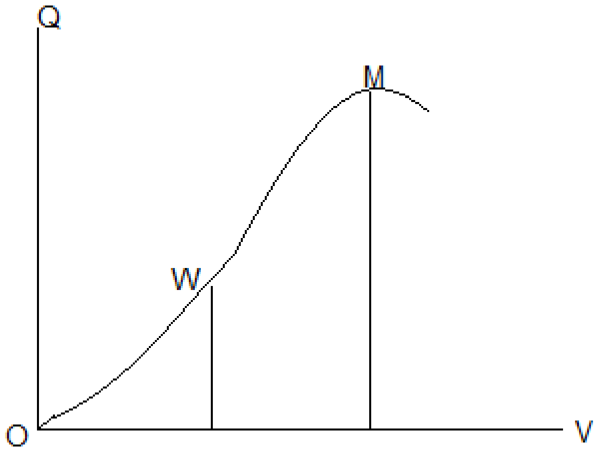

په پورتني ګراف کې تاسو ګورئ تاسو د تولید تابع ګورئ چې OV د کار واحدونه او OQ د تولید مقدار ښيي. د تولید تابع لومړی صعودي بڼه اختیاروي او د Mتر نقطې پورې رسیږي او بیا نزولي لار نیسي .همدرانګه OW او WMسره یو شانوالی نه لري چې مونږ ته راښي چې نهايي تولید د کار د عواملو په تغیر سره د نهايي تولید په مقدار کې تغیر راځي .نهايي تولید هغه تولید ته ویل کیږي چې د هر اضافه شوي کارګر څخه په لاس راځي .کولای شو چې د نهايي تولید اړیکه په دې ډول ولیکو: MP= Qn – Qn–n

(c) ketabton.com: The Digital Library

همدرانګه د تولید د بیلا بیلو ډولونو تر منځ اړیکه په لاندې ګراف کې روښانه کړو :

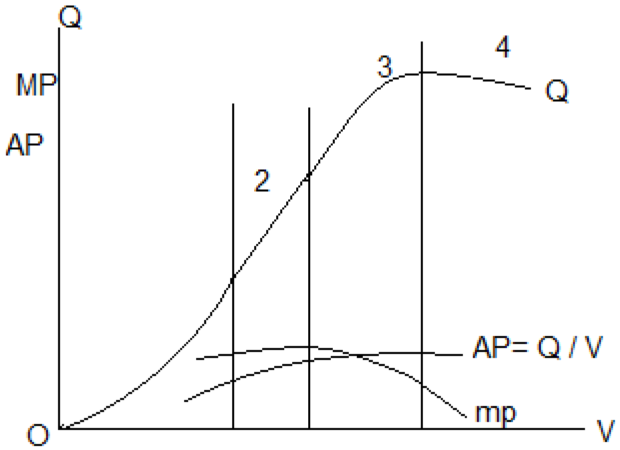

د نهایي تولید سیر په لومړیو کې صعودي او بیا وروسته نزولي بڼه اختیاروي چې دا کړنه په کرنه کې ډېره عامه ده چې دې ته د نزولي بهرې قانون هم وایي. کله چې ټول تولید د کار په واحدونو وویشو نو منځنی تولید په لاس راځي چې مقدار یې په څلورمه ستنه کې ښودل شوی.

د ټول تولید ،نهایي تولید او منځني تولید د ګراف تر منځ اړیکه کولای شو په څلورو مرحلو کې روښانه کړو :

(c) ketabton.com: The Digital Library

1. په لومړۍ مرحله کې ټول تولید ،نهايي تولید او منځنی تولید ډېرېږي .د کار د هر واحد په زیاتوالي سره د تیر واحد په نسبت کې زیاتوالی راځي په دې مرحله کې د نهايي تولید مقدار د ډېربنت مقدار حد اکثر ته رسیږي .

2. په دویمه مرحله کې ټول تولید او منځنی تولید ډېرېږي خو نهايي تولید کمیږي د دې مرحلې په اخر کې نهايي تولید له منځني تولید سره چې مقدار يې حد اکثر ته رسيږي مساوي وي .

3. په دریمه مرحله کې ټول تولید د ډېربنت خپل اخري حد ته رسیږي خو منځنی او نهايي تولید کمیږي دکار د بیلا بیلو واحدونو د زیاتوالي سره سره منځنی تولید کمیږي او د دې مرحلې په اخر کې صفر کیږي چې ټول تولید د ډېربنت خپل نهایي حد ته رسيږي .

4. په څلورمه مرحله کې ټول تولید کمیږي او نهايي تولید منفي لوری نیسي یانې د کار د یو واحد په زیاتوالي سره ټول تولید د ډېریدو پر ځای کمیږي چې منځنی تولید هم په دې مرحله کې کمیږي.

لګښت Cost

په تیر مبحث کې مو د تولید او د تولید د عواملو ترمنځ په اړیکې خبرې وکړې نو په دې برخه کې غواړم د تولید لګښتونه تر څېړنې لاندې ونیسو .په تولید کې لګښت په حقیقت کې د تولید د عواملو قیمت دی چې د توکو او چوپړتیاوو

(c) ketabton.com: The Digital Library

په تولید کې کارول کیږي .هغه اړیکه چې د تولید د مقدار او د تولید د لګښت ترمنځ ده د لګښت تابع ورته وایي. د تولید تابع او د لګښت تابع یو له بل سره مخامخ اړیکه لري .د لګښت تابع لاندې بڼه لري :

TC = F (Q)

(تولید مقدار)f= ټول لګښت

یانې د لګښت تابع د تولید مقدار دی.په ټولیز ډول د تولید لګښت د ثابتو او متغیرو لګښتونو باندې وېشو.

ثابت لګښت : هغه لګښت د چې د تولید د مقدار په تغیر سره تغیر نه خوري (تر یو معین مقدار پورې ثابت وي) ثابت لګښت ورته وایي .

متغیر لګښت : هغه لګښت ته ویل کیږي چې د تولید مقدار په تغیر سره په کې تغیر راځي .د لګښت تابع لاندې بڼه لري:

TC = FC + VC

متغیر لګښتونه + ثابت لګښتونه = ټول لګښت

اوس کولای شو چې د لګښت تابع داسې ولیکو : TC = F (Q) +FC

(c) ketabton.com: The Digital Library

ثابت لګښتونه + (تولید مقدار) f = ټول تولید

د ثابتو لګښتونو ګراف خطي او د x له محور سره موازي وي چې لاندې بڼه لري:

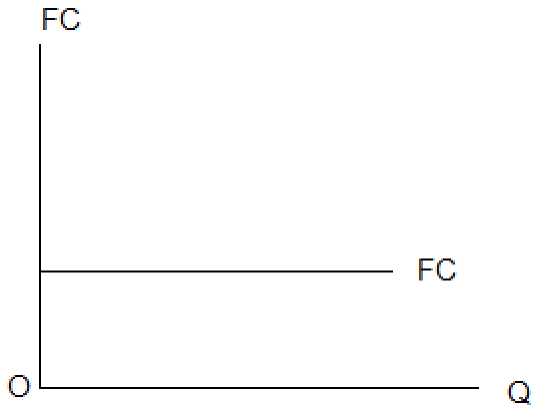

د متغیر لګښت ګراف د تولید د ګراف پر اساس رسمیږي موږ کولای شو د تولید په برخه کې د ګراف پر اساس د متغیر لګښت ګراف رسم کړو .

(c) ketabton.com: The Digital Library

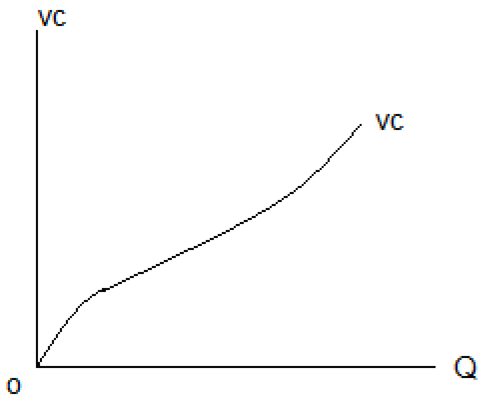

ټو لګښتونه د ثابت او متغير له ټولګې څخه عبارت دي نو کولای شو په لاندې ډول يې ګراف رسم کړو :

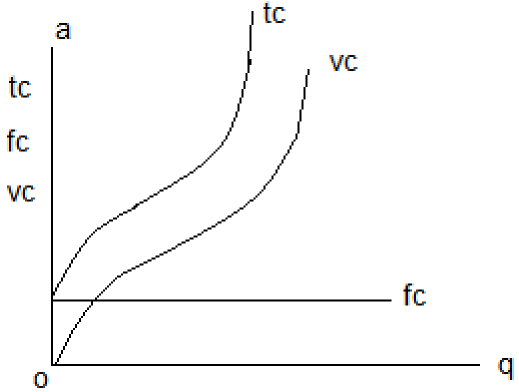

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ثابتو او متغیرو لګښتونو تر څنګ د لګښت یو شمیر نور ډولونه هم لري چې په لاندې ډول دي :

نهایي لګښت : نهایي لګښت د تولید د اخري واحد لګښت دی .یاني د نوي واحد د زیاتوالي لګښت دی .د مثال په توګه که د دوه واحدو ټول لګښت 95 افغانۍ وي که موږ دریم واحد وراضافه کړو ټول لګښت 115 افغانۍ کیږي چې د دریم واحد د نهایي لګښت د پیدا کولو لپاره 115 منفي 95کوو چې 20 په لاس راځي مانا دا چې دریم واحد نهایي لګښت 20افغانۍ دی . د تعریف پر اساس کولای شو تابع په داسې رسم کړو : MC = TCn – TCn–1

ټول منځني لګښتونه : کله چې ټول لګښتونه د تولید په مقدار وویشو نو ټول منځني لګښتونه په لاس راځي چې د تولید د هر واحد لګښت رابنيي چې تابع په دي ډول ده :

ATC = TC / Q

تولید مقدار/ ټول تولید = ټول منځني لګښتونه

متغیر منځني لګښتونه : کله چې متغیر لګښت د تولید په مقدار وویشو منځني متغیر لګښتونه په لاس راځی :

AVC = VC / Q

(c) ketabton.com: The Digital Library

تولید مقدار / متغیر لګښت = منځني متغیر لګښت

ثابت منځني لګښت : د ثابت لګښت ویش په ټول تولید څخه ثابت منځني لګښت په لاس راځي :

AFC = FC/ Q

تولید مقدار / ثابت لګښت = ثابت منځني لګښت

نهایي لګښت،ټول منځني لګښت ،ټول منځني ثابت لګښتونه او منځني متغیر لګښتونه ګرافونه په لاندې ډول دي :

(c) ketabton.com: The Digital Library

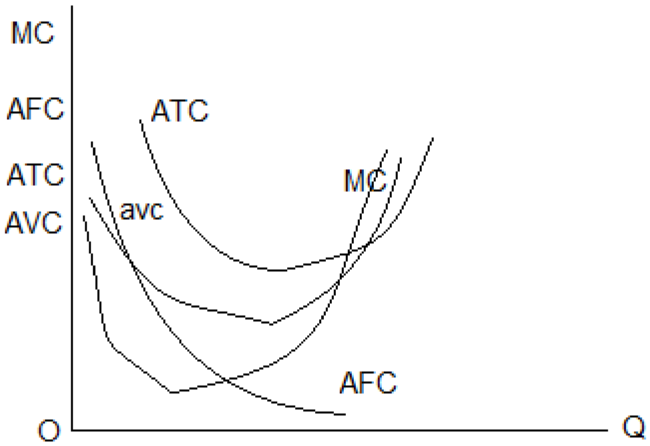

قدرمنو لوستونکو د لا ښې پوهوني لپاره کولای شو د لګښتونو ډولونه په لاندې جدول کې هم روښانه کړو :

1	2	3	4	5	6	7	8
Q	FC	VC	TC	AFC	AVC	AC	MC
1	60	30	90	60	30	90	–
2	60	40	100	30	20	50	10
3	60	45	105	20	15	35	5

(c) ketabton.com: The Digital Library

4	60	55	115	15	13	28.75	10
5	60	75	135	12	15	27	20
6	60	120	180	10	20	30	45

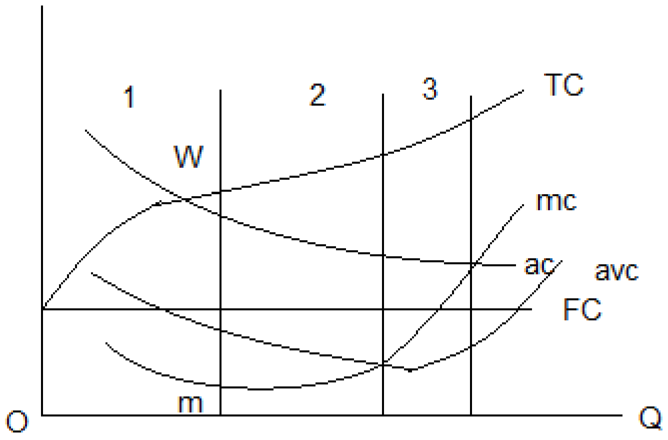

د لګښت د ګرافونو ترمنځ اړيکه : په پورتنۍ دستګا کې تاسو د لګښت د ټولو ګرافو ترمنځ اړيکه وينئ چې لاندې څلور ناحيې ترې تشخيصي کيږي :

لومړۍ ناحيه : ټول لګښت ډيريږي خو نهايي لګښت د توليد مقدار په ډير والي سره کميږي او يو داسې نقطه (W) را رسيږي چې نهايي لګښت خپل اخري حد ته

(c) ketabton.com: The Digital Library

رسيږي (m) .نهايي لګښت،منځنی ټول لګښت او متغير منځنی لګښت نزولی لار نيسي .

دويمه ناحيه : په دويمه ناحيه کې ټول لګښت زياتوالی مومي او نهايي لګښت صعودي لار نيسي خو ټول منځني لګښتونه او متغير منځني لګښتونه نزولي لار نيسي .

دريمه ناحيه : په دريمه ناحيه کې نهايي لګښت او منځني متغير ډيريږي خو ټول منځني لګښتونه کميږي.

څلورمه ناحيه : په دې ناحيه کې د ټولو لګښتونو ګرافونه صعودي لار نيسي .

له پورتنيو څرګندونو څخه رامعلوميږي چې څنګه لګښت د توليد د مقدار په تغير سره تغير مومي . د دې پوښتنې ځواب چې توليدونکي تر کومې توليد کوي او لګښت ورکوي ؟ په هغه بازار پورې اړه لري چې دوی په کې کړنې تر سره کوي .

دويم۔د مصرفوونکو نظريه :

افاده : د هر مصرفوونکي غوښتنې نامحدودې او وسايل يې محدود دي او تل هڅه کې وي تر څو په لږو وسايلو ډيرې غوښتنې پوره کړي او سکون تر لاسه کړي .له يو توکي څخه لاسته راغلی سکون کولای شو چې په واحديا اعدادو

(c) ketabton.com: The Digital Library

معلوم کړو . د ساري په ډول یو شخص دوه ګیلاسه شیدې څکي نو ویلي شو چې دا شخص چې په اقتصاد کې ده ته مصرفونکی وایي 50،10،5واحدونو یا اعدادو په وسیله سکون ترلاسه کړو په اقتصاد کې له افادې څخه موخه د توکي هغه وړتیا ده چې د انسان د یوې غوښتنې د پوره کیدو قابلیت ولري. د ساري په توګه د لوږې د لرې کولو لپاره ډوډۍ او د دتندې د لرې کولو اوبه ته اړتیا ده چې اوبه او ډوډۍ افادیت لري د افادې د ښو پیژندلو لپاره لاندې توپیرونه اړین دي :

افاده او ګټه : بعضې خلک افاده او ګټه په یوه مانا کاروي دا په داسې حال کې ده چې افاده او ګټه یو له بل سره لوی توپیر لري ډیری وخت لیدل کیږي چې یو توکی انسان ته زیان رسوي خو افادیت لري د ساري په توګه د شراب څښل انسان ته زیان رسوي خو د انسان د یوې غوښتنې د پوره کیدو توان لري همداسې زهر د انسان د مرګ غوښتنه پوره کوي ځکه په زهرو کې افادیت شتون لري نو ځکه ویلي شو چې ټول ګټه لرونکي توکي افادیت لري خو ټول افادیت لرونکي توکي ګټه لرونکي توکي نه دي.

افاده او سکون : له افادې څخه موخه د یو توکي هغه خاصیت دی چې د انسان د یوې غوښتنې د سکون سبب ګرځي دا په دې مانا چې افاده په توکو کې دخیله ده او سکون د افادې تر کارونې وروسته تر لاسه کیږي .

د افادې بیلابیل ډولونه :

(c) ketabton.com: The Digital Library

لومړنۍ افاده : کله چې موږ یو توکی موږ په لږ لږ مقدار کارو د توکي د لومړي مقدار په کارونې سره چې کوم افادیت ترلاسه کوو دې ته لومړنۍ افاده وایي د ساري په توګه د ډوډۍ خوړلو په وخت چې د لومړی مړۍ څخه کومه افاده حاصلیږي دې ته لومونۍ افاده وایي.

نهایي افاده : کله چې په یو وخت کې یو انسان د یو توکي څو برخې په متواتر ډول کاروي له هرې برخې چې کارونکي افادیت اخلي دې ته نهایي افادیت وایي.

ټوله افاده : کله چې د توکو د برخو په کارولو سره مصرفوونکو په ټولیز ډول له کوم افادیت ترلاسه کوي دې ته ټوله افاده وایي. کله چې مصرفوونکي د کوم توکي له یوې برخې ټول افادیت ترلاسه کړي نو دې ته د یو برخې ټول افادیت وایي.

مثبته افاده : افاده په هغه صورت کې مثبته وي چې غوښتنه په پوره توګه پوره شوې نه وي او مکمل سکون نه وي ترلاسه شوی. مکمل سکون هغه وخت ترلاسه کیږي چې نهایي افادیت صفر شي.

صفر افاده : افاده هغه وخت صفر کیږي چې سکون په مکمله توګه تر لاسه شي او د دې توکي د نورو کارولو په وجه سکون نه ترلاسه کیږي .

(c) ketabton.com: The Digital Library

منفي افاده : افاده هغه وخت منفي کيږي کله چې د يو توکي مسلسل کارولو له کبله سکون مکمل تر لاسه شي او کله چې دا توکی نور کارول کيږي انسان ته تکليف رسوي .کولای شو په لاندې جدول کې هم روښانه کړو :

منه	ټوله افاده	نهايي افاده	لومړنۍ افاده
لومړۍ	20	20	لومړنۍ افاده
دويمه	35	15=20-35	مثبته افاده
دريمه	45	10=35-45	-
څلورمه	50	5=45-50	-
پينځمه	50	0=50-50	صفر افاده
شپږمه	45	5-=50-45	منفي افاده
اوومه	35	10-=45-35	منفي افاده

له پورتني جدول څخه راڅرګنديږي چې د لومړنۍ کاروني څخه شل سلنه افاده حاصليږي چې دې ته لومړنۍ افاده وايي د دويمې منې په خوراک سره افاده 35 ته لوړيږي چې دې ته نهايي افاده وايي همداسې د دريمې او څلورمې نهايي افاده 5او 10 ده خو کله چې پينځمه منه وخوري نو په مکمله توګه سکون حاصليږي نو دلته افاده صفر کيږي له دې وروسته بيا افاده منفي لور نيسي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د نهايي افادې د کمښت قانون

موږ په ورځني ژوند کې وينو کله چې موږ د کوم توکي کارونه پيل کړو په لومړي سر کې دا توکي موږ ته ډير سکون راکوي افاده يې هم ډيره وي خو کله چې موږ دا توکی په مسلسله توګه و کارو نو افاديت يې ور ور کميږي اخر يو داسې وخت راځي چې موږ د دې توکي کارول بندو په اقتصاد کې د انسان دې کړن ته د افادې دکمښت قانون وايي .په اقتصاد کې د شتمنۍ د ويش مهم او اساسي قانون دی. دا قانون د ايچ ايچ ګوسن له خوا په کال **1854**ميلادي کال کې وړاندې شو چې وروسته بيا مارشال په ښه انداز وړاندې کړو .

که نور عوامل ثابت وي د يو توکي د هر برخې له کاروني وروسته د هغه په افاديت کې نسبت وروسته ته کمښت راشي نو د افادې د کمښت قانون ورته وايي .ډاکتر مارشال په دې اړه وايي : په يو وخت کې يو ډول توکي مسلسل کارول د هغه توکي د نور په کارلو سره د هغه په افاديت کې کمښت راځي .

همدارنګه چيپ مين په دې اړه وايي : کله چې يو توکی له موږ سره په ډيره پيمانه شتون ولري نو موږ يې په ډيره کمه پيمانه د نور غوښتو تمه لرو .

د شربت ګيلاس	ټوله افاده	نهايي افاده
1	12	12
2	22	10=12-22
3	30	8=22-30

(c) ketabton.com: The Digital Library

4	36	6=30-36
5	40	4=36-40
6	42	2=40-42
7	43	1=42-43

په پورتني جدول کې موږ او تاسو ګورو د شربتو د لومړي ګیلاس له کبله ټوله افاده دولس او نهایي افاده یې هم دولس ده خو کله چې دویم ګیلاس و څښنو ټوله افاده یې دوه ویشت کیږي او نهایي افاده یې کمیږي همداسې د دریو ،څلورو او نورو ګیلاسونو په کارونې سره په نهایي افاده کې کمښت راځي.

کولای شو په ګراف کې هم روښانه کړو :

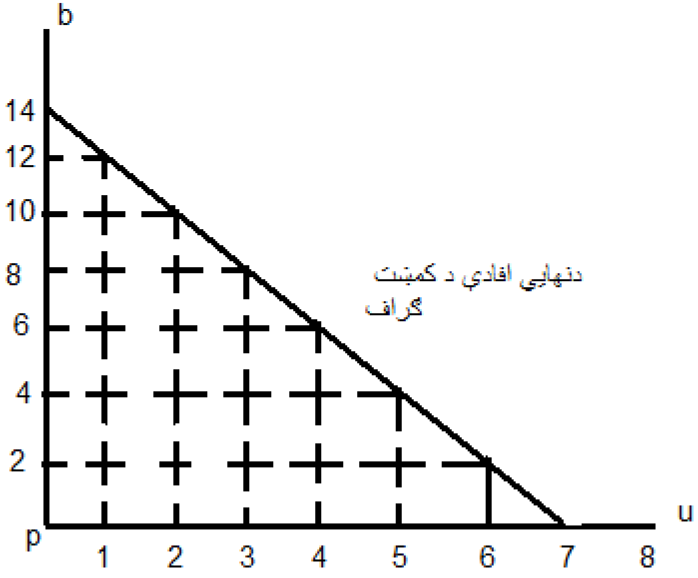

(c) ketabton.com: The Digital Library

په پورتني ګراف کې وينو کله چې لومړی ګيلاس وکارول شي نهايي افاده دولس کيږي خو کله چې دويم وکارول شي نهايي افاده لسو ته را ښکته کيږي او ګراف نزولي سير نيسي.

د نهايي افادې د کمښت د قانون فرضيات :د اقتصاد په علم کې هم د نورو قوانيو په څير د يو قانون د سم ثابتولو لپاره بايد يو شو خبرې فرض کړي چې دې ته د قانون مفروضات ويل کيږي . که دا مفروضات وي قانون سم ثابتيږي او که نه سم نه ثابتيږي د نهايي افادې د کمښت قانون لاندې مفروضات لري :

1. د برخو مناسب مقدار : د نهايي افادې د سم ثابتولو لپاره بايد د توکي برخې مناسبې وي که چيرته په برخې ډيرې کوچنۍ وي نو نهايي افاده د کمښت پر ځای نوره هم زياتيږي د ساري په توګه کله چې يو انسان تږی وي د دې پر ځای چې يو ګيلاس اوبه ورکړل شي يو غړپ ورکول کيږي نو د هغه تنده لا پسې ډيريږي او کميږي نه . او که د غړپ پر ځای يو ګيلاس ورکړل شي نو سمدستي يې نهايي افاديت کميږي .
2. يو شان ځانګړتياوې : د دې قانون د سم ثابتولو لپاره دا خبره هم بايد فرض کړای شي د کوم توکي برخې چې کارول کيږي بايد يو شان بڼه او ځانګړتياوې ولري د هرې برخې وزن،بڼه حجم او خوند بايد يو شان وي .د ساري په توګه کله چې موږ منه معيار نيسو ټولې منې بايد يو شان وي داسې نه چې يوه کوچنۍ او بله غټه وي او يې په خوند کې توپير وي .

(c) ketabton.com: The Digital Library

3. مسلسل کارول : د دې قانون د سم ثابتولو لپاره دا خبره هم باید په نظر کې ونیول شي چې توکي باید په مسلسله توګه وکارول شي او که مسلسل ونه کارول شي دا قانون سم نه ثابتیږي. د مثال په توګه که یو شخص یوه منه سهار او یوه ماښام وخوري نو د منې افاده نه کمیږي .

4. د مصرفوونکو عاید :د دې قانون سم ثابتولو لپاره یو شرط دا هم دی چې د مصرفوونکي په عاید کې تبدلي رانشي ځکه کله چې یو انسان عادي مامور او یو باسیکل لري خو کله چې د انسان وزیر شي نو سمدستي موټر اخلي نو دلته د باسیکل افاده صفر کیږي دا په داسې حال کې ده چې له دې انسان سره د باسیکلونو په شمیر کې زیاتوالی نه دی راغلی. همدرانګه د مصرفوونکي په ذهنیت کې تغیر هم دا قانون سم نه ثابتوي ځکه یو شخص ام خوري خو کله چې په یاد شي چې ډاکتر له امه څخه منع کړی سمدستي د ام خوړل دروي نو دلته خو د ام په افادیت کې کمښت نه راځي بلکې د انسان په ذهن کې تغیر راځي .

5. دود او دستور کې توپیر : د دې قانون د سم ثابتولو لپاره دا خبره هم باید په نظر کې ونیول شي چې د خلکو په دود دستور کې توپیر نه وي راغلی ځکه کله چې د یو توکي دود لاړ شي خلک یې نه اخلي دا په داسې حال کې ده چې د توکي په مقدار کې به تغیر نه وي راغلی مګر افادیت به یې کم شوی وي .

(c) ketabton.com: The Digital Library

د نهايي افاديت د کمښت د قانون استثنات يا حدود

بعضې داسې وختونه وي چې دا قانون هلته نه تطبيقيږي اويا د يو څه وخت لپاره معطليږي چې دې حالت ته موږ د قانون حدود يا استثنات وايي د نهايي افاديت د کمښت قانون لاندې استثنات لري :

- پوه او هنر : د پوهې او هنر د حاصلولو برخه کې دا قانون نه تطبيقيږي د پوهې د ترلاسه کولو لپاره چې يو انسان څومره مطالعه کوي علاقه يې لا پسې ډيريږي . که غور وکړو کله چې انسان يو کتاب څو څو ځله مطالعه کړي نو زړه يې ور څخه توريږي چې د پوهې او هنر په برخه کې هم دا قانون تر يو بريده تطبيقيږي .
- پيسې او شتمني : د پيسو او شتمنې په برخه کې هم دا قانون سم نه ثابتيږي ځکه انسان په طبيعي لحاظ حريص دی که پيسې او شتمني په ډير مقدار ولري نورې هم غواړي د دې سبب دا دی چې د انسان غوښتنې نسبت وسايلو ته ډيرې دي نو ځکه تل د خپلو غوښتنو د پوره کولو په موخه د پيسو او شتمنې د ترلاسه کولو په موخه هلې ځلې کوي .
- کارول او د شمير ډيرښت : بعضې داسې توکي شته چې څومره ډير کارول کيږي او په شمير کې ډيرښت راشي افاديت يې نه کميږي د ساري په توګه که په يو ښار کې موبايل ډير شي نو ډير خلک يې کاروي افاديت يې نور هم ډيريږي .

(c) ketabton.com: The Digital Library

○ نمود او نمایش : هر انسان په فطري ډول ځانپالی وي د نورو په وړاندې د عزت د ترلاسه کولو په موخه په نمود او نمایش ډیر زیار باسي هغه د نمود او نمایش وسایل ډیر کاروي چې د دې توکو په ډیر کارولو سره یې افادیت نه کمیږي نو ځکه په دې توکو دا قانون تطبیقیږي همدارنګه انسان تل د اقتدار او واک په ترلاسه کولو پسې ګرځي او هر څومره چې ډیر تر لاسه کړي افادیت یې نه کمیږي لاپسې ډیریږي د دې تر څنګ په نشه یي توکو هم دا قانون نه طبیقیږي ځکه د نشه یی توکو مسلسل کارول د انسان عادت ګرځي او تل هڅه کې چې ډیر تر لاسه کړي او افادیت یې نه کمیږي .

د نهایي افادې د کمښت قانون له مفروضاتو او استثناتو سره سره بیا هم ډیر مهم قانون دی او په دې هر هوښیار انسان پوهیږي چې د یو توکي مسلسل کارول د هغه افادیت کمیږي .د تقاضا قانون هم د نهایي افادې د کمښت په قانون ولاړ دی د نهایي افادې دکمښت قانون له مخې د یو توکي ډیر کارول د هغه په افادیت کې کمښت راځي نو له دې کبله مصرفوونکی غواړي د یو توکي نور وپیري چې د هغه قیمت ټیټ شي چې د انسان له دې رویې څخه د تقاضا قانون اخیستل شوی او هغه دا ده چې د قیمت په ټیټوالي سره تقاضا ډیریږي او د قیمت په جګوالي سره تقاضا کمیږي ،همدرانګه مصرفوونکي ته لارښونه کوي چې هغه باید دومره توکي وپیري چې نهایي افاده یې له قیمت سره برابره وي که نهایي افاده یې له قیمت څخه ډیره وي نور اخلي اوکه نه همدرانګه د قیمت په ټاکلو کې هم له موږ سره مرسته کوي ځکه موږ هغه توکي پیرو چې قیمت او افاده یې سره مساوي وي د دتر څنګ د مالیې په ټاکلو کې هم دا قانون

(c) ketabton.com: The Digital Library

له موږ سره مرسته کوي ځکه شتمن باید ډیره مالیه ورکړي ځکه له هغو سره شتمني ډیر شتون لري او افادیت یې هم ورته ډیر نه وي او غریب باید لږ ورکړي ځکه له هغو سره شتمني کمه کوي او ډیر افادیت ورته لري .

د نهایي افادې د مساوات قانون

د نهایي افادې د کمښت مطابق د یو توکي مسلسل کارول د هرې راتلونکې برخې نهایي افاده کمیږي او یو داسې ځای را راسیږي چې نهایي افاده یې صفر کیږي. یو هوښیار انسان یو توکی په دومره مقدار هم نه کاروي چې نهایي افاده یې صفر ته ورسیږي بلکې دې حالت ته له رسیدو مخکې هغه بل توکي ته مخه کوي د ده له کارولو وروسته بل توکي ته مخه کوي هغه په بیلابیلو توکو ځکه مصارف کوي چې له ټولو توکو نهایي افاده مساوي ترلاسه کړي چې په اقتصاد کې دې قانون ته د نهایي افادې د مساوات قانون وایي .

که له یو مصرفوونکي سره یو داسې توکي شتون ولري چې په ډیرو برخو کې کارول کیږي او مصرفوونکی دا توکي داسې وکاروي چې له ټولو برخو یو شان نهایي افاده ترلاسه کړي نو دې ته د نهایي افادې د مساوات قانون وایي .ډاکتر الفرد مارشال د نهایي افادې د کمښت قانون داسې تعریف کړی دی :

که له یو شخص سره یو داسې توکي شتون ولري چې له یو ځخه په ډیرو کارونو کې کارول کیږي او دا توکي یوازې په هغو کارونو داسې وکاروي چې له ټولو

(c) ketabton.com: The Digital Library

مساوي نهايي افاده ترلاسه کړي .کولای شو چې په لاندې جدول کې هم روښانه کړو:

د پيسو واحدونه	غنم	غوړي	بوره
1	16	14	12
2	14	12	10
3	12	10	8
4	10	8	6
5	8	6	4
6	6	4	2
ټوله نهايي افاده	66	54	42

په پورتني جدول کې تاسو ګورئ چې له يو شخص سره ټولې شپږ افغانۍ شتون لري هغه غواړي چې غنم،غوړي او بوره پرې واخلي .که دا شخص ټولې افغانۍ په غنمو ورکړي نو ټوله افاده يې 66واحده تر لاسه کوي او که غوړي پرې واخلي ټول افاديت يې 54واحده کيږي او که بوره پرې واخلي نو 42 واحده کيږي .که مصرفوونکی هوښيار وي نو ټولې پيسې به هيڅ وخت هم يوازې په غنمو،غوړيو او يا بوره ونه لګوي .که هغه درې افغانۍ په غنمو ورکړي نو 12 واحده افاده تر لاسه کوي او که څلور نو 10 واحد افاده تر لاسه کوي او که څلورمه افغانۍ په غوړيو مصرف کړي نو 14واحده نهايي افاده ترلاسه کوي همداسې نوڅکه

(c) ketabton.com: The Digital Library

مصرفوونکی ځلورمه افغانۍ په غوړيو لګوي او پنځمه افغانۍ هم په غوړيو لګوي ځکه له غنمو دلته ډيره افاده ترلاسه کوي . او شپږمه افغانۍ که په غوړيو ولګوي نو هغه 10 واحده نهايي افاده ترلاسه کوي او که په بورې يې ولګوي نو 14واحده نهايي افاده ترلاسه کوي . که مصرفوونکی دا ټولې افغانۍ داسې بدلې رابدلې ولګوي نو له ټولو لګول شويو پيسو څخه لاسته راغلی نهايي افاده سره مساوي وي نو له ټولې افادې څخه ډيره افاده ترلاسه کيږي .

که درې لومړۍ افغانۍ په غنمو ولګول شي نو ټوله افاده :

16+14+12=42 برخې

ځلومه او پنځمه افغانۍ په غوړيو لګوي ټوله افاده :

14+12=26برخې

شپږمه افغانۍ که په بوره ولګوي نو ټوله افاده :=12

داسې پيسې چې په بيلابيلو لارو چې ولګول شي نو ټوله لاسته راغلې 80 واحده افاده ترلاسه کوي که دا مصرفوونکی خپلې افغانۍ په بله طريقه ولګوي نو له 80 څخه ډيره نه شي ترلاسه کولای .

کولای شو چې په ګراف کې هم وښايو :

(c) ketabton.com: The Digital Library

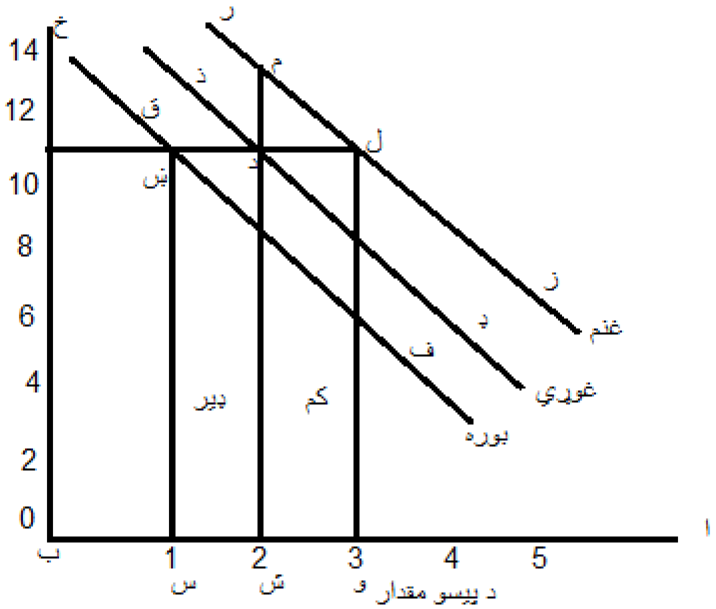

په پورتني ګراف کې زر د غنمو نهايي افادي خط، ډذ د غوړيو نهايي افادي خط او ف ق د بورې د نهايي افادي خط راښيي.که دري افغانۍ په غنمو ،دوه په غوړيو او يوه افغانۍ په بورې مصرف کړي نو د پيسو د هر واحد نهايي افاده سره مساوي ده لکه څرنګه چې په ګراف کې معلومېږي . په دې ترتيب د پيسو کارول مصرفوونکو تر ټولو ډېره افاديت تر لاسه کوي که له دې پرته په هر لار وکاروي نو کم افاديت تر لاسه کوي که په بورې د يوې افغانۍ پر ځای دوه افغانۍ ولګوي نو س ش او ښ ډېرېږي په بورې د يوې افغانۍ د زياتولي په صورت کې د غنمو يوه افغانۍ کميږي په غنمو د يوې افغانۍ کم مصرف سره و

(c) ketabton.com: The Digital Library

ل ش م کمیږي . زیات شوی مقدار له کم شوی مقدار څخه لږ دی نو ځکه له پورتني ترتیب څخه بل هر ترتیب کې مصرفوونکو زیان مومي.

دلته د پیسو د هر واحد نهایي افاده مساوي نه ده او په دې شکل کې هم ښکاري چې مصرفوونکو ته هغه وخت ډیر افادیت ترلاسه کیږي چې د هر واحد نهایي افاده سره مساوي وي .

د نهایي افادې د مساوات د قانون دویم نوم د استبدال دی ځکه مصرفوونکی خپلې پیسې په بیلا بیلو لارو لګوي تر څو له ټولو مساوي افاده تر لاسه کړي .همدرانګه د دې قانون دریم نوم ناپیلی دی ناپیلی ځکه ورته وایي چې مصرفوونکی په یو داسې ځای کې وي چې د ټولو توکو نهایي افاده مساوي وي نو ځکه توکی یو پر بل د برتري ورکولو څخه ډډه کوي .او د دې قانون څلورم نوم سکون دی دې قانون ته د سکون قانون ځکه وایي چې په دې قانون کې مصرفونکی پیسې په بیلا بیلو لارو لګوي تر څو ټوله افاده تر ټولو ډیره شي د ډیرې افادې په تر لاسه کولو سره مصرفوونکی ډیر سکون تر لاسه کوي .

د نهایي افادې د مساوات د قانون حدود : د قانون لپاره حدود په دې مانا کې په همدې حدودو کې قانون چلیږي چې د دې قانون لپاره په لاندې ډول دي :

- دود دستور او فیشن : بعضې مصرفونکي د توکو د نهایي افادې پر ځای دود دستور او فیشن په نظر کې نیسي .د ساري په توګه ښځې قیمتي لباس

(c) ketabton.com: The Digital Library

او زيورات کاروي په دې توکو د پيسو له لګښت څخه مساوي افاده نه ترلاسه کيږي نو ځکه دا قانون دلته صدق نه کوي .

- معلومات : ځيني وخت مصرفوونکو ته د بازار په اړه معلومات نه وي نو ځکه د پيسو د مقدار د لګولو له کبله مساوي افاده نه شي ترلاسه کولی .
- بې پروايي : مصرفوونکي ځيني وخت د پيسو د لګښت په وخت کې بې پروايي کوي او د توکو افاديت په نظر کې نيسي او د پيسو واحدونه په لګښت رسوي نو ځکه مساوي افاديت نه ترلاسه کوي او دا قانون هم دلته نه پلي کيږي .
- د ويش وړ نه وي : ځيني داسې توکي وي که په وړ برخو وويشل شي نو کارول يې ستونزمن کيږي د ساري په توګه لکه موټر ،قالينه او نور په دې حالت کې هم مصرفوونکي نهايي افاديت نه شي تر لاسه کولای .

د نهايي افادې د مساوات د قانون اهميت

- د شتمنۍ ويش : هر مصرفوونکی غواړي خپل وسايل داسې وکاروي چې ډير افاديت تر لاسه کړي نو دا قانون ورته لارښونه کوي چې په هغو توکو لګښت ونه کړي چې افاديت يې لږ وي بلکې په هغو توکو يې ولګوي چې ډير افاديت ولري او دتوکو افاديت سره مساوي تر څو ډيرسکون ترلاسه کړي .
- د شتمنۍ پيدا ابنست : متشبث له خپلو محدود وسايلو څخه د ډير ګټې د ترلاسه کولو تمه لري متشبث ډيره ګټه هغه وخت ترلاسه کوي چې د توليد وسايل ښه سره ګډ کړي د وسايلو ښه ګډ لپاره متشبث وسايل تبديل راتبديلوي تر څو يې ښه وکاروي له تبديلولو سره متشبث ته معلوميږي دکوم عامل چې

(c) ketabton.com: The Digital Library

نهايي افاديت کم وي د هغه پر ځای يو بل عامل چې ډير افاديت ولري کاروي نو له دې کبله متشبث ته دا قانون ور ښيي چې د توليد عوامل داسې وکاروي چې ډيره ګټه تر لاسه کړي .

- د شتمنۍ تبادله : د توکو تبادله او د ارزښت او قيمت په ټاکلو کې دا قانون ډير اهميت لري د توکو د تبادلې په وخت کې مصرفوونکی لږ افاديت لرونکي توکو په ډير افاديت لرونکي توکي تبادل کړي ډير سکون ترلاسه کوي .
- د شتمنۍ ويش : د ملي عايد ويش د پيدا ينښت د هر عامل د نهايي افاديت پر اساس وي متشبث د هر عامل په مقابل کې ورکړه د هغه د نهايي افاديت مطابق کوي ځکه که د توليد د عامل بدله د هغه د نهايي افاديت څخه کم ورکړي نو د توليد لپاره د هغه ترلاسه کول ستونزمن کيږي .د نهايي افادې د مساوات قانون د ملي عايد ويش او د توليد د عواملو د بدلې په ټاکلو کې مرسته کوي .

(c) ketabton.com: The Digital Library

دریم څپرکی

تقاضا Demand

انسانان د خپلو غوښتنو په پوره کېدا پیسې ګرځي کله چې یو ښه شی ګورې د ترلاسه کولو په هڅه کې یې شي د انسان غوښتنې اړتیاوې نه شي پوره کولای ځکه که اړتیاوو غوښتنې پوره کولای شوای نو له مونږ سره د اوسیدو لپاره کور، د خوراک لپاره خواړه او د اغوستو لپاره کالي شتون لري خو مونږ بیا هم غوښتنې لرو خو د غوښتنو د پوره کولو لپاره یوازې اړتیا بشپړه نه ده ګڼ شمیر نور شیانو ته هم اړتیا ده دا خبره سمه ده تر څو چې په زړه کې د یو توکي د اخیستلو خواهش شتون ونه لري نو تقاضا نه رامنځته کېږي خو یوازې غوښتنه تقاضا نه ده غوښتنه هغه وخت په تقاضا بدلیږي چې لاندې شرایط ولري :

1. د اخیستو ځواک : دانسان غوښتنه هغه وخت په تقاضا بدلیږي چې د اخیستو ځواک یې ولري یانې د غوښتنې د پوره کیدا لپاره پیسې له ځانه سره ولري د ساري په ډول د یو ښه موټر غوښتنه هغه وخت تقاضا کیږي چې د اخیستو ځواک یې ولري که د اخیستو ځواک یې ونلري دا غوښتنه یوازې

(c) ketabton.com: The Digital Library

غوښته پاتې کيږي او تقاضا ترې نه جوړيږي نو په اقتصاد کې غوښتنه هغه وخت په تقاضا بدليږي چې د يو توکي د اخيستو ځواک ولري .

2. د اخيستلو اراده : کله چې يو شخص د شي د ترلاسه کولو لپاره د غوښتنې په تقاضا د بدليدو دويم شرط اراده ده چې دا شخص يې بايد وکړي د ساري په ډول د يو شتمن سړي لپاره د يو لوکس موټر اخيستل اسانه کار دی او د اخيستلو ځواک يې هم لري خو که دا سړی اراده ونه کړي نو د ده دا غوښتنه يوازې غوښتنه پاتې کيږي په تقاضا نه بدليږي .

په اقتصاد کې تقاضا د يو شي د اخيستو غوښتنه ،د اخيستلو ځواک او د اخيستلو اراده چې درې واړه په وخت کې سره يو ځای شي تقاضا ترې جوړيږي او که يو ځای نه شي تقاضا نه بلل کيږي . پروفيسور بنهم تقاضا داسې تعريفوي : په ځانګړي وخت او ځانګړي قيمت د توکو هغه مقدار چې اخيستونکي يې د اخيستو قدرت ولري تقاضا بلل کيږي . کولای شو د تقاضا مفهوم په مساوات کې هم توضيح کړو : تقاضا= د اخيستلو ځواک+ د اخيستلو اراده .

په تقاضا او غوښتنې کې توپير : د تقاضا د مفهوم د ښه پوهيدو لپاره اړينه ده تر څو په دې توپير پوه شوو . په دې نړۍ کې هر شخص غواړي چې د خان په خير ژوندتير کړي د ژوند ښه وسايل ولري چې د دې ټولو ترلاسه کول يوه غوښتنه ده او دخلکو له دې غوښتنې څخه هغه وخت تقاضا جوړيږي چې د اخيستلو ځواک او اراده يې ولري کنه دا يوازې غوښتنه ده او بس .

(c) ketabton.com: The Digital Library

په تقاضا او اړتیا کې توپیر

د تقاضا او اړتیا د توپیر د معلوملو لپاره یو مثال په نظر کې نیسو که یو شخص له خپل دفتر څخه څلور کیلومتره لرې اوسیږي ددې ستونزې د لرې کولو لپاره یو بایسکل ته اړتیا لري د ده دا اړتیا هغه وخت تقاضا کیږي کله چې د اخیستو ځواک او اراده ولري .

له قیمت سره د تقاضا اړیکه : تقاضا له قیمت سره مخامخ اړیکه لري که موږ ته د یو توکي د قیمت په اړه معلومات نه وي نو موږ د هغه توکي تقاضا نه شو معلوملی له قیمت پرته د تقاضا یادول بې مانا دي د ساري په ډول موږ نه شو کولای چې ووایو د غوړو تقاضا لس کیلو ګرامه ده لیکن داسې ویلي شو چې اته کیلو غوړو ته تقاضا ده چې د یو کیلو ګرام غوړیو قیمت پنځوس افغانۍ وي دا په دې مانا چې هر شخص د توکو قیمت ته ګوري بیا یې پیري کله چې د توکي په قیمت کې تغیر راشي په تقاضا کې هم تغیر راځي . کولای شو په لاندې جدول کې هم واضیح کړو :

في کیلو ګرام قیمت (افغانۍ)	تقاضا (کیلو ګرام)
50 پنځوس افغانۍ	4 کیلو ګرام
40 څلویښت افغانۍ	8 کیلو ګرام
30 دیرش افغانۍ	12 کیلو ګرام

(c) ketabton.com: The Digital Library

20 شل افغانۍ	16 کيلو ګرام
10لس افغانۍ	20 کيلو ګرام
5پنځه افغانۍ	25 کيلو ګرام

تاسو په پورتني جدول کې ګورئ چې کله قيمت لوړېږي تقاضا هم کمېږي خو کله چې قيمت ټيټېږي تقاضا ډېرېږي د ساري په ډول کله چې د منو قيمت پنځوس افغانۍ وي نو تقاضا ورته څلور کيلو ګرامه وي خو کله چې قيمت څلويښت افغانۍ کيږي تقاضا ورته اته کيلو ګرامه کيږي .کولای شو چې په ګراف کې يې هم توضيح کړو :

(c) ketabton.com: The Digital Library

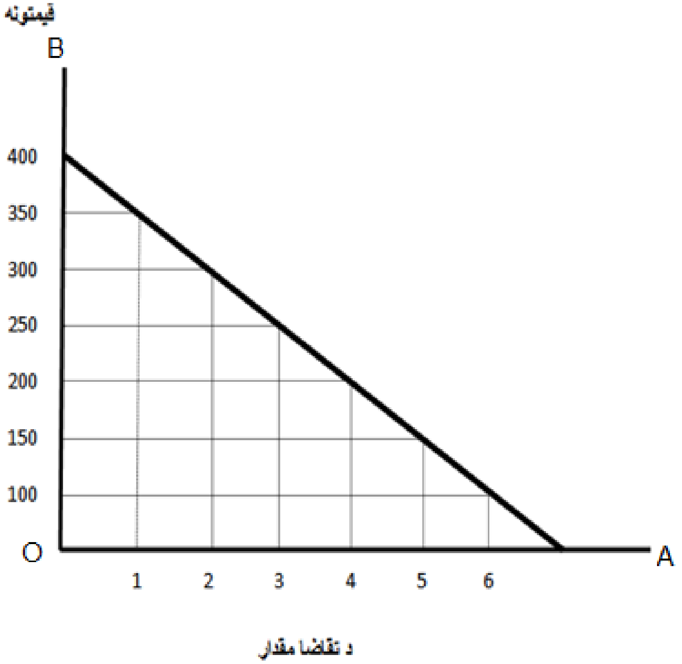

په پورتني ګراف کې تاسو AOاو BOدوه مستقیم خطونه ګورى چې د O په نقطه کې یو بل پرې کوي . په دې ګراف کې د OAخط د تقاضا مقدار ښيي او د OBخط د قیمت اندازه ښيي .کله چې د توکي قیمت 350افغانۍ وي نو تقاضا ورته 1وي خو کله چې 300 افغانیو ته راځي تقاضا ورته ډېرېږي او دوه کیږي همداسې تر اخره دا په دې مانا چې کله قیمت لوړیږي تقاضا کمیږي او کله چې قیمت ټیټیږي تقاضا ډیریږي .

د تقاضا قانون Law of Demand: د تقاضا قانون د مصرفوونکو هغه ارتجاعیت ښیي چې د یو توکي د قیمت په تغیر سره د هغو په تقاضا کې تغیر

(c) ketabton.com: The Digital Library

راځي په ټولیز ډول داسې څرګندېږي کله چې د یو توکي قیمت لوړ شي تقاضا یې کمیږي خو کله چې قیمت ټیټ شي تقاضا ډېریږي د قیمت او تقاضا دې اړیکې ته د تقاضا قانو ن وایي . پروفیسور مارشال د تقاضا قانون داسې تعریف کړی : که نور عوامل ثابت وي د یو توکي د قیمت په ټیټوالي سره تقاضا کې ډیربښت او د قیمت په جګوالي تقاضا کې کمښت راځي .

یو خبره د یادونې وړ ده چې د قیمت او تقاضا تغیر کوم تناسب نه لري د ساري په توګه که د یو توکي قیمت دوه برابره شي مهمه نده چې تقاضا له پخوا څخه نیمه شي .کولای شو د تقاضا قانون په لاندې جدول کې هم توضیح کړو :

في کیلو ګرام قیمت (افغانۍ)	تقاضا (کیلو ګرام)
30 دیرش افغانۍ	5 کیلو ګرام
25 پنځویشت افغانۍ	10 کیلو ګرام
20 شل افغانۍ	20 کیلو ګرام
15پنځلس افغانۍ	30 کیلو ګرام
10لس افغانۍ	40 کیلو ګرام
5 پنځه افغانۍ	50 کیلو ګرام

په پورتني جدول کې ګورې کله چې د بورې قیمت دیرش افغانۍ وي نو تقاضا ورته 5 کیلو ګرامه وي خو کله چې قیمت لس افغانۍ کیږي نو تقاضا هم ورسره

(c) ketabton.com: The Digital Library

ډېرېږي او 40 کيلو ګرامو ته رسيږي .د دې خبرې مطلب دا چې کله د بورې په قيمت کې جګوالی راځي تقاضا يې کمېږي او کله چې د بورې په قيمت کې ټيټوالی راځي تقاضا يې لوړېږي .

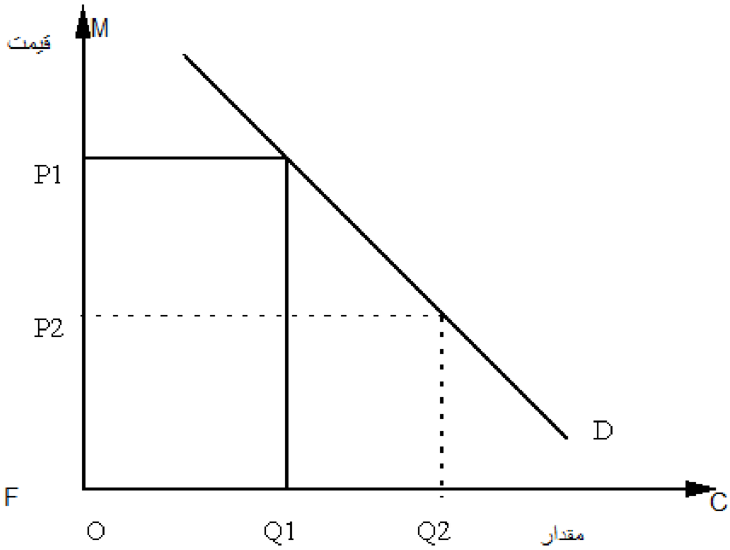

د تقاضا قانون د معلومولو لپاره مو دوه مستقيم خطونه FC او FM ويستلي چې د F په نقطه کې يو بل قطعه کوي چې FC د تقاضا مقدار او FM د قيمت اندازه رانښيي تاسو ګورو کله چې قيمت په P1 کې وي نو د تقاضا مقدار په Q1 کې خو

(c) ketabton.com: The Digital Library

کله چې قیمت P2 ته راټیټیږي د تقاضا مقدار تغیر خوري Q2 ته لوړیږي . له ګراف څخه معلومیږي کله چې قیمت لوړ وي تقاضا کمه او کله چې قیمت ټیټ شي تقاضا ډیریږي چې همدې ته د تقاضا قانون وایي.

د تقاضا د قانون فرضیات : کله چې موږ د تقاضا د قانون په اړه خبرې کوو نو موږ په لومړي سر کې دا روښانه کړه چې د تقاضا قانون هغه وخت سم ثابتیږي کله چې نور عوامل ثابت وټاکل شي چې همدې عواملو ته د تقاضا د قانون فرضیات وایي او په لاندې توګه ترې یادونه کوو :

- د مصرفوونکو عواید : موږ د تقاضا د قانون په وخت د مصرفوونکو عواید ثابت په نظر کې نیسو ځکه که د مصرونکو په عوایدو کې ډیربښت راشي که قیمت پورته هم لاړ شي کیدای شي چې خلک په هماغه اندازه تقاضا ولري او که د مصرفوونکو په عوایدو کې کمښت راشي د قیمت په ټیټوالي سره سره بیا هم په تقاضا کې ډیربښت رانه شي .
- عادات او فیشن :د تقاضا قانون هغه وخت سم ثابتیږي چې د مصرفوونکو په عادت او فیشن کې تغیر رانشي که چیرته د مصرونکو په عادت او فیشن کې تغیر راشي د قیمت په جګوالي سره سره بیا هم خلک ورته ډیره تقاضا لري او پیري ئې.
- د متبادلو توکو قیمت : کله چې د یو توکي متبادل توکي وجود ولري کله چې د متبادلو توکو په قیمت کې تغیر راځي ورسره د دې توکي په قیمت کې

(c) ketabton.com: The Digital Library

هم تغیر راځي نو د تقاضا د قانون د سم والي لپاره د متبادلو توکو قیمت ثابت نیول کیږي .

- د توکو بڼه : د تقاضا د قانو ن د سم ثابتوالو لپاره دا هم اړینه ده چې د توکو بڼه تغیر ونه کړي ځکه که چیرته توکي د پخواني توکي سره په وزن ، خوند او شکل کې تغیر ولري او کم افادیت ولري د قیمت په جګوالي سره سره بیا هم تقاضا نه ډیریږي اوکه د خوند ،وزن او شکل په سبب له پخواني توکي ښه وي د قیمت په جګوالي بیا هم تقاضا لري نو له دې کبله د تقاضا قانون سم نه ثابتیږي .

- د مصرفوونکو شمیر : د تقاضا د قانون د سم والي لپاره اړینه ده چې د مصرفوونکو په شمیر کې تغیر رانه شي ځکه کله چې د یوتوکو د مصرفوونکو په شمیر کې ډیرښت راشي نو د قیمت په لوړوالي سره سره بیا هم په تقاضا کې توپیر نه راځي.

- د راتلونکي فکر : که چیرته دخلکو په ذهن کې د یو توکي د کمښت ویره شتون ولري د توکي د قیمت په جګوالي سره سره ېې بیا خلک ډیر اخلي ددې لپاره چې د تقاضا قانون سم ثابت شي د راتلونکي حالت سم په نظر کې نیول کیږی .

- د تقاضا په بڼه کې تغیر : کله چې د خلکو د تقاضا په بڼه کې تغیر راشی بیا هم د تقاضا قانون سم نه ثابتیږي د ساري په ډول یو سړی دی کله چې منې کیلو پنځلس افغانۍ شي یو کیلو هم نه اخلي خو ناڅاپه سړي ناروغه کیږي ډاکتر ورته وایي چې له منو پرته نور څه مه خوره نو سړی مجبور دی که منې هر

(c) ketabton.com: The Digital Library

څومره قيمته شي بيا هم مني اخلي چې دلته د تقاضا په بڼه کې تغير راځي چې دا حالت هم د تقاضا په قانون کې نه شته د خلکو د تقاضا بڼه بايد تغير ونه خوري .

○ د توکو اعلانول : د تقاضا په قانون کې داسې هم ويل کيږي چې توکي د اعلان په وسيله په زړه راښکونکي او ښه انداز مه وړاندې کوئ څکه چې په تقاضا کې يې ډيربنت رانه شي .

○ نوي کارول : که د يو توکي نوي کارول رامنځته شي د قيمت په جګوالي سره سره بيا هم تقاضا ډيريږي د ساري په ډول کله چې د بريښنا کارول رامنځته شول د قيمت په جګوالي سره سره بيا هم خلک ډير کاروي او تقاضا ورته شتون لري چې دلته هم د تقاضا قانون سم نه ثابتيږي .

د تقاضا د قانون استثنات: د تقاضا د قانو ن پر اساس کله چې د يو توکي قيمت لوړ شي تقاضا يې کميږي خو کله چې قيمت ټيټ شي تقاضا ورته ډيريږي خو ځيني داسې حالتونه دي چې هلته د تقاضا قانون نه عملي کيږي .

1. ارزانه توکي : په ډير کم قيمت لرونکو توکو دا قانون نه عملي کيږي ځکه يوه غريبه کورنۍ د غنمو پر ځای جوار کاروي خو کله چې جوار ډير ارزانه شي دا کورنۍ د جوارو تر څنګه د غنمو کارول هم پيل وي نو څکه د جوارو د قيمت له ټيټوالي سره سره بيا هم ورته تقاضا نه ډيريږي .

2. لوړ قيمت لرونکي توکي : لوړ قيمت لرونکي توکي چې شان او شوکت لپاره کارول کيږي دا قانون پرې نه کارول کيږي لکه سره زر ،سپين زر او نور څکه د سرو قيمت راټيت شي بيا يې هم غريب خلک نه پيري .

(c) ketabton.com: The Digital Library

3. په راتلونکي قيمت : که په راتلونکي کې د يو توکي د قيمت د لوړيدو امکان وي بيا هم د تقاضا قانون سم نه ثابتيږي ځکه د يو توکي قيمت لوړ شي د تقاضا د قانون پراساس تقاضا يې بايد کمه شي مګر خلک په دې ويره کې وي چې نور هم لوړيږي بيا يې هم تقاضا کې ډيربنت راځي .

4. د توکي کمښت : که مصروفوونکي د يو توکي په اړه دا خطر احساس کړي چې کيداى شي توکي کم شي نو د قيمت په ډير والي سره سره بيا هم خلک پيري دلته د تقاضا قانون سم نه ثابتيږي .

د تقاضا راټوليدل او پراخيدل Extension and contraction of demand:

کله چې په تقاضا کې تغير د قيمت د تغير په سبب رامنځته شي دې ته د تقاضا راټوليدل او پراخيدل وايي . که قيمت ټيټ شي تقاضا ډيره شي دې د تقاضا پراختيا وايي او که قيمت لوړ شي تقاضا کمه دې د تقاضا راټوليدل وايي . چې کولاى شو په لاندې جدول کې يې هم وښايو :

د تقاضا پراختيا		د تقاضا راټوليدل	
في کيلو ګرام قيمت	تقاضا	في کيلو ګرام قيمت	تقاضا
4 افغانۍ	2 کيلو ګرام	1 افغانۍ	8 کيلو ګرام
3 افغانۍ	4 کيلوګرام	2 افغانۍ	6 کيلو ګرام
2 افغانۍ	6 کيلو ګرام	3 افغانۍ	4 کيلو ګرام
1 افغانۍ	8 کيلو ګرام	4 افغانۍ	2 کيلو ګرام

(c) ketabton.com: The Digital Library

په پورتني لومړي جدول کې تاسو ګورئ کله چې د توکي قیمت ټیټیږي تقاضا ورته ډیریږي دا په دې مانا چې توکي تقاضا پراختیا مومي او دې ته د تقاضا پراختیا وایي په دویم جدول کې کله چې د توکي قیمت لوړیږي تقاضا یې کمیږي چې همدې ته د تقاضا راټولیدل وایي .کولای شو په لاندې ګراف کې هم وښیو :

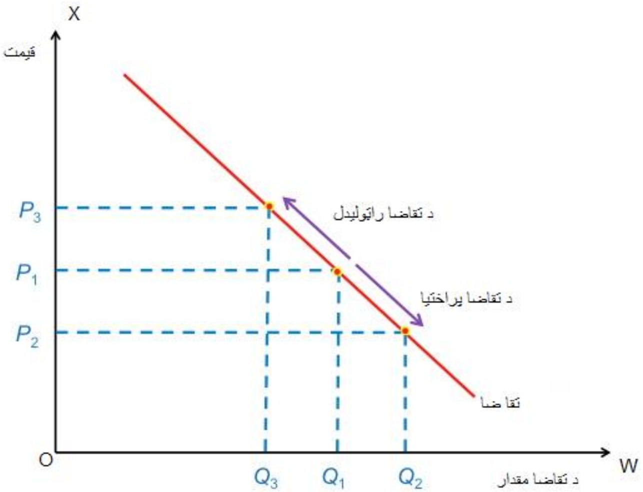

په پورتني ګراف کې تاسو دوه مستقیم خطونه OWاو OX چې د Oپه نقطه کې سره قطعه کوي OWمستقیم خط د تقاضا مقدار او د OX مستقیم خط قیمت اندازه ښیي ، همدارنګه تاسو په ګراف کې ګوري کله چې قیمت په P1 کې وي د تقاضا مقدار په Q1 کې وي . کله چې قیمت P3 شي تقاضا ورسره راټولیږي له

(c) ketabton.com: The Digital Library

Q1څخه Q3 ته رالوېږي .خو کله چې قيمت له P1څخه P2 ته راولېږي تقاضا ورسره پراختيا مومي له Q1 څخه Q2 ته مخه کې تقاضا ورسره پراختيا مومي .

د تقاضا لوړېدل او ټيټېدل Rise and Fall of Demand: کله چې په قيمت کې تغير نه وي راغلی خو په تقاضا کې تغير راشي او يا قيمت کې تغير راشي خو تقاضا کې تغير رانه شي دي د تقاضا لوړېدل او ټيټېدل وايي .

د تقاضا لوړېدل : کله چې د يو توکي قيمت تغير نه وي کړی خو د ځيني عواملو لکه د فيشن ،د عوايدو ډېرښت په وجه په تقاضا کې ډېرښت راغلي وي او يا د يو توکي قيمت لوړ شوي وي خو تقاضا کې تغير نه وي راغلی دې ته د تقاضا لوړېدل وايي .

1. قيمت هماغه وي تقاضا کې ډېرښت راغلی وي
2. قيمت لوړ شوی وي خو تقاضا پخوانۍ وي .

کولای شوو په لاندې جدول کې موضوع ښه روښانه کړو په لومړي جدول کې مونږ قيمت تغير نه وي کړي تقاضا ډېر شوي وي روښانوو:

لومړی جدول

في کيلو ګرام قيمت	تقاضا
30 افغانۍ	5 کيلو ګرام

(c) ketabton.com: The Digital Library

30 افغانۍ	10 کیلو ګرام
30 افغانۍ	15 کیلو ګرام

په پورتني جدول کې ګورئ چې د یو کیلو منهو قیمت 30 افغانۍ وي د ځینو عواملو له کبله په تقاضا کې تغیر راغلو تقاضا له پنځو کیلو ګرامو څخه لسو کیلوګرامو او له لسو څخه پنځلسو ته پورته شوې همدارنګه کولای شو په لاندې ګراف کې هم وښیو :

(c) ketabton.com: The Digital Library

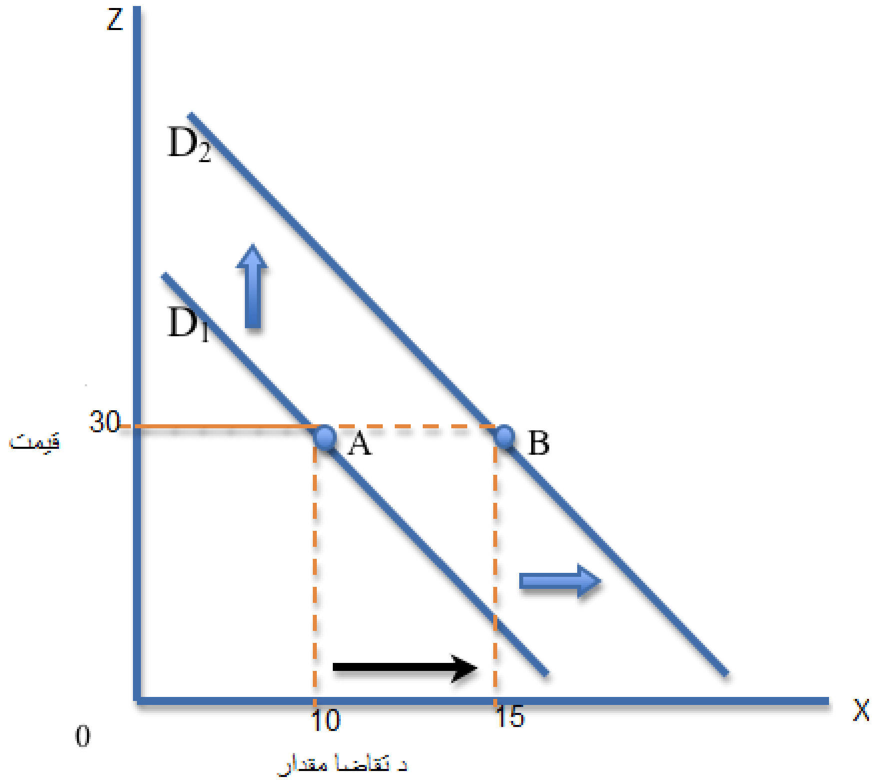

په ګراف کې تاسو ګورئ چې کله چې قمیت دیرش افغانۍ وي تقاضا خط په D1 کوي خو د ځینو عواملو له کبله په همدې قیمت د تقاضا خط له D1 څخه D2 تـه لوړیږي چې همدې ته د تقاضا لوړیدل وایي.

دویم جدول

(c) ketabton.com: The Digital Library

في كيلو ګراف قيمت	تقاضا
30 افغانۍ	10 کیلو ګرام
40 افغانۍ	10 کیلو ګرام
50 افغانۍ	10 کیلو ګرام

په پورتني جدول کې ګورئ کله قیمت دیرش افغانۍ وي د تقاضا مقدار لس کیلو ګرامه وي خو کله چې قیمت له دریشو افغانیو څخه څلویښتو افغانیو ته لوړ شي بیا هم په تقاضا کې تغیر نه راځي تقاضا په پخوانۍ بڼه شتون لري تقاضا هماغه لس کیلو ګرامه وي چې کولای شو په لاندې ګراف کې هم وښایو :

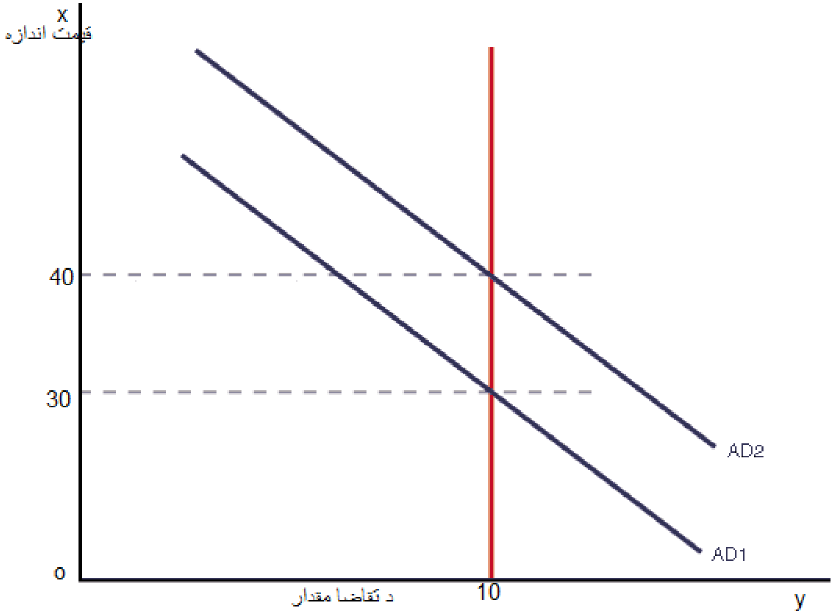

(c) ketabton.com: The Digital Library

تاسو په پورتني ګراف کې وينئ کله چې د توکو قيمت ديرش افغانۍ وي د تقاضا مقدار لس ټنه وي او د تقاضا ګراف په AD1کې وي خو کله چې د توکو قيمت له ديرشو افغانيو څخه شلويښت افغانيو ته لوړ شي په تقاضا کې بيا هم تغير نه راځي تقاضا په خپل حال پاتې کيږي او د تقاضا خط له AD1څخه AD2 ته ليږدول کيږي.

د تقاضا تېتېدل: کله چې قيمت پخوانۍ وي او تقاضا کمه شي او يا کله چې قيمت کم شي خو تقاضا کمه نه شي دې ته د تقاضا تېتېدل وايي چې کولای شو په لاندې جدول او ګراف کې يې روښانه کړو:

في کيلو ګرام قيمت	تقاضا
30 افغانۍ	15 کيلو ګرام
30 افغانۍ	10 کيلو ګرام
30 افغانۍ	5 کيلو ګرام

(c) ketabton.com: The Digital Library

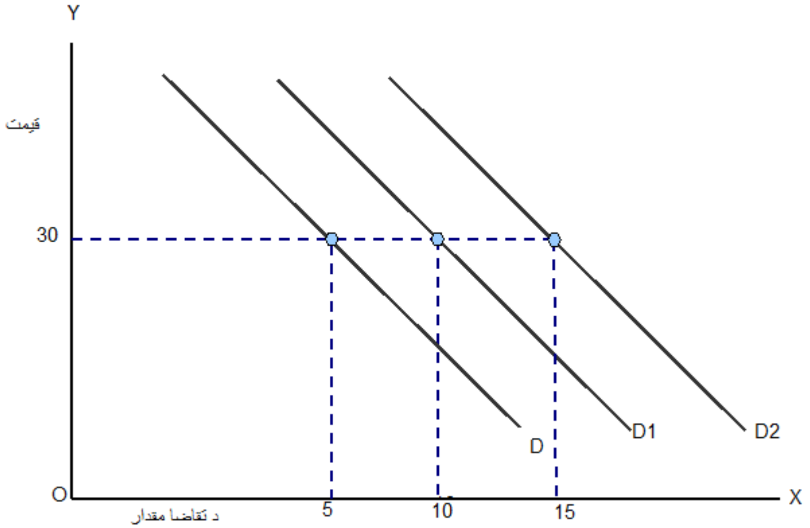

په پورتني جدول او شکل کې تاسو ګورئ چې قیمت پخوانۍ دی خو د ځینو عواملو په وسیله په تقاضا کې تغیر راغلی له پنځو څخه لسو او له لسو څخه پنځلسو ته لوړېږي . چې د تقاضا خط له D څخه D1 ته او D2 ورسره تغیر خوري

.

خو په دویمه برخه کې تقاضا ثابته ده او په قیمت کې کمښت راغلی .کولای شو په لاندې جدول او ګراف کې دا هم روښانه کړو :

في کیلو ګراف قیمت	تقاضا

(c) ketabton.com: The Digital Library

30 افغانۍ	10 کیلو ګرام
20 افغانۍ	10 کیلو ګرام
10 افغانۍ	10 کیلو ګرام

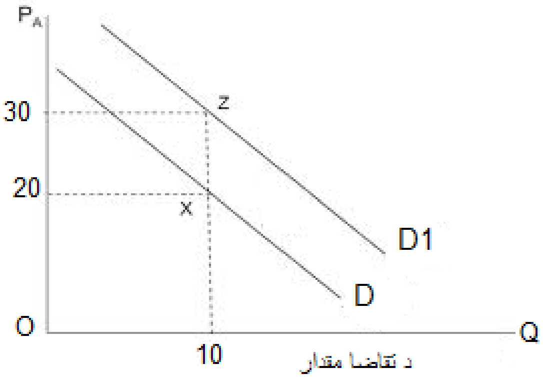

په پورتني ګراف او جدول کې تاسو ګورئ چې تقاضا تغیر نه خوري خو قیمت تغیر خوري خو تقاضا د بیلا بیلو عواملو له کبله تغیر خوري کله چې قیمت شل افغانۍ وي تقاضا لس کیلو ګرامه او د تقاضا خط په D کې وي خو کله چې قیمت له شلو افغانیو څخه دریرشو افغانیو ته لوړیږي تقاضا تغیر نه خوري خو د تقاضا خط له D څخه D1 ته لیږدول کیږي .

په تقاضا کې د تغیر سببونه : په تقاضا کې دوه ډوله تغیر رامنځته کیږي چې په لاندې ډول ورته اشاره کوو :

(c) ketabton.com: The Digital Library

- په تقاضا کې پراختیا او راټولیدل
- د تقاضا لوړوالی او ټیټوالی

په تقاضا کې پراختیا او راټولیدل لاندې سببونه لري :

♣ د نوو اخیستونکو تقاضا : کله چې د یو توکي قیمت ټیټ شي هغه خلک یې هم اخلي چې پخوا یې نه اخیستلو نو له دې کبله په تقاضا کې پراختیا رامنځته کیږي .

♣ د عاید اغیزه : کله چې د یو توکي قیمت ټیټ شي خلک یې د پخوا په اندازه ډیر اخلي او داسې فکر کوي چې عواید یې ډیر شوي چې په تقاضا کې پراختیا رامنځته کیږي خو کله چې د توکي قیمت لوړ شي خلک کم اخلي تقاضا راټولیږي او خلک فکر کوي چې عواید یې کم شوی دي .

♣ د متبادلو توکو اغیزه : کله چې د یو توکي د متبادل توکي قیمت کم شي خلک داسې فکر کوي چې دا توکو له نورو توکو ارزانه دی خلک یې ډیر پیري په تقاضا کې ډیربښت راځي د دې برعکس کله چې د متبادلو توکو قیمت لوړ شي خلک دا توکی هم په کم مقدار اخلي او تقاضا یې راټولیږي .

د تقاضا لوړ والی او ټیټ والی لاندې سببونه لري :

♣ په عوایدو کې تغیر : کله چې د مصرفوونکو په عوایدو کې تغیر راشي په تقاضا کې هم تغیر راځی دا په دې مانا کله چې د خلکو عواید د پخوا په پرتله ډیرشي نو د خلکو د اخیستو قوت ډیریږي ،مصرفوونکي په پخوانیو

(c) ketabton.com: The Digital Library

قیمتونو ډېر توکي پیري چې تقاضا ورسره لوړیږي د دې برعکس کله چې د خلکو عواید کم شي د خلکو د اخیستو قوت کمیږي ورسره تقاضا هم ټیټیږي .

♣ د شتمنۍ په ویش کې تغیر : کله چې په یو هیواد کې د شتمنۍ په ویش کې مساوات شتون ولري نو د ژوند د اړتیاوو د پوره کولو توکو ، په تقاضا کې لوړوالی راځي او که د شتمنۍ ویش مساوي نه وي نو بیا شتمنۍ یوازېپه اسانتیاوو لګول کیږي په ټولیزه توکه تقاضا راټیټیږي .

♣ په نفوسو کې تغیر : هر کله چې د یو هیواد په نفوس کې ډېرښت راشي تقاضا لوړیږي خو کله چې کمښت راشي تقاضا ټیټیږي .

♣ فیشن کې تغیر : کله چې فیشن کې تغیر راشي د ځینو توکو تقاضا لوړیږي او د ځینو توکو تقاضا کمیږي د ساري په توګه د کوم توکي فیشن چې اوس وي تقاضا یې ډېره او د کوم توکي فیشن چې اوس نه وي تقاضا یې ټیټیږي .

♣ د متبادلو توکو قیمت کې تغیر : کله چې د متبادلو توکو قیمت ټیټ شي نو دمتبادل توکي تقاضا ډېریږي خو کله چې متبادل توکي قیمت لوړ شي خلک متبادل توکي نه کاروي او په تقاضا کې ټیټوالی راځي .

♣ اقتصادي حالت : کله چې په یو هیواد کې کاروبار ښه پرمخ روان وي د خلکو عواید ډېریږي د عوایدو په ډېریدا سره تقاضا لوړیږي خو که په هیواد کې کاروبار ښه پرمخ نه وي روان نو د خلکو عواید کمیږي ورسره تقاضا هم ټیټیږي .

(c) ketabton.com: The Digital Library

- د موسم تغیر : هر کله چې په موسم کې تغیر راشي ورسره په تقاضا کې هم تغیر راځي. د ساري په ډول د ګرمي په موسم کې یخ ته اړتیا هم داسې د یخنی په موسم کې ګرمو جامو ته تقاضا ډیر وي .
- ګډه تقاضا : د ځینو توکو د تقاضا په ډیر والی سره د یو شمیر نورو توکو تقاضا هم ډیریږي د ساري په ډول د چای ته تقاضا ډیره شي ورسره بورې ته هم تقاضا ډیریږي .
- په سپما کې تغیر : که مصرفوونکي د عاید ډیره برخه سپموي نو تقاضا کمیږي خو که ډیر برخه په لګښت رسوي تقاضا ډیریږي .

د تقاضا ارتجاعیت Demand Elasticity: د تقاضا د ارتجاعیت څخه موخه دا ده چې کله په قیمت کې تغیر راشي په تقاضا کې هم تغیر رامنځته کیږي .په اقتصاد کې د لومړي ځل لپاره د تقاضا د ارتجاعیت په اړه ډاکتر الفرد مارشال نظر ورکړی دی : که نور عوامل ثابت ونیول شي که د یو توکي په قیمت کې کمښت راشي تقاضا ډیریږي او که ډیرښت راشي تقاضا یې کمیږي . کله چې د قیمت په وجه په تقاضا کې توپیر رامنځته شي دې ته تقاضا ارتجاعیت وایي . که په تقاضا کې د ارتجاعیت ځانګړتیا شتون ونه لري کله چې قیمت تغیر خوري تقاضا تغیر نه خوري . ارتجاعیت موږ ته وایي چې د یو توکي د قیمت په کمښت سره څومره تقاضا کې ډیر والی راځي او دکوم توکي د قیمت په ډیرښت سره په تقاضا کې څومره کمښت راځي .

د تقاضا د ارتجاعیت ډولونه :

(c) ketabton.com: The Digital Library

- ډېره ارتجاعیت لرونکې تقاضا
- کمه ارتجاعیت لرونکې تقاضا
- برابره ارتجاعیت لرونکې تقاضا

- ډیره ارتجاعیت لرونکې تقاضا More Elastic Demand: کله چې په قیمت کې لږ تغیرات راشي او تقاضا ډیره تغیر وخوري دې ډول ارتجاعیت ډیره ارتجاعیت لرونکې تقاضا وایي .د مثال په توګه کله چې د یو کیلو منڅو بیه پنځوس افغانۍ وي نو تقاضا پنځه کیلو ګرامه وي خو کله چې د منو بیه څلویښت افغانۍ کیږي تقاضا پنځلس کیلو ته پورته کیږي . کولای شو په لاندې جدول کې موضوع ښه روښانه کړو :

في کیلو ګرام قیمت	تقاضا
50 افغانۍ	5 کیلو ګرام
40 افغانۍ	15 کیلو ګرام
35 افغانۍ	20 کیلو ګرام

په پورتني جدول کې ګوري کله چې په قیمت کې ډیر لږ تغیر رامنځته شي تقاضا ورسره په ډیره پیمانه تغیر خوري کله چې د خوړیو قیمت پنځو افغاني وي نو تقاضا ورته پنځه کیلو ګرامه وي خو کله چې قیمت له پنځو افغانیو څخه څلویښت افغانیو ته راټیټ شي تقاضا ډیره لوړیږي له پنځو کیلو ګرامو څخه

(c) ketabton.com: The Digital Library

پنځلس کیلو ته پورته کیږي چې ډیره ارتجاعیت لرونکي تقاضا ده .کولای شو په لاندې ګراف کې هم روښانه کړو :

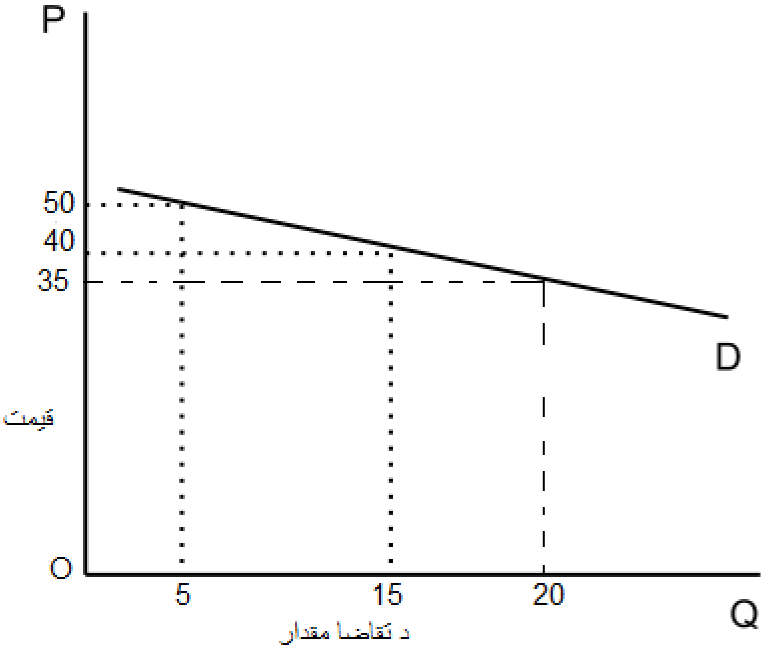

موږ او تاسو په پورتني ګراف کې وینو چې د قیمت په لږ تغیر سره په تقاضا کې ډیر تغیر راځي کله چې قیمت 50افغانۍ وي نو تقاضا 5 کیلو خو کله چې قیمت 40افغانۍ کیږي تقاضا 15 کیلو ته پورته کیږي .چې دې ډول ارتجاعیت ته ډیره ارتجاعیت لرونکی ارتجاعیت دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

♣ کمه ارتجاعیت لرونکې تقاضا **Less Elastic Demand** : کله چې په قیمت کې ډیر تغیر راشي خو په تقاضا کې ډیر لږ تغیر راشي دې ډول تقاضا ته کمه ارتجاعیت لرونکې تقاضا وایي د ساري په ډول که د مالګې یو پاکټ په یوه افغانۍ وي او تقاضا ورته لس پاکټه وي خو کله چې د مالګې پاکټ دوه افغانۍ شي تقاضا نهه پاکټه شي نو معلومه شوه چې د مالګې قیمت دوه برابره شو خو تقاضا کې ډیر لږ تغیر راغلو کولای په لاندې جدول کې هم روښانه کړو :

في کیلو ګرام قیمت	تقاضا
1 افغانۍ	10 کیلو ګرام
2 افغانۍ	9.50 کیلو ګرام
3 افغانۍ	9 کیلو ګرام

په پورتنې جدول کې تاسو ګورئ چې کله قیمت یو افغانۍ وي تقاضا لس کیلو ګرامه خو کله چې قیمت دوه چنده شي یا دوه افغانۍ شي تقاضا ورسره ډیر لږ تغیر کوي9.5 ته راښکته کیږي چې دې ډول ارتجاعیت ته لږه ارتجاعیت لرونکې تقاضا ورته وایي کولای شو لاندې ګراف کې هم وښایو

(c) ketabton.com: The Digital Library

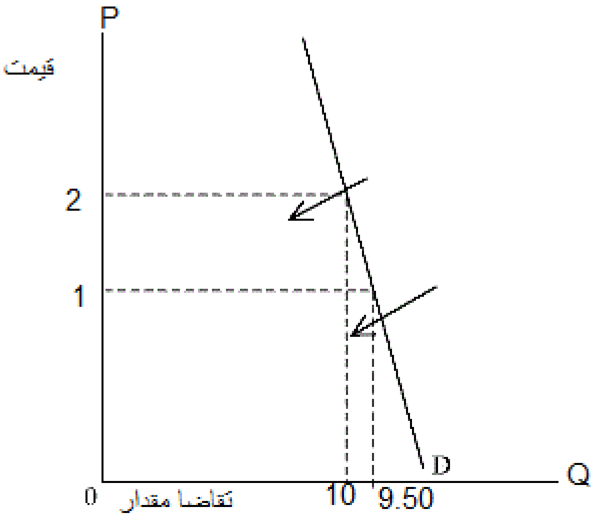

په پورتني ګراف کې تاسو ګورئ چې قيمت يو افغانۍ وي تقاضا لسو کيلو ګرامه خو کله چې قيمت دوه افغانۍ شي تقاضا 9.5 کيلو ګرامه کيږي ياني د قيمت په ډير تغير سره په تقاضا کې لږ تغير راځي.

- برابره ارتجاعيت لرونکې تقاضا : کله چې د يو توکي په تقاضا په هغه نسبت تغير وکړي په کوم نسبت چې قيمت تغير خوړلی وي نو دې ډول تقاضا ته برابر ارتجاعيت لرونکې تقاضا وايي د ساري په ډول که قيمت نيم شي تقاضا دوه برابره شي کولای شو لاندې جدول کې وګورو:

في کيلو ګرام قيمت	تقاضا

(c) ketabton.com: The Digital Library

6 افغانۍ	15 کیلو ګرام
3 افغانۍ	30 کیلو ګرام
1 افغانۍ	90 کیلو ګرام

په پورتني جدول کې مونږ او تاسو وینو چې کله قیمت شپږ افغانۍ وي تقاضا 15 کیلو ګرامه خو کله چې قیمت نیم یا درې افغانۍ شي تقاضا 30 کیلو ګرامو ته لوړیږي همداسې که قیمت یوه افغانۍ شي تقاضا 90کیلو ګرامه کیږي چې دې ډول ارتجاعیت ته برابر ارتجاعیت لرونکی وایي . لاندې ګراف ته ځیر شي :

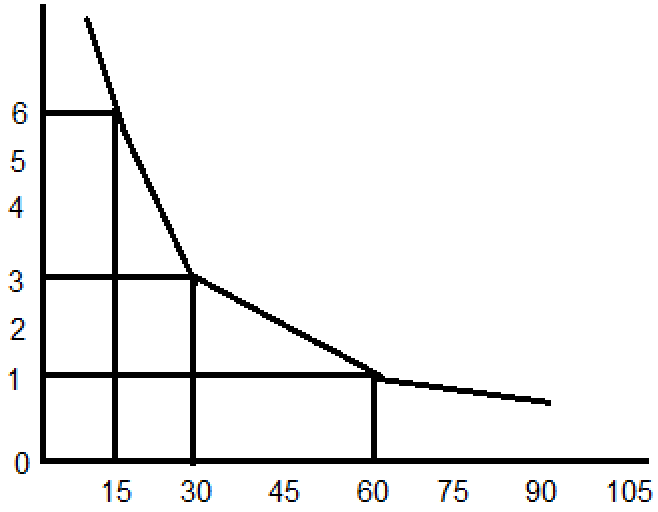

مونږ تاسو ګراف ته ځیر شو ګورو چې کله قیمت شپږ افغانۍ وي نو تقاضا 15کیلو ګرامه خو کله قیمت درې افغانۍ کیږي تقاضا 30 کیلو ګرامه کیږي .

(c) ketabton.com: The Digital Library

ياني قيمت چې هر څومره تغير خوري تقاضا هم ورسره په هماغه نسبت تغير خوري .

د تقاضا د ارتجاعيت اندازه ګيري

Measurement of Elasticity of Demand

مورږ د تقاضا د ارتجاعيت د معلومولو لپاره له لاندي دريو طريقو څخه کار اخلو :

- د ټولو لګښتونو طريقه : دا طريقه د اقتصاد نوميالي عالم ډاکتر الفرد مارشال وړاندي کړې د دې طريقې په اساس د يو توکي د تقاضا ارتجاعيت لاندې درې حالتونه اختياروي :

  - د يو برابر ارتجاعيت
  - له يو څخه کم ارتجاعيت
  - له يو څخه ډير ارتجاعيت

د يو برابر ارتجاعيت : کله چې د يو توکي په تقاضا کې د قيمت د تغير په نسبت تغير راشي دې ډول ارتجاعيت ته د يو سره برابر ارتجاعيت وايي او کوم لګښت چې په توکي راځي هر وار برابر وي کولای شو په لاندې جدول کې وګورو :

في کيلو ګرام قيمت	تقاضا	ټول لګښت

(c) ketabton.com: The Digital Library

1 افغانۍ	12 کیلو ګرام	12×1=12 افغانۍ
2 افغانۍ	6 کیلو ګرام	6×2=12 افغانۍ
3 افغانۍ	4 کیلو ګرام	3×4=12 افغانۍ
4 افغانۍ	3 کیلو ګرام	4×3 = 12 افغانۍ

➢ له یو څخه کم ارتجاعیت : کله چې د یو توکي په تقاضا کې د قیمت د تغیر په نسبت کم وي او د قیمت په لوړوالي سره چې کوم لګښت په توکي کیږي کمښت په کې راشي او د قیمت په ټیټوالي سره په ټولو پیسو کې ډیربنت راشي او د تقاضا ارتجاعیت له یو څخه کم شي . لکه په جدول کې :

في کیلو ګرام قیمت	تقاضا	ټول لګښت
1 افغانۍ	40 کیلو ګرام	40×1= 40 افغانۍ
2 افغانۍ	35 کیلو ګرام	35×2 = 70 افغانۍ
3 افغانۍ	30 کیلو ګرام	30×3 = 90 افغانۍ
4 افغانۍ	25 کیلو ګرام	25× 4 = 100 افغانۍ

له یو څخه ډیر ارتجاعیت : کله چې د یو توکي تقاضا د قیمت د تغیر له نسبت څخه لوړ تغیر وکړي او د قیمت په ټیټوالي سره ټول لګښت چې پرې راځي په

(c) ketabton.com: The Digital Library

کي کمښت راشي نو دې ډول ارتجاعیت ته د له یو څخه ډیر ارتجاعیت وایي .
لاندې جدول ته ځیر شي :

في کیلو ګرام قیمت	تقاضا	ټول لګښت
1 افغانۍ	30 کیلو ګرام	30×1= 30 افغانۍ
2 افغانۍ	12 کیلو ګرام	12×2= 24 افغانۍ
3 افغانۍ	6 کیلو ګرام	6×3= 18 افغانۍ

د سلني طریقه : د ارتجاعیت د اندازه کولو دا طریقه د سلنې په اساس چې څومره تغیر په قیمت کې راغلی وي او څو سلنه تغیر په تقاضا کې له دې میتود څخه کار اخیستل کیږي ددې طریقې په اساس د یو توکي تقاضا لاندې حالتونه اختیاروي :

➢ د یو سره برابر ارتجاعیت : کله چې د قیمت د تغیر سلنه د تقاضا د تغیر له سلنې سره برابر وي دې ډول ارتجاعیت ته د یو سره برابر ارتجاعیت ویل کیږي لاندې جدول کې کتلی شو :

په قیمت کې د سلنې تغیر	په تقاضا کې د سلنې تغیر
٪10	٪10

(c) ketabton.com: The Digital Library

➢ له يو ځخه کم ارتجاعيت : کله چې د تقاضا د تغير سلنه د قيمت د تغير له سلنې کمه وي دې ډول ارتجاعيت له يو ځخه کم ارتجاعيت ويل کيږي :

په قيمت کې د سلنې تغير	په تقاضا کې د سلنې تغير
٪10	٪7

➢ له يو ځخه ډير ارتجاعيت : کله چې د قيمت د تغير له سلنې د تقاضا د تغير سلنه لوړه وي دې ډول ارتجاعيت ته له يو ځخه ډير ارتجاعيت ويل کيږي :

په قيمت کې د سلنې تغير	په تقاضا کې د سلنې تغير
٪10	٪15

دريمه طريقه حسابي فورمول : په اصل کې دا طريقه له پخوانيو طريقو سره توپير لري چې موږ دلته د تقاضا ارتجاعيت د لاندې حسابي فور مول په وسيله تر سره کوو :

د تقاضا ارتجاعيت = په تقاضا کې تغير / تقاضا +قيمت کې تغير /قيمت اويا تقاضا کې تغير / تقاضا × قيمت / په قيمت کې تغير .

د پورتني فورمول د وضاحت لپاره لاندې مثال ته ځير شئ :

(c) ketabton.com: The Digital Library

شمیر	قیمت	تقاضا
لومړی قیمت	50 افغانۍ	40 کیلو ګرام
دویم قیمت	25 افغانۍ	60 کیلو ګرام
دریم قیمت	20 افغانۍ	80 کیلو ګرام
څلورم قیمت	10 افغانۍ	100 کیلو ګرام

لومړي حالت کې : $1 = 40 \times 25 / 20 \times 50$

دو یم حالت : $1.67 = 60 \times 5/20 \times 25$

دریم حالت : $0.50 = 80 \times 10 / 20 \times 20$

که پورتنیو جوابو ته وګورو نو ښکاري چې جواب یو دی کله چې د ارتجاعیت له یو سره برابر وي دې ته د یو سره برابر حالت وایي . که له یوه لوی وي بیا ورته له یو څخه لوړ ارتجاعیت ویل کیږي په دریم حالت کې که یوه څخه کوچني وي نو بیا ورته له یو څخه کم ارتجاعیت ویل کیږي.

د تقاضا ارتجاعیت په لاندي عناصرو پورې تړاو لري :

- د توکي بڼه : کوم توکي چې زموږ په اړتیاوو پورې تړاو لري د تقاضا ارتجاعیت یې کم وي او هغه توکي چې په اسانتیاوو ا و تجمل پورې اړه لري ډیر ارتجاعیت لري ددې سبب دا دی که د ژوند د اړتیاوي هر څومره قیمت لوړ

(c) ketabton.com: The Digital Library

شي بيا يې هم مورږ پيرو په قيمت کې تغير ډيره اغيزه پرې نه لري نو ځکه يې ارتجاعيت کم دی د ساري په ډول لکه مالګه ،غنم او نور او هغه شيان چې د ژوند په اسانتياوې پسې تړلي د قيمت په لږ تغير سره ارتجاعيت پيدا کوي لکه ټيلفون، تلويويزن او نور .

- متبادل توکي شتون : د هغو توکو چې متبادل شتون ولري هغه هم ډير ارتجاعيت لري ځکه که چيرته قيمت لږ تغير وکړي خلک متبادل شي کاروي او ددې توکي ارتجاعيت ډيريږي د ساري په ډول که د رکشو کرايه جګه شي نو خلک له بسونو کار اخلي .
- بيلابيل کارول : هغه توکي چې د بيلابيلو موخو لپاره کارول کيږي د هغوی تقاضا ډير ارتجاعيت لري ځکه کله چې قيمت ټيټ شي خلک يې ډير کاروي لکه د بريښنا کارول د دې برعکس هغه توکي چې ديوې موخې لپاره کارول کيږي تقاضا يې کم ارتجاعيت لري.
- د قيمتونو سطحه : د تقاضا ارتجاعيت په قيمتونو پسې هم تړلی دی د هغو توکو قيمت چې ډير کم اويا ډير لوړ وي کم ارتجاعيت لري ځکه قيمتي توکي يوازې شتمن خلک پيري چې په هغوی د قيمت لوړيدل کوم تاثير نه لري د ساري په توکه که د موټر قيمت څلور سوه زره افغانۍ وي او لس زره کم شي بيا هم کوم تاثير نه لري همداسې هغه توکي چې ډير کم قيمت لري که د هغو په قيمت کې تغير راشي تقاضا ډير ارتجاعيت نه کوي .

(c) ketabton.com: The Digital Library

- فیشن او عادات : د هغو توکو چې فیشن وي د هغو ارتجاعیت هم کوي ځکه په هر قیمت هغه توکي تر لاسه کوي . همداسې عادات که شراب هر څومره قیمته یا ارزانه شي شرابي شخص یې ترلاسه کوي.
- د عواید سطحه : د کوم خلکو چې عواید ډیر وي د هغو د تقاضا ارتجاعیت کم وي ځکه چیرته د توکو قیمت لوړ شي په دوی اغیزه نه لري د دې برعکس د هغو خلکو چې عواید کم وي تقاضا یې ډیر ارتجاعیت لري ځکه د قیمت په ډیربنت سره په تقاضا کې کمښت راځي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

عرضه Supply

عرضه د توکو هغه مقدار چې په يو ځانګړي قيمت او ځانګړي وخت بازار ته وړاندې کېږي عرضه بلل کېږي د ساري په توګه که د يو ټن غنمو قيمت شل زره افغانۍ وي که شل ټنه غنم بازار ته وړاندې شي ما دا چې د غنمو عرضه شل ټنه ده .د عرضې اړيکه له قيمت سره : د تقاضا په څير عرضه هم له قيمت سره اړيکه لري تر هغه چې د قيمت ذکر نه وي شوی تر هغې وخته د عرضې مقدار نه معلومېږي.د مثال په توګه که وويل شي د غنمو عرضه شل ټنه ده دا خبره بې مانا ده ځکه د قيمت په تغير سره په عرضه کې تغير راځي ځکه عرضه تل له قيمت سره اړيکه لري بې له قيمته عرضه هيڅ مانا نه لري .

عرضه او زيرمه supply and stock : له زيرمې څخه موخه د توکو هغه مقدار دی چې پيدا شوي او په مناسب وخت کې بازار ته د خرڅلاو لپاره وړاندې کيږي. عرضه د زيرمې هغه مقدار دی چې په حقيقي ډول په ځانګړي قيمت بازارته وړاندې کيږي که قيمت لوړ شي نو پلورنکی په ډيره پيمانه بازار ته توکي وړاندې کوي او خپلې زيرمې کموي او که قيمت ټيټ شي نو پلورنکی زيرمه ډيروي او عرضه کموي . د ساري په توګه که يو کروندګر شل ټنو غنمو زيرمه لري که په بازار کې د غنمو قيمت لوړ شي نو کروندګر بازار ته ډير غنم

(c) ketabton.com: The Digital Library

وړاندې کوي او که قیمت یې ټیټ شي کروند ګر بازارته په کمه پیمانه غنم عرضه کوي .عرضه لاندې درې ډولونه لري :

1. بازاري عرضه Market Supply: له بازاري عرضې څخه موخه د یو توکي هغه مقدار دی چې په یو ځانګړي قیمت په بازار کې شتون ولري . دلته وخت ډیر لږ وي که په بازار کې د توکي قیمت لوړ شي نو په عرضې کې زیاتوالي نه راوستل کیږي د ساري په توګه که سهار بازار ته شل کونډې یخ خرڅلاو ته عرضه شي که په بازار کې د یخ قیمت لوړ شي د یخ په عرضې کې زیاتوالی نه راوستل کیږي ځکه د یخ جوړولو لپاره شل ساعتو ته اړتیا ده چې نور یخ تیار شي له پورتنیو جملو څخه څرګندیږي هغه توکي چې ژر له منځه ځي (یخ ،شیدې او ترکاري) بازاري عرضه لري .

2. لنډ مهال عرضه Short Period Supply: لنډ مهاله عرضه هغې عرضې ته ویل کیږي چې د یو توکي خاص مقدار په ځانګړي قیمت بازار ته د لنډ مهال لپاره د خرڅلاو لپاره وړاندې کیږي له لنډ مهال څخه موخه څو اونۍ یا میاشتې وي . که په لنډ مهال وخت کې د توکو په قیمت کې لوړوالی راشي نو موجوده کارخانې کولای شي په ښه توګه بازارته توکي عرضه کړي .

3. اوږد مهاله عرضه Long Period Supply: اوږد مهاله عرضه هغې عرضې ته ویل کیږي چې د یو توکي هغه مقدار چې په راتلونکي د قیمت د لوړوالي په موخه نوې کارخانې جوړې شي او یا اوسنیو کارخانو ته پراختیا ورکړل شي .کولای شو چې عرضه په لاندې جدول کې هم واضیح کړو:

(c) ketabton.com: The Digital Library

د فی ټن قیمت	عرضه
10000 افغانۍ	200 ټنه
9000 افغانۍ	180 ټنه
8000 افغانۍ	160 ټنه
7000 افغانۍ	140 ټنه

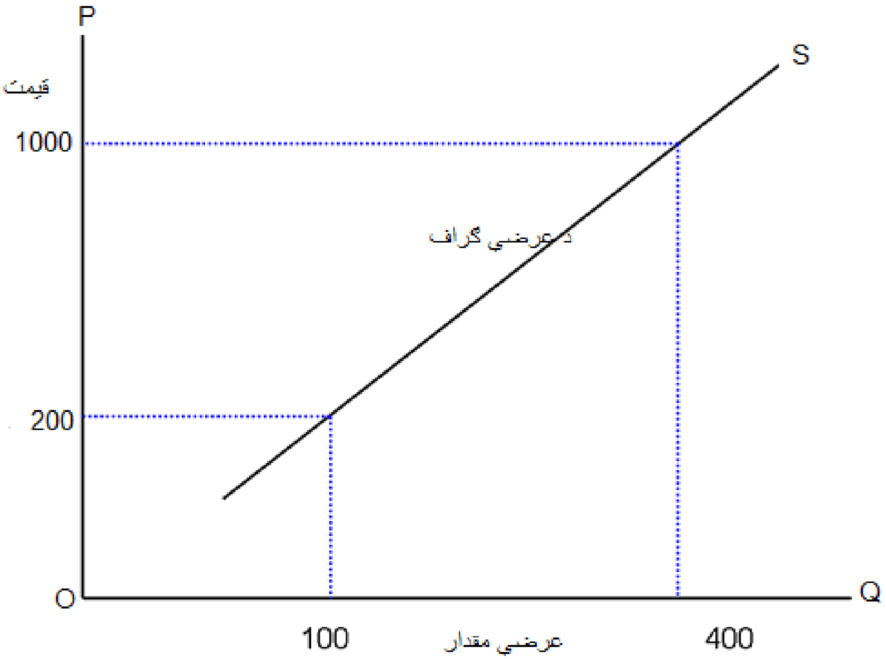

که موږ او تاسو د عرضي ګراف ته ځير شو نو به وګورو کله چې قیمت لوړ شي عرضه هم لوړيږي يانې د قیمت په لوړېدو سره عرضه هم لوړيږي کله چې قیمت

(c) ketabton.com: The Digital Library

ټيټ شي عرضه هم ټيټيږی ګراف رابنيي كله چې قيمت 200افغانۍ وي تقاضا سل ټنه وي خو كله چې قيمت زر افغانۍ شي عرضه 400 ټنو ته لوړيږي .

د عرضې د ګراف ارتجاعيت : د عرضې ګراف كله پورته كله ښكته لوری نيسي چې دا ددې ښكارندوی ده كه قيمت لوړ شي عرضه هم لوړيږي او كه قيمت ټيټ شي عرضه كميږي د عرضې د ګراف ارتجاعيت لاندې سببونه لري :

د ګټې كشش : كله چې د يو توكي قيمت لوړ شي نو د كاروباريانو د ګټې په سلنې كې ډېروالی راځي ځكه هغو د ډيرې ګټې په موخه د توكي په عرضې كې ډيروالی راولي تر څو ډير وپلوري .

د توكو د توليد په لګښت كې ډير والی : د يو توكي د ډير پيدا كولو لپاره متشبث د توليد نور عوامل پلوري چې د توليد عوامل ته تقاضا ډيريږي چې تقاضا ورته ډيره شي نو قيمت يې لوړيږي او كوم توكي چې پرې توليديږی قيمت يې لوړ وي نو دا توكي هغه وخت بازار ته عرضه كيږي چې قيمت يې لوړ وي ځكه دا په لوړ قيمت توليد شوی وي .

د عرضې قانون Law of Supply : په عمومي ډول معلوميږي كله چې د يو توكي قيمت لوړ شي نو متشبث هڅه كوي تر څو توكی په ډيره پيمانه بازار ته د خرڅلاو لپاره وړاندې كړي او كه په بازار كې د توكي قيمت ټيټ شي نو متشبث په لږه پيمانه توكي بازارته د خرڅلاو لپاره وړاندې كوي خلک دې ارتجاعيت ته

(c) ketabton.com: The Digital Library

د عرضې قانون وايي د عرضې قانون د تقاضا له قانون سره بلکل بدل دی کولای شو د عرضې قانون داسې تعريف کړو :

که نور عوامل ثابت پاتې شي که د يو توکي قيمت لوړ شي عرضه يې ډيرېږي او که قيمت يې ټيټ شي عرضې هم کميږي .

د قيمت په لوړوالي سره د ګټې په مقدار کې ډيربنت راځي متشبث او سوداګر د ډيرې ګټې د تر لاسه کولو په موخه په عرضې کې ډيربنت راولي او که په قيمت کې ټيټ والی راشي نو متشبث د توليد لګښتونه په ډيره ستونزمنه توګه پوره کوي . متشبث د توکو د عرضې په مقدار کې کمښت راولي . کولای شو د عرضې قانون په لاندې جدول کې هم توضيح کړو :

د في ټن قيمت	عرضه
10000 افغانۍ	200 ټنه
9000 افغانۍ	180 ټنه
8000 افغانۍ	160 ټنه
7000 افغانۍ	140 ټنه

کولای شو چې د عرضې قانون په لاندې ګراف کې هم روښانه کړو :

(c) ketabton.com: The Digital Library

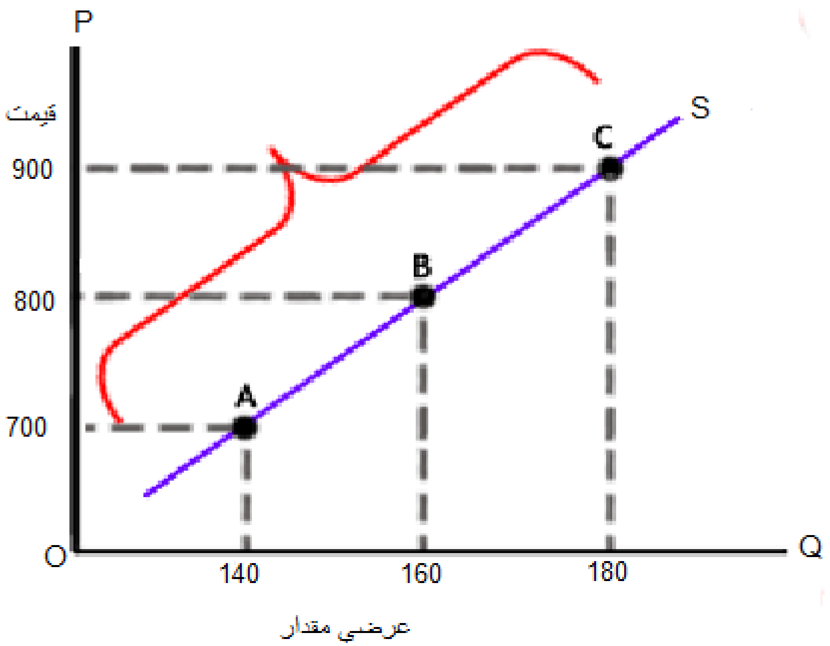

په پورتني ګراف کې تاسو وينئ کله چې قيمت 700 افغانۍ وي د عرضې مقدار 140 افغانۍ وي خو کله چې قيمت 800 افغانۍ کيږي د عرضې مقدار 140له ټنو څخه 160ټنو ته لوړه شي همداسې ادامه لري کله چې قيمت لوړيږي عرضه هم ورسره زياتيږي.

د عرضې د قانون فرضيات

Assumptions of law of supply

(c) ketabton.com: The Digital Library

د عرضې قانون د تقاضا قانون په خير هر وخت سمه نه ثابتيږي بلکې هغه وخت دا قانون سمه ثابتيږي نور عوامل ثابت وي . چې دا نور عوامل د عرضې د قانون فرضيات دي که په دې فرضياتو کې تغير راشي د عرضې قانون سمه نه ثابتيږي چې د افرضيات په لاندې ډول دي :

- ♣ د توليد لګښتونه : د عرضې د قانون د سمه ثابتولو لپاره بايد د توليد په لګښت کې توپير رانه شي ځکه که د توليد لګښت کم شي دې في واحد جنس کميږي خو په عرضه کې کموالی نه راځي او که د توليد په لګښت کې ډيربښت راشي نو دقيمت په لوړوالي سره سره بيا هم په عرضې کې ډيربښت نه راځي .
- ♣ د توليد ميتود : د عرضې د قانون د سم ثابتولو لپاره بايد د توليد په طريقه کې کې تغير رانه شي ځکه که توکيپه بنې او عصري طريقې سره توليد شي نو خامخا د توليد په لګښت کې کموالی راځي چې قيمت ورسره ټيټيږي خو په عرضې کې توپير نه راځي .
- ♣ د کانونو مقدار : د عرضې قانون د سم ثابتووالي لپاره اړينه ده چې د کانونو مقدار کې توپير رانه شي ځکه که تغير په کې راشي اومه مواد ارزانيږي او په قيمت اغيزه غورځوي چې په دې صورت کې د توکو قيمت ټيټيږي خو په عرضه کې تغير نه راځي چې په دې سبب د عرضې قانون سم نه ثابتيږي .

د عرضې د قانون استثنات

Exceptions of the law of supply

(c) ketabton.com: The Digital Library

د عرضې قانون ځيني وخت سمه نه ثابتيږي چې د عرضې د قانون استثنات وايي

:

- د پيسو اړتيا : بعضې وخت پلورنکي ته د پيسو اړتيا وي نو هغه د پيسو د لاسته راوړلو لپاره په کم قيمت هم بازارته توکي عرضه کوي تر څو پيسې لاسته راوړي چې د عرضې قانون سره سمون نه خوري .
- د راتلونکي په اړه ويره : که پلورنکي سره په راتلونکي کې د قيمتونو د ټيټوالي ويره وي نو خپل توکي سمدستي پلوري .
- د ځای ليږد : که کاروباريان له يو ځايه بل ځای ته کډه وکړي او د توکو د ساتلو لپاره له ځانه سره څوک ونلري نو ټول توکي پلوري چې دلته هم د عرضې قانون سم نه ثابتيږي.
- جنګ : د جنګ په حالت کې له خلکو سره د ځان غم وي نو ځکه په دې وخت کې سوداګر د خپلو توکو د خرڅلاو په فکر کې وي په کم قيمت هم خپل ټول توکي خرڅوي .

له پورتنيو استثناتو سره سره بيا هم دعرضې قانون د حقيقت ثرګندوي چې که قيمت لوړ شي عرضه لوړيږي او که قيمت ټيټ شي عرضه هم کميږي .

په عرضې کې تغير Changes in Supply

د عرضې پراختيا او راټوليدل Extension and contraction in supply

(c) ketabton.com: The Digital Library

د عرضې پراختيا او راټوليدل په قيمت پورې اړه لري کله چې قيمت لوړ شي ورسره په عرضه کې زياتوالی راځي دې ته د عرضې پراختيا وايي او که قيمت ټيټ شي په عرضه کې کموالی راځي چې دې ته د عرضې راټوليدل وايي ..چې کولای شو په لاندې جدول کې هم ذکر کړو :

دعرضې پراختيا

د عرضې راټوليدل

فـي کيلـو ګـراف قيمت	عرضه	فـي کيلـو ګـراف قيمت	عرضه
10 افغانۍ	200 کيلو ګرام	16 افغانۍ	500 کيلـــــو ګرام
12 افغانۍ	300 کيلوګرام	14 افغانۍ	400 کيلـــــو ګرام
14 افغانۍ	400 کيلو ګرام	12 افغانۍ	300 کيلـــــو ګرام
16 افغانۍ	500 کيلو ګرام	10 افغانۍ	200 کيلـــــو ګرام

په پورتني جدول کې تاسو ګورئ کله چې قيمت 12 افغانۍ وي عرضه 300کيلو ګرامه خو کله چې قيمت 14افغانيو ته لوړ شي نو بيا عرضه 400کيلو ګرامه

(c) ketabton.com: The Digital Library

کیږي چې دې ته د عرضې پراختیا وایي. خو کله چې قیمت 14 افغانۍ وي عرضه 400کیلو ګرامه کله چې قیمت 12 افغانۍ کیږي عرضه 300 کیلو ګرامو ته را ټیټیږي چې دې ته د عرضې راټولیدل وایي.کولای شو په لاندې ګراف کې هم روښانه کړو :

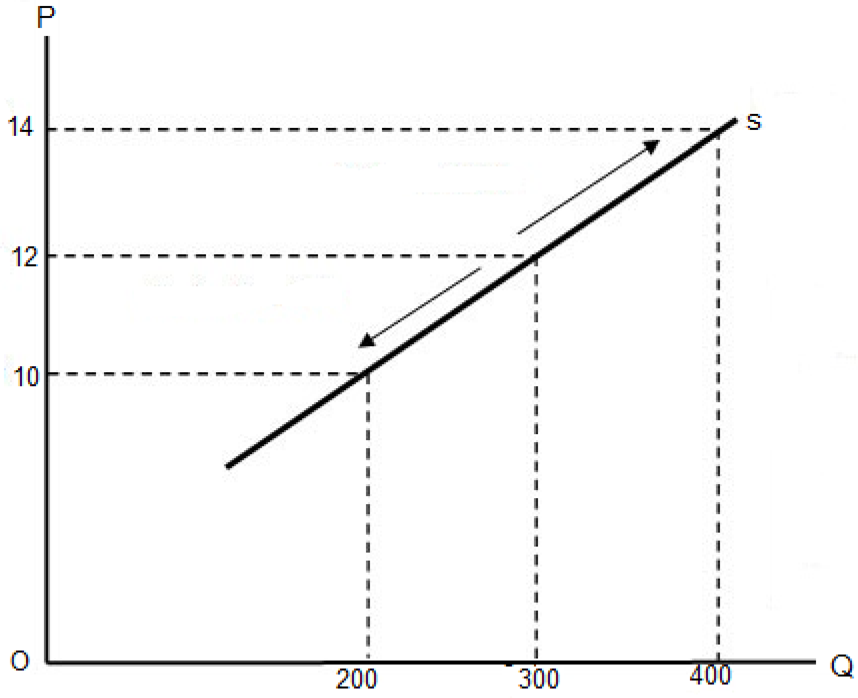

(c) ketabton.com: The Digital Library

په پورتني ګراف کې کله چې قیمت 12 افغانۍ وي عرضه 300 کیلوګرامه خو کله چې قیمت لوړ شي 14 افغانیو ته عرضه 400ګرامه کېږي چې دې ته عرضې پراختیا وایي خو کله چې قیمت له 12 افغانیو څخه لسو افغانیو ته راښکته کېږي عرضه 200 کیلو ګرامه کېږي چې د عرضې راټولیدل ورته وایي.

د عرضې لوړیدل او ټیټیدل Rise and fall in Supply

که د قیمت له تغیر پرته په عرضې کې تغیر راشي او یا په قیمت کې تغیر راشي خو په عرضې کې تغیر رانه شي دې ته د عرضې لوړیدل او ټیټیدل وایي په عرضه کې لوړیدل لاندې دوه بڼې لري :

- قیمت پخوانی وي او په عرضې کې لوړیدا راشي : کولای شو په لاندې جدول کې موضوع ښه واضیح کړو :

في کیلو ګرام قیمت	عرضه
20 افغانۍ	100 کیلوګرام
20 افغانۍ	200 کیلوګرام
20 افغانۍ	300 کیلوګرام

په پورتني جدول کې ګورئ چې کله قیمت 20 شل افغانۍ وي عرضه 100 کیلو ګرامه خو د ځینو عواملو له کبله قیمت هماغه پخوانی دی خو عرضه له 100څخه

(c) ketabton.com: The Digital Library

200 ته لوړه شوې چې دې ته د عرضې لوړېدل وايي کولای شو په لاندې ګراف کې رونبانه کړو :

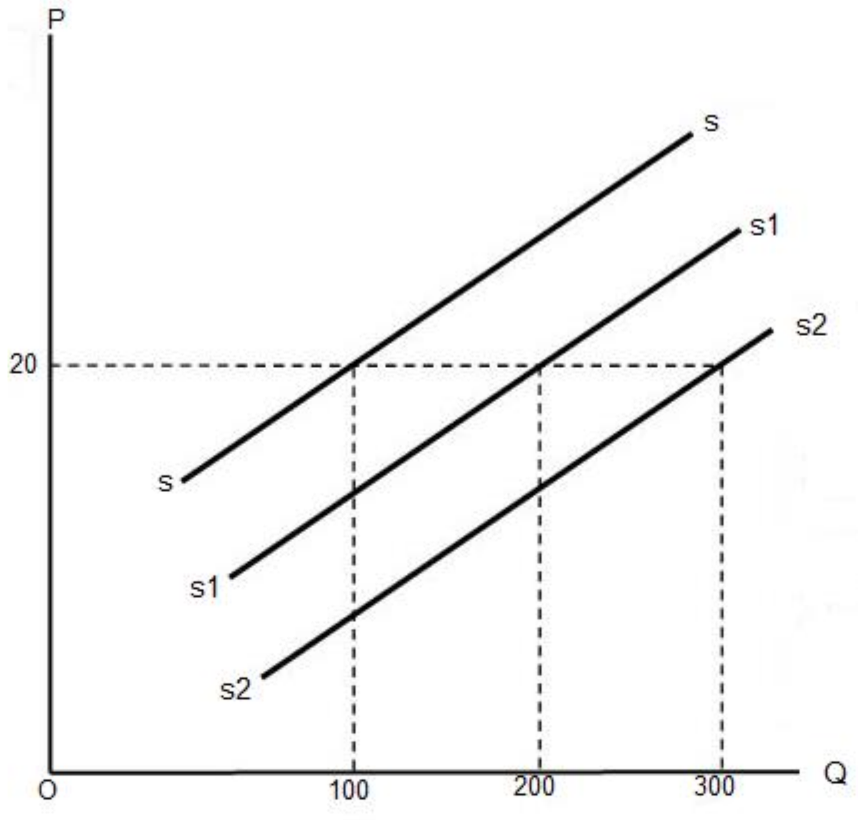

موږ او تاسو په ګراف کې ګورو چې قیمت ثابت دی خو په عرضه کې د بیلابیلو عواملو په تغیر سره په کې ډېربنت راغلی .په لومړي سر کې قیمت شل افغانۍ ده عرضه 100 کیلو ګرامه د ځینو عواملو له کبله قیمت ثابت دی خو عرضه له

(c) ketabton.com: The Digital Library

سلو ځخه دوه سوو کیلوګرامو ته لوړه شوی د عرضې ګراف له ssځخه s1s1 ته تغیر خوري په همدې ترتیب له s1s1 ځخه s2s2 ته انتقال مومي.

- قیمت کم شي او په عرضې کې تغیر نه وي راغلی :لاندې جدول ته ځیر شی :

في کیلو ګرام قیمت	عرضه
20 افغانۍ	100 کیلوګرام
16 افغانۍ	100 کیلوګرام
12 افغانۍ	100 کیلوګرام

په پورتني جدول کې ګورې چې په عرضه کې تغیر نه دی راغلی خو په قیمت کې تغیر راغلی کله چې قیمت شل افغانۍ وي عرضه 100 کیلو ګرامه خو کله چې قیمت 16 افغانۍ کیږي عرضه هماغه پخوانۍ 100کیلو ګرامه پاتې کیږي. کولای شو په لاندې ګراف کې هم واضیح کړو :

(c) ketabton.com: The Digital Library

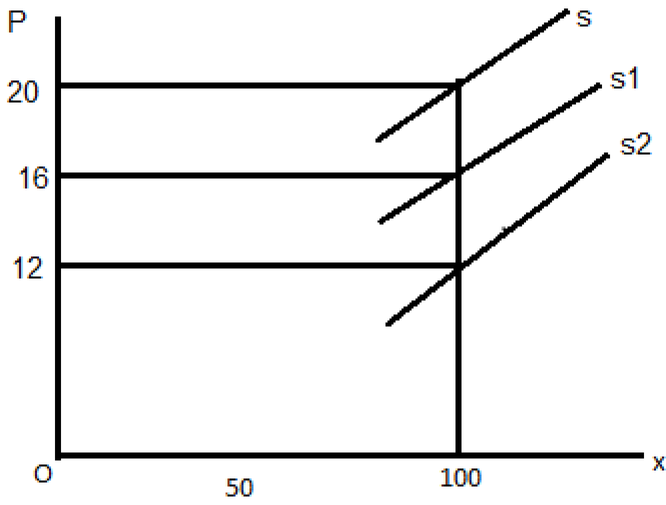

په پورتني ګراف کې تاسو ګورئ چې قیمت تغیر خوري خو عرضه بیا ثابته ده ځکه کله چې قیمت 12 افغانۍ وي نو عرضه سل کیلو ګرامه او د عرضې ګراف په s کې قرار لري خو کله چې قیمت له 12 څخه 16 افغانیو ته لوړ شي نو عرضه بیا هم پخوانۍ خو د عرضې ګراف له s څخه S1 ته انتقال مومي همدارنګه کله چې قیمت 20 افغانۍ کیږي عرضه یو ځل بیا ثابته ده او ګراف یې S2 ته تقرب مومي.

د عرضې تیتیدل لاندې دوه بڼې لري:

- قیمت پخوانۍ وي او په عرضه کې کمښت راشي:

في کیلو ګرام قیمت	عرضه

(c) ketabton.com: The Digital Library

20 افغانۍ	100 کیلوګرام
20 افغانۍ	80 کیلوګرام
20 افغانۍ	60 کیلوګرام

په پورتني جدول کې تاسو ګورئ چې قیمت ثابت خو د ځینو عواملو د تغیر له کبله د عرضې په مقدار کې تغیر راغلی کله چې قیمت 20 افغانۍ وي عرضه 100 کیلو ،په همدې قیمت عرضه بیا 80 کیلو او وروسته بیا 60 کیلو ګرامو ته راښکته کیږي.

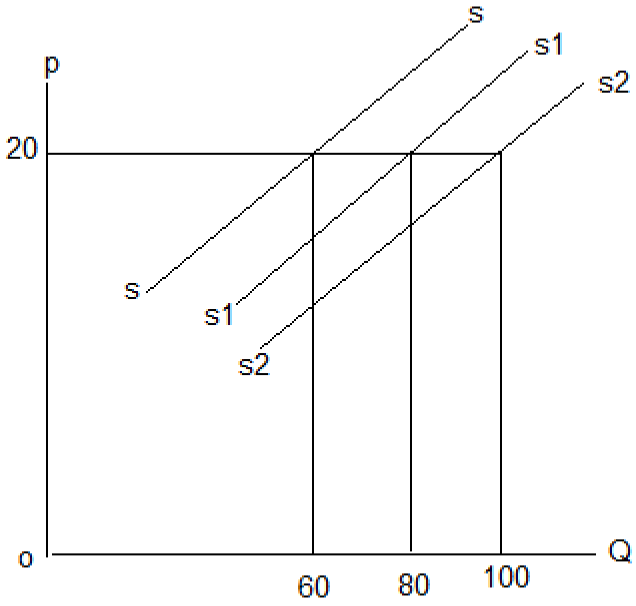

(c) ketabton.com: The Digital Library

په ګراف کې تاسو ګورى کله چې قیمت 20 افغانۍ وي د عرضې مقدار 100 کیلو ګرامه او د عرضې ګراف په S2 دی خو کله چې قیمت تغیر نخوري عرضه ډیرېږي 80 کیلو ته لوړیږي چې د عرضې ګراف له S2څخه s1 ته ټیټیږي په همدې ترتیب مخ ته ځي .

- قیمت لوړ شي او عرضه پخوانۍ وي

في کیلو ګرام قیمت	عرضه
20 افغانۍ	100 کیلوګرام
25 افغانۍ	100 کیلوګرام
30 افغانۍ	100 کیلوګرام

په پورتني جدول کې تاسو ګورئ چې د توکو عرضه ثابته ده او قیمت د تغیر په حال کې ځکه کله چې قیمت 20 افغانۍ وي عرضه 100 کیلو ګرامه قیمت لوړیږي خو عرضه بیا هم ثابته ده په همدې ترتیب قیمت لوړیږي خو عرضه ثابته ده .

(c) ketabton.com: The Digital Library

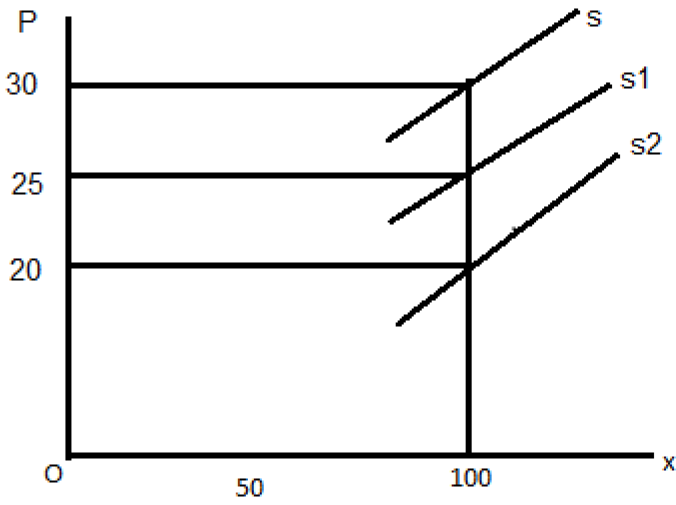

په پورتني ګراف کې تاسو وينئ کله چې قيمت 20 افغانۍ وي عرضه 100 کيلو ګرامه او د عرضې ګراف s2 کې وي خو کله چې قيمت 25 کيږي عرضه خو ثابته ده د عرضې ګراف له s2 څخهs1 ته پورته کيږي په همدې ترتيب نور هم پورته ځي .

په عرضې کې د تغيراتو سببونه **Causes of Changes in Supply**

1. په عرضه کې پراختيا او راټوليدل :په عرضه کې پراختيا او راټوليدل په قيمت پورې اړه لري کله چې د توکو قيمت لوړ شي نو په عرضه کې زياتوالی راځي چې دې ته د عرضې پراختيا وايي ددې برعکس کله چې د توکو قيمت ټيټ شي نو عرضه هم ورسره کميږي چې دې ته د عرضې راټوليدل وايي .

(c) ketabton.com: The Digital Library

2. د عرضې دلوړېدلو او ټيټېدلو سببونه : د عرضې لوړېدل او ټيټېدل لاندې سببونه لري :

- توليد لګښت : كه د توكو د توليد په لګښت كې زياتوالى راشي او قيمت پخوانى وي نو عرضه يې كميږي د دې برعكس كه د توكو د توليد په لګښت كې كمښت راشي او قيمت پخوانى وي نو عرضه يې ډيريږي .د توكو د توليد د لګښت د ډيرښت سببونه بيلابيل دي چې يو سبب يې د اومو موادو د بيې لوړوالى دى.
- طبيعي عناصر : د كرنيز توكو توليد ډيرى وخت په طبيعي عناصرو پورې انحصار وي كه په هيواد كې وخت په وخت باران وي ،طبيعي افات شتون ونلري په كرنه كې له ښې كيمياوي سرې ګټه واخيستل شي نو كرنيز توليدات ډيريږي .كه په بازار كې د كرنيزو توكو قيمت لوړ نه شي خوبيا يې هم عرضه ډيريږي . د دې برعكس كه طبيعي حالت ښه نه وي نو د كرنيزو توكو توليد كميږي .په بازار كې د قيمت په نه تغير سره بيا هم د توكو عرضه كميږي.
- بد امني : د بد امنى او خرابو حالاتو په وخت كې هم د توكو عرضه كميږي د مثال په توګه د جنګ په وخت كې د لومړنيو توكو كمښت په دې وخت كې ځينې كمپنۍ خپل توليدات بندوي او ځينې كمپنۍ جنګي وسايل جوړ وي په دې وخت كې د توكو قيمت تغير نه خوري خو عرضه يې كميږي د دې تر څنګ د قيمتونو په لوړو الي سره بيا هم عرضه كميږي .
- د كانونو كشفول : په هيواد كې د نوو كانونو له كشفولو سره د توكو په عرضه كې تغير راځي د ساري په ډول كله چې يو هيواد اومه مواد له بهر څخه را

(c) ketabton.com: The Digital Library

واردوي خو کله چې همدا مواد په هیواد کې پیدا کیږي نو د توکو د تولید په لګښت کې کموالی راځي په پخواني قیمت ډیر توکي تولیدیږي او عرضه یې هم ډیریږي .

- د لیږد رالیږد د عصري وسایلو شتون : د لیږد رالیږد د عصري وسایلو په شتون سره د توکو په لګښت کې کمښت راځي چې د توکو په عرضه کې ډیرښت راځي په دې صورت کې که د توکو قیمت لوړ هم نشي نو په عرضه کې ډیرښت راځي او دد برعکس که ښه وسایل ونه لري نو د توکو لګښت کې ډیر والي راځي او عرضه یې کمیږي .
- مالیه : که په هیواد کې په کورنیو توکو مالیه لوړه شي نو عرضه یې کمیږي او که مالیه ټیټه شي عرضه یې ډیریږي.
- تولید طریقه : که چیرته د تولید طریقه سمه وي نو د توکو تولید لګښت کې کموالی راځي ،که قیمت لوړ هم نشي نو عرضه یې ډیریږی .
- د ځینو کمپنیو یو ځای والی : ځیني وخت د یو توکي د تولید لپاره یو څو کمپنۍ سره یو ځای کیږي او دا توکی په یو معین مقدار تولیدوي . د توکو قیمت لوړیږي د قیمت په لوړوالي سره سره بیا هم عرضه نه ډیریږي .
- وارداتي پالیسۍ : حکومت ځیني وخت خپله وارداتي پالیسۍ ته تغیر ورکوي په وارداتو لوړه مالیه وضعه کوي چې ورسره وارداتي توکي کمیږي که قیمتونه پخواني وي خو بیا هم عرضه کمیږي د دې برعکس که حکومت د ازادۍ سوداګرۍ پالیسۍ وضعه کړي نو واردات لوړیږي که قیمت پخوانۍ هم وي خو عرضه ډیریږي .

(c) ketabton.com: The Digital Library

- د هیواد وضعیت : که یو هیواد سیاسي ثبات ونلري هلته توکي په لږه پیمانه تولیدیږي چې عرضه یې هم کمه وي خو په هیواد کې سیاسي ثبات وي امن شتون ولري نو کارګران له زړه نه کار کوي د توکو عرضه هم ډیریږي .

د عرضې ارتجاعیت Elasticity of Supply: د عرضې د قانون پر اساس که د یو توکي قیمت لوړ شي عرضه یې هم لوړیږي او د دې برعکس که قیمت یې ټیت شي عرضه یې هم کمیږي د عرضې هغه ځانګړتیا چې د قیمت د تغیر په وجه اغیزمن کیږي د عرضې ارتجاعیت ورته وایي یا د یو توکي هغه ځانګړتیا چې د قیمت په تغیر سره په عرضې یې کې تغیر راشي که د یو توکي د قیمت په تغیر سره په عرضې کې تغیرات راشي نو موږ بیا وایو چې دا توکی ډیر ارتجاعیت لري او که د کوم توکي په قیمت کې تغیر مګر په عرضې کې تغیر رانه شي نو موږ بیا وایو چې دا توکی ارتجاعیت نلري. د عرضې ارتجاعیت لاندې درې ډولونه لري :

1. ډیره ارتجاعیت لرونکې عرضه More elsatic supply: کله چې په قیمت کې ډیر لږ تغیر راشي او په عرضې کې زیات تغیر راشي دې ډول عرضې ته ډیره ارتجاعیت لرونکې عرضه وایي مانا دا چې که قیمت ډیر لږ ټیټ شي عرضه ورسره ډیره زیاته کمه شي اویا قیمت لږ لوړ شي خو په عرضې کې ډیر زیات ډیروالی راشي . کولای شو په لاندې جدول کې وګورو :

(c) ketabton.com: The Digital Library

في ټن قيمت	عرضه
7500 افغانۍ	100 ټنه
7400 افغانۍ	50 ټنه
7300 افغانۍ	10 ټنه

په پورتني جدول کې ګورئ کله چې قيمت 7500 افغانۍ وي نو عرضه 100 ټنه وي خو کله چې قيمت ډير لږ ټيټيږي له 7500 څخه 7400 ته کيږي نو په عرضه کې ډير زيات تغيرات راځي او عرضه 50 ټنو ته راښکته کيږي .

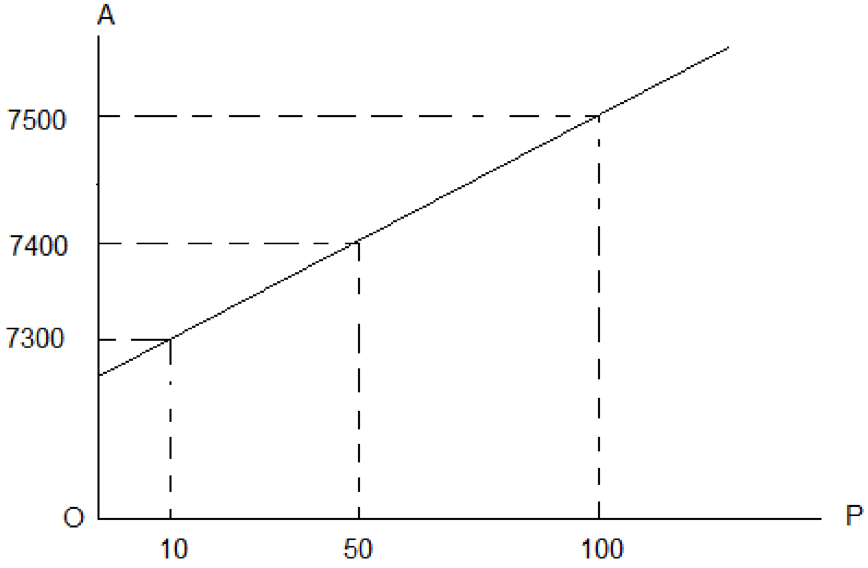

(c) ketabton.com: The Digital Library

په ګراف کې تاسو ګورئ چې د قیت په لږ تغیر سره په عرضه کې ډیر تغیر راځي کله چې قیمت 7300 افغانۍ وي عرضه 10 ټنه خو کله چې قیمت ډیر لږ تغیر کوي 7400 ته لوړ شي نو عرضه 50 ټنو ته لوړیږي .

2. لږه ارتجاعیت لرونکې عرضه Less elastic supply: کله چې په قیمت کې ډیر تغیر راشي خو په عرضې کې ډیر تغیر رانشي نو دې ډول عرضې ته لږه ارتجاعیت لرونکې عرضه وایې مانا دا چې قیمت ډیر زیات ټیټ شي خو عرضه ډیره لږه کمه شي لاندې جدول ته ځیر شئ :

في ټن قیمت	عرضه
500 افغانۍ	100 ټن
300 افغانۍ	90 ټن
100 افغانۍ	80 ټن

پورتني جدول ته ځیر شئ کله چې قیمت 500 افغانۍ وي نو عرضه 100 ټنه ده خو کله چې قیمت له 500 افغانیو څخه 300 افغانۍ کیږی عرضه ورسره ډیره لږ تغیر کوي عرضه یوازې له 100 څخه 90 ته راټیټیږي یانې ډیرلږ تغیر خوري .

(c) ketabton.com: The Digital Library

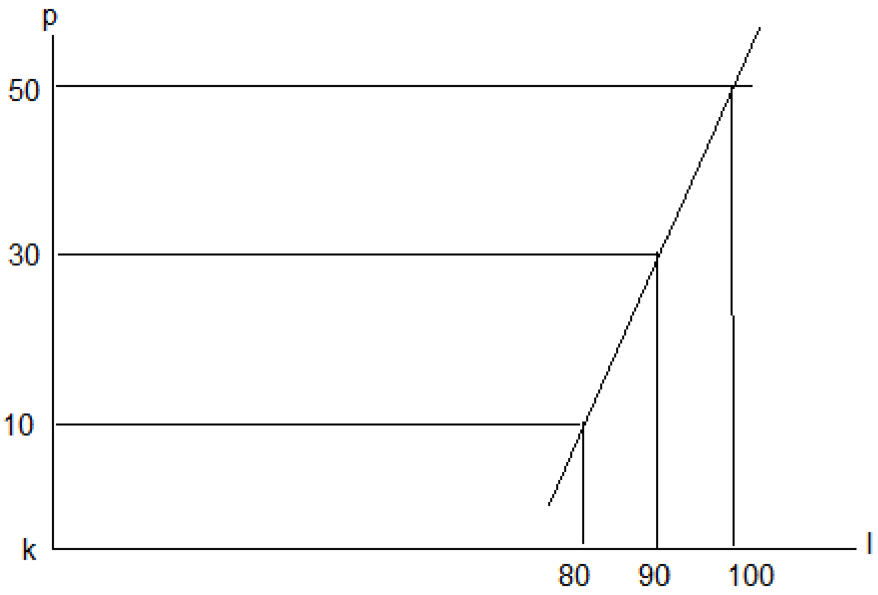

په پورتني ګراف کې تاسو ګورئ چې کله قیمت 10 افغانۍ وي عرضه 80 کیلو خو کله چې قیمت ډیر لوړیږي یاني 30 افغانیو ته لوړ شي نو عرضه ورسره ډیر لږ تغیر کوي له 80 څخه 90 کیلو ګرامو ته لوړیږي.

3. برابره ارتجاعیت لرونکي عرضه : که په عرضه او قیمت کې په یو نسبت تغیر راشي دې ډول عرضې ته برابره ارتجاعیت لرونکي عرضه وایي مانا دا چې که په قیمت کې دوه برابره زیاتوالی راشي په عرضې کې هم دوه برابره ډیربښت راشي .

لاندې جدول ته ځیر شئ :

(c) ketabton.com: The Digital Library

في ټن قيمت	عرضه
500 افغانۍ	100 ټنه
1000 افغانۍ	200 ټنه
3000 افغانۍ	600 ټنه

په جدول کې ګورئ چې کله قيمت 500 افغانۍ وي نو عرضه 100 ټنه خو کله چې قيمت 1000 افغانۍ کيږي عرضه ورسره مساوي لوړيږي 200 ټنو ته لوړيږي ياني قيمت او عرضه په يو نسبت تغير خوري .

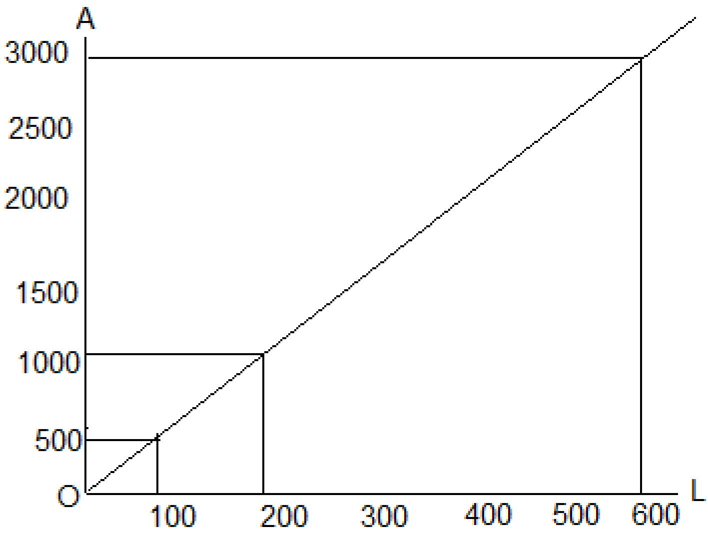

(c) ketabton.com: The Digital Library

په همدې ډول په ګراف کې هم تاسو ګورئ چې قیمت 500 افغانۍ وي نو عرضه 100 ټنه او کله چې 1000 افغانۍ شي قیمت عرضه 200 ټنو ته لوړیږي یانې د قیمت او عرضې د تغیر نسبت سره مساوي وي.

د عرضې د ارتجاعیت اندازه ګیري:

د له یوسره برابر ارتجاعیت: کله چې د یو توکي په عرضه کې د قیمت د تغیر په نسبت تغیر راشي دې ډول عرضې ته د یو سره برابر ارتجاعیت وایې د ساري په توګه د غنم قیمت د پخوا په نسبت نیم شوی او عرضه یې هم نیمه شوې ده کولای شو په لاندې جدول کې ښه روښانه کړو:

د فی ټن قیمت	عرضه
500 افغانۍ	100 ټنه
1000 افغانۍ	200 ټنه
3000 افغانۍ	600 ټنه

په پورتني جدول کې موږ او تاسو وینو چې کله قیمت 500 افغانۍ وي نو عرضه 100 ټنه وي خو کله چې قیمت 1000 افغانۍ شي عرضه هم ورسره 200 ټنو ته لوړه شي د دې خبرې مطلب دا چې په قیمت او عرضه کې یو شان تغیرات راځي

(c) ketabton.com: The Digital Library

او يا په قيمت او عرضه کې مساوي تغيرات راځي .کولای شو په لاندې ګراف کې ښه روښانه کړو :

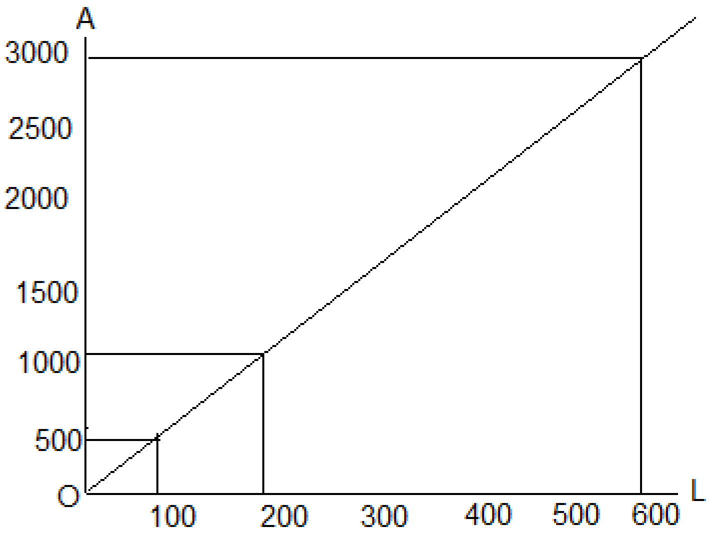

➢ له يو څخه کم ارتجاعيت : کله چې د يو توکي په عرضې کې د قيمت د تغير په نسبت کم وي يا د يو توکي قيمت لوړ شي خو په عرضه کې لږ ډيروالی راشي دي ډول عرضې ته له يو څخه کم ارتجاعيت. وايي لکه په جدول کې :

د في ټن قيمت	عرضه
500 افغانۍ	100 ټنه

(c) ketabton.com: The Digital Library

250 افغانۍ	90 ټنه
150 افغانۍ	80 ټنه

په جدول کې مو وږ تاسو وينو چې کله قيمت 500 افغانۍ وي د توکو عرضه 100 ټنه خو کله چې قيمت ډير تغير خوري له 500 افغانيو څخه 250 افغانيو ته راټيټيږي عرضه ورسره ډير لږ تغير خوري له 100 ټنو څخه 90 ټنو ته رانښکته کيږي . چې دي ډول ارتجاعيت ته له يو څخه کم ارتجاعت وايي چې په لاندي ګراف کې هم روښانه شوی .

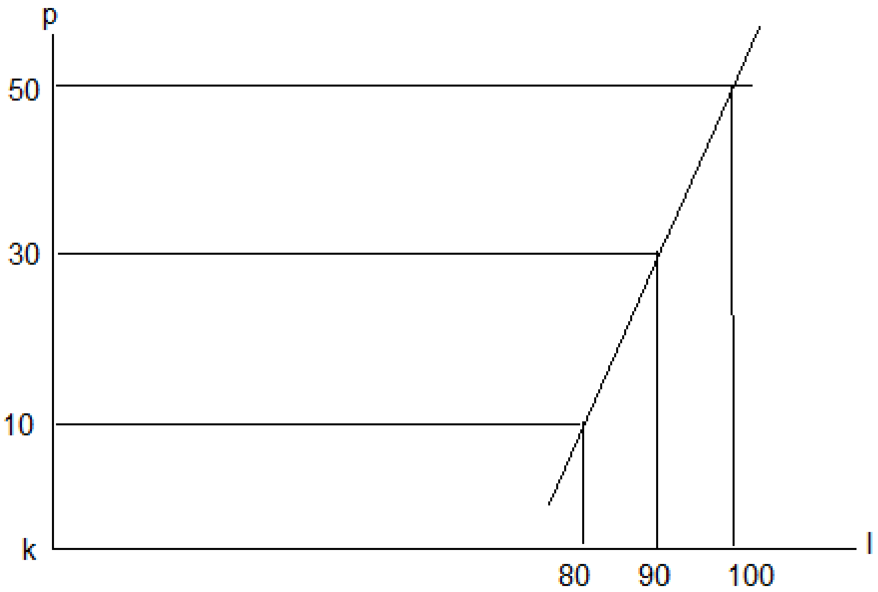

(c) ketabton.com: The Digital Library

له يو څخه ډېر ارتجاعيت: کله چې د يو توکي عرضه د قيمت د تغير له نسبت څخه لوړه وي دې ډول ارتجاعيت له يو څخه ډېر ارتجاعيت وايي لاندې جدول ته ځير شئ:

د في ټن قيمت	عرضه
50 افغانۍ	100 ټنه
25 افغانۍ	40 ټنه
15 افغانۍ	20 ټنه

په جدول کې ښکاري کله چې قيمت 50 افغانۍ وي عرضه 100 ټنه خو کله چې قيمت تغير خوري 25 افغانيو ته رانښکته کيږي عرضه ورسره ډيره تغير خوري له 100 ټنو څخه 40 ټنو ته رانښکته کيږي.

د عرضې د ارتجاعيت د اندازه ګيرۍ دويمه طريقه (حسابي فورمول):

د عرضې ارتجاعيت = په عرضې کې تغير/ عرضه ÷ په قيمت کې تغير/قيمت

او يا

د عرضې ارتجاعيت = په عرضې کې تغير / عرضه × قيمت/ په قيمت کې تغير

د پورتنيو فورمولو د وضاحت لپاره لاندې جدول ته ځير شئ:

شميره	في ټن قيمت	عرضه
لومړی قيمت	50 افغانۍ	100 ټنه
دويم قيمت	25 افغانۍ	50 ټنه
دريم قيمت	20 افغانۍ	25 ټنه
څلورم قيمت	10 افغانۍ	20 ټنه

(c) ketabton.com: The Digital Library

د فورمول تطبيق :

a) $1.00 = 25/50 \times 100/50$

b) $2.50 = 5/25 \times 50/25$

c) $0.50 = 10/20 \times 20/5$

د فورم له تطبيق وروسته که ځواب له يوه سره برابر راغلو نو مانا دا چې ارتجاعيت له يو سره برابر دی او که کوچنې راغلو له يو څخه کوچني او که لوړ شو نو له يوه څخه لوړ دی .

i. په لومړي او دويم قيمت ارتجاعيت له يو سره برابر دی

ii. په دويم او دريیم قيمت ارتجاعيت يو څخه لوړ دی

iii. په دريیم او څلورم قيمت ارتجاعيت له يو څخه کوچنی دی

د عرضې د ارتجاعيت عوامل : د ځينو توکو د عرضې ارتجاعيت ډير وي او د ځينو توکو ارتجاعيت کم وي د بيلابيلو توکو د عرضې ارتجاعيت په لاندې عواملو پورې تړاو لري :

- د توکي بڼه : هغه توکي چې ژر له منځه ځي د هغوی د عرضې ارتجاعيت کم وي ځکه که دا توکي خرڅ نه شي له منځه ځی نو که قيمت هر څومره ټيټ شي د هغوی خرڅول پکار دي لکه شيدې ،ترکاري او نور . ددې په مقابل کې هغه

(c) ketabton.com: The Digital Library

توکي چې ژر نه خرابیږي دهغوی د عرضې ارتجاعیت ډیر وي ځکه د قیمت په ټیټ والي سره کولای شو چې زیرمه یې کړو او په عرضې کې لږ والی هم راولو .

- د تولید لګښت : که د یو توکي په تولید کې ډیر لږ ډیربښت راشي او لګښت پرې ډیر راشي او د قیمت ډیروالی دا لګښت پوره نه کړي نو ددې توکي ارتجاعیت کم دی ددې برعکس که د یو توکي په ډیر تولید کې او لګښت پرې کم راشي او قیمت کې ډیر پوره شي نو ددې توکي ارتجاعیت لوړ دی.
- د تولید طریقه : هغه توکي چې په اسانۍ سره تولیدیږي نو د هغوی ارتجاعیت ډیر وي ځکه د قیمت په تغیر سره په عرضه کې هم تغیر راځي او هغه توکي چې په پیچیده طریقې سره پیدا کیږی ارتجاعیت یې هم کم وي .
- د تولید قوانین : هغه توکي چې د ډیربښت د قانون پر اساس تولیدیږي د هغوی ارتجاعیت ډیر وي ځکه د قیمت په لوړوالي سره متشبث هڅه کوي تر څو ډیره ګټه تر لاسه کړي نو په ځمکه تولید ډیروي ددې برعکس هغه توکي چې د لګښتونو ډیربښت د قانون په وسیله پیدا کیږي کم ارتجاعیت لري .
- د تولید وخت : هغه توکي چې په لږ وخت تولیدیږي نو د هغو د عرضې ارتجاعیت لوړ وي او هغه توکي چې تولید یې ډیر وي د عرضې ارتجاعیت یې هم کوچنی وي ځکه کله چې قیمت لوړ شي هغه ژر نه تولیدیږي .
- د پانګې اړتیا : د هغو توکو تولید چې ډیرې پانګې ته اړتیا لري د هغوی د عرضې ارتجاعیت هم کم وي لکه د الوتکو جوړول ځکه د الوتکو په قیمت کې که لوړوالی راشي ته مجبور یې نوې کارخانه جوړه کړې چې ډیرې پانګې ته اړتیا ده او همداسې که قیمت یې ټیټ شي بیا هم کمیدای نه شي ځکه

(c) ketabton.com: The Digital Library

د کارخانې په جوړېدو ډېر پانګه لګيدلې ده نو ځکه د عرضې ارتجاعيت هم کم وي د دې برعکس هغه توکو توليد چې لږې پانګې ته اړتيا لري د عرضې ارتجاعيت يې لوړ دی ځکه که قيمت لوړ شي ډېر توکو د توليدو امکان وي .

څلورم څپرکی

بازار Market

په ټوليز ډول بازار هغه ځای ته ويل کيږي چې خلک د توکو د اخيستلو او خرڅولو لپاره پکې سره يو ځای کيږي د ساري په ډول لکه د غلو بازار،ترکاري بازار ،ميوو بازار . خو د اقتصاد په علم کې بازار په پراخه توګه تر مطالعې لاندې نيول کيږي د اقتصاد په علم کې بازار کوم ځانګړي ځای ته نه ويل کيږي چې توکي په کې خرڅول يا اخيستل کيږي بلکې په دې کې ټولې هغه سيمې

(c) ketabton.com: The Digital Library

دخيلي دي چې د اخيستونکي او خرڅونکي تر منځ په مخامخ ډول اړيکه نيول کيږي او د يو توکي قيمت په معين وخت کې ټاکل کيږي دا اړينه نه ده چې اخيستونکی او خرڅونکی د يو بل سره وګوري بلکې کولای شي د تيلفون ،ليک او نورو لارو څخه اړيکه ونيسي

فرانسوي عالم ښاغلي "کرناټ"بازار داسې تعريف کړی :له بازار څخه موخه هغه ځای نه دی چېرته چې اخيستونکي او خرڅوونکي سره يو ځای کيږي بلکې له بازار څخه موخه ټولې هغه سيمې دي چې اخيستونکي او خرڅوونکي په ازاده توګه يو له بل سره ګوري د يو توکي قيمت ټاکي . همدرانګه پروفيسور" کلی(Clay) "د بازار په اړه وايي : بازار يو داسې ځای دی چې ديو توکي قيمت ټاکل کيږي او دهغه د ليږد لګښتونه اضافه وي.ددې تعريف وضاحت موږ داسې کوو د ساري په ډول که په لغمان ولايت کې د يو من وريجې بيه سل افغانۍ وي او په ننګرهار کې وريجې په يو سلولس افغانۍ وي که له لغمان څخه ننګرهارته د وريجو وړلو لپاره کرايه لس افغانۍ وي نو بيا په لغمان او ننګرهار کې د وريجو قيمت مساوي دی ځکه لس افغانۍ يې دليږد لګښت دی.

د بازار اړتياوې :

1. د توکي شتون : د بازار لپاره د توکي شتون اړين دی توکی بايد شتون ولري خيالي او فرضي نه وي .

(c) ketabton.com: The Digital Library

2. د اخیستونکي او خرڅوونکي ترمنځ اړیکه : د بازار لپاره دا هم اړینه ده چې باید د اخیستونکي او خرڅوونکي ترمنځ اړیکه شتون ولري که اړیکه د تیلفون ،لیک یا نورو له لارې وي د دوی ترمنځ د لیږد لګښت په نظر کې نیولو سره د توکي قیمت یو شان وټاکي.

3. د اخیستونکي او خرڅوونکي شتون : د توکو داخیستلو او خرڅولو لپاره د اخیستونکي او خرڅوونکي شتون اړین دی د اخیستونکي او خرڅونکي لپاره اړینه نه ده چې دواړه یو ځای وي کیدای شي چې یو په افغانستان او بل په هندوستان کې وي.

4. د ځای شتون : د بازار لپاره د ځای شتون اړین دی که هغه کلی ،بانډه ،ښار که هر ځای وي.

د بازار ډولونه : د بازار ډولونه د لاندې ځانګړتیاوو په اساس ویشل شوي دي :

- و خت په لحاظ
- د ځای په لحاظ
- د توکو په لحاظ
- د سودا پر اساس
- د سیالۍ په سبب

(c) ketabton.com: The Digital Library

چې هريو يې په لاندې ډول تر څېړنې لاندې نيسو :

د وخت پر اساس : دو خت په لحاظ بازار درې ډولونه لري :

1) ورځنى بازار : كه د يو توكي قيمت په يوه ورځ كې د عرضې او تقاضا په اساس ټاكل كيږي دې ډول بازار ته ورځنې بازار وايي په ورځني بازار كې چې هر څومره توكي راوړل شي بايد په هماغه ورځ خرڅ شي ځكه كه چيرته توكي دويمې ورځې ته پاتې شي نو بيا له منځه ځي او يا په ډير ټيټ قيمت خرڅيږي د ساري په ډول غوښې ،تركاري او نورو بازارونه په ورځني بازار كې د توكو عرضه محدوده وي كه تقاضا لوړه شي نو قيمت پورته ځي او كه تقاضا كمه شي قيمت ورسره ټيټيږي.

2) لنډمهاله بازار : دا ډول بازار د څو اونيو او مياشتو لپاره وي په دې ډول بازار كې د توكو عرضه په بيلابيلو لارو كميږي او ډيريږي په دې ډول بازار كې د توكو قيمت د لنډ مهالي عرضې او تقاضا په اساس ټاكل كيږي لكه څرنګه چې پوهيږئ په دې ډول بازار كې وخت كم وي او د توليد په عواملو كې زياتوالى نه شي راتلاى نو د تقاضا زياتوالى په قيمت ډيره اغيزه لري.

3) اوږد مهاله بازار : په دې ډول بازارونو كې د توكو عرضه هر څومره چې وغواړو كمه يا ډيره كړو په دې وخت نوې كارخانې هم جوړيږي ،نوې ماشينونه او نوي تعميرونه هم جوړيدلى شي چې د څو كالو وي د دې ډول بازارونو د عرضې او تقاضا توازن د اوږد وخت لپاره وي او كوم قيمت چې وټاكل شي د

(c) ketabton.com: The Digital Library

ډېروخت لپاره وي په اوږد مهاله بازار کې د توکو عرضه د قیمت تعین باندې ډېره اغیزه لري.

د ځای پر اساس د بازار ډولونه

1) سیمه ایز بازار : که د یو توکي د خرڅلاو ځای د تولید په ځای یا په نژدې سیمه کې وي دې ډول بازار ته سیمه ایز بازار وایي چې یوې ځانګړې سیمې پورې تړلی وي مثلا د کبانو بازار، ترکاري اونور د سیمه ایز بازار ځانګړتیاوې په لاندې ډول دي :

- په دې ډول بازار کې زیان منونکي توکي (شیدې، کبان، ترکاري) اخیستل او خرڅول کیږي .
- د داسې توکو اخیستل او خرڅول په کې کیږي چې د خلکو په دود دستور برابر وي .
- په دې ډول بازار کې سیمه ایز خلک د توکو اخیستل او خر څول تر سره کوي د نورو ځایو خلک په کې ګډون نه کوي .

ملي بازار : که د یو توکي اخیستل او خرڅول د یو هیواد په داخل کې ترسره کیږي نو دې ډول بازار ته ملي بازار وایي چې لاندې ځانګړتیاوې لري :

(c) ketabton.com: The Digital Library

- اخیستونکی او خرڅوونکي دواړه په یوه هیواد پورې اړه لري بهرني وګړي په کې ګډون نه شي کولای او په خپل منځ کې په ازاده توګه یو بل سره ګوري د قیمت په ټاکلو کې یو له بل سره سیالي کوي .

- په دې ډول بازار کې داسې توکي اخیستل او خرڅول کیږي چې مشتریان یې کورنۍ وي .

نړیوال بازار : که د کوم توکي د اخیستلو او خرڅولو ځای ټوله نړۍ وي او نړیوال اخیستونکي او خرڅوونکي یې پیري دې ډول بازار ته نړیوال بازار وایي په دې ډول بازار کې توکو ته په ټوله نړۍ کې تقاضا شتون لري د ساري په ډول سره ،سپین زر ،تیل او نور نړیوال بازار لاندې ځانګړتیاوې لري :

- په نړیوال بازار کې پایداره او قیمتي توکي اخیستل او خرڅول کیږي .

- په نړیوال بازار کې داسې توکي اخیستل او خرڅول کیږي چې په ټوله نړۍ کې تقاضا ولري .

- په نړیوال بازار کې د بیلابیلو هیوادونو اخیستونکي او خرڅوونکي د قیمت په ټاکلو کې سیالی تر سره کوي .

د توکو په اساس د بازار ډولونه :

عمومي بازار : داسې بازار چې بیلابیل توکي په کې اخیستل او خرڅول کیږي د ساری په ډول زموږ په هیواد کې د ولسوالیو بازار ونه .

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځانګړی بازار : په ځانګړي بازار کې داسې توکي خرڅول کېږي چې یو ډول نوعیت ولري د ساري په ډول د میوې بازار، غلې بازار او نور.

نمونه يي بازار : په دې ډول بازار کې د دې پر ځای چې ټول توکي بازار ته راوړل شي یوازې د توکو نمونې راوړي په دې ډول بازار کې کرنیز او اومه مواد ډیر اخیستل او خرڅول کیږي.

درجه بندی بازار : دا ډول بازار د نمونه يي بازار پرمختللی ډول دی چې په دې ډول بازار کې د توکو نمونې ته هم اړتیا نه شته بلکې د توکو درجه بندي کوي د ساري په ډول پاک یا ناپاکه غنم، غټې یا نرۍ وریجې .

د سوداګرۍ په لحاظ د بازار ډولونه :

ټول پلوري: داسې بازار چې توکي په پراخه پیمانه اخلي او خرڅوي يې .

ټوک پلوري : په دا ډول بازار کې توکي په لږه پیمانه اخلي او خرڅوی چې ښه بیلګه يې زموږ او ستاسو شاوخوا هټۍ دي .

د سیالۍ پر اساس د بازار ډولونه په لاندې ډول دي:

د مکملې سیالۍ بازار : په دې ډول بازار کې د اخیستونکي او خرڅونکو شمیر ډیر وي ،د بازار په هکله پوره معلومات لري، په بازار کې په مکمله توګه سیالۍ شتون لري نو له دې کبله د یو توکي قیمت په یو وخت کې ټاکل کیږي چې لاندې ځانګړتیاوې لري :

(c) ketabton.com: The Digital Library

- په دې ډول بازارکې د اخیستونکو او خرڅونکو شمیر ډیر وي
- اخیستونکي او خرڅوونکي ته د بازار په هکله مکمل معلومات وي .
- په دې ډول بازارکې یو ډول توکي اخیستل او خرڅول کیږي .
- اخیستونکي او خرڅوونکي په اخیستلو او خرڅوولو کې یو له بل سره سیالۍ کوي .
- په دې ډول بازا رکې د یوشي قیمت په یو وخت کې یو شان ټاکل کیږي .
- ازاده مداخله : سیالۍ هغه وخت زور نیسي چې د نوو کمپنیو داخلیدل بازار ته او د زړو په وتلو هیڅ ډول پابندي نه وي او هیڅ هتیوال زیات قیمت نه شي اخیستلای.
- د تولید د وسایلو لیږد : په سیالۍ کې اړینه ده چې تولید عوامل په مکمله توګه د لیږد وړ وي د پانګې لیږد له یو ځایه بل ځای ته د مزدور لیږد له یو ځایه څخه بل ځای ته که په هر ځای کې ګټه وي موږ په اسانۍ سره وکولای شو چې ګټې ځای ته د تولید عوامل ولیږدوو زموږ په عملي ژوند کې مکمل بازار شتون نه لري ځکه ددغه ټول شرایط په یو وخت کې شتون ناممکنه دي.

نامکمله بازار : غیرمکمل بازار هغه وخت پیدا کیږي چې د اخیستونکو او خرڅوونکو شمیر لږ وي په خپل منځ کې د لیدو ازادي ونه لري او نه د بازار په اړه بشپړ معلومات لري د توکو په لیږ رالیږد کې خنډونه شتون ولري

(c) ketabton.com: The Digital Library

اخيستونکی د توکو اخيستو په وخت کې معيار په نظر کې نه نيسي . نو له دې کبله د توکو قيمت په يو وخت کې بيلابيل وي .

د نامکمل بازار ځانګړتياوې :

- په دې ډول بازار کې د اخيستونکو او خرڅوونکو شمير کم وي .
- اخيستونکو او خرڅوونکو ته د بازار په اړه پوره معلومات نه لري .
- په دې بازار کې د يو توکي قيمت په يو وخت کې بيلابيل وي .
- د توليد د عواملو په ليږد بنديز : په بعضې وختونو کې حکومت د توليد په عواملو بنديز لګوي چې دهغوی تبادله په ازاده توګه نه ترسره کيږي د نامکمل بازار ډولونه په لاندې ډول دي :

I. دوجاره (Duopoly) : کله چې د توکو عرضه ددو کمپنيو په لاس وي دا ډول بازار ته دوجاره وايي هره کمپنۍ د عرضې يوه لويه برخه تهيه کوي که هغه په عرضه کې کموالي راولي نو قيمت لوړيږي او که عرضه ډيره کړي قيمت ورسره ټيټيږي .که دواړو کمپنيو د توليد شوی توکو نوعيت يو شان وي نو دې ته خالصه دوجاره وايي او که توپير ولري نو دې ته توپيري اجاره وايي .

II. څو جاره (Oligopoly) : کله چې د يو توکي عرضه د دريو څخه تر اوو کمپنۍ تر سره کوي نو دې ډول بازار ته څو جاره وايي په څو جاره کې د يوې کمپنۍ حيثيت نسبت دوجارې ته ضعيفه وي ليکن بيا هم که په عرضه کې تغير

(c) ketabton.com: The Digital Library

راشي قيمت حتمآ اغيزمن کيږي .که ټولې کمپنۍ يو توکی توليدوي نو هغه ته خالصه څوجاره وايي او که د توکو نوعيت توپير ولري نو هغې ته توپير څو جاره وايي .

III. اجاره دارانه سيالۍ : که چيرته د توليدونکو او خرڅوونکو کمپنيو شمير ډير وي او هر کمپنۍ د خپل سوداګريز نښان سره بازار ته توکي عرضه کوي او د ټولو کمپنيو توکي يو له بل سره په مکمله توګه توپير لري چې دې ډول ته اجاره دارانه سيالۍ وايي .

اجاره داري : که په يو بازار کې توليدونکې او پلورنکې يوه کمپنۍ وي دې ډول بازار ته اجاره داري وايي د ساري په ډول په افغانستان کې برېښنا د افغانستان برېښنا شرکت په خلکو وويشي او هغه بل سيال نه لري . .چې لاندې ځانګړتياوې لري :

- د توکو پيدا کوونکې او خرڅونکې يوه کمپنۍ وي .
- کوم شي چې پلورنکې د هغه په وړاندې سيالۍ شتون نه لري.
- د اجاره دار په خپله خوښه د توکي قيمت ټاکي .

د اجارې ډولونه په لاندې ډول دي :

(c) ketabton.com: The Digital Library

طبيعي اجاره : په طبيعي لحاظ يوه سيمه د يو توکي په پيد کولو کې اجاره ولري د ساري په ډول لکه د افغانستان انار چې نوره نړۍ د افغانستان په څير انار نه لري .

قانوني اجاره : که د يو هيواد قانون يو شخص يا ادارې ته د يو توکي د اجارې صلاحيت ورکړی وي تر څو په هغه برخه کې پرمختګ وکړي د ساري په ډول د يو کتاب ليکونکي لپاره د هغه دليکلو حقوق د کتاب ليکونکي پورې اړه لري .

ټولنيزه اجاره : ځيني وخت د ټولنې د پرمختګ لپاره د يو توکي د توليد او ويش اختيار يوې ادارې ته ورکول کيږي .

جوړه شوی اجاره : ځېنې وختونه يو شمير متشبثين سره راټوليږي د اجارې يو ډول جوړوي چې دې ډول اجارې ته جوړه شوې اجاره وايي د ساري په ډول د ګرمۍ په موسم کې د يخ فابريکو ترمنځ ډيره سيالۍ او په دغې سيالۍ کې د دوی زيان وي نو ټول سره راټوليږي او يو څو کارخاني چلوي .جوړې شوې اجارې لاندې ډولونه لري :

پول (pool):کله چې متشبثين يا صنعتکاران د توکي د ترلاسه کولو قيمت يو ټاکي پول ورته وايي .

کارټل (Kartel) : که صنعت کاران يا متشبثين بازار په خپل منځ کې وويشي او هر متشبث خپل د اخيستلو او خرڅولو حد وټاکي .

(c) ketabton.com: The Digital Library

ترست (Trust): په دې ډول کې ټولې کمپنۍ خپل انفرادي حیثیت لمنځه وړي خپل ځانونه په لویه اداره مدغموي او هغه لویه اداره ټول کار مخ ته وړي .

د بازار پراختیا : د بازار له پراختیا څخه موخه هغه سیمه ده چې د توکي اخیستل او خرڅول په کې ترسره کیږي ،د ټولو توکو د بازار پراختیا یو شان نه وي د بعضې توکو بازار پراخه او د ځینو محدود وي د بیلا بیلو توکو د بازار پراختیا په لاندې عناصرو په پورې تړلې ده :

- توکي نوعیت : هغه توکي چې ډیر پایښت او قیمتي وي د هغوی بازار هم پراخه وي د ساري په ډول تیل ،گاز سره او سپین زر ددې برعکس هغه توکي چې ژر خرابیږي د هغوی بازار محدود وي د ساري په ډول ترکاري ،کبان او نور .

- د تقاضا نوعیت :کومو توکي ته چې تقاضا ډیره وي نو بازار یې هم پراخه وي لکه تیل اوکه د کوم توکي تقاضا یوې سیمې پورې اړه لري نو بازار یې محدود وي .

- عرضي نوعیت : د کوم توکي عرضه چې د تقاضا په اساس پورته لاړه شي نو د هغه بازار هم پراخیږي او که عرضه د تقاضا مطابق لاړه نه شي د هغه بازار محدود وي .

- د لیږد رالیږد وسایل : د بازار پراختیا تر ډیره بریده د لیږد رالیږد په وسایلو پورې اړه لري که د یو هیواد دلیږد رالیږد وسایل نوي عصري وي په

(c) ketabton.com: The Digital Library

اسانۍ سره کولای شي توکي له يو ځای څخه بل ځای ته ولېږدوي چې ورسره د توکو بازار پراختيا مومي .

- امنيت : که په يو هيواد کې امنيت ښه وي د جنګ خطر نه وي نو د توکو اخيستل او خرڅول پراخه توګه ترسره کيږي چې ورسره بازار هم پراختيا مومي .
- د حکومت پاليسي : که حکومت د ازادې سوداګرۍ پالسۍ څخه کار واخلي د توکو په صادرولو او واردولو پابندي نه وي په دې وخت کې بازار پراختيا مومي او که حکومت په سوداګرۍ بنديز لګوي نو بيا بازار پراختيا نه مومی .
- خبرتياوې : په تيلويزيون ،ورځپاڼو او نورو کې د توکو د خبرتياوو په خپره ولو سره د توکو بازار پراختيا مومي .
- د توليد طريقه : کوم توکي چې په نوو او ښه وسايلو توليد شي د هغوی بازارهم پراختيا مومي .
- د توليد اندازه : کوم توکي چې په ډيره پيمانه توليديږي د هغوی مصارف هم کوي او توليد ډير وي چې د ډير توليد لپاره د بازار لټول کيږي او ورسره بازار پراختيا مومي .

د بازار توازن

(c) ketabton.com: The Digital Library

Market Equilibrium

توازن هغه حالت ته ویل کیږي چې په هغې کې مخالف او موافق ځواکونه برابر وي او هغه عوامل چې تغیر راولي هغه بې اغیزې وي .په اقتصاد کې توازن په بازار کې د قیمت ټاکل دي قیمت هغه توازن دی چې عرضه او تقاضا سره برابریږي د یو توکي د قیمت په ټاکلو کې عرضه او تقاضا مرکزي رول ترسره کوي .عرضه او تقاضا دوه مخالف ځواکونه دي د قیمت په زیاتوالي سره تقاضا کمیږي او عرضه ډیریږي ،د قیمت په ټیټوالي عرضه کمیږي او تقاضا ډیریږي کله چې د یو توکي عرضه او تقاضا سره برابره شي نو دبازار توازن یا د عرضې او تقاضا توازن یې بولي د دې توازن له کبله چې کوم قیمت ټاکل کیږي دې ته متوازن قیمت (Equilibrium Price) وایي .

د عرضې او تقاضا توازن یا د قیمت ټاکل : د قیمت ټاکل نظریه د لومړي ځل لپاره مشهور اقتصاد پوه ډاکتر الفرډ مارشل وړاندې کړه د دې نظریې پر اساس د یو توکي قیمت هغه وخت ټاکل کیږي چې د توکي عرضه او تقاضا سره برابره شي د عرضې او تقاضا په برابریدو سره قیمت ټاکل کیږي ډاکتر الفرد مارشل د لاندې مثال په وسیله دا واضیح کړي دي لکه څرنګه چې د یو توکي د پرې کولو لپاره د قیچې د دواړو خواوو تر منځ توازن اړین دی همداسې د قیمت د ټاکلو لپاره هم د توکي عرضې او تقاضا باید برابره شي . د تقاضا د قانون پر اساس که قیمت لوړ شي تقاضا کمیږي او د قیمت په ټیټ والي سره تقاضا ډیریږي او د عرضې د قانون پراساس که قیمت لوړ شي عرضه هم ډیریږي او که قیمت ټیټ

(c) ketabton.com: The Digital Library

شي عرضه هم کمېږي . عرضه او تقاضا دوه متضاد قوتونه دي چې يو د بل خلاف کړنه تر سره کوي د قيمت په تغير سره چې په عرضه او تقاضا کې کوم تغير راځي دواړه قوتونه هڅه کوي چې يو له بل سره هم اهنګ شي کله چې دواړه قوتونه په يوه نقطه کې يو شان فشار ولري دې نقطې ته د توازن نقطه وايي .
کولای شو په لاندې جدول کې ښه روښانه کړو :

في کيلو ګرام قيمت	د غوړويو تقاضا	د غوړيو عرضه
30 افغانۍ	6 کيلو ګرام	2 کيلو ګرام
35 افغانۍ	5 کيلو ګرام	3 کيلو ګرام
40 افغانۍ	4 کيلو ګرام	4 کيلو ګرام
45 افغانۍ	3 کيلو ګرام	5 کيلو ګرام

(c) ketabton.com: The Digital Library

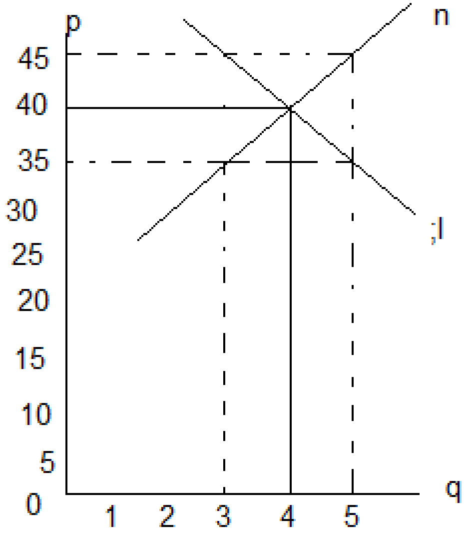

په پورتني جدول او ګراف کې تاسو ګورئ چې کله چې قیمت 35 افغاني وي نو عرضه درې کیلو ګرامه او تقاضا 5 کیلو ګرامه وي چې دلته عرضه تقاضا پر یو بل فشارونه واردوي متضاد قوتونه نه سره مساوي کیږي خو کله چې قیمت 40 افغانۍ شي د توکي تقاضا له 5 کیلو څخه څلور ته رانښکته کیږي او عرضه له دریو کیلو څخه څلور کیلو ته لوړیږي چې دواړه څلور کیږي دوه متضاد قوتونه سره مساوي کیږي چې دلته د توکي قیمت ټاکل کیږي او دې حالت د عرضې او تقاضا توازن وايي.

په توازن د عرضې او تقاضاد تغیر اغیزې:

د یو توکي قیمت د عرضې او تقاضا د برابریدو په وجه ټاکل کیږي او کله چې دا توازن بر قرار نه شي نو د عرضې او تقاضا قوتونه خپلې اغیزې ښيي او یو ځل

(c) ketabton.com: The Digital Library

بیا توزان ته‌اکي لیکن ځیني وخت د عرضې او تقاضا قوتونه د تیرې نقطې پر ځای نوې نقطه ته‌اکي او نوی قیمت ته‌اکل کیږي . په توازن د عرضې او تقاضا اغیزې په لاندې ډول دي :

1. د تقاضا د تغیر اغیزې : کله چې په عرضه کې تغیر رانه شي او تقاضا تغیر وخوري ورسره متوازن قیمت تغیر خوري د تقاضا په زیاتوالي سره د تقاضا کرښه پورته ځي د تقاضا په زیاتوالي سره متوازن قیمت لوړیږي ،خو کله چې تقاضا کمه شي متوازن قیمت او خرڅلاو کمیږي چې کولای شو په ګراف کې روښانه کړو :

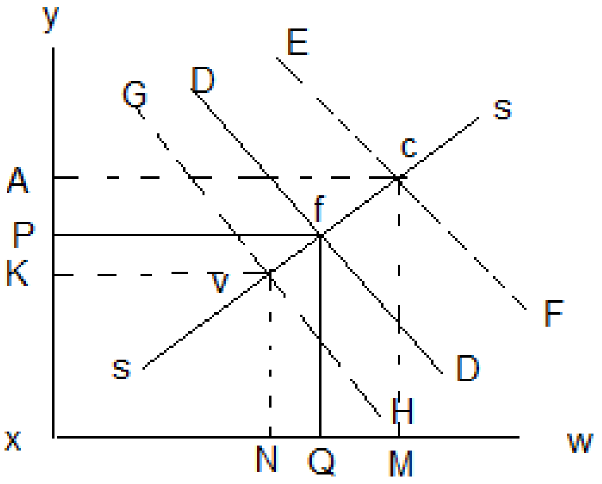

(c) ketabton.com: The Digital Library

تاسو په پورتني ګراف کې دوه مستقيم خطونه د wx او xy ګورئ چې wx د عرضې مقدار او xy د تقاضا مقدار ښيي .DDد تقاضا مقدار او ssد عرضې مقدار چې دواړه د f په نقطه کې سره يو بل پرې کوي .چې همدا متوازن قيمت دی .خو کله چې عرضه پخوانۍ وي خو تقاضا کې ډېرښت راځي EFته رسيږي د عرضې خط په c کې سره پرې کوي چې له دې معلومېږي چې قيمت لوړيږي له fQخخه c M ته ځي او خر ځلاو له xQخخه xM لوړيږي .اوس که تقاضا د زياتولاي پر ځای کمه شي نو د تقاضا خط به له DD څخه GH ته راښکته شي او د عرضې خط په v کې پرې کوي چې تقاضا د کموالي سره خرڅلا هم له QX څخه NXته راښکته کيږي .

2. د عرضې د تغير اغيزې : که تقاضا تغير ونه خوري او په عرضه کې زياتوالی راشي نو دوه ډوله اغيز لري : ۱- قيمت ټيټيږي ۲- خرڅلاومقدارلوړيږي . ددې برعکس که عرضه کمه شي قيمت لوړيږي اودخرڅلاومقدار کميږي .لاندې ګراف ته ځير شئ :

(c) ketabton.com: The Digital Library

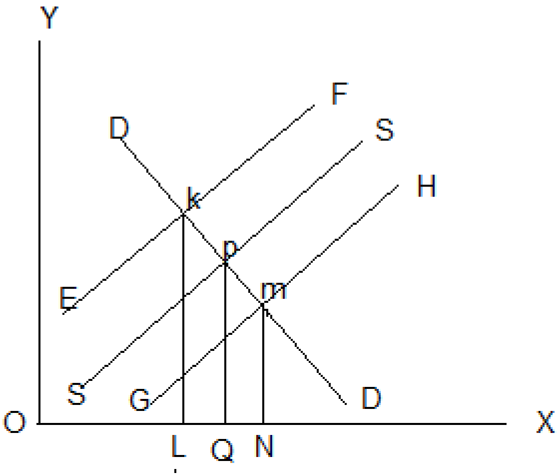

په پورتني ګراف کې تاسو ګورئ چې DDد تقاضا خط او SS د عرضې خط چې دواړه د P په نقطه کې يو بل پرې کوي او متوازن قيمت دی. اوس که تقاضا پخوانۍ وي او عرضه لوړه شي GH ته ورسيږي نو د تقاضا m نقطه کې پرې کوي چې نوی متوازن قيمت m ټاکل کيږي چې له Pڅخه کم دی خو خرڅلاو له OQ څخه ON ته لوړيږي .اوس که عرضه کمه شي نو خط له ssڅخه EF نقطې ته لوړيږي نو د تقاضا خط په k نقطه کې پرې کوي چې قيمت له p څخه k ته لوړيږي خو خرڅلاو له OQ څخه OL ته راټيټيږي.

په يو وخت کې د عرضې او تقاضا تغير او په متوازن قيمت يې اغيز : ځينې وختونه عرضه او تقاضا په يو وخت کې تغير غوري چې اوس موږ ګورو د غه تغير په متوازن قيمت څومره اغيز لري چې دا اغيزې بيلابيلې بڼې لري :

(c) ketabton.com: The Digital Library

- د عرضې په نسبت تقاضا کې ډېرښت : که چیرته په عرضه او تقاضا کې په یو وخت کې ډیرښت راشي او خو دا ډیرښت د عرضې په نسبت تقاضا کې ډیر وي نو قیمت ورسره لوړیږي او خرڅلاو هم ورسره ډیرښت پیدا کوي :

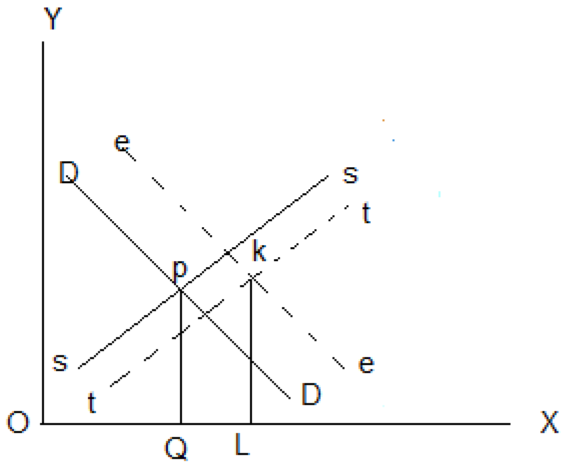

تاسو په پورتني ګراف کې ګورئ چې DD د تقاضا خط او SS د عرضې خط دی داوړه یو بل د P په نقطه کې پرې کوي چې متوازن قیمت ورته وايي اوس د عرضې نوی خط tt او د تقاضا ee دی چې د k په نقطه کې یو بل پرې کوي چې تاسو ګورئ چې د عرضې په نسبت په تقاضا کې ډیر زیاتوالی راغلی چې قیمت له P څخه لوړیږي k ته پورته کیږي او د خرڅلاو مقدار له OQ څخه OL ته لوړیږي .

(c) ketabton.com: The Digital Library

○ دعرضي په نسبت تقاضا کې کم کمښت : په دې برخه کې په عرضه تقاضا کې ډېرښت راځي خو دا ډېرښت عرضي نسبت تقاضا لوړوي چې متوازن قیمت کمېږي او د خرڅلاو مقدار ډیرېږي :

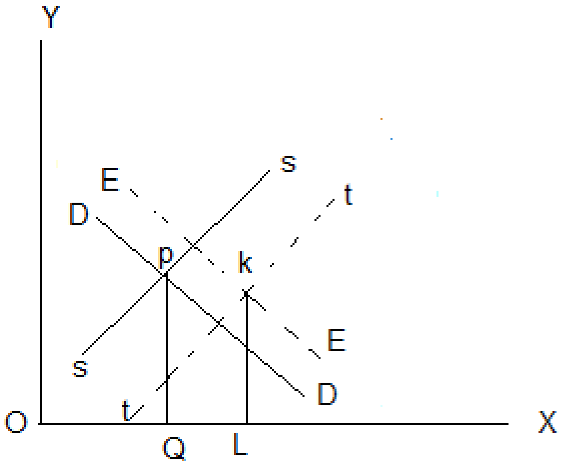

په پورتني ګراف کې وینی چې DD د تقاضا خط او ss د عرضي خط چې دواړه د p په نقطه کې یو بل پرې کوي چې متوازن قیمت دی .خو کله چې د عرضي په نسبت تقاضا کې کم کمښت راشي چې قیمت له Pڅخه را ټیټېږي k ته رسیږي چې خر څلاو له OQ څخه LO ته لوړیږي .

(c) ketabton.com: The Digital Library

○ په عرضې او تقاضا کې مساوي ډېربښت : کله چې عرضه او تقاضا مساوي ډېربښت وکړي څومره چې د عرضې په ګراف کې تغیر راځي په همدې مقدار د تقاضا په مقدار کې هم ډېربښت راځي او لاسته راغلی قیمت په پخواني معیار وي لاندې ګراف ته ځیر شی :

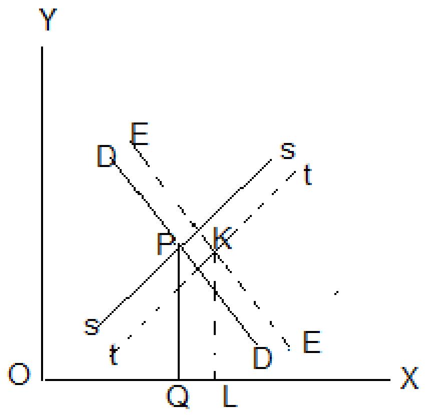

په پورتني ګراف کې تاسو ګورئ چې عرضه او تقاضا کې یو مساوي ډېربښت راغلی چې قیمت په پخواني معیار تاکل کیږي P ټخه k لیږد مومي خو په عرضه ا و تقاضا کې ډېربښت راځي OQ څخه OL ته لوړیږي.

○ د عرضې په نسبت په تقاضا کې ډېر کمښت : که د یو توکي په عرضې او تقاضا کې تغیر راشي خو دا تغیر د عرضې په نسبت تقاضا کې ډېر کم وي په

(c) ketabton.com: The Digital Library

دې وخت کې نوو توکي قيمت ټيټيږي او د خرڅلاو مقدار هم کميږي لاندې ګراف ته ځير شئ :

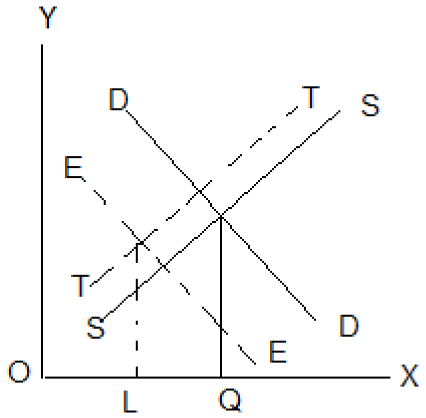

په ګراف کې تاسو وينئ چې DDد تقاضا خط او SS د عرضې خط په P يې يو بل پرې کوي او متوازن قيمت ټاکي .له دې وروسته د عرضې په نسبت تقاضا کې ډير کمښت راځي چې نوی قيمت K ته راښکته کيږي چې ورسره د خرڅلاو مقدار له OQ څخه LO ته راښکته کيږي .

- د عرضې په نسبت تقاضا کې ډير کمښت : که په تقاضا کې د عرضې په نسبت ډير کمښت راشي قيمت ټيټيږي او د عرضې او تقاضا په مقدار کې هم کموالی راځي .

(c) ketabton.com: The Digital Library

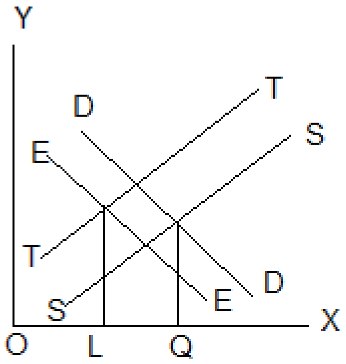

په پورتنی ګراف کې ګورئ چې د عرضې په نسبت تقاضا کې لږ کمښت راځي DD د تقاضا مقدار ss د عرضې مقدار دواړه د P په نقطه کې یو بل پرې کوي چې متوازن قیمت دی خو کله چې په عرضه کې کمښت راشي نو قیمت لوړیږي k ته رسیږي او خر ځلاو له OQ څخه OL ته را ټیټیږي.

○ په عرضې او تقاضا کې مساوي کمښت : په عرضه او تقاضا کې مساوي کمښت لکه څرنګه په ګراف کې ښکاري په عرضه او تقاضا کې مساوي کمښت راشي قیمت په پخواني معیار ثاکل کیږي خو د عرضې او تقاضا په مقدار کې کمښت راځي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

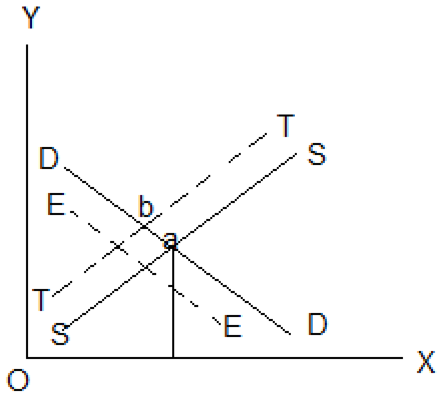

په پورتني ګراف کې ښکاري کله چې په عرضه او تقاضا کې مساوي کمښت راشي متوازن قيمت تغير خوري دا قيمت د پخواني قيمت په معيار ټاکل کيږي ياني b قيمت د a په معيار ټاکل کيږي خو د عرضه او تقاضا په مقدار کمښت رامنځته کيږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

اخځليکونه

۱. ايوبي کندهاری،محمدنادر،اقتصادي نظريات،صحاف نشراتي موسسه،۱۴۲۴هـ ق
۲. ای ، حميد شاهد ،جزياتي معاشيات،علمي کتاب خانه ، لاهور،2007
۳. شيخ،محمد منظور علي،کتاب معاشيات،علمي کتاب خانه،لاهور،2005
۴. حسين، خادم،ابتدايي معاشيات، راو نويد عالم، فيصل اباد ، 2002
۵. الخطيب ، دکتور محمود(رحماني ،پوهندوی مولوي محمد شريف، من مبادئ الاقتصاد الاسلامي (د اسلامي اقتصاد اساسات)،رياض،1409 هـ ق ،1388 ه ش
۶. دولتشاهی ، دوکتر طهما سب محسم ، مباني علم اقتصاد ، جعفر يکرنګيان ، تهران ،1388
۷. موحد ، پوهنيار حسيب الله ، اقتصاد ميکرو (خرد) کابل ، 1385 ه ش

1. http://www.rohi.af/fullstory.php?id=13636(2011)
2. http://www.investopedia.com/terms/m/microeconomics.asp (2014)
3. http://economics.about.com/cs/studentresources/f/microeconomics.htm2014
4. http://www.investorwords.com/1396/demand.html2014
5. http://en.wikipedia.org/wiki/Supply_and_demand2014
6. http://smallbusiness.chron.com/economic-definition-four-factors-production-3941.html2014
7. http://www.businessdictionary.com/definition/cost.html 2014
8. http://www.investopedia.com/terms/l/land.asp2014

Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library